This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

THE LIBRARY

Periodical Collection

CLASS

BOOK

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

N:r 1. Febr. 1922. Pris pr årg. 9:–
Lösnummer 2:–

SEXTONDE ÅRGÅNGEN

MODERNA SPRÅK

Svensk Månadsrevy för undervisning i de tre huvudspråken

utgiven av

HERMAN SÖDERBERGH
Rektor vid Djursholms Samskola

N. OTTO HEINERTZ
Lektor vid Malmö tekn. gymnasium

INNEHÅLL:

Sid.

"Sonst hätten wir nichts zu leben", **Erik Bondeson** 1

The Definite Article before the Names of the Seasons in English, **Carl Bergener** 7

Substantiverade infinitiver i modern franska, **Hugo Styff** ... 10

Det första språket, **Herman Söderbergh** 13

Litteratur:

Friedrich Schiller, Wallensteins Lager — Heinrich Heine, Valda dikter och prosastycken — E. von Keyserling, Im stillen Winkel — Johanna Spyri, Lauri. Die Geschichte eines Schweizerbuben, **N. Otto Heinertz** 16

MALMÖ 1922, RÖHR's BOKTRYCKERI

Digitized by Google

MODERNA SPRÅKS FÖRLAG

kommer att utgiva en serie för skolbruk lämpade texter på de moderna språken. Början är gjord med den av Professor E. A. Kock och Rektor Chr. Thorn utgivna

RAINBOW ISLAND

av LOUIS TRACY

(Andra upplagan)

Denna text, som av kritiken mottagits synnerligen gynnsamt, är nu utkommen och erhålles hos alla bokhandlare samt från Moderna Språks Förlag, Malmö. Telefon 2092.

Kartonnerad pris 3 kr.

Utdrag ur »Pedagogisk Tidskrift»:

»Avsedd för det tidigare gymnasialstadiet och är utan tvivel för detsamma särdeles lämplig. För femton- å sextonåringar måste denna fintligt hopkomna sammansättning av »spännande robinsonad, svart intrig och solskimrande romantik» (utg. i för rdet) utgöra en i hög grad begärlig läsning». — »Förhållandet mellan hjälten och hjältinnan är verkligen vackert skildrat — karakteristiskt engelskt i sin förening av sedlig renhet, hurtighet och sentimentalitet. Närmast kommer man vid bokens genomögnande att tänka — utom naturligtvis på den odödlige Robinson Crusoe — på den som skoltext rätt mycket använda Treasure Island av R. L. Stevenson. Som skolbok ger anmälaren Tracys arbete företrädet. Treasure Island måste visserligen erkännas stå litterärt något högre — även om anm. för sin del har svårt att fatta den stora popularitet, arbetet lär åtnjuta i England — men andan däri är betydligt råare än i Rainbow Island, och det romantiskt nobla elementet saknas alldeles i Stevenson's robinsonad. Därtill kommer, att ordförrådet i R. I. är mera omväxlande än i T. I., där speciella sjötermer spela en rätt stor roll; språket är lika lättflytande och naturligt.»

Lektor E. EDSTRÖM

(I Pedagogisk Tidskrift, rec. av 1:a uppl.)

DOKTORSAVHANDLINGAR

för disputationer i **Lund**
tryckas bäst och billigast å

RÖHR'S BOKTRYCKERI, MALMÖ

TELEFON 2092.

Infordra offert!

Spikning å Universitetet och ✻✻ Vår personal äger stor
därmed förenade besvär ✻✻ vana vid sättning av alla
ombestyras av tryckeriet. ✻✻ främmande språk. - - -

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

Svensk Månadsrevy för undervisning i de tre huvudspråken

utgiven av

HERMAN SÖDERBERGH
Rektor vid Djursholms Samskola

N. OTTO HEINERTZ
Lektor vid Södermalms h. a. läroverk, Stockholm. Adr. t. v.: Malmö.

SEXTONDE ÅRGÅNGEN

1922

Digitized by Google

MALMÖ 1922, RÖHR's BOKTRYCKERI

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK:

ÅRGÅNG XVI (1922)

INNEHÅLL:

N:r 1. Februari.

Sid.

„Sonst hätten wir nichts zu leben", **Erik Bondeson** 1

The Definite Article before the Names of the Seasons in English, **Carl Bergener** 7

Substantiverade infinitiver i modern franska, **Hugo Styff** ... 10

Det första språket, **Herman Söderbergh** 13

Litteratur:

Friedrich Schiller, Wallensteins Lager — Heinrich Heine, Valda dikter och prosastycken — E. von Keyserling, Im stillen Winkel — Johanna Spyri, Lauri. Die Geschichte eines Schweizerbuben, **N. Otto Heinertz** 16

N:r 2—3. Mars.

Några dokument rörande språkundervisningen i engelska skolor jämte kommentar, **Herman Söderbergh** 25

Franskklassicismens drama, **Hilmer Gillqvist** 36

Nochmals „Sonst hätten wir nichts zu leben" **Hans W. Pollak, Erik Wigh** 44

Temporalt futurum i konditionala och relativa bisatser i modern engelska, **Sigurd Segerström** 46

Non Seulement och Ne — Pas Seulement, **Hugo Styff** 49

Genmäle, **Hilma Jusander, N. Otto Heinertz** 52

Litteratur:

Albert Ehrensvärd, Ur fransk diktning, **Johan Vising** 53

N:r 4. April.

Vårens studentstilar 57

N:r 5. Maj.

Vårens realskolestilar 73

Fransk studentstil vid Nya Elementarskolan 81

OCT 26 '46

1137119

Digitized by Google

Ytterligare till frågan om futurum i konditional- och relativsatser, **Arvid Smith** 82
Franskan och världskriget, **Alfred Stenhagen** 87
Rättelse, **Herman Söderbergh** 88

N:r 6—7. Juni.

Strödda anmärkningar till engelska syntaxen, **Arvid Smith** 89
Om putativt och voluntativt 'würde' — t. ex. i villkorsbisatser — och vad därmed sammanhänger, **Birger Palm** 124
Till skolkommissionens betänkande, **N. Otto Heinertz** ... 132

N:r 8. September.

Le Cid, **Hilmer Gillqvist** 137
If it will make you happy for me to marry you, I will do that. II, **A. Malmstedt** *och* **Arvid Smith** 152
Några ord om svenskars uttal av franskt r, **E. Staaff** ... 157
„Sonst hätten wir nichts zu leben". II, **Erik Bondeson** 162
Consonant Substitutions in Baby Speech. I, **Hugo Hagelin** 167
Till det moderna bruket av zwischen, **Arvid Smith**..... 174
Bergfried, **C. C.**..... 179
Litteratur:
Deutsche Erzählungen, für schwedische Schulen herausgegeben von J. Reinius, **N. Otto Heinertz** 179

N:r 9. November.

Höstens studentstilar 184
Höstens realskolestilar 199

N:r 10. December.

De moderna språkens ställning enligt skolkommissionens förslag, **Herman Söderbergh**..... 207
Consonant Substitutions in Baby Speech. II, **Hugo Hagelin** 229
Litteratur:
Dante Alighieris Gudomliga Komedi. Översättning av Arnold Norlind. I. Inferno, **Johan Vising** 232

Digitized by Google

Innehållsförteckning efter innehållets art.

I. Språkpedagogiska inlägg.

Sid.

Det första språket, *Herman Söderbergh* 13
Några dokument rörande språkundervisningen i engelska skolor jämte kommentar, *Herman Söderbergh* 25
Till skolkommissionens betänkande, *N. Otto Heinertz* 132
De moderna språkens ställning enligt skolkommissionens förslag, *Herman Söderbergh* 207

II. Artiklar av grammatiskt, litteraturhistoriskt, språkhistoriskt, stilistiskt e. d. innehåll.

„Sonst hätten wir nichts zu leben", *Erik Bondeson* 1
Nochmals „Sonst hätten wir nichts zu leben", *Hans W. Pollak* 44
Tilläggsnot, *Erik Wigh* 46
„Sonst hätten wir nichts zu leben". II, *Erik Bondeson* 162
The Definite Article before the Names of the Seasons in English, *Carl Bergener* 7
Substantiverade infinitiver i modern franska, *Hugo Styff* 10
Franskklassicismens drama, *Hilmer Gillqvist* 36
Temporalt futurum i konditionala och relativa bisatser i modern engelska. *Sigurd Segerström* 46
Ytterligare till frågan om futurum i konditional- och relativsatser, *Arvid Smith* 82
"If it will make you happy for me to marry you, I will do that". II, *A. Malmstedt* 152
Tilläggsnot, *Arvid Smith* 157
Non Seulement och Ne — Pas Seulement, *Hugo Styff* 49
Franskan och världskriget, *Alfred Stenhagen* 87
Strödda anmärkningar till engelska syntaxen, *Arvid Smith* 89
Om putativt och voluntativt 'würde' — t. ex. i villkorsbisatser — och vad därmed sammanhänger, *Birger Palm* 124
Le Cid, *Hilmer Gillqvist* 137
Några ord om svenskars uttal av franskt *r*, *E. Staff* 157
Consonant Substitutions in Baby Speech. I, *Hugo Hagelin* 167
» » » » » II » » 229
Till det moderna bruket av zwischen, *Arvid Smith* 174

III. Diverse.

Genmäle, *Hilma Jusander* och *N. Otto Heinertz* 52
Rättelse, *Herman Söderbergh* 88
Bergfried, *C. C.* 179

Digitized by Google

IV. Översättningar och kommentarer m. m.

A. *Studentexamen.*

1) Översättningsprov.

V. T. 1922. Engelskt översättningsprov för realgymnasiet. *C. S. Fearanside — F. J. Fielden — G. E. Fuhrken* ..... 57, 58—62
D:o för latingymnasiet. *C. S. Fearenside — F. J. Fielden — G. E. Fuhrken* ..... 64, 68—71
Franskt översättningsprov för realgymnasiet. *P Méaly — Virgile Pinot — M. Ransson* ..... 58, 62—64
D:o för real- och latingymnasiet. *P. Méaly — Virgile Pinot — M. Ransson* ..... 65, 71—72
Tyskt översättningsprov för real- och latingymnasiet. *Ernst A. Meyer — Benno Rosenbund — Alfred Wolf* ..... 64, 65—68
Franskt översättningsprov för nyspråkliga linjen och linjen med franska såsom andra språk vid statens provskola. *P. Méaly* ..... 81—82
H. T. 1922. Engelskt översättningsprov för realgymnasiet. *C. S. Fearenside — F. J. Fielden — G. E. Fuhrken.* 185, 186—189
D:o för latingymnasiet. *C. S. Fearenside — F. J. Fielden — G. E. Fuhrken* ..... 191, 195—197
Franskt översättningsprov för realgymnasiet. *P. Méaly — Virgile Pinot — M. Ransson* ..... 186, 189—190
D:o för real- och latingymnasiet. *P. Méaly — Virgile Pinot — M. Ransson* ..... 192, 197—199
Tyskt översättningsprov för real- och latingymnasiet. *Ernst A. Meyer — E. Th. Walter — Alfred Wolf* 191, 192—195

2) Uppsatsuppgifter.

Uppgifter för uppsats på engelska eller franska för realgymnasiet ..... V. T. 1922... 57; H. T. 1222... 185
Uppgifter för uppsats på tyska eller franska för realgymnasiet samt på tyska eller engelska eller franska för latingymnasiet ..... V. T. 1922... 64; H. T. 1922... 191

B. *Realskolexamen.*

1) Översättningsprov.

V. T. 1922. Tyskt översättningsprov. *Ernst A. Meyer — E. Th. Walter — Alfred Wolf* ..... 73, 74—76
Engelskt översättningsprov. *C. S. Fearenside — F. J. Fielden — G. E. Fuhrken* ..... 76, 77—79
Engelskt översättningsprov för engelska försökslinjen vid högre reallläroverket i Göteborg. *C. S. Fearenside — G. E. Fuhrken*..... 79, 80—81

Digitized by Google

H. T. 1922. Tyskt översättningsprov. *Ernst A. Meyer — E. Th. Walter — Alfred Wolf* ..... 199, 202—203
Engelskt översättningsprov. *C. S. Fearenside — F. J. Fielden — G. E. Fuhrken* ..... 200, 203—205
Engelskt översättningsprov för engelska försökslinjen vid högre reallläroverket i Göteborg. *C. S. Fearenside — G. E. Fuhrken* ..... 201, 205—206

2) Reproduktionsprov.

Sid.
V. T. 1922. Tyskt reproduktionsprov 73
Engelskt » 76
H. T. 1922. Tyskt » 200
Engelskt » 201

V. Böcker.

Friedrich Schiller, Wallensteins Lager. Skoluppl. med anm. av *S. B. T. Danielsson* och *Theodor Hjelmqvist* .....
Heinrich Heine, Valda dikter och prosastycken. Med anm. av *Edvard Strömberg*.....
E. von Keyserling, Im stillen Winkel. Med anm. av *G. Björkelund* och *S. B. T. Danielsson*.
Johanna Spyri, Lauri. Die Geschichte eines Schweizerbuben. Mit Anm. herausgeg. von *Paula Feuerharmel* und *Hilma Jusander*..... } **N. Otto Heinertz** 16—24
Albert Ehrensvärd, Ur fransk diktning. **Johan Vising.** 53
J. Reinius, Deutsche Erzählungen, für schwedische Schulen herausgegeben. **N. Otto Heinertz** 179
Dante Alighieris Gudomliga Komedi. Översättning av *Arnold Norling*
I. Inferno. **Johan Vising**. 232
Insända böcker ..... n:r 8, 9, omslagssidan 3
Insända tidskrifter ..... n:r 1, 8, 9, 10 omslagssidan 3

Digitized by Google

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XVI. 1 * MALMÖ * Februari 1922

„SONST HÄTTEN WIR NICHTS ZU LEBEN".

In dem vorstehenden Satze bedeutet *zu leben* att leva av. Dies ist also ein Beispiel von einem intransitiven Infinitiv, der die von dem Verb sonst erforderte Präposition entbehrt. *Zu leben* steht hier anscheinend beziehungslos und schwebt, so zu sagen, in der Luft. Das ist jedoch nicht der Ausdruck irgend einer zufälligen Lässigkeit, sondern repräsentiert einen allgemeinen Sprachgebrauch. Da ich in keiner grammatischen Arbeit eine Erörterung von dieser Erscheinung gefunden, dürfte ein Studium derselben von Interesse sein. Ich stelle mir die Frage auf: Wie übersetzt man einen schwedischen mit Präposition ergänzten intransitiven Infinitiv auf deutsch? Die Antwort auf diese Frage muss uns zwar über das Phrasengebiet, das die Überschrift vertritt, hinausführen, aber ich habe trotzdem diese Überschrift wegen ihrer Prägnanz gewählt.

In einem Satze wie: *Ich habe viel zu tun* ist wohl der Akk. ursprünglich von *habe* abhängig, doch neigt (nach *Paul)* das Sprachgefühl dazu, ihn als abhängig vom Infinitiv zu empfinden, welcher seinerseit als Objekt zu *habe* aufzufassen ist. Ebenso: *Das hat nichts zu bedeuten. Ich gab ihm etwas zu essen.* Der Akk. kann auch fehlen, und so entstehen Ausdrücke wie: *Ich habe schon zu tun. Ich gab ihm zu essen.*

Dieser Infinitiv ist wahrscheinlich nichts als der von der Präposition *zu* (früher *ze)* abhängige Dativ des alten Gerundiums, der ja einen Zweck bezeichnete. Von diesem Gesichtspunkt aus wird es uns möglich zu verstehen, dass man weiter den transitiven Infinitiv gegen einen intransitiven vertauschen kann und sagen: *Er hat nichts zu leben* (ungefähr = *till levande),* und mit fortgelassenem Objekt (was sicher älter ist): *Er hat zu leben. Das hat mir zu denken gegeben.* Und analog bei dem Verb sein: *Hier ist nichts zu lachen.*

Das schwedische Sprachgefühl sträubt sich gegen dieses

Digitized by Google

Fehlen von präpositioneller Ergänzung bei dem intransitiven Infinitiv, und obwohl die betreffenden Ausdrücke im Deutschen gang und gäbe sind, scheint es doch, als ob auch der Deutsche sich dieses Fehlens (natürlich nicht: Fehlers) bewusst wäre, wenn man nach einer Äusserung in *Krügers* Syntax der englischen Sprache urteilen darf, wo es heisst: „Das Verhältniswort, welches ein Zeitwort erfordert, darf nicht, wie im Deutschen vielfach geschieht, weggelassen werden, Er hat genug zu leben, he has enough to live upon etc". *Krüger* denkt hierbei offenbar nur an gewisse, hier unten (unter A) näher beschriebene Redensarten, denn in Ausdrücken von anderem Typus darf, wie wir sehen werden, die Ergänzung nicht fehlen, es sei denn dass der Infinitiv substantiviert wird.

In der älteren Sprache, wo der Infinitiv einen neutralen Charakter hatte und sich wohl auch sonst viel freier verwenden liess als jetzt, war diese Konstruktionsweise sicher ganz üblich. Einem Artikel von *Dr. Hungerland* im Dezemberheft 1921 von Mod. Språk entlehne ich ein Beispiel aus Luthers Bibelübersetzung: *Die spehn aber von solcher erbeit brauchet er speise zu kochen* (att koka mat med), und noch bei *Tieck* lesen wir: *Ich läugne nicht, dass das, was uns zugestossen ist, nicht ein Ding würdig zu lachen sei* (Paul: Deutsche Gram.). Heutzutage ist diese Ausdrucksweise auf eine geringe Anzahl stehender Redewendungen beschränkt, was darauf zu deuten scheint, dass dieselbe als ungenau empfunden wird.

A. Ich führe jetzt die Belege dieses beziehungslosen (wenn ich ihn so nennen darf) Infinitivs an, die ich bei der Lektüre gefunden habe. Auf Vollständigkeit macht das Verzeichnis keine Ansprüche.

1. Bei haben:

Baut der Bauer nicht sein Ackerfeld, so haben wir Riesen auf unsrem Felsennest nichts zu leben. (Brüder Grimm).
Er hat nichts zu klagen (zu denken). (R.)[1])
Er hat genug zu leben (Krüger).
Was haben Sie zu klagen? (Moréns Konstr. lex.)
Hede hatte viel zu sinnen und zu denken. (Wolff-Meder).
Liebes Kind, man hat so viel Wichtigeres zu denken. (Heyse).
Sie hatten noch viel zu schwatzen. (Wolff-Meder).
Damit die Leute etwas zu staunen (zu reden) hätten. (R).

Und ohne pronominellen Zusatz:

Darum eben leiht er keinem, damit er selbst zu leben habe. (Blatz' Gram.)
Er selbst robotet von früh bis spät und sucht aus dem Boden herauszuschlagen, dass er gerade zu leben habe. (Sudermann).
Ich habe satt zu essen, und niemand ist schlecht zu mir. (ibidem).

[1]) Die mit *R* bezeichneten Beispiele habe ich Herrn Studienreferendar *Hans Reichwage* zu Nienburg zur Prüfung unterbreitet. Ihm verdanke ich auch hier und da einen guten Nachweis, den ich in diesem Aufsatz verwertet habe.

Digitized by Google

2. Bei geben:

Da gab es viel zu staunen. (Krüger).

Sie half ihm dabei, obgleich auch hier nichts zu helfen gab. (Sudermann).

Das hat mir viel zu denken gegeben. (R.)

Vergleiche hiermit: *Dass sie auch den Kocher hatte, das gab schon mehr zu bedenken* (Sudermann).

Und ohne pronominellen Zusatz.

Sie beobachtete, wie dieses Wort ihrem Mann zu denken gab. (Agnes Sapper).

3. Bei sein:

Dabei *ist nichts zu lachen.* (Krüger).

Sie lacht immer, wenn nichts zu lachen ist. (Sapper).

Dabei *ist nichts zu staunen.* (R).

Was ist **dabei** *zu erstaunen?* (Freytag).

(Hier ist viel zu denken, heisst besser: *zu bedenken* (R).*)*

Da *ist nichts zu verwundern.* (R.)

Das ist nicht zu verwundern. (R).

In den Belegen mit *haben* und *geben* ist der Infinitiv (einschliesslich das Pronomen) als Objekt, in denen mit *sein* als Subjekt zu fassen. *Hat + zu + leben, gab + zu + denken, ist + zu + lachen* bildet *einen* Begriff. (Eine merkwürdige Anomalie bildet das letzte Beispiel bei *sein,* in dem ja der Infinitiv Prädikativ ist.)

Wir sehen, dass diese Redewendungen eine sehr stereotypische Gestaltung aufweisen. Das Prädikatsverb ist entweder *haben, geben* oder *sein,* und der beziehungslose Infinitiv selbst beschränkt sich auf eine ziemlich geringe Anzahl von Verben: *leben, denken, klagen, reden, schwatzen, satt essen — staunen, helfen — lachen, verwundern* u. ä. Am meisten fällt aber auf, dass das Zwischenglied (wenn es nicht gerade fehlt) stets ein pronominelles Wort ist: *nichts, etwas, viel, wenig, was, genug.*

Um diese letzte Tatsache zu erklären erdreiste ich mich, eine Hypothese aufzustellen, sie gelte, was sie wolle. Wie bekannt wird *nichts* abwechselnd mit *nicht* als Negation verwendet bei gewissen Verben wie: *angehen, fragen, helfen, nützen, schaden, dafür können,* z. B. *Das schadet nicht* (oder *nichts), Ich frage nicht* (oder *nichts)* darnach usw. Es lässt sich nun denken, dass Wendungen wie: *Er hat nichts zu leben, Dabei ist nichts zu lachen* nur Variationen wären von: *Er hat nicht zu leben, Dabei ist nicht zu lachen,* und dass durch dieses *nichts* auch den naheliegenden *etwas, viel, wenig, was, genug* in denselben und ähnlichen Wendungen der Weg gebahnt worden wäre. Der Entwickelungsgang wäre demnach: *Er hat zu leben — Er hat nicht zu leben — Er hat nichts zu leben — Er hat genug zu leben.*

* *
*

Digitized by Google

B. In Ausdrücken, die nicht zu den obengenannten streng begrenzten Redewendungen zu rechnen sind, muss ein schwedischer intr. Infinitiv + Präposition anders übersetzt werden als mit zu + Infinitiv.

1. Entweder wird der Infinitiv mit präpositionellem Adverbial ergänzt (wodurch auch der Logik Genüge getan wird): *Wir bauen Häuser, um darin zu wohnen. Dieser Fluss ist gefährlich, um darin zu baden,* oder

2. man wählt eine passende Umschreibung: *Mit dieser Krankheit ist nicht zu spassen. Auf ihn ist kein Verlass,* oder

3. man verwendet einen von der Präposition *zu* regierten substantivierten Infinitiv. Ein Substantiv entbehrt ja leichter die präpositionelle Ergänzung als ein Verb. *Wir bauen Häuser zum Wohnen. Diese Stühle sind nicht zum Sitzen.*

Ich will nun von den zwei ersten Alternativen absehen, um die dritte, die Substantivierung, in näheren Augenschein zu nehmen. Grammatisch unterscheidet sich diese Konstruktion von der unter A dadurch, dass *Häuser* (bezw. *Stühle)* als Objekt (bezw. Subjekt.) zum Prädikatsverb aufzufassen ist, und dass *zum Wohnen (zum Sitzen)* entweder adverbiale Bestimmnng zum Prädikat oder attributive Bestimmung zum Substantiv *(Häuser, Stühle)* sein kann. Also: *Wir bauen + Häuser——zum Wohnen. Diese Stühle + sind nicht——zum Sitzen.* (Im Vorbeigehen sei bemerkt, dass einige von den A—Belegen auch in dieser Form auftreten können. So heisst es neben: Er hat genug (nichts) zu leben (zu denken) auch: *Er hat genug (nichts) zum Leben (zum Denken)* (R). Neben: Da gab es viel zu staunen, wohl auch: *Da gab es viel zum Staunen.* In Sudermanns Lithauische Gestalten finde ich: *Sie nimmt den Windhund mit, damit die Leute etwas zum Staunen haben.* — In anderen Fällen aber ist die Substantivierung nicht recht gebräuchlich.)

Zunächst führe ich einige Beispiele an, die sich mit den A-Belegen berühren, d. h. dieselben Prädikatsverben und Infinitive enthalten, aber doch dem B-Typus angehören. *Er hat nur Brot zum Leben. Ich gab ihm ein Buch zum Lesen* (= att läsa i). *Brot* (oder *Das) ist nicht genug zum Leben.* **Das** *ist nichts zum Lachen.* **Das** *ist nichts zum Verwundern.*

Eine Verallgemeinerung dieser Konstruktion ist jedoch nicht gestattet, denn der Sprachgebrauch zeigt sich hier sehr launenhaft, und ein Grund, warum es so oder so heissen kann oder nicht, ist schwer zu entdecken. So z. B. kann es sicher nicht heissen: *Er hat ein Unrecht zum Klagen,* und Sätze wie: *Det är ingenting att gråta för, att jubla över, att stå efter, att längta efter* lässen sich nicht mit *zum Weinen* etc. übersetzen. Es heisst dann besser: *Darüber brauchst du nicht zu weinen. Darüber kann man sich nicht freuen Das ist keine erstrebenswerte Sache. Das ist nichts, nach dem man sich sehnt.* (R.)

Wenn wir nun das Gebiet erweitern und zu Sätzen mit

Digitized by Google

freierem Wortmaterial übergehen, so wird es uns leichter, die Erscheinungen zu beurteilen, weil wir hier den ausschlaggebenden Faktor erkennen können — die *Deutlichkeit.* Ein par Worte tun uns hier zuerst nötig über die Natur des substantivierten Infinitivs. Dieser *von der Präposition zu abhängige substantivierte Infinitiv* ist das moderne Gegenstück des alten Gerundiums, d. h. er versieht den Dienst des Gerundiums, wenn er auch, was die Rektion betrifft, ein Verbalsubstantiv ist. Wie der Infinitiv sich also seinem substantivischen Ursprung, von dem er einmal abgerückt ist, wieder angenähert hat, so tritt hier auch *zu* in seinem ursprünglichen präpositionellen Charakter auf. In Verbindung mit *zu* bezeichnet dieses neue Gerundium, ganz wie das alte, einen *Zweck* und kann grundsätzlich bei allen Wörtern stehen, die ein finales *zu* erfordern, also nicht nur bei Verben *(Ein Stuhl dient zum Sitzen),* sondern auch bei Substantiven *(Ein Becher zum Trinken gehört zur Ausrüstung des Touristen)* und bei Adjektiven *(Dieses Papier ist gut zum Schreiben).*

In der Praxis unterliegt es jedoch einer recht erheblichen Beschränkung und kommt dem schwedischen und englischen mit Präposition ergänzten Infinitiv an Brauchbarkeit nicht gleich. Denn eben weil es die präpositionelle Ergänzung ermangelt, kann es nur dann gebraucht werden, wenn es in einer Umgebung steht, die dessen Sinn klar und unzweideutig erscheinen lässt. *Ich brauche einen Stuhl zum Sitzen,* hat einen klaren Sinn, weil *Stuhl* mit *Sitzen* in natürlichem Zusammenhang steht. Dagegen wäre es unklar und deshalb unzulässig zu sagen: *Ich brauche einen Stuhl zum Stehen,* weil hier kein natürlicher Zusammenhang zu Hilfe kommt. Angängig, wenn auch nicht gerade hübsch, wäre: *zum Draufstehen.* Es wäre unverständlich, wenn jemand sagen sollte: *Er muss immer etwas zum Halten haben* (att hålla i), weil man nicht weiss, ob gemeint wird: *Er muss* (etwa) *ein Stück Papier zum Halten haben* oder: *Er muss etwas haben, an dem er sich festhalten kann. — Was soll ich meinen Schülern zum Schreiben geben?* kann wohl bedeuten: *Vad skall jag ge mina elever att skriva på* (oder: *skriva med)* aber nicht: *att skriva om?* Das letztere muss heissen: *Was für ein Thema soll ich meinen Schülern zu bearbeiten geben? — Wir hatten so viele Erinnerungen zum Schwatzen* ist nicht Deutsch. Man sagt dann besser — *Erinnerungen auszutauschen.* Und die schwedischen Sätze: *Hon har åtminstone ett vackert hår att skryta med, en duktig mor att brås på* lassen sich nicht direkt mit *zum Prahlen* und *zum Schlachten* (!) übersetzen. Dagegen könnte es wohl heissen: *Er trägt eine Uhrkette nur zum Prahlen,* und in Die Familie Pfäffling von Agnes Sapper steht: *Die Schule ist ja zum Lernen da und nicht zum Prahlen.*

Hier nur noch ein par weitere Belege:
Man kann ihm nachts ein Kissen zum Schlafen hinlegen. (Sapper).
Ich werde dir ein Zimmer zum Arbeiten zurechtstellen. (Selver)

Digitized by Google

Darf ich Ihnen meinen Wagen zum Nachhausefohren anbieten? (Collin—Hungerland).
Das Haus hatte noch viel Raum zum Wachsen, es hatte einen grossen verwilderten Garten hinter sich (Wolff—Meder).
Der Platz eignet sich zum Waldanlegen (Calwagen).
Wir müssen den jungen Damen Herren zum Tanzen verschaffen. (R).
Ich habe nur meine Zinsen zum Leben. (R).

Neben diesem finalen Gerundium steht das bekannte konsekutive Gerundium in Sätzen wie: *Es ist wahrhaftig zum Lachen* (= lächerlich). *Ihr klopfte das Herz zum Zerspringen.* Da aber diese Gerundien keine adverbiale Ergänzung nötig haben, kommen sie hier nicht in Betracht.

* *
*

C. Zu den intransitiven Verben können auch solche an und für sich transitive Verben gerechnet werden, die nicht das vorangehende Substantiv zu ihrem Objekt haben, sondern nur mittels einer hinzugedachten Präposition darauf bezogen werden können z. B. *Vi ha ingen bägare att dricka med. Dricka* ist hier transitiv im Verhältnis zu *dem Getränk,* aber intransitiv im Verhältnis zu *bägare.* Der entsprechende deutsche Satz: *Wir haben keinen Becher zum Trinken* weist dann denselben gerundialen Typus auf wie die Sätze unter B 3. Wird das Objekt des Infitivs hinzugefügt: *Vi ha ingen bägare att dricka vatten med,* so steht im Deutschen der gewöhnliche zu-Infinitiv, und zwar in diesem Satze mit *um* verstärkt: *Wir haben keinen Becher, um Wasser zu trinken.* Ebenso: *Wir gebrauchen Holz, um das Essen zu kochen.* Doch ist *um* meistens nicht nötig: *Ich habe kein Holz, das Essen zu kocken. Ich habe kein Geld, die Rechnung zu bezahlen.* Vielleicht könnte man auch hier von einem beziehungslosen Infinitiv sprechen, nur dass das angeschlossene Objekt dem Ausdruck ein gewisses Mass von Unabhängigkeit verleiht, so dass man das Empfinden hat, es mit einem verkürzten Nebensatz zu tun zu haben.

Setzt man aber das *zum*-Gerundium an Stelle des Infinitivs, so tritt das Objekt als objektiver Genitiv auf: *Ich habe kein Holz zum Kochen des Essens. Es gibt in den Eisenbahnwagen Bretter zum Hinlegen des Reisegepäcks* (R.), oder auch wird der Genitiv durch *von* ersetzt: *Wir gebrauchen X-Haken zum Aufhängen von Bildern* (R.). Nach Verben, welche die zweckbezeichnende Präposition *zu* notwendig erfordern, z. B. *gebrauchen* in dem letztgenannten Satze, ist der blosse Infinitiv unzulässig. Da steht entweder *um zu* + Inf. oder das *zum*-Gerundium. Der oben angeführte Luthersche Beleg würde demnach in jetzigem Deutsch heissen: *Die Späne gebraucht er aber, um die Speisen zu kochen* oder *zum Kochen der Speisen.* Selbstverständlich gilt in diesem Fall auch, was von den rein intransitiven Verben schon gesagt

Digitized by Google

worden ist, dass das *zum*-Gerundium nur möglich ist, wenn der Zusammenhang ein Missverständnis ausschliesst.

Zuletzt ist noch zu bemerken, dass überall, wo ein wirkliches Substantiv mit derselben Bedeutung wie das Gerundium vorhanden ist, jenes auch dem letzteren vorgezogen wird. *Ich habe eine grosse Verwandtschaft zum Verkehr* (besser als: *zum Verkehren). Darf ich Ihnen meinen Wagen zur Heimfahrt anbieten* (besser als: *zum Nachhausefahren). Die Grube hatte der Jäger zum Wolfsfang gegraben.* Und, um auch ein transitives Verb heranzuziehen: *Ich habe kein Geld zur Bezahlung das Wechsels* (besser als: *zum Bezahlen).*

Es wäre verlockend, in diesem Zusammenhang den Wechsel zwischen *zu*—Infinitiv und *zum*—Gerundium auch bei übrigen rein transitiven Verben eingehender zu untersuchen, aber das erfordert ein Kapitel für sich.

Örebro im Januar 1922. ***Erik Bondeson.***

THE DEFINITE ARTICLE BEFORE THE NAMES OF THE SEASONS IN ENGLISH.

Abbreviations: Caine = Caine, The Manxman (Nelson); Craik = Craik, John Halifax, Gentleman, ed. Zachrisson; Dickens = Dickens, The Old Curiosity Shop (Everyman's Libr.); Hawthorne, M. = Hawthorne, The Maypole of Merry Mount; Hawthorne, B. = Hawthorne, Roger Malvin's Burial (both in Selected Short Stories II, Milford); Kipling = Kipling, The Second Jungle Book (Tauchnitz); Lamb = Mary Ann Lamb, The Sailor Uncle (Selected Short Stories, II, Milford); London, Bef. Ad. = London, Before Adam (Collins'); London, Call = London, The Call of the Wild (Tauchnitz); Macaulay = Macaulay, Frederic the Great (Tauchnitz); Mc Kenna = Mc Kenna, Sonia (19th ed.).

The names of the seasons are among those nouns in English before which the definite article is frequently dropped. To judge from the expositions in the grammars (at least the few I have had an opportunity to consult), it would almost seem as if the insertion or omission of the definite article were in many cases a matter of arbitrary usage only. Thus *Poutsma* (A Grammar of Late Modern English, Part II, Section I, A, Ch. XXX, 15 d.). *Krüger* (Schwierigkeiten des Englischen) is silent on the matter. *Elfstrand* gives the rule that the article is dropped when the name of the season is used in a general sense, but admits that even in such instances it is often found after the preposition *in,* and is common after *during.* It is evident, however, from quotations 7—14 below, that the omission of the article is also frequent when the speaker or writer has a definite spring etc. in mind. An

Digitized by Google

investigation into the matter, which has no pretensions to completeness, has led me to the conclusion that

I. the definite article is dropped before the names of the seasons when the speaker's (writer's) attention is entirely or chiefly directed towards the changes or phenomena in nature characteristic of the season; but

II. it is inserted when the noun is used as a mere determination of time.

According to I. the article is suppressed in the following instances, where, moreover, the noun is used in a general sense:

1. The first sound of the surf is one of the most delightful that the Inuit can hear, for it means that *Spring* is on the road. (Kipling 204).

2. *In summer* thaws the ice-propped rocks and boulders roll and slip all over the face of the land, so you can easily see how the idea of live stones arose. (Kipling, 191).

3. *In winter* the sun rises late in the morning, and sets quite early in the afternoon. (Elfstrand, Eng. Gr.).

4. A soft, bright, autumn morning, mild as *spring*, coaxing a wandering robin to come and sing to me ... (Craik, 35).

5. *Spring* decked the hallowed emblem [i. e. the Maypole] with young blossoms and fresh green boughs; *Summer* brought roses of the deepest blush, and the perfected foliage of the forest; *Autumn* enriched it with that red and yellow gorgeousness which etc.; and *Winter* silvered it with sleet — — —. (Hawthorne, M. 25).

6. Midsummer had come, bringing deep verdure to the forest, and roses in her lap, of a more vivid hue than the tender buds of *Spring*. But May, or her mirthful spirit, dwelt all the year round at Merry Mount, sporting with the Summer months, and revelling with *Autumn*, and basking in the glow of *Winter's* fireside. (Hawthorne, M. 19).

As can be seen from 1, 5, and 6, the name of the season in this case is sometimes used almost in a personified sense, and is written with a capital, which is never the case when it is used as a mere determination of time.

In the following instances the noun refers to a definite epoch. The omission of the article will be explained by what has been said above in I.

7. *Winter* softened into *spring*, and *spring* lengthened into the summer that was to be my last at Melton. (Mc Kenna, 49.)

8. *Winter* came early and sudden that year. (Craik, 53).

9. *Summer* was passing. People began to watch with anxious looks the thin harvest fields .... (Craik, 106).

10. Once he stopped to pick up for me the large brown fan of a horse-chestnut leaf.

"It's pretty, isn't it? — only it shows that *autumn* is come." (Craik, 13).

11. *Spring* came on once more. (London, Call 222).

Digitized by Google

12. The extended refusal of 1921 to cut itself adrift from *summer* is likely to be memorable in weather records. ... We were quite ready and even eager for *autumn;* and now *summer* has incalculably turned back in its track ... (Newspaper).

13. It was in the depth of *winter.* The cold was severe, and the roads heavy with mire. But the Prussians pressed on. (Macaulay, 29).

14. I remember the approach of *winter* by the warm great coat he bought for me. (Lamb, 7).

In 11. it is the verb 'came on' that indicates that the idea of the changes in nature is present in the writer's mind. This verb is commonly used to denote such changes.

If, on the other hand, the noun is used as a determination of time only, it is preceded by the article, even if it is used in a wholly general sense:

15. *In the winter* Kadlu *would* follow the seal to the edge of this land-ice and spear them — — — In *the spring* he and his people retreated from the thawing ice to the rocky mainland — — —. *Later* he would go south into Baffin Land — — — coming back *in September or October.* (Kipling, 178).

16. ... we are like squirrels digging up *in the winter* the nuts they have providently buried in the days when nuts were plentiful. (Newspaper).

17. Night is generally my time for walking. *In the summer* I often leave home early in the morning. (Dickens, 3).

18. *In the winter* our walks were shorter and less frequent. (Lamb, 7.).

If the noun is used as a mere determination of time and refers to a definite spring etc., it is, of course, preceded by the article:

19. *In the spring* Frederic rejoined his army. (Macaulay, 31).

20. It must have been *early in the spring* when my uncle went away, for the crocuses were just blown in the garden. (Lamb, 9).

In both cases the noun has the article when it is accompanied by a specializing adjunct:

21. One morning *in the late spring* there came to Douglas a startling and most appalling piece of news. (Caine, 67).

22. *The autumn and winter of 1913* I divided between Ireland and the Riviera. (Mc Kenna, 267).

23. It was *the fall* of the year when Lop-Ear and I returned from our long adventure-journey, and *the winter* that followed was mild. (London, Bef. Ad., 182). See also no. 7.

Even if what has been said in I. is applicable, the article may be used if the speaker (writer) feels that the season in question has been spoken of previously or has otherwise been determined:

24. *The summer* had gone, the gorse had dried up, the herring-fishing had ended, and Pete had become poor. (Caine, 363).

Digitized by Google

25. *The winter* [i. e. of 1756] put a stop to military operations. (Macaulay, 78).

In the last quotation the year may easily be supplied from the context.

In many cases both views may be equally justifiable, and then usage is unsettled:

26. "And how shall you live *in the winter,* when there is no out-of-door work to be had?" (Craik, 13).

27. "What shall you do when *winter* comes?" (Ibid. 49).

28. The Russians, confined by their snows, would probably not stir till *the spring* was far advanced. (Macaulay, 78).

29. Then I waited, eagerly but patiently, until *spring* came, when, without making any more fruitless efforts, I should be sure to see him. (Craik, 54) [there may be the idea lurking behind: because then it will be fine weather, and then I shall be allowed to go out].

30. The threats of the Montenegrins and Serbs are held in check by the approach of *winter,* and until *the spring* comes, they are not likely to make any serious move. (Poutsma).

It would also seem as if the omission of the article were preferred in prepositional constructions with *of* such as the following:

31. In the *three months of summer* it only freezes every other day and every night. (Kipling, 177).

32. Two *months of autumn* were thus occupied; (Hawthorne, B. 55).

33. Through the winter AElfred girded himself for this new peril. At *break of spring* his army closed round the town. (Poutsma). See also 13, 14, and 30.

Oct., 1921. ***Carl Bergener.***

SUBSTANTIVERADE INFINITIVER I MODERN FRANSKA.

Angående denna fråga finnas endast några få notiser i uppslagsböckerna. Utförligast är: Brunot: Histoire de la langue française III, 203 och IV, 455. Dessutom kan nämnas Hatzfeld-Darmesteter: Traité de la formation de la langue française, §§ 49 och 700, vars material sammanfattats i Nyrop: Grammaire historique de la langue française, III, § 653.

I fornfranskan kunde alla infinitiver substantiveras (Foulet: Petite Syntaxe de l'ancien Français, § 226). Detta var förhållandet ända till 1500-talets slut (Darmesteter-Hatzfeld: Le seizième siècle en France, § 203). Så substantiveras infinitiven ofta hos t. ex. Montaigne samt i H. Estienne: Précellence du langage françois. Även i klassisk tid förekommer ofta substantiverad infinitiv. För

Digitized by Google

perioden 1600—1660 ger Brunot (op. cit. III, sid. 203—4) exempel på följande subst. inf.: allumer, apprendre, boire, briller, commander, coucher, croire, dementir, desesperer, dormir, eschauffer, esloigner, esperer, estinceler, estre, flamber, flatter (= flatterie), lever, manger, marcher, non estre, obeyr, oser, ouyr, partir, penser, pouvoir, proceder, rire, savoir, souffrir, tourner, vivre, vouloir (= volonté). För den följande perioden, 1660—1715, är listan betydligt kortare: aller, boire, demeurer, dire, dormir, être, instruire, lever, manger, marcher, souffrir, vivre, vouloir (Ib. IV, 455—6). Och numera kunna endast ett fåtal infinitiver användas som substantiver. Detta framgår också därav, att infinitiverna på — er, som ju annars äro i överväldigande majoritet, här äro i minoriteten.

1. Inskränkningen i infinitivens användning som substantiv dateras från senare hälften av 1600-talet. Orsaken härtill var förstummandet av *-r*. Därigenom förväxlades nämligen lätt inf. och perf. particip, vilket måste leda till grova misstydningar (Brunot: op. cit. IV, 210). Det är till följd av okunnighet om denna ljudlag, som följande infinitiver nu felaktigt skrivas som perf. part.: débouché, débridé, défilé. Även démenti är enligt Nyrop möjligen en infinitiv. Härför talar nämligen upplysningen i D-H[1]), att under XVIe seklet démentir växlar med det likbetydande démenti e. Däremot förklarar D-H démenti som perf. part., vilket Meyer-Lübke: Grammatik der Romanischen Sprachen, II, § 392 stöder med analoga bildningar från italienskan, spanskan och portugisiskan. Språkbruket vacklar ännu mellan formerna på *-é* och *-er* i följande fall: dîner, après-dîner, après-souper, au débotter, doigter. Från XVIIIe seklet anföres fraserna mettre une étoffe au debouilli(r) samt au débarqué av Meyer-Lübke (1. c.).

Anm. Härmed bör ej förväxlas det fall, då redan i fornfranskan parallellformer funnos, t. ex. le penser, le pensé, la pense, la pensée, vilka alla finnas i Crestien de Troyes: Cliges.

2. En syntaktisk orsak är, att infinitiven i en del konstruktioner, där den förr behandlats som substantiv, nu fattas som rent verb. Så t. ex. framgår infinitivens ursprungliga nominala betydelse därav, att man ej skiljer på aktiv och passiv form i sådana fall som: «Ce vin est prêt à boire» och «Je suis prêt à boire» (Meyer-Lübke, op. cit. III, § 16). Vidare fattades inf. som substantiv (final bestämning till chevalier) i satsen: «Desiroit le chevalier à ferir» (Zauner: Rom. Sprachwissenschaft, II, § 144). «Il fait cher vivre» har likaledes omtytts, i det *vivre* förr var subst. med *cher* som attribut (Suchier i Gröbers Grundriss, I, sid. 814). Darmesteter-Hatzfeld: Traité, § 700 ger också exempel på konstruktioner, där inf. egentligen är substantiv: «Mentir est une honte. Souffler n'est pas jouer. J'aime mieux travailler».

3. På grund formell olikhet med motsvarande verb uppfattas vissa infinitiver numera endast som substantiver. Sådana

[1]) *D-H:* Darmesteter-Hatzfeld: Dictionnaire général.

Digitized by Google

äro: affaire, après-dîner, après-souper, avenir, blanc-manger, déboire, déplaisir, loisir, manoir, plaisir, pourboire, pourparler. Dessa ord kunna användas även i pluralis med undantag av avenir, vars betydelse lägger hinder i vägen. Ex.: L'usage que je fais de mes loisirs (Cherbuliez: Kostia 21). Notre homme est en pourparlers pour autre chose (Gyp: Profitards 54). *Plaisir* är en äldre parallellform till *plaire*. Affaire, après-dîner, après-souper, blanc-manger, déboire, déplaisir, pourboire ha ej använts som verb (D-H), utan ha bildats på den substantiverade enkla infinitiven. *Récépisse* är en latinsk perf. inf. som ej heller använts som verb i franskan, utan är lånad ur den latinska formeln: cognosco me recepisse. Crouzet (Grammaire, § 275) upptager även *nonchaloir,* vilket emellertid av D-H betecknas som föråldrat och endast ett exempel från 1608 anföres där.

4. I andra fall användes samma form som både subst. och verb. Däremot är den subst. betydelsen ibland inskränkt till vissa stående fraser och konstruktioner.

a) abstrakter som ange *förmågan* och endast användas i singularis: Il en perdit presque le *boire* et le *manger* (Cherbuliez: Kostia 5; = aptiten). Et si je perds le sommeil et le *manger* (Maupassant: Fort comme la mort 31). Oter à qqn. le *pouvoir* de nuire (D-H).

b) endast efter prepositionen *à:* au pis aller, i värsta fall. Au débotter. Je le reconnais au *marcher,* sättet att gå. Au *revoir.* Elle n'a pas seulement la force d'un pigeon au *sortir* de l'oeuf (Rosny: Vampire 33).

c) efter *par:* uttrycket par ouï-dire. På Voltaires tid användes ännu pluralis: des ouï-dire.

5. I äldre stilarter.

a) Då man t. ex. talar om 1600-talet: le *lever* du roi.

b) I ordspråk: Ami au *prêter,* ennemi au *rendre.*

c) I poesi: penser (även i pluralis) = pensée.

d) I medvetna arkaismer: Je goûtais le *dormir* paisible (France: Puits de S:te Claire 29).

6. Också i vetenskapligt språk användes subst. inf.:

a) I filosofisk stil: Il semble exclure tout *devenir* = tillblivande (Maeterl. Mort 229). Dieu est un éternel *devenir* (Id.: grand secret 120; = vardande). *être* = varat. Le précieux du *faire* est un mérite considérable = utförandet (Mérimée: Carmen 278). Rendez-moi capable du *jouir* du monde (Pascal: Pensées 316). Le *naître* et le *mourir* sont deux frères jumeaux (France: S:te Claire 61—2). *non-être* = néant. L'être et le *paraître* = skenet. Le *raisonner* tristement s'accrédite (Voltaire). Dans la foi et le *repentir* (P. Loti: Prime Jeunesse 65—6).

b) Tekniska termer: On procède au lâcher des pigeons (Tissandier: Causeries 26). Il a le *toucher* magnétique (Inledn. till Vandal: Avènement I, V). Inf. substantiveras sporadiskt i tekniskt språk, anmärker Nyrop. Där citeras bl. a.: le grimper,

Digitized by Google

sättet att klättra, le palper (medicinsk term). Cette entente du parler, du sentir et du vivre agrestes (sättet att tala, etc.).

7. Återstår ett antal verb, vilkas infinitiver med bibehållen verbal betydelse kunna användas som riktiga substantiver både i olika stilarter och konstruktioner.

A) *Transitiva verb:* a) nomen actionis: *baiser,* Le *lever* du rideau (Rostand: Cyrano 3). Ce sont des *plaidoyers* redoutables (Hugo: Misérables 1, 350).

Anm. Baiser tyckes dock visa en tendens att övergå till grupp 3, då det som verb ersättes med *embrasser. Lever* (liksom coucher) förekommer nästan endast i sammansättningar.

b) objektsnomen: avoir = egendom, *boire* = dryck, devoir = plikt, *dire* = utsago: Ces dires ont une apparence de raison (Balzac: Contes philos. 300). *manger* = mat, *pouvoir* = fullmakt, savoir = vetande.

B) *Sammansatta infinitiver,* där den första inf. är substantiverad, nomen actionis, och den andra är objekt därtill: laisser — aller, laisser—courre, laisser—passer; un savoir—faire, les premières notions du savoir—vivre (Kostia 53).

C) *Reflexiva verb:* nomen actionis: L'heure du coucher (Halt: Petit homme 129).

D) *Intransitiva verb:* a) nomen actionis: Här märkas först namnen på måltiderna: déjeuner, dîner, goûter, souper. Andra äro: *aller, aller et retour, rire* = skratt, *sourire* = leende. Le *parler* maternel (Maupassant: Fort comme la mort 104).

B) *nomen agentis:* être = varelse, souvenir = minnesgåva.

Genus är maskulinum, dock med undantag för *affaire.* Detta ord var dock regelbundet maskulinum ännu under 1500-talet (Darmesteter-Hatzfeld: Seizième Siècle, § 136), då det började vackla, och det förklarades vara femininum av Vaugelas (Brunot, op. cit. III, sid. 445).

Hugo Styff.

DET FÖRSTA SPRÅKET.

»Det synes mig däremot, åtminstone ur språklig pedagogisk synpunkt, vara mindre viktigt, vilket främmande språk som är det *första.*» Anna von der Heyden, »Ett svårt skolämne.» (M. S. 1921, s. 200).

Måhända har den ovanstående satsen sin spets riktad mot några formuleringar i mina kortfattade teser angående frågan »Tyska eller Engelska» (M. S. 1921, s. 131). Även om så icke skulle vara fallet, önskar jag gärna foga några kommenterande ord till ovanstående uttalande och den uppsats, varur det hämtats.

Innan jag anmäler en från förf. avvikande mening angående det just ur språkligt pedagogisk synpunkt viktiga i valet av första språk, känner jag mig manad att vidröra en annan sak. Jag tillåter mig sålunda med bestämdhet hävda, att alla sådana syn-

Digitized by Google

punkter på spörsmålet *tyska eller engelska,* som väljas med tanke på krigets konsekvenser, äro fullständigt ovidkommande. Ingen annan synpunkt får här vara vägledande än den språkligt pedagogiska. För egen del har jag länge varit övertygad om engelskans företräde som begynnelsespråk, men jag får säga, att om ett allmänt omfattande av denna åsikt vore ägnat att väsentligt försvaga tyskans ställning i våra skolor eller över huvud intresset för tysk kultur, så skulle jag möjligen kunna känna mig tveksam. Ty det synes mig förvisso vara både mer berättigat och mera sympatiskt att taga världsläget till utgångspunkt för en predikan till tyskans försvar än att begagna det som en påminnelse om vad vår frid tillhörer i den språkliga orienteringen. Den här framförda funderingen har intet polemiskt syfte gent emot förf. av ovanstående motto. Detsamma innehåller inte skuggan av en insinuation om politiska bevekelsegrunder hos vare sig den ene eller den andre, som tar ställning till frågan om tyska eller engelska som första språk. Men den underförstådda erinring, som framföres om befintligheten av andra synpunkter än den språkligt pedagogiska, synes mig berättiga till ett uttalande i här berörda avseende, synnerligast som nog här och var opportunistiska synpunkter gjort sig gällande i diskussionen om denna fråga.

Min utgångspunkt är emellertid den, att ungefär samma grad av behärskande av de båda språken är önskvärd. Då jag nu anser, i likhet med vad jag förut i korthet har försökt hävda, att engelskan för oss svenskar är det svårare av de två språken och sålunda det som kräver den längre tiden, så pekar ju redan detta på lämpligheten av engelska som det första språket. Om språkbehärskandet i hög grad beror av associationernas rikedom och livaktighet, så torde det vara av synnerlig vikt att börja relativt tidigt med ett fält, där det företrädesvis gäller att upptaga vägarna från grunden för att slutligen åstadkomma ett så vitt förgrenat vägnät som möjligt. Vårt språkliga medvetande är i förhållande till huvudparten av det engelska ord- och frasförrådet likt en oröjd mark. Ej så, när det gäller tyskan. Förbindelselinjerna ligga där från början mer eller mindre synliga i jordytan; det kommer mera an på fördjupande och upprensning än på nyanläggning. — Det synes mig, som om detta betraktelsesätt — riktigt eller oriktigt — vore i eminent mening ett språkligt pedagogiskt.

Men den viktigaste språkligt pedagogiska synpunkten, då det är tal om det lämpligaste *nybörjare*språket, är väl ändå den, som uttryckes i frågan: Vilket språk är *det lättaste för nybörjaren?* Fru von der Heyden berör ej med ett ord i den resonerande delen av sin uppsats frågan om valet av tyska eller engelska som begynnelsespråk. Hon uppvisar emellertid, att tyskans formella svårigheter synas oöverkomliga på ett tidigt stadium för det stora flertalet lärjungar. Den naturliga slutsatsen ur språkligt pedagogisk synpunkt borde ju vara, att detta språk följaktligen icke

Digitized by Google

lämpar sig för stadiet i fråga. I stället tillråder emellertid den ärade förf. den för flertalet språkpedagoger, vill jag tro, något överraskande utvägen att låta nybörjaren leka blindbock bland svårigheterna, senare taga bindeln från hans ögon och visa honom den härliga skatt han håller i sin famn.

Metodens genomförbarhet kan starkt ifrågasättas. Men alldeles oavsett detta: man undrar vad som kan motivera — fortfarande ur språkligt pedagogisk synpunkt — ett fasthållande vid valet av tyskan som första språk, om just detta fasthållande kräver, att man släpper vad som ur den angivna synpunkten ursprungligen avgjorde valet. Ty det avgörande härvidlag var ju tyskans formrikedom betraktad som åskådningsmaterial för språklig analys.

Författaren har emellertid, såsom ovan antytts, tänkt sig möjligheten av att barnen tillägna sig åskådningsmaterialet obesett och först vid något mognare ålder taga upp det till ett egentligt beskådande. Huru skall detta tillgå? För barn, som äro något så när analytiskt lagda, så att de språkliga formerna för dem verkligen bliva ett åskådningsmaterial, d. v. s. ett material som konkretiserar de grammatiska begreppen, för dem är det jämförelsevis lätt att lära en tysk text utantill trots all dess formrikedom. Men eftersom flertalet synas oemottagliga för den analytiska vägen på det tidiga åldersstadium, varom här är fråga, vad är det då man egentligen kräver av de utantill rabblande småttingarna? Det är ju helt enkelt ett syndastraff att nödga någon uppläsa en ramsa, där *e, em, en, er, es* etc. avlösa varandra utan skönjbar anledning. Ty meningslös måste ju i varje fall ett och samma ords olikhet i form förbliva för den, som icke samtidigt inviges i formernas funktionella betydelse. Följden blir nog den, att läraren måste åtnöjas med ett mycket ofullkomligt inlärande.

Härtill kommer emellertid ett annat moment. För alla barn är ett dylikt inlärande svårt; för många, och särskilt för alla klara huvuden, är det dessutom motbjudande. Man skall inte underskatta den lärandes behov av klarhet, reda och sammanhang. Att alltför länge röra sig framåt på en mark, där allt synes osäkert och där man inte kan skönja några fasta hållpunkter, det kan aldrig skapa den känsla av framåtgående och verkligen övervunnet motstånd, som den säkra kunskapen skänker under upptäckande och erövrande steg för steg av okänt land.

Min slutsats blir därför den: när författarinnan av »Ett svårt skolämne» med rätta framhåller, att ett analytiskt grammatiskt språkstudium är olämpligt på ett tidigt stadium, så har hon därmed visat, hur viktigt det ur språkligt pedagogisk synpunkt är att vid valet av det *första* främmande språket icke stanna inför det, som redan från början för att fullt begripas förutsätter just det studiesätt, som förklarats olämpligt.

Häri ändras ingenting, även om man av fullaste övertygelse instämmer i förf:s yrkande på modersmålets upphöjelse till grundläggande språk.

Herman Söderbergh.

Digitized by Google

LITTERATUR.

Friedrich Schiller, *Wallensteins Lager.* Skolupplaga med anmärkningar av S. B. T. Danielsson och Theodor Hjelmqvist. Lund, Gleerups, 1917. Pris 1,50.

Heinrich Heine, *Valda dikter och prosastycken.* Med anmärkningar av Edvard Strömberg. Stockholm, Bonniers, 1920. Pris 2,75.

E. von Keyserling, *Im stillen Winkel.* Med anmärkningar av G. Björkelund och S. B. Th. Danielsson, Lund, Gleerups, 1919. Pris 2,50.

Johanna Spyri, *Lauri. Die Geschichte eines Schweizerbuben.* Mit Anmerkungen herausgegeben von Paula Feuerharmei und Hilma Jusander. Lund, Gleerupska Univ.-bokhandel, 1921. Pris 1,80.

Det är egentligen med en viss känsla av samvetskval, som jag går till nedskrivandet av dessa recensioner, åtminstone vad de tre första arbetena beträffar, samvetskval över att en plikt blivit otillbörligt länge försummad. Egentligen skulle denna recension även inbegripit en anmälan av lektor Strömbergs i åtskilliga hänseenden utmärkta arbete *Tysk prosa för gymnasiets III eller IV ring,* men då detta varit föremål för en förträfflig granskning i Pedagogisk Tidskrift 1919 av lektor Swenning, vars mening därom jag i huvudsak delar, har jag ansett mig kunna och böra avstå från ett självständigt bedömande.

Äldst bland ovannämnda texteditioner är skolupplagan av Schillers *Wallensteins Lager,* ja den är så gammal, att de anmärkningar, jag kan göra, kanske snart kunna komma till användning i en ny upplaga. Schillers arbete torde ha alla förutsättningar att kunna väcka elevernas intresse. Det trettioåriga krigets skede är väl ett av de tidevarv, som tack vare vårt eget lands betydelsefulla ingripande mest intressera våra historiestuderande lärjungar, och *Wallensteins Lager* ger tvivelsutan en trogen bild av det trettioåriga krigets soldatliv ej blott i den Wallensteinska hären utan säkerligen i tillämpliga delar även i den protestantiska armén efter Gustav II Adolfs död. I den efter texten införda levnadsskildringen av Schiller ge utgivarna på slutet även en karakteristik av de i pjäsen uppträdande personerna. Den är otvivelaktigt ganska träffande, men jag saknar däri ett omnämnande av Carlyles fina iakttagelse, att representanterna för de olika truppslagen äro så att säga direkt kopierade på sina respektive chefer med hänsyn till karaktär och tänkesätt, varigenom de i viss mån förbereda på de senare, när dessa uppträda i trilogiens följande delar.

I sin ovannämnda levnadsskildring ge utgivarna en ganska

Digitized by Google

utförlig redogörelse för de viktigaste data i Schillers liv och diktning. Överraskande är det att i den på slutet upptagna listan över Schillers viktigaste arbeten finna *Die Braut von Messina* betecknad som lyriskt verk. Även *Wilhelm Tell* torde svårligen kunna göra skäl för denna beteckning. — Levnadsskildringen är försedd med åtskilliga illustrationer, på ett undantag när föreställande hus, som på ett eller annat sätt varit förknippade med Schillers liv. Hade det ändå inte varit möjligt att i stället för dessa tråkiga, fullständigt intetsägande bilder förse editionen med t. ex. porträtt av sådana i skildringen omnämnda personer, som stått i intimare beröring med och direkt utövat inflytande på Schiller?

De anmärkningar, som utgivarna foga till editionen, äro i regel utmärkta. Gentemot följande ställen skulle dock kritik kunna övas:

Prol. 98. *der Zeiten Gunst* 'tidsförhållandenas gunst'. Översättningen är naturligtvis riktig, från poetisk synpunkt sett. Utgivarna ha emellertid, i riktig känsla av omöjligheten att av eleverna fordra annat än ett prosaiskt återgivande, annars överallt i sin kommentar använt prosauttryck, och den närmast motsvarande prosaöversättningen vore på detta ställe 'gynnsamma tidsförhållanden'. Uttrycket tillhör den art av troper, som kallas synekdoke. — I anmärkningen till vers 404 påpeka utgivarna en annan poetisk figur, nämligen hendiadys. Händelsevis råkar fallet ifråga *(ein Kram und Laden* enligt utg. = *ein Kramladen)* vara tvivelaktigt, då sammanställningen ej är enastående. I Fischers Schwäbisches Wörterbuch har jag funnit ytterligare ett exempel, till på köpet ur ett prosaarbete, och Fischer översätter uttryckligen *Kram* i Schillers citat med *Geschäft.* Detta är emellertid av mindre betydelse. Vad jag önskar framhäva är det inkonsekventa förhållandet, att utgivarna påpekat den sällsynta företeelsen hendiadys men låtit den vida vanligare synekdoken passera oanmärkt.

Prol. 102. *Von der Parteien Hass und Gunst verwirrt*
Schwankt sein (= Wallensteins) *Charakterbild in der Geschichte.*

Utgivarna översätta: »Gjord oklar av partiernas bevågenhet och hätskhet, är bilden av hans karaktär svävande (dvs. svårbestämbar)». Jag tillåter mig betvivla, att utg. fattat den rätta innebörden i orden. Meningen är den, att historieskrivarna allt efter den partiståndpunkt de intaga skildrat Wallenstein sympatiskt eller osympatiskt, och därför har bilden av hans karaktär också blivit synnerligen blivit skiftande. Utg:s översättning torde (ehuru tung) kunna bibehållas, om den sista raden ändras till: skiftar bilden av hans karaktär i historien.

Personreg. 1. Det hade varit skäl att påpeka den nuvarande betydelsen av *Wachtmeister.*

Personreg. 22. *Om* man för *Oboe* skall jämföra det franska *hautbois* [(h)o'bwa], torde det även för full förståelse vara skäl framhålla, att inlånet skedde, innan i Frankrike de lägre klassernas

Digitized by Google

uttal av *oi* som [wa] undanträngt de högre klassernas uttal [wɛ], d. v. s. före den franska revolutionen. I motsatt fall svävar jämförelsen i viss mån i luften med hänsyn till ljudförhållandena.

Text 140. *„täten jagen* (obs. omlj. i plur.; jfr. v. 32!) = *jagten"*. Anm. till v. 32 ger: *tät pochen* (omskr. med *tun)*. Oklart är, vad utg. mena med »omljud i pluralis». Då formerna ifråga äro ganska vanliga i äldre språk och än i dag i folkvisan och i ålderdomlig stil, torde en summarisk redogörelse för deras uppkomst vara på sin plats. I medelhögtyskan böjdes verbet *tun* i imperf. ind.: sing. 1. *tëte,* 2. *tæte,* 3. *tëte,* plur. 1. *tâten,* 2. *tâtet,* 3. *tâten.* Så småningom inträdde utjämning mellan sing. och plur., så att i nuvarande skriftspråk pluralens vokal inträngt i sing., men i dialekterna höll sig ännu det öppna *e (ä)* och trängde (som här är fallet) in i plur. Det är alltså icke fråga om något omljuds-*ä* utan om den gamla oomljudda singularvokalen.

Text 420. *„auf der Fortuna ihrem Schiff:* ganska vanlig pleonasm i sht. i äldre nytyska." Konstruktionen är emellertid än i dag en av de vanligaste företeelserna i tyskt vardagsspråk. Genitiven omväxlar därvid med dativ, varpå vers 114 *um dem Bayer sein Land zu schützen* kan erbjuda exempel.

Text 454. *ermisst* = sich ermisst. Jag vet icke, vilket stöd utg. ha för sin jämförelse, men det förefaller mig, som om Pauls förklaring (D. W. = *durchmisst)* vore mera träffande.

Text 584. *Praktik* har numera enligt Viëtor i båda sina betydelser tonen på första stavelsen.

Text 888. *in Ehren.* Formen kan icke jämföras med den svaga formen *Sonnen,* då den urspr. är en pluralform; jfr nedan anm. till Spyris arbete, 10,6.

* * *

I sin Heine-edition uttalar lektor Strömberg den förhoppningen, att hans urval »skall visa sig fylla en lucka i vår litteratur av tyska texter för läroverkens stadium», och hans förhoppning är säkerligen berättigad. För en utlänning, som inte är bunden av några tysknationella fördomar, måste Heine alltid framstå som en av Tysklands främste författare, och även hans argaste vedersakare måste erkänna, att åtminstone hans lyrik och reseskildringar äro verk av sällsynt hög rang. Det urval, som lektor S. ger oss, är förträffligt. Det ger oss såväl några av de viktigaste poetiska alstren, som flutit ur Heines penna, som utdrag av åtskilliga av hans förnämsta prosaarbeten, varigenom de olika sidorna av hans författarskap belysas för lärjungarna. Kanske skulle det ej skadat, om i texten och framför allt i anmärkningarna något starkare betonats de sidor av Heines alstring, som gjort honom till den av en stor del tyskar „bestgehasste" författare, som han hittills varit. Men vem vet? Kanske var det blott en mode- och opportunitetssak, ej minst åstadkommen av den forne kejsarens välbekanta sinnesstämning emot honom, och kanske skall Heine

Digitized by Google

i och med försvinnandet av de sista resterna av de förhållanden, som han i sin frihetskärlek gisslat, möta en riktigare förståelse och uppskattning. Där ironien icke längre stöter någon för huvudet, där verkar den som bekant icke längre som ett rött skynke utan kan bedömas objektivt från andra sidor än den sårade egenkärlekens.

Anmärkningarna till lektor Strömbergs edition vittna om samma vederhäftighet som urvalet. En principiell anmärkning skulle jag dock vilja göra mot några bristfälligheter och godtyckligheter i uttalsbeteckningen. Varför angives ej uttalet vid t. ex. *il crociato in Egitto* 72,6, *O'Meara* (o'mɛ:rə) 67,6 samt *Automarchi* 67,7 och varför använder utg. i några fall ett självgjort ljudbeteckningssystem, t. ex. vid *Brescia* 68,1, *croce* 69,5, *Vicenza* 69,7? Varifrån har utg. sitt uttal av *Anarchie* »med tj-ljud» 64,20? Den långa vokalen i *hätscheln* 60,30 borde ha påpekats.

Sid. 6,14. För undvikande av missförstånd hos eleverna hade det varit skäl att framhålla, att den i nordtyskt uttal delvis bibehållna växlingen mellan *k* och *g* i utljud ej är allmängiltig utan blott gäller ljudförbindelsen *ng*.

S. 6,18. »*Sternelein*. I folkspråket och poesi lägges stundom *-chen* och *-lein* till pluralformen *(Kinderchen)*». Detta är naturligtvis riktigt, men det föreligger för det ifrågavarande ordet även den möjligheten, att det kan vara en i poesi kvarlevande rest av den gamla singularformen med *-e*. Jfr. mht. *sternechîn*.

S. 9,26. »*mir* väl etisk dativ (= minsann)» i de i Poseidons mun lagda orden:

Denn du, Poetlein, hast nie mich erzürnt,
Du hast mir kein einziges Türmchen verletzt
An Priamos' heiliger Feste.

När man emellertid betänker, att det var Poseidon, som byggt Trojas murar, förefaller det dock, som om det låge en fylligare innebörd bakom detta *mir* än den av utg. förmodade. Visserligen var Poseidon på grund av den uteblivna lönen för byggmästarearbetet under trojanska kriget en av de gudar, som oförsonligast kämpade mot trojanerna, men därpå har skalden uppenbarligen icke tänkt. Den föregående raden och sammanhanget i fortsättningen visa nämligen, att det skulle ha varit en förnärmelse mot och en anledning till fiendskap hos Poseidon, om 'das Poetlein' varit med om att förstöra något av Trojas torn:

Kein einziges Härchen hast du versengt
Am Aug' meines Sohns Polyphemos,
Und dich hat niemals ratend beschützt
Die Göttin der Klugheit, Pallas Athene.

Pallas Athenes fiendskap med Poseidon är ju bekant.

Apropos, varför omnämner ej utg. det föraktfulla, som ofta ligger i diminutivsuffixet *-lein*, som t. ex. här i *Poetlein?*

Sid. 66,1 ff. Det hade varit skäl att påpeka för eleverna, att Napoleon icke längre ligger begraven på S:t Helena.

Följande ställen kunde ha varit förtjänta av förklaring, resp.

Digitized by Google

påpekande: sid. 23,19 *Wasserfeldscherer,* sid. 35,22 *die Tiber,* sid. 60,27 *eines Cäsars,* sid. 61,10 *der pythagoräische Lehrsatz,* sid. 72,17 *die lombardische Schule,* sid. 73,12 *die gotischen Krondächlein,* sid. 76,8 *des folgenden Morgens,* sid. 80,23 *am meisten* (=meistens), sid. 86,2 *mehr als gewöhnlich blank* (jämfört med samma sida, rad 24 *milder denn gewöhnlich),* sid. 98,13 (der Mann), *der da* (vollbringt).

* * *

Eduard, Graf von Keyserling, förtjänar säkerligen att läsas i våra skolor, och ämnet för den av herrar Björkelund och Danielsson utgivna berättelsen torde, såsom behandlande en ung gosses levnadsöde, kunna påräkna intresse från våra elevers sida, kanske ej minst därför att vi få med en liten fläkt av den tyska stämningen vid det stora världskrigets utbrott. Huruvida boken, såsom utgivarna framhålla, »visar Eduard von Keyserlings skarpa blick för barnets psykologi», torde dock kanske ej vara så säkert, försåvida påståendet skall tagas fullt allmängiltigt. Keyserling är i hela sin produktion, försåvitt jag känner den, en fullblodsaristokrat. Hans hjältar och hjältinnor bära gärna namn med 'von' och 'zu', och jag skall villigt medgiva, att hans skildringar av dessas psyke bära verklighetens prägel. Han ger tydligen därvidlag något av sig själv och av sin intima, från barnsben bekanta umgängeskrets. Jag vet icke något arbete, som enligt min uppfattning så klart karakteriserar honom och hans skriftställarskap som hans *Abendliche Häuser.* Denna bok ger intryck av att vara skriven med en så ingående kännedom, att det ligger mycket nära till hands att antaga, att han själv var medlem av och förtrogen med dessa aristokratfamiljer, som i all sin förnämhet mer eller mindre överlevat sig själva och som också inom en ej alltför avlägsen tid se sin levnadsafton stunda. Helt annorlunda blir förhållandet, när denne fine och förnäme författare ger sig in på ofrälse personers öden. Kanske är det misstag å min sida, men jag har alltid haft en känsla av att de för honom äro eller åtminstone behandlas som staffagefigurer, insatta för att det aristokratiska skall få en desto starkare relief. *Im stillen Winkel* utgör i intet hänseende något undantag från detta. Författarens skildring av den lille Paul von der Osts psykologiska utveckling bär överallt sanningens prägel, samtidigt som de robusta Lulu och Nandl synas mig mera schablonmässigt behandlade.

Keyserlings fullblodsaristokrati tar sig även uttryck i hans stil. Utgivarna förklara honom vara jämte Thomas Mann »det samtida tyska språkområdets yppersta stilist», och detta påstående skall jag gärna till en viss grad skriva under. Han skriver en mönstergill tyska, som gärna kan tagas till förebild i våra skolor, men samtidigt finnes en avigsida. Hans framställningssätt har alltid på mig verkat, om jag så får uttrycka det, i viss mån sövande och blaserat. Inga starka ord, inga våldsamma uttryck, allt flyter fram lugnt och behärskat, liksom livet gör i de kretsar, han

Digitized by Google

skildrar, där det framför allt gäller att i livets alla skiften bevara kontenansen och upprätthålla konvenansen.

I sina anmärkningar ha utgivarna strävat att jämte översättningen av svårare eller mindre bekanta ord giva idiomatiska översättningar av uttryck, för vilka eleverna kunde tänkas ha svårt att finna den svenska motsvarigheten.

I den stora huvudmassan av fall ha de naturligtvis träffat det rätta, men jag beklagar att nödgas säga, att de på åtskilliga punkter ej tillfredsställt mig. Vid en del uttryck med dubbla översättningar kan detta möjligen bero därpå, att utgivarna kanske i den första blott sett den direkta motsvarigheten, medan den andra skall gälla som den mera idiomatiska översättningen, men detta är ingenstädes framhållet, utan uttrycken stå där såsom jämngoda. De viktigaste anmärkningarna torde gälla följande fall:

S. 1,8. *ein organisatorisches Talent.* Enligt min språkkänsla innebär översättningen 'en mästare i att ordna' något alltför smått; för stora saker och institutioner, vilket uttrycket här även skall innebära, skulle jag använda den direkta översättningen 'en organisatorisk talang' eller också 'en stor organisatör'.

S. 2,6. *hinter den Brillengläsern* torde ingen vilja översätta med 'bakom glasögonglasen' utan helt enkelt med 'bakom glasögonen'. På samma sätt stöter mig sid. 17,24 'rödvinsröd' för *weinrot* (här ge utg. även det riktiga 'vinröd').

S. 2,8. *eine schnarrende Stimme* är enligt min språkkänsla icke 'en brummande stämma'. Jag medger emellertid, att det är svårt att finna något svenskt ord, som återger det skarpa, tunna, ofta med bakhuvudsklang, ibland rent av något nasalt bildade ljud, som uttryckes med det tyska *schnarren.* Möjligen skulle man kunna använda 'knarrande' eller 'sträv'.

S. 2,16. *der Volontär = ein ohne Gehalt Dienender.* I svenskan användes även ordet 'volontär' i samma betydelse.

S. 4,16. *die Lippen waren geschlossen, feine, sehr rote Striche. Strich* återges med 'streck, »penseldrag»', av vilka översättningar den senare bäst vore borta.

S. 4,20. *erregte Augen* äro här ej 'upprörda' eller 'uppskakade ögon' utan snarare 'upplivade' eller möjligen 'upphetsade ögon'.

S. 6,24. *kniete* [kni:(ə)tə]. Vad ha utg. för hemul för uttalet [kni:ətə] i modern tyska?

S. 8,5. *es duftete stark nach Heu* 'man kände en stark doft av hö'. Varför ej ordagrant: det doftade starkt av hö?

S. 9,3. *eine scharfe Zugluft fegte herein. Hereinfegen* översättes med 'komma vinande in, »svepa in»'. Den första översättningen är för stark. — *Zugluft* saknas hos Hoppe och borde ha översatts.

S. 14,3. *Irene* [i're:ne:]. Detta uttal anges av Viëtor blott för gudinnans namn, för det vanliga kvinnonamnet ansätter han [i're:nə].

S. 14,4. *wenn ich meine Verhältnisse zahlenmässig über-*

Digitized by Google

blicken kann. Övers. av *zahlenmässig* med »som kan uttryckas i siffertal» är omöjlig.

S. 15,10. *Du wusstest ja, wie ich bin* och 15,12 *Du wusstest ja, dass ich keine Rechenmaschine bin.* Att här fordra *wie ich bin* översatt med 'hur jag var' är att beröva uttrycket den stilistiska finess, varmed författaren antyder, att hon fortfarande *är* samma person som förr. Samma finess, denna gång oantastad av utg., har förf. sid. 29,8: *er dachte an Nandl, wie sie über die Schnur springt, auf und ab — das Röckchen bauscht sich, das dunkle Haar flattert um das erhitzte Gesicht — auf und ab, auf und ab.* Här låter författaren den lille Paul i tankarna försätta sig tillbaka i tiden, så att han tycker sig i tänkandets stund ännu se den lilla flickan hoppa.

S. 17,18. *diese Stimme erweckte wieder seine Lebensungeduld.* Utg. översätta det sista ordet med 'otålighet (med livet)', vilket uttryck för mig innebär en viss besvikelse med vad livet gett. Meningen är här den rent motsatta, och jag föreslår som övers. 'levnadslust, livsintensitet'.

S. 20,24. *Ah, das Würmchen ist auch da! Seit wann denn?* I stället för 'kryp' som översättning av *Würmchen* skulle jag vilja föreslå 'pyre' eller 'stackare'. Ett återgivande av *seit wann denn?* med 'sedan vilken tid då?' är säkerligen icke stilenligt i en pojkmun.

S. 21,18. *die Kuh hat diese Nacht bei ihr zu Hause zu früh gekalbt.* Den första översättningen av *bei ihr zu Hause* ('hemma hos henne') är riktig, den andra ('i hennes hem') väcker däremot hos mig en egendomlig föreställning om kons placering.

S. 25,7. ... *dass dieses Schauspiel ein wunderbar erregendes war; ein* översättes oriktigt med 'ett, »något»'. Vi ha här ett fall av det i modern tyska hos vissa författare till leda använda böjda predikativa adjektivet (se Matthias, Sprachleben § 220). *Ein* lämnas alltså oöversatt.

S. 26,5. *erglimmen* har här icke betydelsen 'glimma till' (vilket ju innebär ett omedelbart följande slocknande) utan 'börja att glimma'.

S. 27,5. *der ist noch nicht richtig verbauert. Verbauern* översättes med 'bliva eller göra till bonde', men sannolikheten för att vi här skulle ha att göra med det transitiva verbet är mer än minimal.

S. 31,13. *die Luft war unbewegt und drückend;* det första part. återges med 'orörd, stilla', av vilka översättningar den första är omöjlig.

S. 33,3. *auf einander einreden* »bestormade varandra med sitt prat», »pratade om varandra». Den första översättningen är för stark.

S. 33,19. *es gibt Krieg* betyder icke 'det är krig', utan 'det blir krig'.

S. 40,17. (ihre Hand) *machte sich etwas an den Stirnlöckchen*

Digitized by Google

zu schaffen. Om *machte* skall översättas med 'skaffade', torde det vara nödvändigt att även lämna övers. av *schaffen.*

S. 40,21. *auch in meine Häuslichkeit wird der Ernst der grossen Zeit einkehren, auch hier wird jeder auf seinem Posten stehen und seine Pflicht tun.* Den sista satsen visar, att *Häuslichkeit* här icke har betydelsen 'husliga angelägenheter' utan 'hus' eller 'hem'.

S. 41,11. *zog die Augenbrauen empor* är något mera än 'spärrade upp ögonen', även om detta blir följden av det förra.

S. 63,16. *wenn eins stirbt, dann weint man schon; eines* översättes här med 'något, »någon»', varav det första självfallet är oriktigt. Det är inte första gången jag i mina recensioner nödgas påpeka felaktig uppfattning av neutrum använt för att beteckna personer av båda könen — och det blir antagligen inte den sista.

På Sydtyskland som platsen för handlingen hänvisa de i novellen förekommande namnen, vilka emellertid (bortsett från Babette 8,17) ej förklarats av utg. Deras anm. till sid. 8,17, „*Käti* vanl. *Käthe*" är säkerligen i och för sig riktig, blott är Käti just den smekform, man har att vänta i södra Tytkland. *Nandl* är den bayerska smekformen för *Anna* (se Schmeller-Frommann sp. 1745), *Lulu* är antagligen = *Ludwig,* och *Resei* är en ovanlig smekform för *Therese;* själv har jag i Sydtyskland aldrig hört annat än *Resi.*

Utgivarna ha i sin kommentar upptagit det väsentliga till behandling. Av sådant, som eventuellt skulle kunna tilläggas, kan jag blott anföra konstruktionen sid. 12,10: *Er gab nicht acht darauf, was die Erwachsenen sprachen.* Det är egentligen överraskande att finna en dylik frihet hos en så omsorgsfull stilist som Keyserling.

* *
*

Johanna Spyri är sedan länge ett känt namn på barn- och ungdomslitteraturens område, icke minst här i Sverige. Själv känner jag icke till något av hennes produktion, men den karakteriseras i mig tillgängliga handböcker som frisk och äkta. Den nu för skolbruk utgivna boken jävar just icke denna karakteristik, även om motivet ingalunda kan sägas vara särdeles originellt. Det är detsamma som i så många andra ungdomsböcker: den stygge gossen och den snälla flickan; det är blott handlingen, som varierar, och den kan kanske väcka intresse hos våra små, eftersom den rör sig inom Schweiz' för de flesta av dem obekanta förhållanden. Det förefaller mig, som om boken särskilt i flickklasser skulle kunna påräkna ett gott mottagande.

De båda utgivarinnorna ha icke på något sätt antytt, till vilket stadium de anse boken höra, ej heller ha de angivit, efter vilka riktlinjer deras anmärkningar utarbetats. Att döma av översät-

Digitized by Google

tandet av en del enkla och vanliga ord (t. ex. *Gebärde, Schloss, Kerker, Strauch)* tyckas de ha avsett den för ett tämligen lågt skolstadium. De ha emellertid ibland ganska godtyckligt utvalt de ord, som översatts, medan andra, som kunde synas förtjänta av samma behandling, förbigåtts. Men det är lätt att förstå, att den subjektiva uppfattningen kan skifta i dylika saker, och det måste erkännas, att de angivna översättningarna av såväl ord som fraser vittna om vederhäftighet och stilistiskt omdöme.

I uttalshänseende förekomma ett par oriktigheter: 1,2 *Vevey* [vəve'] och 4,17 *Chailly* [ʃaji'].

För övrigt har jag följande anmärkningar att göra:

S. 1,15. *Schnufferle* är icke avlett av *schnüffeln* utan av ett dialektord *schnuffern,* som jämte det likbetydande *schnüffeln* går tillbaka till en med *schnaufen* sammanhängande stam *schnuff-*.

S. 7,15. *über Vivis; über* över i denna användning redan 1,2.

S. 10,6. *Ehren* är lika litet som *Gnaden* dat. sing. utan dat. plur. Dessa substantiv voro ursprungligen starka och stå alltså ej på samma plan som den svaga singularformen *Erden* i uttrycket *auf Erden.* Formerna *Ehren* o. s. v. sammanhänga med den gamla tendensen att sätta abstrakter i pluralis, såvida de ej äro anledningar av adjektiv.

S. 11,19. I uttrycket *von den sechsen* förklaras *sechsen* vara „altertümlich für *sechs*". Det är här emellertid blott fråga om en dialektisk egendomlighet, som lägges i majorskans mun, den nämligen, att räkneord t. o. m. 12 än i dag böjas, när de stå självständiga. Lika litet är det fråga om någon poetisk användning av *Berghalde* 18,1. Det är helt enkelt ett i schwabiska och schweiziska dialekter fullt levande ord, som här möjligen använts för omväxling med det följande *Abhang.*

S. 19,31. *einen zum besten halten* är icke = 'lura någon' utan betyder 'driva med, göra narr av någon, göra sig lustig på någons bekostnad'.

S. 63,4. *Zieger* är icke dialektiskt för *Ziegenmilch* utan (enligt dialektordböcker) en mycket omtyckt maträtt, bestående av vassla (efter ystning av getost), tillsatt med grädde och kummin.

Av saker, som borde ha behandlats i kommentaren, anteckna jag:

S. 37,16. *Der Knecht musste noch einmal das ganze Gut durchstreifen, ob der Schnufferle nicht irgendwo schlafend liege,* där man i svenskan framför *ob* måste supplera ett 'för att se'; jfr M. S. 1921, sid. 104.

S. 75,5. *darum kann ich nichts zu Dir sagen, wenn wir uns schon immer alles gesagt haben; wenn ... schon* är här = *obgleich, obschon.*

N. Otto Heinertz.

Malmö 1922, Röhr's Boktryckeri.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XVI. 2—3 * MALMÖ * Mars 1922

NÅGRA DOKUMENT RÖRANDE SPRÅKUNDERVISNINGEN I ENGELSKA SKOLOR JÄMTE KOMMENTAR.

Med risk att här framföra åtskilligt, som ingalunda torde vara nytt för en hel del av Moderna Språks läsare, skall jag i det följande meddela några uppgifter om undervisningen i tyska och franska inom den engelska skolan. Som läsaren skall finna, utgöres denna uppsats huvudsakligast av vissa kursplaner och skriftliga examensuppgifter, till vilka jag knyter en förklarande text för att i sammanhang därmed göra en del jämförelser med förhållandena hemma hos oss. Materialet är insamlat under en ferieresa sommaren 1921.

Det torde vara lämpligt att förutskicka några ord om organisationen av de skolor, som här huvudsakligen åsyftas. Mitt besök i den engelska skolvärlden kom närmast att omfatta Londonskolor tillhörande den grupp, som sammanfattas under benämningen *Secondary Schools*. Dessa läroverk, vilkas inre struktur varierar på mångahanda vis, både med hänsyn till klassindelningens detaljer och till kursplanens ämnesantal, ha som sitt gemensamma allmännaste syfte att åt ungdom under 12—16 års åldern meddela vad man kallar en Secondary Education, vilken avslutas med Londons *General School Examination* (London Matriculation). Secondary Schools avse att vara minst fyra-åriga och bygga på en föregående Elementary Education. Närmast äro de sålunda i sin nu nämnda omfattning med avseende på sina förutsättningar och lärjungarnas ålder jämförliga med våra kommunala mellanskolor. Det är emellertid att märka, att ehuru "London Matric" strängt taget berättigar till inskrivning vid London University, en övergång från skolan till universitetet direkt efter denna examen praktiskt taget icke förekommer. Regeln är i stället, att de lärjungar, som tänka ägna sig åt fortsatta studier vid högskolor, kvarstanna i skolorna under ett à två års tid i fortsättningsklasser av

Digitized by Google

"Postmatriculation Standard". I dessa överbyggnader, som omfatta ett begränsat antal ämnen och kunna föra fram till den första universitetsexamen, *London Intermediate Arts and Science,* synas verkligt specialiserade studier med framgång bedrivas.

* *
*

Huvudämnet bland de moderna språken i den engelska skolan är som bekant franska, i regel studerad i alla klasser av en Secondary School. Som andra språk inträder oftast tyska med i allmänhet 2 à 3 år. Timantalet per vecka växlar i olika klasser och skolor.

I allmänhet betjänar man sig vid undervisningen mer eller mindre följdriktigt av den direkta metoden. Jag åhörde alltför få lektioner för att kunna bedöma lärjungarnas muntliga språkfärdighet. Tydligt framträder emellertid i den engelska skolan för en var den engelska nationens kända begränsning på det fonetiska området, ett förhållande som egendomligt nog står tillsamman med det likaledes kända faktum, att enskilda engelsmän höra och alltid ha hört till världens eminentaste fonetici.

Språkstudiernas litterära hållning är anmärkningsvärd. Från en flickskola i Streatham (London), uppbyggd på en modifierad Dalton-metod, med periodiskt återkommande förhör på längre uppgifter, som eleverna under mellantiden på egen hand samt under lärarinnans "consulterande" medverkan genomgått, har jag medfört följande 3-veckors "Syllabus" i franska; man lägge särskilt märke till uppgiften under rubriken Rédaction.

Spécimen du 30 mai au 21 juin. *Duhamel:* Syntaxe paragr. 181—201. — Préparer extraits 17. 24. 30. — Ecrire extraits 34. 46. 60. — *Notre Dame:* Lire Livre II. — *Rédaction:* V. Hugo et son œuvre. — *Déclamation:* I Hernani Acte IV Sc II Monologue, ou Poème lyrique, ayant 32—36 vers. II Raconter à grands traits le drame Hernani. — Devoir supplémentaire à l'intention de trois élèves: Décrire, d'après Hugo, la Cour des Miracles et un incident se rattachant aux mésaventures de Gringoire.

På högstadiet i Perse School (Cambridge) åhörde jag en lektion i franska av infödd fransk språklärare; ämnet var Corneilles dramer och lektionen genomfördes i den kända franska litterära stilen, ungefär i likhet med våra universitetslektorers undervisning. Över huvud torde vad som meddelas på Post-Matr.-Standard ligga på en betydligt högre intellektuell nivå än det vi bjuda våra lärjungar vid motsvarande ålder (ringarna III och IV). För franskans vidkommande har ju detta en naturlig förklaring i ämnets kringskurna ställning på vår timplan. Men varken tyskan eller engelskan torde hos oss annat än rent undantagsvis höjas över det rent formellt tränande planet, där språkriktigheten är det allt behärskande målet. Till jämförelse skall jag här in extenso meddela kursplanen för *det tredje årets* studium av *tyskan* vid Holloway County School i London:

Digitized by Google

Third Year.

Heine forms the basis of study for this year. His "Harzreise" affords a starting point and is used as a centre from which radiate many avenues of fruitful exploration. Selections are chosen from his prose and poetry and further selections from other sources are introduced as detailed below. Throughout great stress is laid on grammatical accuracy. Free composition plays an important part again. The essays required are of greater length, although for convenience often written in parts. Translations into English and German are practised as a means of testing progress and in anticipation of the requirements of the School Leaving Examination.

Outline of Lessons.

I. Introduction to Heine: Summerholidays discussed and the ways in which they have been spent: Lenau's "Seemorgen" read: discussion of walking tours: Heine's tour in the Harz: Legend of the "Rosstrappe" read as sample of Harz legends.

II. Heine's Harzreise: During the reading following subjects discussed: A. W. Schlegel; the Romantic Movement (Peter Schlemihl by Chamisso read); German inns and their position in the life of the community; Constitution of Germany in Heine's time and now; a German market; the Free Towns; the Hansa League; Superstition and old customs and feasts, Yuletide; Ritter read on the "Brocken"; Johannes Faust and Faust Dramas, Goethe's Faust: "Auerbach's Keller" and "Kerker" scenes read; Goethe's Erlkönig re-read and compared with Scott's translation; Schiller's "Handschuh" compared with Leigh Hunt's and with Browning's "The Glove"; The Ballad in German Literature.

III. Heine's visit to Goethe: Letter to Moser 25. Oct. 1824 read and towns mentioned lead to discussion of Luther (with quotation from Heine's prose): Schiller and Goethe (Goethe's appearance studied from picture and from Heine's description of his visit): der "Sängerkrieg", Wagner and "Tannhäuser"

IV. Heine as lyric poet: a number of poems are read and letters quoted to account for characteristics: "Balsazar", his Jewish origin, his visit to the "Merchant of Venice" in London: "Die Grenadiere", his French sympathies, the Moscow compaign, Gustav Freitag quoted: Prussia and Napoleon connected up with Geothe's "Wer nie sein Brot mit Thränen ass;" Moritz Arndt's "So trugen sie ihn ohne Sang und Klang" compared with Wolfs "Burial of Sir John More"; Wellington and Blücher, "Die Heere blieben am Rheine stehn."

V. Heine in France; Stanzas from "Atta Troll" and "Deutschland, ein Wintermärchen"; Grillparzer's account of his meeting with Heine in Paris quoted from his "Selbstbiographie"; Austrian poets and conditions.

VI. Heine's last days.

Detta dokument är verkligen i sig självt högst imponerande. Det förefaller onekligen ställvis mera som ett utkast till övningar vid ett litterärt universitetsseminarium än en detaljplan till lektioner med lärjungar, vilkas beredelsetid i ämnet betydligt understiger våra realskolexaminanders. Allt kommer nu an på, huru ett sådant schema utfylles. Ingen kan förneka, att därest den praktiska omsättningen både hos givaren och mottagaren motsvarar de intentioner som komma till uttryck i denna "scrap of paper", så ger ett sådant tredje år lärjungarna en synnerligen rik behållning. Vem skulle inte gärna på den lärjunges konto, som verkligen förmått tillgodogöra sig det här avsedda kulturinnehållet, avskriva en och annan försyndelse mot *mir* och *mich,* konjunktiven och annan "grammatical accuracy", vilken också påstås höra till det åtrådda målet.

Digitized by Google

Då mitt besök vid skolorna i allmänhet inträffade under de pågående examensskrivningarna, kom min uppmärksamhet av naturliga skäl att koncentreras kring den skriftliga undervisningen, sådan den återspeglas i examensskrivningarna. På ingen punkt torde olikheten mellan den engelska språkundervisningen och vår vara större än på skrivningarnas område. I varje fall äger detta omdöme absolut giltighet, om vår undervisning får representeras av den traditionella skolstilen och studentstilen. Olikheten berör de skriftliga uppgifternas *innehåll* och *omfång,* den åt desamma *anslagna tiden* och de använda *hjälpmedlen.*

Jag meddelar här några typiska skrivningsuppgifter, alla utställda av University of London vid förra årets examensperiod. De uppgifter, som förelagts vid den s. k. Supplementary Examination för Tottenham County School och som i regel eljest torde utgivas av läraren i ämnet, förutsätta två års studier av resp. tyska och franska. Uppgifterna vid General School Examination (= London 'Matric'), som äro lika för alla skolor, förutsätta för tyskan *två à tre* års studium, för franskan *fyra* års dito.

University of London.
Supplementary Examination: Summer 1921.

Tottenham County School.

[1]

French. *2 hours.*

1. Traduisez: —

Après un bon voyage, le vaisseau rempli de trésors arriva à Londres. Le capitaine alla tout de suite à la maison de M. Fitzwarren, et lui montra quelques-uns des bijoux qu'il avait reçus du roi de Barbarie. Leur éclat faillit éblouir M. Fitzwarren. Lorsque celui-ci apprit quels trésors le roi et la reine avaient envoyés à Dick en échange de son chat, il dit aussitôt à un de ses domestiques de le faire venir, en ajoutant: "Aie soin de l'appeler Monsieur Whittington."

Dick était justement en train de laver la vaisselle et il n'avait pas les mains propres; mais il lui fallait bien obéir, et il suivit le domestique au salon de M. Fitzwarren. On lui dit de prendre une chaise; mais il croyait qu'on se moquait de lui, et demanda la permission d'aller reprendre son travail.

2. Écrivez la 3e personne sing. du parfait, du futur et du passé historique: —

1. faire. 2. être. 3. venir. 4. manger. 5. vouloir. 6. se promener. 7. prendre. 8. envoyer. 9. atteindre. 10. posséder.

3. *Exemple* Je désire que tu (faire) cela.
Je désire que tu fasses cela.

(1) Je souhaite qu'il (venir).
(2) Permettez-vous qu'elle (s'en aller)?
(3) Je suis heureux qu'il (avoir) reçu ces trésors.
(4) Elle entra avant qu'il ne (être) arrivé.
(5) Il ne mange rien quoiqu'il (avoir) grand'faim.

Digitized by Google

(6) Nous nous assiérions si nous (être) fatigués.
(7) Ils restèrent là jusqu'à ce que la pluie (cesser) de tomber.
(8) Ton père se réveillera, si tu (faire) tant de bruit.
(9) Elle prend son parapluie quoiqu'il (faire) beau.
(10) C'est l'arbre le plus grand que je (connaître).

4. Écrivez les adverbes: — *(Exemple* doux, doucement) vrai, joyeux, lent, vite, bon, entier, heureux, mauvais, profond, paisible.

5. Remplacez les mots soulignés par des pronoms: —
(1) Sa mère donna *un livre au petit garçon.*
(2) J'écris *beaucoup de lettres à mes parents.*
(3) Je suis allé *à la campagne* avec *ma tante.*
(4) Dites-moi *la vérité!*
(5) Ne donnez pas *les bijoux à Guillaume*, ce sont *mes bijoux.*

6. Écrivez les contraires: —
1. Tu as *raison.* 2. Le vent est très *faible.* 3. Cet exercice est *mal* écrit. 4. Ils demeurent *loin* d'ici. 5. *Heureusement* qu'elle n'est pas partie. 6. C'est *possible.* 7. Il fait très *froid.* 8. Elles sont trop *jeunes.* 9. J'ai *commencé* cette histoire. 10. A-t-il les mains *propres?*

7. *Exemple* Je porte un panier.
Je portais un panier.
je porterais un panier.
(1) Il veut avoir ce livre.
(2) Tu es fatigué.
(3) Il faut travailler.
(4) Ils font des études sérieuses.
(5) La fumée sort de la cheminée.

8. Écrivez une composition sur ce sujet: —
"Une page de mon journal."

[2]

German. *2 hours.*

1. Übersetzt ins Englische: —
Überall entdecken sie Spuren der Römer. Die Wege, auf denen die Helden ritten, waren breit und schön; die Städte, in denen sie rasteten, waren fest und stark. Und die Römer hatten diese Städte gegründet und jene Wege gebaut. Die Deutschen hatten viel von den Römern gelernt. Die Kunst steinerne Häuser zu bauen, die Rebe zu pflanzen und zu pflegen, und aus den Trauben den Wein zu keltern—diese und viele andere Künste hatten die Römer den Deutschen gezeigt.
In Bonn, wo heute die berühmte Universität ist, machten die Helden wieder Halt. In der blauen Ferne nach Süden zu, auf der andern Seite des Rheins, leuchtete ein Berg im Sonnenglanz; es war der Drachenfels. Am nächsten Tage ritten sie bis Andernach, und von dort am folgenden Tage nach Koblenz. Hier fliesst die Mosel, über welche die Römer eine Brücke gebaut hatten, in den Rhein.

2. Aufsatz: —
(a) Die Lebensgeschichte einer Traube.
(b) Meine Schule.

Digitized by Google

3. Setzt in Indirekte Rede: —

Herr Braun schrieb an seine Schwester: "Der Arzt, den Du kennst, hat mich heute besucht und hat gesagt, dass ich am Freitag reisen kann, wenn ich mich bis dann ruhig halte. Das will ich tun. Es ist jetzt beinahe ein Vierteljahr, dass ich Euch nicht gesehen habe. Ich hoffe, dass Ihr auch im nächsten Herbst kommen werdet."

4. Schreibt das weibliche Wort: —

der Herr, der Bauer, der Knabe, der Neffe, der Vetter, der Onkel, der Schnitter, der Enkel, der Ochse, der Hahn, der Knecht, der Sohn, der Bruder, der Grossvater, der Gänserich.

5. Macht Sätze (mindestens 9 Worte) mit: —

als, deshalb, wer?, ohne, abreisen.

6. Schreibt 10 Zeilen von einem deutschen Gedicht.

7. *Beispiel* Ich schreibe mit (die Feder).
Ich schreibe mit der Feder.

(1) Die Helden waren auf (der Platz).
(2) Wir werden morgen in (die Kirche) gehen.
(3) Sie stellten den Schild vor (der König).
(4) Dieses Buch ist für (mein Sohn).
(5) Er kommt jeden Tag zu (ich).
(6) Die Ritter wanderten (der Fluss) entlang.
(7) Ich setze das Glas auf (dieser Tisch).
(8) Die Schwalbe flog um (das Haus) herum.
(9) Erich war mit (sein Netz) ausgegangen.
(10) Wo ist das Kind von (diese arme Frau)?

[2]

German.

I. Translate into English: —

(a) Leipzig in achtzehnten Jahrhundert.

Während des siebenjährigen Krieges verweilte Friedrich der Grosse wiederholt in Leipzig; und er wollte die Gelegenheit nicht versäumen, um sich ein wenig über den Zustand der deutschen Poesie zu unterrichten; er liess die Professoren Gottsched und Gellert rufen. Jenen empfing er am 15. Oktober 1757; diesen am 18. Dezember 1760. Jenen sah er dann noch öfter; auch dieser wurde freundlich zum Wiederkommen eingeladen, machte aber keinen Gebrauch davon. Gottsched las ihm seine Übersetzung von Racines Iphigenie vor; Gellert musste eine seiner Fabeln hersagen. Jene machte dem König keinen grossen Eindruck; mit dieser war er zufrieden; "Das ist schön," sagte er zu Gellert; "recht schön. Er hat so etwas Coulantes [1] in seinen Versen. Das verstehe ich alles. Da hat mir aber Gottsched eine Übersetzung der Iphigenie vorgelesen, ich habe das Französische dabei gehabt und kein Wort verstanden. Sie haben mir noch einen Poeten, den Pietsch, gebracht, den habe ich weggeworfen." "Ihre Majestät," erwiderte Gellert, "den werfe ich auch weg." Man erinnerte sich, dass Gottsched eben diesen Pietsch, seinen Lehrer, für den grössten Dichter des achtzehnten Jahrhunderts erklärte.

Als Gellert fort war, bemerkte Friedrich: "Das ist ein ganz anderer Mann als Gottsched." Und den nächsten Tag bei Tafel nannte er ihn den vernünftigsten unter allen deutschen Gelehrten.

[1] Coulantes = urbane.

Digitized by Google

(*b*)

Es waren einst drei Zecher,[1]
Vereint in Lieb und Treu;
Sie tranken aus einem Becher
Und schliefen auf einer Streu.

Und als sie schied das Leben,
Einsenkten sie in den Grund
Drei junge, grüne Reben[2]
Und machten einen Bund

Und sprachen: In sieben Jahren
Woll'n wir hier wieder stehn;
Gott schütz' uns vor Gefahren,
Ade, auf Wiedersehn!

Doch als die Zeit verronnen,
Hielt nur ein einziger Wort.
Ein Stock war grün umsponnen,
Zwei aber waren verdorrt.

Den einen jungen Knaben
Verschlang die wilde See,
Der andere ward begraben
Zu Spichern[3] auf der Höh'.

Da beugte sich der dritte
Zum Rebenstock hinab
Und schnitt mit raschem Schnitte
Sich einen Wanderstab.

Den hat er mitgenommen,
Als er von hinnen schied;
Die Tränen wollten ihm kommen,
Da sang er ein Wanderlied.

[1] Zecher = boon companion. [2] Rebe = vine.
[3] Spichern = a famous battle-field.

2. Translate into German:—

Lost in the Forest.

The Count looked about for a shelter during the coming night. He left the path to make his way through the wood to an overhanging rock which he could see in the distance. As he was pushing the branches apart a few yards away from the rock, there suddenly stood before him a man holding a big knife in his right hand. "Stop," cried this wild-looking fellow, "what are you doing here? There is not room for two under this rock." The Count replied that he had lost his way. If he had known that the gentleman lived under the rock, he would not have come there. However, if the gentleman wold be kind enough to take him on the path leading to the forester's house, he would give him his purse for his trouble. As he pulled it out of his pocket the fellow said with a laugh, "I'm not a robber. Keep your purse, but if you like to give me a good tip I'll take it gladly. Now, come along. I'll go first, and you must follow me as fast as you can walk."

Digitized by Google

3. Write about 200 words in German on *one* of the following subjects:—

(*a*) Continue the story in 2: *e.g.* describe the difficulties of reaching the path, the attempts of the Count to find out who his guide is and of the guide to find out who the Count is, the arrival at the forester's house, and the discovery of who the Count and his guide are.

(*b*) London cats: comparison with country cats, the homes they live in, their hunting grounds, their fondness for music, cat and dog life.

(*c*) A child grumbles because its father is a poor man — the child is transported by a fairy (die Fee) to a king's palace — it cannot play with other children as before, etc. — must study and obey rules — begs to go back to its former state.

University of London.
General School Examination.

Midsummer, 1921.

[I]

French.

I. *Afternoon 2 to 5.*

Translate into English:—

(a) Donc, comme chaque jour avant de s'endormir, les bêtes causèrent. Et tout comme il arrive parmi les assemblées des hommes, dans la paix radieuse et parfumée du soir, elles s'occupaient principalement de se plaindre et de se quereller.

En face de son compère Loup, Renard gémissait combien les poules se font rares. Ses petits n'étaient pas encore en état de travailler; bien lourdes étaient ses charges de famille. Couché sur le gazon Loup répondait que plus on a de grand appétit, plus il est difficile de vivre. Et il regardait tristement son flanc pelé (*=bare)* et ses côtes proéminentes. . . . Chacun critiquait sans pitié la toilette nouvelle du voisin et se plaignait en même temps de la sienne. . .

Taupe (*=Mole*) se plaignait que sa vue baissait. Hérisson (*=Hedgehog)* n'avait plus le poil si soyeux que jadis. Tortue sentait ses jambes se rouiller. Colimaçon trouvait sa maison trop lourde et songeait à déménager. Corbeau était enroué (*=hoarse)* et s'en désolait à grands cris rauques. Hibou déplorait l'interminable longueur des jours si fatigants pour les yeux.

Enfin tout autour de l'étang, c'était un concert de plaintes, de gémissements, d'aigres discussions, de reproches et de querelles. Les bêtes ne se lassaient pas de murmurer, de récriminer et de grogner. C'était comme une longue et bruyante malédiction qui se levait du bois vers le ciel où s'éteignaient les derniers feux du couchant et où les étoiles s'allumaient une à une.

(b) *La sieste.*

Elle fait au milieu du jour son petit somme,
Car l'enfant a besoin du rêve plus que l'homme,
Cette terre est si laide alors qu'on vient du ciel!
L'enfant cherche à revoir Chérubin, Ariel,
Ses camarades Puck, Titania, les fées,
Et ses mains quand il dort sont par Dieu réchauffées.
Oh! comme nous serions surpris si nous voyions,
Au fond de ce sommeil sacré, plein de rayons,
Ces paradis ouverts dans l'ombre, et ces passages
D'étoiles qui font signe aux enfants d'être sages,
Ces apparitions, ces éblouissements!

Digitized by Google

Donc, à l'heure où les feux du soleil sont calmants,
Quand toute la nature écoute et se recueille,
Vers midi, quand les nids se taisent, quand la feuille
La plus tremblante oublie un instant de frémir,
Jeanne a cette habitude aimable de dormir;
Et la mère un moment respire et se repose,
Car on se lasse même à servir une rose.

II.

Translate into French:—

[N.B.—*This passage is a continuation of* I (*a*)].

Suddenly a shrill and inharmonius sound was heard. And the animals at once recognised the melancholy voice of the toad (=*crapaud*). It was, in fact, he who appeared, hideous and deformed crawling in the mud. He had lost his left eye and he had a wound in one of his paws which hurt him. He moved painfully and with great difficulty, leaving behind him a bloody trace. At the sight of him each of the animals felt a kind of secret satisfaction in finding one of his companions more wretched than himself. Then all together they began to shout:—

"Toad, in your turn, come and tell us your misfortunes and ours and how everything is difficult, tiresome and badly arranged."

But Toad, casting his only eye over the assembly, reflected for a moment, seemed to hesitate and then answered softly in the mournful tone which everyone knows:—

"Excuse me, my brothers. My mind is so commonplace (=*vulgaire*) that I do not feel as you say; on the contrary, it seems to me that every creature has within him something rare and excellent."

III

Write an essay in French (about 200 words) on *one* of the following subjects: —

(*a*) Complete the Toad's speech in which he dilates on the good points and qualities of his companions and ends up by thanking Heaven that he is still a toad in spite of his condition and the many qualities he lacks.

(*b*) Two boys going to school—fine spring day—beauties of nature—animals, etc. apparently idle—no lessons, punishments, etc.—why they? —scour the fields—visit farms—beg animals to join them—negative and indignant answers of lark, cock, bee, swallow, ant, etc.—finally, see utility of everything and return to school.

[*Give in French a title to the story.*]

(*c*) Write an imaginary dialogue between two boys (*or* girls) who have just spent their Easter holidays, the one at an isolated country house or farm and the other at a small unfrequented watering place. (They might speak of the means of access, of the situation of the places they have visited, of the people they met, of anything interesting in the neighbourhood, of the weather, etc., and of how they spent their time generally).

Vad först innehållet beträffar, så äro övningar av det mestadels elementära slag, som förekomma i uppgifterna för "Supplementary Examination", ingalunda okända i svenska skolor. Atskilliga av våra elementarböcker bygga på liknande uppgifter. Det som frapperar, är emellertid den rika växlingen i dessa uppgifter, betraktade som examensskrivning: denna mångfald av grammatiska frågor *vid sidan av* en översättningsuppgift till mo-

Digitized by Google

dersmålet och en uppsats på det främmande språket. Otvivelaktigt torde emellertid de båda senare uppgifterna ha hämtats ur litteratur, som lärjungarna tidigare genomgått. Betänker man nu, att för dessa omfattande prov blott medgives en tid av 2 timmar och att inga hjälpmedel få begagnas, så må man väl karakterisera en så beskaffad prövning som en »examen rigorosum».

Studentskrivningarna (General School Examination) omfatta, som synes, två översättningar till modersmålet, ett tema och en uppsats, för vilket allt är anslaget en tid av 3 timmar. Även här äro hjälpmedel uteslutna.

En viktig fråga återstår. Hur bedömes det utförda arbetet och hur höga äro kraven? I allmänhet användes en korrigeringsmetod, som saknar motstycke hos oss och som kortast torde kunna karakteriseras som en undersökning av det procentuella förhållandet emellan arbetsprestationen och idealet. Den felfria lösningen av varje säruppgift uppskattas till ett visst siffervärde, av växlande storlek allt efter uppgifternas växlande svårighetsgrad och omfång, varvid man i allmänhet går upp till ett sammanlagt värde av 100; t. ex. för den franska uppgiften vid "Gen. School Exam.": I (a) 20, b (20), II 30, III 30, S:a 100.[1]) Vid bedömandet subtraheras felen och betyget uttryckes genom en procentsiffra.

Till bedömandet av kraven på arbetets kvalitet skall jag anföra ett av mig undersökt fall. Genom välvilligt tillmötesgående erhöll jag till låns ett lag examensskrivningar i franska vid en Secondary School i London. Laget bestod av 33 skripta, författade av lärjungar, som erhållit två års undervisning i franska; det gällde alltså flyttning från II till III. Skrivningen omfattade: 1 Translation from French; 2 Translation into French; 3 Essay: (a) Un vieux château, (b) La vie d'un marin, (c) L'aviation, (d) Après la bataille (naturligtvis endast *ett* av ämnena); 4 Nio satser av grammatiskt innehåll (berörande konjunktiven, participets böjning, pleon. *ne*) att översätta till franska. Siffernormen var för (1) 20, (2) 20, (3) 30, (4) 15, S:a 85. Av mina anteckningar synes framgå, att läraren vid beräkningen transponerat det hela till 100-gradig skala. Resultatet var: 16 skripta 50 % eller däröver, det bästa 72 %; 17 under 45 %. Anmärkas bör därjämte, att n:r 2 och 3, således temat och den fria uppsatsen, snarast böra betecknas som återöversättning och reproduktion, då av de olika lösningarna uppenbart framgick, att lärjungarna härvid återgåvo av dem förut lästa texter. — Vid bedömandet av skrivningen för »Matric» (General School Examination) torde man godkänna ett skriptum, som nått upp till omkring 50 %.

Det är sålunda tydligt, att man på de skriftliga examensuppgifterna i engelska skolor lägger en annan måttstock än hos oss. Först och främst synes man vilja pröva, *hur mycket* lär-

[1]) Uppskattningen endast suppositionsvis gjord av undertecknad.

Digitized by Google

jungen kan få ut av ett språkligt stoff, förut inhämtat eller okänt.[1]) Till den ändan är man beredd att i första hand generöst uppskatta, vad som faktiskt åstadkommits och endast i andra hand se till vad som brustit. Vi stå sålunda inför en synnerligen vidsynt tillämpning av den Thorildska satsen om kritikerns plikt att bedöma ett arbete efter dess förtjänster och icke efter dess fel. *Vårt* stränga krav på grammatisk språkriktighet i praktiskt taget alla detaljer synes vara uteslutet redan av det skäl, att uppgiftens omfattning i förhållande till den anslagna tiden knappast medgiver möjligheten av ett precisionsarbete. I samma riktning verkar förbud mot användande av grammatik och lexikon.

En jämförande värdesättning av våra examensskrivningar i form av det traditionella temat å ena sidan och den här skildrade typen av de engelska skrivningsuppgifterna å den andra kan först åstadkommas, sedan man bestämt det skriftliga examensprovets egentliga syfte. I första hand bör ju ett sådant prov rimligtvis avse att pröva vederbörandes kunskaper. Ur flera synpunkter kan man tryggt säga, att vårt svenska studenttema i detta avseende är skäligen intetsägande. Att med tillhjälp av utförliga ordböcker på en tid av omkring 4 ½ timmar knåpa ihop en översättning från modersmålet till det främmande språket av en text på 160—170 ord, det är sannerligen icke en nppgift, som är ägnad att visa vad en lärjunge verkligen förmår eller icke förmår. Emellertid, så mycket har förut talats och skrivits till kritiken av vårt tema, att jag här icke skall upprepa vare sig andra eller mig själv. Som examensprov erbjuder otvivelaktigt den engelska skrivningstypen en långt tacksammare uppgift för den kunnige. Även om uppgifter av detta slag helt bygga på förut genomgångna texter, så är det visst, att en nöjaktig lösning av de förelagda proven hos lärjungen förutsätter ett icke ringa mått av aktuellt ord- och frasförråd.

Än mera synes den engelske skrivningstypen vara att föredraga framför vår, om man fäster sig vid den normerande inverkan examensuppgiften med nödvändighet får på det skolarbete, som föregår slutprovet. Man kan i olika avseenden hysa sina dubier om värdet av en slutexamen. *En* viktig uppgift kan den givetvis alltid behålla, om slutproven genom de förelagda uppgifternas art få befrukta skolarbetet, ge det nya och rikare impulser, ja vid behov inrikta det på nya och mera givande områden. *Examensuppgiften bör vara en vägvisare.* Det är på denna punkt det traditionella temat är mest betänkligt. Det kastar en skugga framför sig, som mer eller mindre fördystrar skolans språkstudium.

[1]) Tyvärr kan jag inte på denna punkt lämna någon fullt exakt uppgift. Att man vid de av lärarna utställda examensskrivningarna *inom* skolan låter eleverna behandla känt stoff, torde vara vanligt; svårt är det också att föreställa sig, hur man efter så jämförelsevis kort beredelsetid skulle kunna bibringa eleverna förmågan att ens tillnärmelsevis lösa uppgifterna i "Matric", därest det där gällde att behandla saker 'a prima vista'.

Digitized by Google

Textstudiet och vad därmed sammanhänger får träda tillbaka för den grammatiska träningen. Hur mycket intensivare textstudium kräves det inte av den, som i sin examen skall lösa uppgifter av den art, som förekommer i här ovan skisserade skrivningstyp! Det påtagliga sammanhanget mellan den skriftliga uppgiften och den lästa texten gör det ju också till ett praktiskt intresse för var och en att avvinna textläsningen så stor språklig behållning som möjligt. Härmed fasthålles språkstudiet vid det centrala och väsentliga; det hela koncentreras, i det skrivning och muntlig språkundervisning upphöra att röra sig i banor, som ofta ha färre beröringspunkter än önskligt vore. En svensk språklärare behöver inte tillägga, att givetvis ett intensivt textstudium betyder en tillägnelse av den lästa texten även ur grammatikaliskt formell synpunkt. För oss kan det aldrig komma ifråga att godtaga sådana alster, som vår engelska kollega med generöst överseende låter passera.

Man kan emellertid tryggt tillråda den svenske språklärarvärlden att en smula lossa på den traditionella temaskrivningens strama tyglar till förmån för skriftliga övningar av större variation. Var och en, som låtit sina lärjungar skriva ett främmande språk utan hjälp av grammatik och ordbok, vet emellertid, att man särskilt i början får betydligt minska sina pretentioner. För egen del har jag i R II givit skriftliga uppgifter av exempelvis följande typ: 1) ren formlära (subst.:s numerus, adjekt:s komparation, tema på verb, etc.); 2) fristående svenska satser, behandlande det senast genomgångna kapitlet i syntaxen, att översättas till engelska. 3) ett kortare tema utgörande bearbetning av den för tillf. lästa texten; 4) översättning från engelska till svenska av ett kort stycke ur samma text; 5) återgivande på engelska med minst 100 ord av episod eller dylikt ur texten; om så befinnes lämpligt, kunna 3, 4 och 5 bilda ett sammanhängande helt. En sådan skrivning är ju 3 à 4 ggr mer omfattande än ett vanligt tema; då därtill kommer, att hjälpmedel äro uteslutna, är det ju rätt och billigt, att lärjungarna på förhand erhålla en någorlunda orienterande upplysning om det textområde, inom vilket uppgifterna 3, 4 och 5 kunna väntas.

Djursholm i mars 1922. *Herman Söderbergh.*

FRANSKKLASSICISMENS DRAMA.

(Nedanstående summariska redogörelse har i anledning av ett såsom rubriken ovan formulerat, i ring L III givet ämne för svensk uppsats genomgåtts i ringen i fråga, som läser Corneilles Le Cid på de franska timmarne.)

Under benämningen det franskklassicistiska dramat sammanfattar man Corneilles och Racines dramatiska produktion, de dramatiska verk, som förberedde Corneille och Racine och slutligen

Digitized by Google

de dramer, som skrevos under inflytande av den litterära smakriktning, vars mest lysande representanter Corneille och Racine äro, och vars teoretiker är dessa tvås landsman och samtida Boileau.

Det är givetvis här icke fråga om det franskklassicistiska dramats historia. Meningen är i stället att skärskåda det franskklassicistiska dramat som en särskild typ av dramatisk komposition, möjligen med en sidoblick på andra typer, framför allt den, som utbildade sig i England omkring ett halvt sekel före Le Cid. Det var nämligen Le Cids framgång, antagligen 1636, som för Frankrikes del avgjorde den franskklassicistiska stilens seger i striden mot tendenser, som under de närmaste årtiondena före Le Cid hart när hade lett den franska dramatiska utvecklingen in på samma vägar, som det engelska dramat med en så makalös kraftutveckling slagit in på.

Fattar man ämnet som en uppgift att studera franskklassicismen som en viss dramatisk typ, är det viktigt att ägna uppmärksamhet åt föregångarne, d. v. s. dem, vars samfällda ansträngningar beredde vägen för Corneille och Racine, och sedan naturligtvis också åt dessa två stora utbildare och fullkomnare av typen i fråga. Att studera föregångarne är oändligt viktigare än att studera Boileau. Hans Art Poétique har ej betydelse för något annat skede i det franskklassicistiska dramats utveckling än slutskedet, urartningens skede.

Boileaus berömda verk kom ut 1674. Vid den tiden förelågo redan nästan alla de stora dramatiska verken. Men efteraparne, oförmögna att tillägna sig de skapande geniernas anda, funno i Boileaus Art Poétique en receptbok, efter vilkens föreskrifter med någon poetisk smidighet dramer kunde fabriceras, som buro samma liknelse av mästarne, som vaxfigurerna i ett vaxkabinett bära av originalpersonerna. Det var emellertid inte blott efteraparnes brist på geni, som blev en omskapande faktor; i samma riktning verkade i England inflytelserna från det restaurerade, på allt allvar blottade Stuarthovet, i alla Europas ledande länder de helt nya strömningar, som bröto fram med det nya århundradet. Fastän epigonerna uppträda rikligt nog hela 1700-talet igenom och ett stycke in på nästa hundratal och utom i Frankrike, där Voltaires namn lyser framför alla andra bland dem, påträffas så gott som överallt i Europa, skola de här icke beaktas. [1])

[1]) Sörensens inledning till Wessels Kærlighed Uden Strömper, utgivet av Dansklærerforeningen, tager i övervägande grad sikte på franskklassiska dramats epigoner för att få bakgrunden till Wessels verk. Det är emellertid att befara, att denna inledning väcker ovilja mot franskklassicism överhuvudtaget. Sörensens inledning användes stundom i svenska skolor för att klargöra begreppet franskklassicism, i så fall förmodligen alltid med eftertryckligt påpekande av framställningens negativa karakter. Jag finner i sagda inledning mycket litet, till vilket jag kunde anknyta, om jag ville ge mina elever en sådan framställning av franskklassicismens drama, som hos dem kunde väcka den kärlek och beundran, denna dramtyp kan göra berättigade anspråk på.

Digitized by Google

Då den antika världen föll i ruiner, gingo de nya folken fram genom förödelsen, med nyfiken iver låtande sig lockas av vad som genom någon särskild egenskap tilldrog sig deras uppmärksamhet. Att verken av den antika teatern skulle kunna spårlöst begravas i ruinerna, var otänkbart. Redan mycket tidigt i medeltiden studerade man litet varstans flitigt än den ene än den andre antike teaterförfattarens verk. Vad blev det då icke, när den antika världen med humanismen och renaissancen efter månghundraårig sömn liksom vaknade till nytt liv! Det hände först i Italien, men på 1500-talet, då rörelsen i Italien redan överskridit sin höjdpunkt, uppträdde Frankrike som antikintressets speciella hemland. Vad man först försökt i Italien, att på latin efterlikna de klassiska dramatiska verken, försöktes nu i början av 1500-talet med mycken iver i Frankrike. Där uppstod en hel nylatinsk dramatisk litteratur. Dessutom diskuterades ivrigt dramats teori av en skara lärda. Intetdera är något för Frankrike särskilt utmärkande, men ur dessa första trevande försök framsprungo redan för fransk uppfattning av dramatisk konst karakteristiska drag: man höll sig mer till latinska förebilder än till grekiska, Aristoteles' inflytande var mycket stort, och man älskade på gammalt franskt vis att moralisera; Seneca, som var rik på moraliska sentenser, blev älsklingsförfattaren.

Men man skrev på latin. Det var en handling av betydelse, då den 20-årige studenten Etienne Jodelle inför kung Henrik II lät uppföra sin Cléopâtre, skriven på franska och delvis på alexandriner. Det var dock endast ifråga om språket, som Jodelle bröt med föregångarne; som en av plejaderna, den yngste, följde han maningen i Du Bellays manifest "Deffence et Illustration de la langue française". Sin uppfattning, hur ett drama skulle byggas, tog Jodelle direkt från föregångarne. Inför Jodelles drama är därför platsen att närmare se på innebörden av de förut omnämnda tendenserna i den franska uppfattningen av dramatisk konst. Att det latinska inflytandet var större än det grekiska innebar för stoffets räkning, att detta kom att sakna den väldiga religiösa bakgrund, som kännetecknar de grekiska dramstoffen; i stället för den i de grekiska tragedierna vanliga konflikten mellan utomordentliga människor och gudarne behandlade man i den antika litteraturen stundom blott episodvis kringströdda berättelser om hjältar, konungar och ryktbara kvinnor. Därvid kom oftast kärleken in som den kraft, som utlöste handlingen. Aristoteles' inflytande gjorde sig märkbart på flerfaldigt sätt. Det är icke så mycket de berömda tre enheterna, det gäller. De äro mera en italiensk-fransk uppfinning, avsedd att sammanpressa fabeln och göra den verklighetstrogen, än en aristotelisk lära, men tvånget att noga skilja tragedien från komedien, så att element av den ena konstarten ej övergå i den andra, om också detta icke är utan exempel i antiken, är aristotelisk, ävenså den fordran på logisk och klar

Digitized by Google

uppbyggnad, som är ett så utmärkande drag för fransk klassicism ända från denna dess första begynnelse. Med kärleken till sentenser och moralisk uppbyggelse, som gjorde Seneca till de tidiga franska dramatiska diktarnes älsklingsförfattare, sammanhänger ett annat karakteristiskt drag: motviljan mot våldsamma scener inför åskådarnas ögon. En föreskrift av Horatius samverkade med nationalinstinkten. Det franska dramat ville verka på människorna genom övertalning, ordet om scenen som predikstol, ofta tillskrivet Voltaire, uttalades långt före Voltaire, på 1600-talet av d'Aubignac och före honom redan på 1500-talet. Man ville ej se den förfärliga händelsen för att icke psykiskt nedtryckas av den, man ville i en vältalig predikan höra dess sedliga innebörd utläggas.

I överensstämmelse med dessa principer var Jodelles stycke. Men Jodelle var en ung man, han hade i sin strävan efter klassisk exaktheit blott förmått ge sitt verk det klassicistiska franska dramats ytterkonturer. Och även detta ofullständigt: alexandrinen var ej, som nämnts, genomförd i hela verket, och den sedan så nödvändiga omväxlingen mellan manliga och kvinnliga rim ej alls iakttagen. I båda avseendena betecknar Jodelles andra stycke, Dido, ett stort framsteg. Cléopâtre var vidare blott en gripande situation, som dragits ut genom de av Horatius föreskrivna fem akterna. Jodelles epokgörande stycke led av en inre tomhet, som all vältaligheten icke kunde överskyla. Efterföljarne försökte bättra på, vad som brast, genom att stegra handlingsmomentet och låta en räcka händelser avlösa varandra. En del betydande namn äro knutna vid dessa försök, framför allt Garniers.

Men en annan utväg försöktes också, en mer fransk, man sökte fylla ut tomrummen i den dramatiska väven genom karaktersskildringar. Detta sätt, som bibehöll handlingen vid ett minimum, lyckades dock i full utsträckning endast Racine. I och med dessa försök hade emellertid det klassicistiska dramat i Frankrike nått den punkt, där dess framtid var beroende av om någon genial dramatiker uppstod, som ville begagna det för sina avsikter. Då kom Pierre Corneille.

Välj en kort historia, tag krisen i den och börja in medias res, — så formulerade en fransk 1500-talsteoretiker sin ur den klassiska traditionen hämtade uppfattning, hur en tragedi skulle göras. Så gick man också tillväga och författade tragedier, där de tre enheterna härskade, moraliska reflektioner och berättelser om vad som föregått och framkallat krisen överflödade och handlingen sammankrympt till det minsta möjliga. Antalet personer var sålunda blott ringa, omfattade utom dem, som voro direkt under situationens tvång, blott personer, vilkas närvaro betingades av teatertekniska behov, särskilt hjälten och hjältinnan närstående, tack vare vilka åskådarne kunde utan för stor onaturlighet invigas i allt, vad som fordrades för förståelse. Det var först Corneille,

Digitized by Google

som förvandlade dessa för situationens klargörande nödvändiga personer till le confident och la confidente eller motsvarande.

Smaken för en dylik dramtyp var dock ingalunda oomstridd. Under 1600-talets tre första århundraden härskade ifråga om teatern en smakriktning, som i allt väsentligt överensstämde med den i England under Shakespeares tid i dessa stycken dominerande, d. v. s. en romantisk och realistisk. Så rådde i Frankrike en strid i dramatiska frågor mellan två smakriktningar, vars utgång ingen kunde förutsäga, men som avgjordes till den klassiska traditionens förmån. Mairet gjorde något med sin Sophonisbe, Corneille kom segerrik med Le Cid.

Le Cid är en omarbetning av ett spanskt drama. Frågan, hur Corneille skiljer sig från sin förebild, är så mycket lärorikare, som förebilden är en god representant för den romantiska dramtypen; denna härskade nämligen utom i England även i Spanien. Corneille rationaliserar och nationaliserar förebilden. Han tvingar stoffet in under de tre enheternas lagar; han tvingar varje tanke med regelbildande makt inom ramen av en alexandrin och stävjade därigenom för nästan 200 år framåt det förut ej ovanliga bruket av enjambement; han undertrycker det spanska originalets våldsamheter såsom främmande för fransk smak; han sörjer för den tragiska värdighetens upprätthållande, lustspelsstämningen, som förebilden ej sparar på, tränger hos Corneille fram blott på ett ställe, i sista versen akt IV scen V och följande scens början, och rättfärdigar benämningen tragi-comédie; han förvandlar slutligen och framför allt ett stycke, som företrädesvis gav sin publik saker att se och skåda, till ett stycke, vars yttre handling kännes som något oväsentligt, men vars inre handling, själarnes kamp med sig själva och med andra själar, är allt. Denna handling, som blott är en handling i hjärtana och likväl förmår fängsla åskådarne, — åhörarne, det senare ordet är kanske ej det minst riktiga, då det gäller ett franskt drama, den var den stora nyheten, som Corneilles geni införde i det franska dramat, var Corneilles bidrag till den franskklassicistiska typens utveckling och var vad som avgjorde den klassiska traditionens seger.

Olika omständigheter hindrade Corneille från att bringa till fulländning den dramtyp, vars seger i striden mot en annorlunda artad han tryggat. Ty att Corneille, trots Horace, hans regelrättaste stycke, ej bragte fulländningen, är med tanke på Racine en självklar sak. I Corneilles utveckling som dramatiker spelade en framträdande roll hans i så hög grad nordiskt betonade individualitet, som kom honom att stå något främmande inför vad som dock till sist sprungit upp ur det franska kynnets allra djupast liggande källsprång. Sedan verkade lynnet hos den tid, vars skald han är, bestämmande på honom. Corneille är frondens skald. Dess tid var en tid av obundenhet, en tid rik på möjligheter för den enskilde och på synpunkter rörande det allmänna. Detta speglar sig också hos Corneille, varje hans tragedi har en

Digitized by Google

betydande bakgrund, som växlar från verk till verk.[1]) Regel och tvång var denna tid fjärran, allongeperukernas tid var ännu ej inne; — regel och tvång kännetecknade det franskklassicistiska dramats utveckling redan från början. Slutligen hade Corneille visserligen övervunnit det romantiska dramat, som en annan Sankt Göran hade han nedlagt odjuret, men några droppar av dess blod häftade alltid vid honom, han kunde med andra ord icke frigöra sig från den romantiska strömningens inflytande; därom vittnar hans nästan tragiska kamp med de tre enheterna, namnet på själva det stycke, som avgjorde segern, visar det, och ju äldre han blir, ju mer visar sig inflytandet mäktigt. Alla dessa omständigheter hindrade Corneille från att fullända den franskklassicistiska dramtypen, men de gjorde också Pierre Corneille till den man han är: med sin viljestarka förkunnelse ett salt i den franska folksjälen och en äkta stamförvant till våra viljeheroer[2]), med sin fria ställning den geniale vägrödjaren på många vägar.

Man säger Corneille och Racine och menar något enhetligt. Sällan ha väl namnen på två så olika sammanställts. De höra samman, när det gäller franskklassicismens drama: där är Corneille nydanaren, Racine den lycklige fullkomnaren. Men båda äro något mycket mer dessutom, deras geni höjde dem över den dramtyp, de förde till sin höjdpunkt, och därför leva de ett liv oberoende av sagda typs öde: Corneille som den där besjälar sin diktning med den för mänskligt liv kanske mer än andra betydelsefulla känslan av att det finns ideal, som kräva offer, — det är undantagsmänniskornas djupaste erfarenhet; Racine som den oförliknelige förkunnaren av kanske den största sanning om mänskligt liv, som någonsin uttalats: att en oändlig svaghet ligger under all mänsklig styrka, — det är alla människors gemensamma

---

[1]) Vad Sörensen i sin förut citerade inledning har att säga om det franskklassicistiska dramats bärande ideer, utgör säkerligen det svagaste partiet av hans redogörelse. Först och främst markerar han som överallt ingen tydlig skillnad mellan Corneille och Racine å ena sidan och epigonerna å den andra. Vad han säger om äran, passar i sin stränga formulering väl in på Le Cid, icke på något annat drama, och likväl står det mitt i en ensidig skildring av sederna under le Roi Soleil. Olikheterna mellan den andliga atmosfer, i vilken Le Cid hör hemma, och den, som uppfyller de närmaste tjugo åren efter 1660, gå fullständigt förbi Sörensen. Utredningen under avdelningen "Stykkets indre Bygning" betvivlar jag kan ge en riktig uppfattning av vad den vill utreda. Underligast är påståendet, att den franska klassicismens dramer väsentligen äro ödestragedier. Äro då Corneilles dramer ödestragedier — i antik mening, ty det är författarens påstående? i någon mening? Över Racines ligger ödesstämning, men ingalunda antik utan Port-Royalsk, Calvinsk.

[2]) Vem tänker icke vid läsning av Rodrigues ord i Le Cid, »je le ferais encore, si j'avais à le faire», Polyeuctes likartade och Augustes i Cinna, »je le suis, je veux l'être» på Brands ord i Ibsens drama till Skikkelsen i scenen »inde på de store vidder»: »Om igen!» Och det strax efter följande ordet ur Brands mun »Jeg må», frammanar det icke de Corneilleska hjältarnes ständiga »je veux»? Hur Corneilleska trots all skillnad äro icke vidare de ord, som öppna Ibsens Catilina: »Jeg må, jeg må; så byder mig en stemme i sjælens dyb — og jeg vil følge den".

Digitized by Google

erfarenhet. Så fängslar oss Corneille genom den ideella fordran han har på oss, Racine genom sanningen i sin skildring av vår mänsklighets grundkarakter.

Racine är fullkomnaren tack vare just det, som hindrade Corneille från att bli det: början, tidsomständigheterna, de litterära förhållandena. Racine är den renodlade fransmannen och förstod på den grund bättre än medtävlaren och föregångaren hemligheten med franskklassicismen. Racine levde vidare i en tid, då Ludvig XIV ledde allt, världsligt och andligt, mot tvång och regel, och då den kungliga absolutismen förbjöd alla intressen utom de rent moraliska och bannlyste alla lidelser utom kärleken; det var den lämpliga atmosferen för franskklassicismens blomstring. Slutligen gjorde, samtidigt med att Ludvig själv övertog regeringen, en rad skriftställare sitt inträde i fransk litteratur, vilkas lösen var öppen strid mot allt romantiskt. Det var Molière, La Fontaine, Boileau och Furetière. En bland sådana män var Racine. La Fontaine avgav allas lösen: »Maintenant il ne faut pas s'écarter de la nature d'un pas.» Men hur uppfattade de »la nature»? Det naturliga sökte de uppnå genom att efterlikna de antika författarne, som ansågos oöverträffbara i det naturliga och enkla. Det var den klassiska traditionens heliggörande.

Racines drama betyder alltså franskklassicismens fulländning. Hans intriger utgöras av välkända berättelser ur antiken eller avlägsna folks historia. Hans handling är alltid blott en kris; då ridån går upp, befinner sig allt »dans l'extrême». För enkelheten i den yttre byggnaden är Bérénice belysande. Hugo har slående, låt vara med en nedsättande avsikt, åskådliggjort, vilket minimum av yttre skeende uppbär denna tragedi, i det han arrangerar ett av Racine i företalet använt citat ur Suetonius på följande sätt:

Akt I.
Titus

Akt II.
reginam Berenicem

Akt III.
invitus

Akt IV.
invitam

Akt V.
dimisit.

Vad som håller publikens intresse vid makt, är den inträngande psykologiska analysen, som bygger upp karakterer i väldig relief och spinner en handling ur känslornas evigt unga dialektik.

Digitized by Google

De tre enheterna, som för Corneille voro bojor, äro för Racine lika naturliga, som regler överhuvudtaget voro för den generation, han tillhörde. Han gör det av traditionen pålagda tvånget till den naturligaste sak i världen. Intet utmärker honom som just naturlighet. Det klassicistiska dramat, alltigenom artificiellt, blev i Racines hand självklart som ett naturföremål. Höjdpunkten i dess utveckling var nådd.

Den hade icke nåtts utan versens och språkets samtida fullkomnande. Corneilles vers är ett genis, som ödet satt på banbrytarens plats; ingen tänker inför de många sublima ställena på ojämnheterna och det stundom alltför påtagliga beroendet av preciöserna och av "art d'amour"-jargongen, som var på modet könen emellan och oftast lät de ord, vari kärleken gav sig luft, klinga som hämtade ur någon slags katekes för älskande. Hos Racine är vers och språk i full samklang med det hela, fulländningens glans ligger på varje detalj. Har det någonsin funnits en verskonstnär större än Racine? Vill man besvara en sådan fråga, måste man taga hänsyn till det begränsade urval ord, som stod honom till buds, och mångfalden av yttre fordringar på versen, som funnos. Det svåra är den starkes möda värt. Ända sedan tidigt på 1600-talet gjorde språkliga lagstiftare sin makt gällande och skapade en språkets hierarki och ett verskonstens tyranni, som först Hugo bröt ner med sitt rop till vers och ord: varen fria, jämlika! Då Ludvig XIV vid sitt tillträde gjorde all dikt till hovdikt, stegrades givetvis anspråken på ordens lämplighet. Men Racine var överallt stor i begränsningen. Vi erinra oss Anatole France' yttrande, då han på hemresan från Sverige efter att ha mottagit sitt Nobelpris till en tysk museiman yttrade, att han lärt sig värdera tre saker i livet som de högsta: en grekisk skulptur, Goethes dikter och en vers av Racine. Det var en artighet; — något mer också!

* *
*

Franskklassicismens drama och Shakespeares, — vilken olikhet! Det förra artificiellt, det senare ett stycke natur. Det förra klart och knappt som ett matematiskt exempel, det senare fullt av livets egen rikedom, ologiskt och med ständig sammanblandning av komiskt och tragiskt, dess mening ofta dunkel, outgrundlig som livets egen mening. Vilket är att föredraga? När det gäller konst, är det väsentliga icke den och den typen, den och den formen, det väsentliga är "das Können", och Corneille och Racine ha ***kunnat*** lika väl som Shakespeare. Skulle deras stjärna ha bleknat, som en äreminnesskrivare — ej bland de minsta! — framhöll vid Molièrejubileet nyligen? Franskt väsen kan åtminstone icke tänkas utan dem; få länder ha diktare, som så äro blod av nationens blod som Corneille och Racine.

Hilmer Gillqvist.

Digitized by Google

NOCHMALS „SONST HÄTTEN WIR NICHTS ZU LEBEN."

Es sei mir gestattet, zu Erik Bondesons jüngst erschienenem Aufsatze „Sonst hätten wir nichts zu leben" (Mod. Språk 16,1 ff.) hier einige Bemerkungen zu machen.

Zunächst möchte ich darauf hinweisen, dass man (z. B. in Wien) auch sagen kann: *Er hat nicht zu leben.* Kommt somit auch bei den von Bondeson unter **A.** 1. angeführten Beispielen *nicht* als Negation vor, so bildet dieser Nachweis vielleicht eine Stütze für seine Hypothese, nach welcher der Typus *Er hat zu leben* der älteste wäre, aus dem sich dann über *Er hat nicht zu leben* zunächst *Er hat nichts zu leben* und schliesslich *Er hat genug zu leben* (und ähnliches) entwickelt hätte. Dass der Typus, von dem Bondesson ausgeht, jedesfalls sehr alt ist, zeigt eine — bei Paul, Deutsche Grammatik IV (1920), S. 119 (§ 343) angeführte — Stelle aus Otfrid (V 19,2):

zi sorganne eigun wir bî thaz ('darum haben wir in Sorge zu sein').

Wenn Bondesons Vermutung das Richtige trifft, dann hätten zwei Ausdrücke wie *Er hat nichts zu sagen* (transitives Verbum!) und *Er hat nichts zu leben* nicht dieselbe Entstehungsgeschichte; denn in dem ersten Falle wäre ja zu der Verbindung von *haben* mit dem direkten Objekt erst erweiternd als Zweckbestimmung das Gerundium *zu sagen* (mhd. *ze sagenne)* getreten. Dass nämlich diese dem Paulschen Standpunkte gemässe Erklärung viel für sich hat, scheinen ausser den bei Paul angeführten Beispielen noch manche andere aus alter Zeit zu beweisen. Man vergleiche Otfrid II 14,39 ff:

Ther avur untar mannon *niuzit minan brunnon,*
then ih imo thanne *gibu zi drinkanne:*
Thurst then mer ni tuingit...

('Wer aber unter den Menschen, [wörtlich:] meinen Brunnen geniesst, den ich ihm dann zu trinken gebe, den quält kein Durst mehr') oder eine Stelle aus einem alten Volkslied: *Gib dein Rock zu behalten.* Dagegen ist es möglich, dass eine Phrase wie *Ich gebe ihnen nichts zu trinken* eine andere Entstehungsgeschichte hat als *Ich gebe ihnen Wasser zu trinken.* Während der zuletzt angeführte Fall offenbar mit den gerade erwähnten Beispielen übereinstimmt (also ursprünglich: *Ich gebe ihnen Wasser,* und zwar *zu trinken* [Zweckbestiummung!]), scheint mir der erste die Negierung eines *Ich gebe ihnen zu trinken* (mit absolut gebrauchtem Verbum) darzustellen. Man vergleiche dazu die Stelle aus einem Fastnachtspiel des fünfzehnten Jahrhunderts: *und gebt einmal zuo trinken rum* (= herum)!

Digitized by Google

Bei dieser Gelegenheit möchte ich auch darauf hinweisen, dass ein Ausdruck wie *Du hast zu arbeiten* zweideutig ist, denn er kann ebensowohl 'Du hast Arbeit' bedeuten als auch 'Du musst arbeiten, ich befehle es dir'. Allerdings könnte es sein, dass bei der Verwendung dieses Beispieles einmal beide Bedeutungen mitschwingen; ausgeschlossen ist dies aber, wenn ich sage: *Er hat nicht zu leben.* Da gibt es nur ein Entweder—Oder. Der Ausdruck bedeutet nämlich entweder 'er hat nichts zu leben', d. h. 'er hat nichts, womit er sein Leben fristen könnte', oder 'er darf nicht leben, muss aus der Welt verschwinden'. Unsere zweite Bedeutung von *haben* mit dem Infinitiv entspricht also der eines verstärkten Imperativs. Ich erwähne dies darum, weil ich die Erscheinung in den deutschen Grammatiken für Schweden unter den Umschreibungen des Imperativs (z. B. bei Calwagen-Nordgren § 197 oder bei Winell § 155) nicht verzeichnet finde.

Abgeschwächt liegt diese Bedeutung stets bei Bondesons Gruppe **A.** 3 vor. *Dabei ist nichts zu lachen* heisst 'Dabei ist kein Grund zum Lachen und deshalb darf man dabei nicht lachen'. Eben dadurch aber, dass bei allen Ausdrücken dieses Typus die Bedeutung eines Zwanges oder Verbotes mitspielen muss, unterscheiden sie sich auffällig von den Gruppen 1 und 2. Ich erlaube mir auch zu bezweifeln, dass für die Ausdrücke der Gruppe 3 die von Bondeson vermutete Entstehung zutrifft. Ich sehe wenigstens nicht, was dagegen spricht, dass in Wendungen wie *Dabei ist nichts zu lachen 'nichts'* immer schon als Subjekt vorhanden gewesen sei.

Das von Bondeson unter B 1 angeführte Beispiel *Dieser Fluss ist gefährlich, um darin zu baden* halte ich in dieser Form für nicht gut deutsch. —

Eine interessante Betrachtung lässt sich an das von ihm später erwähnte Beispiel *'Ich gab ihm ein Buch zum Lesen* (= att läsa i)' knüpfen. Wenn mich nicht alles trügt, ist der Sinn der schwedischen Phrase genau nur festzuhalten in der Übersetzung: 'damit er darin lese'. Dagegen bedeutet *Ich gab ihm ein Buch zum Lesen:* 'Ich gab ihm ein Buch, damit er lese' (auch hier ist allerdings wie bei der schwedischen Wendung das Lesen an und für sich die Hauptsache, das Buch ein Mittel zum Zweck) und *Ich gab ihm ein Buch zu lesen:* 'Ich gab ihm ein Buch, damit er (es durchlese und so) den Inhalt kennen lerne' (hier ist das Erfassen des Inhaltes gerade dieses Buches die Hauptsache, das Lesen Mittel zum Zweck).

Schliesslich meint Bondeson: "Zuletzt ist noch zu bemerken, dass überall, wo ein wirkliches Substantiv mit derselben Bedeutung wie das Gerundium vorhanden ist, jenes auch dem letzteren vorgezogen wird. *Ich habe eine grosse Verwandtschaft zum Verkehr* (besser als: *zum Verkehren). Darf ich Ihnen meinen Wagen zur Heimfahrt anbieten* (besser als: *zum Nachhausefahren). Die Grube hatte der Jäger zum Wolfsfang gegraben.* Und, um auch

Digitized by Google

ein transitives Verb heranzuziehen: *Ich habe kein Geld zur Bezahlung des Wechsels* (besser als: *zum Bezahlen).*" Dem muss ich allerdings widersprechen. Mag sein, dass die Wendung *zum Verkehr* einem *zum Verkehren* vorgezogen wird, aber in ungezwungener Sprache würde ich nie anders sagen als: *zum Nachhausefahren, zum Wölfefangen, zum Bezahlen.* Die von Bondeson als bevorzugt bezeichneten Ausdrücke gehören — wenigstens in Wien — der gewählten Rede und der Schriftsprache an, sie stehen also sin stilistisch höher. Wie weit aber in dieser Frage etwa auch geographische Unterschiede mitspielen, wäre ein Gegenstand für eine besondere Untersuchung.

Wien, den 8. März 1922. ***Hans W. Pollak.***

* *
*

Bland de typer, som motsvara svenskans »ingenting att leva av» o. s. v., kunde man väl också nämna motsvarigheten till franskans *il n'a pas de quoi vivre, il n'y a pas de quoi se plaindre.* Denna typ förekommer i tyskt talspråk och väl även i skriftspråket någon gång. Doktor P. Hainrich har lämnat mig följande ex. på denna typ: *Er hatte nichts, wovon zu leben. Er hatte nichts, womit zu bezahlen. Jetzt haben die Kaffeetanten wieder, wovon zu reden.* (Jfr *Er wusste nicht, was tun. Er wusste nicht, wie bezahlen.*)

Erik Wigh.

TEMPORALT FUTURUM I KONDITIONALA OCH RELATIVA BISATSER I MODERN ENGELSKA.

Lektor Arvid Smiths intressanta studie »Till futurum i konditional- och temporalsatser i engelskan» i septembernumret 1921 av M. S. behandlar en för språkläraren viktig men hittills outredd fråga. Som jag själv ägnat densamma uppmärksamhet, vågar jag taga mig friheten att göra ett inlägg i diskussionen, såvitt den rör konditionala och relativa satser, trots att det kommer något sent. Vidriga omständigheter ha förhindrat mig ända till dessa yttersta dagar att nedskriva mina funderingar. Då lektor S. sammanfört ett synnerligen rikt material av exempel, har jag ansett det onödigt att tillfoga andra, så mycket mer som de, jag själv funnit, ej synas ge några nya synpunkter.

I en reguljär »villkorsförbindelse» innehåller bisatsen det villkor, vars förverkligande är förutsättningen för att huvudsatsens handling skall bli verklighet. Villkorets förverkligande är således det till tiden föregående. — I förbindelsen "If it will make you

Digitized by Google

happy for me to marry you, I will do that" är tvärtom förverkligandet av det i huvudsatsen utsagda förutsättningen för att det i »villkorssatsen» antagna förhållandet skall inträda. Huvudsatsen innehåller alltså i realiteten villkoret, bisatsen följden. Huvudsatsens handling är i någon form verkligt subjekt i bisatsen och finnes dessutom ofta där representerad även genom ett *it* eller *that*. Alltså är villkoret grammatiskt subjekt och följden predikat i if-satsen. Villkoret finnes uttryckt i bägge satserna, följden endast i bisatsen. Förbindelsen, som nu har två led, är alltså tydligen en kontraktion av tre. Att bisatsens subjekt endast kan beteckna handling, framgår av det ovan sagda. Satsförbindelsen synes aldrig uttrycka något rent irrealt utan ett sannolikt eller möjligt antagande. Vi ha här att göra med »oäkta» villkorssatser, i ty att ett lätt supplerat mellanled är utfallet men är mer eller mindre dunkelt underförstått; i detta finnes det något tänkande-eller yttrandeverb: "If *you are sure* that my marrying you will make you happy, I will do that.» Det torde nämligen vara uppenbart, att alla dessa vändningar utgöra en mer eller mindre maskerad *vädjan* till en verklig eller tänkt interlokutör. Därför kan det endast heta: I'll come to-morrow, if it *is* fine," eftersom jag menar, att vackert väder måste råda, *innan* jag beger mig i väg. En sådan fras är rent konstaterande, ej vädjande till någon annans uppfattning.[1])

Om antagandet av utelämnat mellanled med tänkande- l. yttrandeverb är riktigt, måste *will* i if-satsen vara rent temporalt, ej, såsom lekt. S. anser, modalt. Att det så är, bestyrkes dels genom Mr. Charlestons av lekt. S. citerade uttalande, dels av ex. n:r 12: Still, if I *shall* oblige you by declining to prosecute, I'll do so." Här ha vi ju alldeles odisputabelt att göra med ett rent temporalt futurum med *shall* i 1:a personen. Vidare följer av antagandet av utfallet mellanled, att, om detta suppleras, villkorsförbindelsen blir regelrätt: villkoret föreligger uppfyllt (if you *are* sure etc.) före följden ("I will do that"). Var och en, som vill göra sig besvär med att på detta sätt pröva samtliga de exempel, som av lekt. S. samlats, torde utan tvivel konstatera, att min tolkning ej utgör ett våldförande av meningen utan lämnar denna fullständigt ograverad, och att den står i full samklang med logikens och stilistikens grundregler. Och antagandet av utelämnat mellanled kan ej anses försvaga validiteten därav, då denna process förekommer i alla språk. I vissa fall är den godkänd och vedertagen, nämligen då den ej åsidosätter logikens bud eller skapar missförstånd (»Vad honom beträffar» o. dyl., konj. "som om"

[1]) Ex. n:r 16, av hr S. citerat i förkortning, har i originalet (Locke, The Red Planet, s. 303, ch. XXIV) följande karaktäristiska form: I don't mind dying a bit, if it *is* my Maker's pleasure; if it *would* serve any useful purpose; if it *would* help my country a myriadth part of a millimetre on towards victory. But if it *would* not matter to the world any more than the demise of a daddy-long-legs, I prefer to live.

Digitized by Google

m. m.), i andra åter föreligga logiska fel (»Betraktar man en skalbagge uppifrån, så sönderfaller den i tre delar»), varför de måste bekämpas.

Icke heller de fall, där »i st. f. ett väntat *will*" uppträder ett *would,* stödja tolkningen av detta futurum som »väsentligen modalt.» Ex. 15: I'll even beg your pardon, if it would please you" är enligt min teori = "I'll even beg your pardon, if you declare that it would please you if I did." 16: "I don't mind dying a bit if (you show me) it would serve any useful purpose (if I were to do so)."

Dessa förbindelser äro sålunda samtliga av elliptisk natur, ett uttryck för den talandes lovvärda strävan att ekonomisera med sina språkliga resurser, så länge tydligheten ej blir lidande därpå. I själva verket äro de på grund av sin karaktär av fråga eller vädjan fullt ut lika tydliga som det i perioder upplösta: Would it serve any useful purpose if I were to die? If that is so, I don't mind dying a bit.

Exemplen 20 och 21 äro uppenbarligen av alldeles samma slag. "Kontaminationer och biinflytelser" behöva alls icke antagas. Jfr n:r 20: "He may be back at any moment. Would you care to wait?" — "Yes, (I will wait) if (you think) it won't take too long." — N:r 21 är lösligare till formen men i grunden av alldeles analog karaktär: If (I knew) you would not think it impertinent of me, I would ask you where you come from". Krügers tolkning förefaller absolut ohållbar. — Beträffande n:r 22: "There are worse men than Mr. Gresham, if you will believe me» synes det mig omöjligt att där inlägga annan betydelse i *will* än »vilja». Meningen skulle då vara: Om du vill tro mig (= ej är predisponerad mot att tro mig), skall jag säga dig, att det finns etc. Jämförelsen med det franska uttrycket säger i och för sig ingenting. Tolkningen av ett egendomligt uttryckssätt i ett visst språk måste väl givetvis organiskt förklaras ut ur detta språk självt utan sidoblickar till andra, försåvitt konstruktionen ej har utländsk härkomst eller är av så abstrakt allmänmänskligt logisk art, att den förefinnes i alla eller flera kulturspråk, då jämförelse kan bliva påkallad. — I n:r 23 ha vi ett fall av *reguljär* villkorsförbindelse: »Om det blir trott, vilken makt» etc. *Will* i villkorssatsen utgör blott den nödvändiga repetitionen av det finita verbet (hjälpverbet) i frågan.

Lekt. S. anser, att bruket av *will* i relativsatser utgör ett slående motstycke till det av honom i villkorssatser avhandlade[1]). Han anser, att *will* numera kan anses vara det normala i relsatser och där har betydelsen »som är ägnad att, som kan». Om min ovanstående teori är riktig, så följer, att parallellen ej är odisputabel. I villkorssatserna torde nog *will* genomgående ha nått det yttersta stadiet av försvagande av grundbetydelsen (jfr. ex. 12: If I *shall* oblige you). I relativsatser är det svårare att avgöra, var gränsen går. Ofta flyter det ena över i det andra.

Digitized by Google

I exemplen *a, c, f, g* och *i* är tolkningen av *will* såsom lika med »som är ägnad att» högst plausibel, men på samma gång är det givetvis lika möjligt att däri se rent futurum. Ty hur ginge det med meningen, om futurum utbyttes mot presens? Men i grunden är det att tvista om påvens skägg att göra ett stort nummer av skillnaden mellan det ena och det andra. Även om den infödde ej är klart medveten därom, så ligger kanske ändå ett blekt återsken av grundbetydelsen bakom den försvagade temporala betydelsen. Det blir städse, så snart försvagandet av grundbetydelsen inträtt, fråga om olika nyanser (vilja — benägenhet — vana å ena sidan, å andra: vilja — benägenhet — naturlig tendens — komma att). — Emellertid gör lektor S:s förhastade jämförelse med franskans subjonctif i relativsatser det nödvändigt att närmare analysera modusfrågan. *Will* bör ju vara klart från början: en obestridlig indikativ. Vad är då *would?* Ja, det varierar. Det kan vara konditionalis, alltså konjunktiviskt till karaktären, det kan också vara indirekt anföring av *will,* alltså indikativiskt, eller "Bericht" alltså det ena eller det andra. Av sammanhanget framgår ej, vilketdera *b* och *h* äro; *d, e,* och *j* äro tydliga konditionalis, *f,* och *g* (och troligen *h)* indikativer. Den franska subjonctif innebär emellertid något finalt. Engelskan skulle i denna betydelse fordra *should.* Jfr *f:* "He wanted a religion which would adhere to him of its own accord" (< I want a religion which will adhere to me etc.) med: He wanted a religion which *should* ... Genom att likställa *will* och *would* i dessa relativsatser med franskans subjonctif i relativsatser motsäger lekt. S. sig själv. Han upphäver sin förut framlagda riktiga teori om *will* = »som är ägnad att» och dyl. och inlägger däri en final betydelse, vilken säkerligen är fjärran från dens intentioner, som ger denna form åt sin tanke.

Ett stöd för riktigheten av min uppfattning av det ovan avhandlade futurum i villkorssatser tycker jag mig ha i lekt. Malmstedts uppsats i decemberhäftet 1921. Även han ser tydligen däri något temporalt.

Febr. 1922. ***Sigurd Segerström.***

NON SEULEMENT och NE — PAS SEULEMENT.

Som det framgår av ovanstående titel, kunna franskans båda slags negationer *non* och *ne-pas* förekomma vid *seulement.* Emellertid blir betydelsen helt olika, beroende på vart negationen egentligen hör.

A. Nekat *seulement* i *jakad* sats. Predikatsverbet berörres ej av negationen, som i stället sluter sig direkt till *seulement.* Det finnes både *non seulement* och *ne-pas seulement.* Betydelsen är *icke blott.*

[1]) = *will* är huvudsakl. modalt.

Digitized by Google

I. Negationen är *non.*

1. *Non seulement.* I modern tid är detta det vanligaste uttrycket för *icke blott.* Det följes oftast av *mais:* Le sentiment artiste est non-seulement servi mais complété par l'organe scientifique. (V. Hugo: Misérables IV, 82).

2. Starkare betonat heter det *non pas seulement,* som i följande exempel: Tous les commencements des grandes choses sont dans le XVIe siècle, et non pas seulement à l'état de vagues commencements (Faguet: Hist. de la litt. franç. I, 465).

II. Negationen är *ne* med samma betydelse som *non.* Skillnaden i användning mellan *non* och *ne* var i äldre tid den, att den senare var en obetonad form av den förra (Foulet: Petite syntaxe de l'anc. franç., § 259). På 1500-talet inskränktes emellertid bruket av *non* till förmån för *ne* (Brunot: Hist. de la langue franç. II, sid. 474). Här ger jag några typiska exempel på denna konstruktion med olika negationsfyllnader: *1. Endast ne:* Il est certain que ceux qui sçavent mieux faire cela, n'ont seulement cest avantage general, ains sont aussi avantagez pardessus les autres hommes. (H. Estienne: Precellence du langage franç. 10). — *2. ne — pas:* Je n'ai pas seulement corrigé l'ouvrage; je l'ai refondu et augmenté d'un volume. (Lesage: Diable boiteux 389). Denna konstruktion är vanlig i den vårdade litterära stilen ända in i våra dagar.[1]) Emellertid märker man, att den ofta har en anstrykning av retorik, så särskilt i vetenskaplig eller religiös framställning. — *3. ne-point:* Aussi ce n'est point seulement l'horreur du meurtre nécessaire, c'est tout l'instinct de leur race qui les entraîne vers la terre lointaine. (Lichtenberger: Centaures 161).—*4. ne-plus:* Tout accourait; ce n'était plus seulement Southwark, c'était déjà un peu Londres. (V. Hugo: Homme qui rit 2,52).

Anm. Konstruktionen *ne-pas seulement que* (ej blott) får väl betraktas som en kontamination mellan *ne-pas seulement* och *ne-pas que,* varvid antingen *que* eller *seulement* är överflödigt: Les hommes surent bientôt que le feu ne fait pas seulement que chasser le froid, mais encore qu'il réchauffe les membres, cuit les aliments et éclaire l'ombre. (Maran: Batouala 139).

B. I *nekad* sats. Här ansluter sig negationen i första hand till predikatsverbet. Därvid nedsjunker adverbet *seulement* till ett andrahandsbegrepp i satsen. Liksom negationsfyllnaderna *pas* och *point* anger det ett minimikvantum, vilket av negationen reduceras till intet. Betydelsen blir *ej ens,* d. v. s. raka motsatsen till betydelsen A. Denna betydelseövergång sammanhänger således med verbets övergång från jakad till nekad form. Detta fall utgör en motsvarighet till betydelsen *till och med* hos *seulement,* ty liksom där överensstämmer adverbets betydelse med adjektivets (seul). Liksom i förra fallet kan negationen förses med olika

1) Av denna typ har jag funnit ex. hos H. Estienne, Montaigne, du Vair, Molière, La Rochefoucauld, Lesage, M:me de Staël, V. Hugo, Dumas père, Sandeau, Guizot, G. Sand, Michelet, G. Paris, Bourget, Theuriet, Lanson, P. Mille, Rosny, H. Bordeaux, A. France, Lichtenberger, Maeterlinck, Roudet, Abry, Boissonnas, Margueritte, Vachon, Gyp.

Digitized by Google

fyllnadsord utan inverkan på betydelsen. *1. Endast ne:* Aussi bien n'ont ilz aultre occupation; tous les jours leur sont festes, et ilz observent diligentement un proverbe claustral: de missa ad mensam. Et ne differeroient seulement attendans la venue de l'abbé, pour soy enfourner à table. La en baufrant, attendent les moines l'abbé, tant qu'il voudra. (Rabelais III, kap. 15). Puis qu'on ne peut vous garder seulement aujourd'hui, partez, jeune homme. (Beaumarchais 153). Mais, c'est qu'on n'y reconnaît seulement rien, sergent! (Farrère: Maison des hommes vivants, 236. pop. stilart). — 2. Från slutet av 1500-talet, då bruket av *pas* stadgats (Brunot, l. c. II, 471), användes formeln *ne-pas seulement*. Littré citerar sålunda ett ex. från Montaigne: Vous ne les leur feriez pas seulement regarder en face. Och Franska Akademiens ordbok upptager: Cet homme, que l'on disait mort n'a pas seulement été malade. Vous n'avez pas seulement une maquette ou un croquis à montrer. (A. France: Jocaste 215. Nelson). Obs. *pas* kan också följa efter *seulement:* Il est encore plus ours que d'habitude. Il ne nous saluera seulement pas. (Bourget: Disciple 46). Vous voyez qu'il n'y a seulement pas, dans tout ça, de quoi fouetter une puce. (A. Allais: Parapluie de l'Escouade 227.)[1]). — 3. *ne-point:* Il n'est point trois heures. (Maupassant: Contes du jour, 31). — 5. *ne-plus:* Il ne les regarde seulement plus, ses chères collections. (Daudet: Port-Tarascon, 320—2).

5. På grund av den nekade medtexten är betydelsen *ens* säkrad hos *seulement*, även om detta ej formellt skulle vara fallet: Je vous supplie de ne laisser soupçonner à qui que ce soit, pas même à M. de la Marche, que mademoiselle de Mauprat ait été seulement l'espace d'une seconde à la Roche-Mauprat. (Sand: Manprat, 142). Här är negationen endast utsatt i föregående sats. — Vidare kan en fråga framställas med nekad undermening: Et quand le petit s'éveillera, demandant ses étrennes, pourrai-je seulement lui donner la pâtée? Pauvre petit Jacques; (Claretie: Petit Jacques, 27).

Ne-pas-seulement = ej ens tillhör den ovårdade stilen och talspråket, varför en del författare, t. ex. Chateaubriand, B. S:t Pierre och Robert-Halt undvika detta uttryck. Hos andra, t. ex. About: Nez d'un notaire, markeras olika stilarter därmed. Som folkspråk heter det: Je vous jure, que je n'y ai pas seulement touché [178] = *ej ens,* men som författarens egna ord användes denna fras i betydelsen *ej blott.* Detta är också fallet i Daudet: La belle Nivernaise: On n'a pas seulement pris le temps de souffler, de s'éponger le front, de trinquer sur le coin d'un comptoir (sid. 43). = *ej ens* — Cela ne coûte pas seulement de l'argent de devenir un "monsieur", mais bien des sacrifices et des tristesses (sid. 131) = *ej blott.* I det första exemplet återges père Louveaus tankegång, i det sista är det däremot författarens egen reflexion.

1) Jag har funnit ex. härpå hos följ. förf.: D'Aubiqué, Pascal, Molière, Lesage, Voltaire, Sévigné, Beaumarchais, V. Hugo, Balzac, G. Sand, Musset, Maupassant, A. France, Rosny, Bourget, Lichtenberger, Pierre Mille.

Digitized by Google

Sammanfattning. Liksom adj. *seul* har det negerade adv. *seulement* olika betydelse, om satsens predikatsverb beröres av negationen eller icke. Då endast adverbet negeras, få vi *ej blott,* som heter *non seulement* eller *ne-pas seulement.* Om verbet negeras, användes ej den förra konstruktionen; *ne-pas seulement* betyder då *ej ens.* Till denna dubbla betydelseförändring finner man paralleller i andra språk hos sådana adverb som *en gång,* ty. *einmal* eng. *once.*[1]) På franska kan anföras *mal: pas mal* betyder *icke obetydligt,* ganska mycket: J'avais pas mal d'argent (Gullberg-Edström, Gram. § 290, märk). Men det kan också betyda *ej det minsta,* då verbet är negerat: Je ne me soucie pas mal des besoins du siècle. (Sandeau: Seiglière, akt 4, scen 2).

Hugo Styff.

Genmäle.

I »Moderna Språks» februarihäfte har Lektor N. Otto Heinertz recenserat »Lauri» av Johanna Spyri med anm. utgiven av Paula Feuerharmel och Hilma Jusander. Den ärade anmälaren säger i denna sin recension, att »de båda utgivarinnorna icke på något sätt antytt, till vilket stadium de anse boken höra, ej heller ha de angivit, efter vilka riktlinjer deras anmärkningar utarbetats». I företalet framhålla vi, att vi valt denna berättelse, emedan dess innehåll synes oss lämpligt för lärjungar på mellanstadiet omedelbart efter elementarboken. Och därmed torde också riktlinjerna för utarbetandet av anmärkningarna vara angivna. De båda oriktigheterna i uttalshänseende på orden Vevey och Chailly äro korrekturfel, och vid återgivandet av »lurar dig» för »er hält dich zum besten" har ett »här» framför den svenska översättningen blivit uteglömt. F. ö. be utg. få tacka för gjorda rättelser och värderika upplysningar, som de i en eventuell andra upplaga skola tillgodogöra sig.

Stockholm den 14 mars 1922. ***Hilma Jusander.***

* * *

Undertecknad beklagar, att ifrågavarande passus i förordet alldeles undgått honom.

Vad beträffar uttrycket *zum besten halten,* gör ett uteglömt 'här' framför den svenska översättningen ingen skillnad i min uppfattning. Det förelåg intet skäl och ingen möjlighet för Unger att 'lura' den lille gossen med förespeglingen om den eventuella förtjänsten, men väl kunde han medelst en dylik 'driva' eller 'gyckla' med honom. Under sådana omständigheter föreligger heller intet som helst skäl att för uttrycket ifråga framprovocera en betydelse, som så vitt jag vet ingenstädes är belagd.

N. Otto Heinertz.

[1]) Betydelseförändringen *ej blott* till *ej ens* finnes också i provensalskan. Appel upptager i sin Provenzalische Chrestomathie flera ex. på att *no sol* eller *sol no* betyder *ej ens*: Mas Brunissens l'a si vencut Que'l fai estar si esperdut Que sol non sap en que s'enprenga (3, 525).

Digitized by Google

LITTERATUR.

Albert Ehrensvärd. *Ur Fransk Diktning.* Från André Chénier till Paul Verlaine. Stockholm. Norstedt & Söner 1921.

Denna ståtliga rad översättningar av ej mindre än sextio lyriska dikter är ett vackert bidrag till vår inhemska skatt av lyrik och ger oss, jämte den förklarande och väl dokumenterade inledningen, en god inblick i fransk tankevärld och skaldekonst under 1800-talet. I första rummet äro väl översättningarna uttryck för översättarens behov att tränga in i originaldikternas anda och att utlösa de tankar och känslor, de föda, i den form, som han ger åt sina egna poetiska stämningar. Men dessutom har han hyst »en önskan att göra den svenska allmänheten närmare bekant med den franska diktningen under det senaste seklet». Detta vore synnerligen behövligt, menar han, »ty ytterst ringa av denna har trängt innanför vårt lands gränser».

Man har kanske rätt att pruta av något på detta påstående. Om vi endast hålla oss till den moderna lyriken — och endast därom är här fråga — kan man utan större möda plocka fram ej så litet i översättningsväg. Vi ha översättningar gjorda av C. R. Nyblom (V. Hugo och de Laprade), av Ling (ej mindre än 28 stycken av 12 1800-tals skalder, i Från den franska skaldekonstens Panteon 1898), av Göran Björkman (i spridda publikationer), av Victorin (31 dikter av Musset), av Hj. Lundgren (40 stycken av 25 skalder och dessutom av Ronsard och Desportes, i Fransk Lyrik 1921). Vi finna ej sällan sådana översättningar i tidskrifter och tidningar. Bland dem är särskilt att framhålla Ord och Bild, vars bidrag av denna art äro värda att sammanställas. Där finnas översättningar av V. Hugo (band XXVII, översättare Er. Lidforss), av Musset (X, Klara Johanson), av Gérard de Nerval (XXI, Bo Bergman), av Béranger (XIII, XIV, XV, XX, Gellerstedt), av Leconte de Lisle (XII Teresia Eurén), av Heredia (XII, dens.), av Baudelaire (XVI, XVII, XX, B. Malmberg, XXVII, N. Östberg), av Verlaine (IX, H. Hultenberg), av Sully-Prudhomme (X, XII, T. Eurén), av Mæterlinck (X, G. M.), av Verhaeren (XXVI, A. Nyman), av de Nolhac (XXIV, Hj. Lundgren), av de Régnier (XVII, Siwertz), av Rodenbach (XVII, Siwertz), av Rostand (en lyrisk bit ur Chantecler, XIX, Sigrid Lidströmer).

Även den äldre franska lyriken har fått tolkare hos oss. Man finner exempel därpå i Schücks Världslitteraturen i urval och översättning. Särskilt anmärkningsvärda tolkningar föreligga av Charles d'Orléans (12 dikter i K. R. Geijers gradualavhandling över denne skald) och av Villon i G. Randels i fjol utkomna, alldeles oöverträffliga översättningar av de båda testamenten.

Lägger man härtill, att årligen ett stort antal essayer och kritiker av svenskar publiceras över franska skalder, kan man knappt säga, att de blivit försummade. För visso borde kännedomen om dem och deras verk bliva allmännare. Många högt

Digitized by Google

bildade svenskar ha en allt för bristfällig kännedom om franska förhållanden i allmänhet och speciellt om fransk litteratur och vetenskap. En bok sådan som greve Ehrensvärds har därför sitt fulla berättigande och utsikt att kunna uträtta åtskilligt gott.

Emellertid måste man erkänna, att det finnes vissa ursäkter för dem, som icke känna någon starkare dragning till den franska poesien. För det första: ett folk, som har Viktor Rydbergs, Snoilskys, Frödings, Karlfeldts, Österlings m. fl:s lyrik inom närmaste räckhåll, har icke stort behov av att gå till utlandet för att fylla sinnet med poesi. Vidare är den franska lyriken så bunden vid formen och ordkonsten, att den ej lätt låter sig assimileras med utlänningens poetiska känsla. I synnerhet har dess huvudsakliga versform, alexandrinen, icke något för oss tilltalande. Det hade den visserligen för 1700-talets svenskar, men så hade de också en mentalitet och estetiska åskådningar, som voro befryndade med det franska släkte, som gjorde alexandrinen till modvers. Nu förefaller denna tung, omusikalisk, rent av känslo- och poesifattig. »Dens Hæslighed bör forbyde al Efterligning af den paa vor egen Grund», säger en dansk skald och metriker (von der Recke). Är den blandad med andra metra, tar den sig vida bättre ut, som man kan finna av flere exempel i greve Ehrensvärds bok, men när den breder ut sig i oblandat flöde över mer än 100 sidor, som man ock finner i samma bok, är det att befara, att dess verkan på den svenske läsaren blir mindre fördelaktig. Det är betecknande, att, när Nyblom, som hade ett så fint öra, översätter Hugo'ska dikter i alexandriner, han återger dem i tiostavig vers.

Hur ledigt flyter t. ex. ej följande strof:

Varför dölja dina tårars ström?
Säg mig hellre, vilken dyster dröm
Lockat fram dem i ditt klara öga.
Var det saknad av din barndoms dal
Eller aningen om nya kval
Eller minnen, som dig fröjdat föga?
(Ur Les Feuilles d'automne).

Därmed skall icke sägas, att en översättare i regeln bör utbyta ett originals alexandriner mot annat versmått. Tvärtom bör trohet mot originalet även i detta fall bevaras, så långt möjligt är, även med risk att ej samma poetiska stämning kan behållas.

Greve Ehrensvärd är ej heller främmande för en sådan transponering. Han har återgivit de Vignys L'Esprit pur, som i originalet är i alexandriner, med i allmänhet elvastaviga verser. Här och där kvarstår dock en alexandrin, som icke gör samma angenäma intryck. Man höre, huru friskt elvastavingen ljuder:

I fädernas gravvalv jag vandrat allena
I midnattens stund efter urgammal sed,

Digitized by Google

och hur tungt alexandrinan trampar:

Deras koppel med tjut och med skall fyllt två landskap.

I detta sammanhang må nämnas, att greve Ehrensvärd tillåtit sig även en annan transponering: han har återgivit Mussets Andalusiskan i niostavig vers mot originalets åttastaviga; av vad skäl är ej lätt att se. Intrycket blir mycket olika av de båda metra. Man jämföre den första strofen i den Ehrensvärdska översättningen med motsvarande strof i Victorins åttastaviga:

Har i Sevilla du sett en kvinna,
Blek som en höstkväll, dig gå förbi
Med bröst, som brynta av solglöd brinna,
Det är min kärlek, min lejoninna,
La marquesa d'Amagui. (Ehrensvärd)

I Barcelona gled ditt öga
Ej andalusiskan förbi,
Där blek som vintrar, när de snöga,
Min mörka mö skred fram, min höga
Marquesa d'Amaëgui. (Victorin)

Emellertid bör det stå fast som regel, att översättningen är originalet trogen även i yttre form, så långt detta ske kan. Om ett kväde förlorar därpå, är det ju ej översättarens fel. Därför är det knappt att gilla, att de i här ifrågavarande översättningssamling förekommande sonetterna icke behållit sonettens regelrätta rimflätning, (jf. s. 278, 299, 306, 349, 351, 353, 355, 359).

Emellertid må vi lämna metriken. Kanske spelar den för mången ej så stor roll. Låt oss i stället se till, vad greve Ehrensvärd givet oss av värdefullt innehåll. Det är för det första en mycket representativ provsamling på 1800-talets franska lyrik, av romantikernas, parnassiernas och symbolisternas poesi. Att en del av de översatta styckena redan förut förelåg i svensk, och kanske lika god, översättning, betyder ej, att den nya, representativa samlingen borde sakna dem. De äldre äro ej lätta att ha till hands, när man behöver dem. Ett par av översättningarna finnas till och med i två svenska tolkningar: Oktobernatten i Victorins och Klara Johanssons, Kondorens Sömn i Lings och Teresia Euréns.

Det sätt, varpå greve Ehrensvärd återgivit de franska originalen, kan i allmänhet ej annat än väcka tillfredsställelse; stundom väcker det beundran. Den stämning, som fött dikten, infinner sig ock i regeln hos läsaren av översättningen. Det är ju huvudsaken. Det har redan gjorts reservationer för alexandrinen, och man måste tillägga, att den någon gång till och med ter sig som kakofonisk. Följande verser t. ex. förefalla rätt fula:

Han sökte trädgården och det halvt gömda huset (s. 178) —

Digitized by Google

Ty natten lika stum var som de dödas boning,
Och ingen vindfläkt ens gled i hans svepnings skoning (s. 217).

En viktigare gensaga är den, som måste inläggas mot översättarens ofta visade otillräckliga aktning för svenskt språkbruk. Detta framträder särskilt i ordföljden, som stundom är fullkomligt osvensk; Så tätt har slutit hop han sina böjda knän (s. 147) är icke svenska, och det finnes ej mindre än ett dussin exempel på denna ordställning (jf. Där hört jag henne arla leka, s 194, o. s. v.). Andra ordföljdsfel förekomma också, t. ex. obetecknad dativ efter ackusativobjektet: ... som beskärde En lyckans skymt den vises själ (s. 112) eller: Lik stjärnan, vilken ljus ger vandrarn, där han rastar (s. 145), en för övrigt tung vers, som hade kunnat få en lättare och riktigare form med en liten ändring: Lik stjärnan, som ger ljus åt vandrarn, där han rastar, då också det opoetiska vilken undvikits. Som osvenska äro även andra uttryck att beteckna: fikonträd sig häva (s. 138), lystrar mig (s. 141), prassel föllo (s. 155), Må ut din själ för mig du gjuta (s. 261) o. s. v. Nästan obegriplig är följande strof:

Fly akvarellens färger!
Emaljens däremot,
Som berg är
Så fast och rost står mot.

Det kan synas, som om detta vore pedantiskt gnat. Men den ädlaste litteraturen måste leda språkkänslan och språkutvecklingen. Vart bär det hän, om dessa komma på villovägar? För en uppriktig vän av det svenska språket, som har nog av svagheter och av omedvetna skadegörare och otrogna tjänare, är det en smärta att se, att även de kunnigaste och mest bildade tillåta sig att vårdslösa det. Dessutom är det ju för författaren eller översättaren själv en förlust av förståelse och sympati, varje gång han stöter den sunda språkkänslan.

Inledningen är synnerligen läsvärd och innehåller många intressanta synpunkter.

Även de kortfattade anmärkningarna i bokens slut böra uppmärksammas. Ett litet tillägg till dem må tillåtas. Greve Ehrensvärd säger sig icke känna till, varför V. Hugo gjort Knut den Store till fadermördare (s. 387). Nyckeln till denna historiska förvanskning har prof. Joh. Steenstrup givit i en intressant artikel i Tilskueren 1912: V. Hugos källa var Adam av Bremen, som kallar Knuts fader Parricida; men Knut var ett vida berömdare namn och dess bärare en förträfflig episk gestalt, och därför, kanske ock av glömska, har skalden satt in honom i faderns ställe som Parricide.

Jf. Göteborgs Dagblad för den 10 februari 1922.

Johan Vising.

Malmö 1922, Röhr's Boktryckeri.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XVI. 4 * MALMÖ * April 1922

STUDENTEXAMEN V. T. 1922.

Första skrivningsdagen.

Uppgifter för uppsats på *engelska* eller *franska* för *real*-gymnasiet.

1. Peter den store.
2. Frälsningsarmén.
3. Fotboll.

Engelskt översättningsprov för realgymnasiet.

I avseende på Oliver Cromwell ha i alla tider mycket olika omdömen uttalats av olika politiska eller religiösa partier. Men så mycket är säkert: han var ärlig och uppriktig i sin puritanska tro. Såsom en avgjord motståndare till godtycke och förtryck tillhörde han i parlamentet det yttersta oppositionspartiet. Och när Karl I tagits till fånga och rättegången (*trial*) mot honom begynt, var Cromwell en av dem, som starkast yrkade på en fällande dom. Då Sidney yttrade tvivel angående domstolens kompetens, svarade han: »Jag säger er, att vi skola (*will*) hugga av hans huvud med kronan på». Cromwell bidrog mera än någon annan till rojalisternas nederlag, icke blott genom militära reformer, skicklig krigföring och personligt mod, utan kanske ännu mera genom att ingjuta i sina trupper en sådan brinnande religiös entusiasm, som kom dem att förakta och trotsa varje fara. »Järnsida» (*Ironside*) var först ett öknamn på Cromwell själv. Det blev sedan ett hedersnamn på de utvalda trupper, som stodo under hans omedelbara befäl.

Digitized by Google

Franskt översättningsprov för realgymnasiet.

Frankrikes nationalfärger äro blått, vitt och rött. Blått och rött äro minnen från Paris, ty denna stads färger äro rött på blå botten. Vitt var den gamla franska konungafamiljens färg. De tre färgerna förenades av Ludvig XVI den 17 juli 1789. Då han anlände till Paris' rådhus, framräckte mären Bailly till honom en röd och blå kokard, i det han sade: »Vill Ers Majestät mottaga fransmännens färger?» Konungen tog kokarden och fäste den på sin hatt vid sidan av sin vita kokard. Denna åtgärd gillades allmänt. Alla sade och upprepade, att folket och konungen voro ense om att antaga vitt, blått och rött såsom nationalfärger. Blått, himmelens färg, är sinnebild för stoltheten. Vitt betecknar oskuld, renhet i avsikter, rött det blod, som varje fransman är redo att offra för sitt land. De tre färgerna förenade beteckna minnena från det förflutna och hoppet för framtiden.

A RIGHTEOUS REGICIDE[1].

A Stockholm Version.

Very different (various) opinions[2] have in (at) all times (always) been expressed [Widely divergent judgements (judgments) have been pronounced] with regard to (in respect of, about) Oliver Cromwell by different political[3] and religious (civil and ecclesiastical) parties [In all times *etc.* very different opinions have been expressed *etc.* about Oliver Cromwell (With regard to *etc.* Oliver Cromwell very different opinions *etc.* have in all times *etc.* been expressed) by . . . . parties]. So (This) much (One thing), however, [But so (this) much (one thing)] is certain (clear): he (certain — that he) was honest and sincere[4] in his Puritan (Puritanical, puritan, puritanical) faith (belief, beliefs, creed, religion)[5]. As (Being) a decided (definite, determined) opponent (enemy, adversary) of arbitrary rule (arbitrariness) and oppression, he belonged to (was a member of) the extreme (most thorough-going, most radical) section (wing, group) of the opposition in /> the/ Parliament.[6] And when (after) Charles I (I., the First) had been captured (taken prisoner, taken captive), and his trial (the judicial proceedings against him)[7] had /been/ begun (commenced), Cromwell was one of those who most strongly urged (advocated, insisted on) a condemnation [a condemnatory sentence, a verdict (sentence) against him, that he should be declared (found) guilty][8]. When Sidney expressed /his/ (uttered, gave voice to) doubts (a doubt, doubt) as to the competence of the court (the law-court, the court of justice, the court of law, the High Court of Justice)[9], he answered (replied, retorted): "I tell you, we will cut off his head with the crown upon (on) it (crown on)".[10]

Digitized by Google

Cromwell contributed more than anyone else (any other person) to the defeat (overthrow) of the Royalists (Cavaliers)[11] not only through (by) his military reforms (improvements in the art of war), skilful leadership (strategy and tactics), and personal courage (bravery), but also, and perhaps still (even) more, by imparting to his troops (pouring into his troops, inspiring his troops with) such a burning religious enthusiasm that it (a burning religious enthusiasm which) made them (caused them to) despise (contemn, scorn) and defy (set at nought) every danger (peril). "Ironside" was at first (in the beginning, at the outset, to begin with, to start with) a nickname for[12] Cromwell himself. Afterwards (Then, Later on) it became a name (an appellation) of honour (distinction) [an honourable (honorific) name (appellation)] for the chosen (picked, select) troops who were (stood) under his immediate (direct, actual) command.

Notes and Comments.

1. Those who want original English material to illustrate this text either on its linguistic or on its historical side had best turn to one or other of the special studies of Oliver Cromwell by the chief modern English authorities on British history during the early and middle parts of the seventeenth century, S. R. Gardiner *(Oliver Cromwell* and *Cromwell's Place in History)* and his continuator , C. H. Firth (an illustrated biography in the "Heroes of the Nations" series), or to the more philosophical study by John (Viscount) Morley. Carlyle's early view of Cromwell ("The Hero as King" in the last of his lectures on "Heroes and Hero Worship") was expanded during the next few years into his great "Life and Letters of Cromwell" (1845); and its brevity and comparative simplicity will make it more generally useful than the larger work. More widely accessible accounts are to be found in Hallam's *Constitutional History of England* (ch. X) and in Macaulay's *History of England* (ch. II) and in his essays on Milton, Hallam and Hampden. Teachers who give their pupils some *real* English to learn by heart in connection with these texts will find admirable matter in Milton's sonnet on Cromwell, Marvell's *Horatian Ode* or Clarendon's prose character-sketch. — The brief notes appended are based on a couple of translations done (without any kind of external aid and rather rapidly) by advanced pupils, whose work confirms my own impression that this text is exceptionally difficult.

2. An isolated independent text would not naturally begin in English in the same way as the Swedish does. To commence with "With regard [*not* 'regards'] to" or "In regard of" — and, still more, to begin with "As to" or "As for" would only be natural in beginning a paragraph dealing with one of a series of personages, whose names had possibly been mentioned before as part of the program in hand The probable intention of the Swedish word-order could perhaps be best rendered in English by turning the real subject of the sentence into its grammatical subject, as "Oliver Cromwell has been at all times very variously judged". . .

3. A 'politic*al*' party (that is, a set of people more or less organized for purposes of polit*ics*) is not necessarily a 'polit*ic*' party (that is, a party which strikes the user of the adjective as wise in its polic*y*).

4. Here "true and frank" seems to be the favourite rendering; but the former adjective would probably imply an expression of opinion that Cromwell was 'right', and the latter that he was 'outspoken', whereas the plain meaning of the sentence is that he really believed what he professed to believe (and what the 'impartial' Hallam pleasantly calls "the dregs of a besotted fanaticism").

Digitized by Google

At the beginning of this same sentence "But one thing" is placed last because it would probably mean "Only (Not more than) one thing".

5. From the viewpoint of mere verbal translation there seems to be little to choose between these various alternatives. But 'Puritan', especially if spelt with a capital initial, distinctly refers to the views, especially with regard to religion, held by a considerable number of people in England during the century or so following 1570 who considered that the Church of England had not "washed her face" adequately; while to substitute 'puritan' and still more 'puritanical', would give the sentence a more general turn and suggest strictness of view on *morals* rather than a particular set of theological principles.

6. In this sentence "determined" would probably mean 'resolute', "the most revolting party" would probably mean the party that made one sick; and "in the Parliament" would mean the particular House of Commons which is known to history as "the Long Parliament" /of the Puritan Revolution/

7. *Not* "the trial against him", though the trial eventually "*went* against him".

8. Not "was one of them who strongest wanted a judgement", as the third personal pronoun is seldom used before a relative except in more or less gnomic propositions; "wanted" does not necessarily imply the expression of a wish in words, but might even mean 'needed' (the celebrated author of "Killing no Murder" presumably thought that Cromwell 'wanted' killing, or that, like his own university, he 'wanted' learning); and "judgement" does not imply any particular kind of decision favourable or unfavourable, but simply some kind of decision, no matter what. On the other hand "a striking judgement" would be an extraordinary opinion or one that "hit one in the eye" — — e. g. that this text was so extremely simple that nobody could possibly make any mistakes in translating it.

9. To speak about "the capacity of the judges" would refer rather to their intellectual gifts than to the question whether any body of "subjects" has any right to sit in judgement on their sovereign.

10. The form of the speech given precedence is that which occurs in the biography of Cromwell by Professor Firth, who has given particular attention to the sayings — often not very outrageously "puritanical" — traditionally ascribed to Cromwell.

11. It seems to me that "defeat" and "overthrow" are more applicable here than 'conquest', though this last word would be quite appropriate for the compulsion successively brought by Cromwell upon Ireland and Scotland to join the Commonwealth of England. Such party names as 'Royalists' or 'Cavaliers' are probably still spelt with a capital initial more frequently than with a small initial, but there is such excellent authority for the latter usage that it would be quite unreasonable to regard its adoption as a capital offence.

12. Perhaps "a nickname of Cromwell himself" would, or at least might, mean a nickname *invented* by, not *given to*, Cromwell himself.

Appendix.

Since posting the above on Saturday, I have had the opportunity of briefly glancing through over a score actual scripts which amply confirm my opinion as to the difficulty of this text. The time at my disposal permits of only three additional comments:

(*a*) "the trial *against* the king", though a legitimate inference from the help given in the text, is not English;

(*b*) I do not think that "Cromwell was conducive to the royalists' defeat";

(*c*) *arbitrariness* seems to me a most unsatisfactory substitute for "arbitrary power (goverment, rule)", which surely must be the meaning intended.

C. S. Fearenside.

Digitized by Google

Lund Version.

In (With regard) (With respect) to Oliver Cromwell, very different opinions have at all times been expressed (Very different judgements have always been pronounced upon Oliver Cromwell) by different (various) political or religious parties. But so much (But this, at least,) is certain: he was honest and sincere in his Puritan (puritanical) faith (beliefs). As a decided (firm) opponent of (a determined enemy of, foe to) caprice (whims) and oppression, he belonged to the extreme opposition /party/ in Parliament. And when Charles I had been taken prisoner and his trial (the trial against him) had begun, C. was one of those who most strongly insisted upon (called, clamoured for) (called most loudly for) the king's condemnation [insisted upon (called for) a conviction]. When Sidney expressed doubts as to the competence of the court (tribunal), he replied (answered): "I tell you, we will cut (strike) off his head with the crown on /it/ (with its crown on)". Cromwell contributed more than any other /man/ (than anyone else) to the defeat of the Royalists (the Royalist/s'/ defeat), /and that/ not only by /his/ military reforms, skilful generalship (leadership, tactics, methods of warfare), and personal courage (bravery), but perhaps still (even) more by inspiring (infusing) his troops with such /a/ burning religious enthusiasm [instilling (infusing) such... into his troops], so that they despised and defied [which made them (caused them to) despise...] [such burning... enthusiasm as to make (as made) them despise...] any (every) danger (all danger/s/). "Ironside" was at first (originally) a nickname for Cromwell himself. It then (afterwards, later /on/) became (Then *etc.* it became) a title of honour (an honourable title, sobriquet) for the picked (chosen) troops that (which) stood (troops standing) under his immediate command.

F. J. Fielden.

A Gothenburg Version.

About (With regard to) Oliver Cromwell very different (dissimilar, divergent) opinions (judgments) have been pronounced (expressed) at all times by different (various) political parties or religious bodies. But this (this much) is certain: he was honest and sincere in his Puritanic (puritanical) faith. As a determined (decided, pronounced, resolute) opponent of despotism (despoticalness, arbitrary authority, arbitrariness) and oppression, he belonged to the extreme opposition /party/ in parliament (in the House /of Commons/). And when Charles the First (Charles I.) had been taken prisoner (captured) and his trial had begun, Cromwell was one of those who insisted most strongly on (who most

Digitized by Google

earnestly urged) a condemnatory sentence. When Sidney expressed /his/ doubts as to the authority (competency) of the court (tribunal), he replied (answered), "I tell you that we will cut off his head, crown and all (with the crown on it)." Cromwell contributed more than anyone else to the defeat of the Royalists, not only by military reforms, skill in conducting the war, and personal courage, but perhaps still (yet) more by inspiring his troops with such an ardent (a burning) religious enthusiasm that it led them to despise (scout, disregard, hold in contempt) and brave (defy, bid defiance to) every danger. "Ironside" was at first a nickname for Cromwell himself. It afterwards (subsequently) became[1] an epithet of honour (an honorary name) for the picked troops /that were/ under his immediate command.

[1]) i. e., the Ironsides. *G. E. Fuhrken.*

Thème.

Les couleurs nationales françaises (de la France) (couleurs de la nation française) sont /le/ bleu, /le/ blanc et /le/ rouge[1]. Le bleu et le rouge rappellent [sont un souvenir (des souvenirs) de] Paris; les couleurs de cette ville sont en effet /le/ rouge et /le/ bleu[2] (les armes de cette ville sont en effet sur fond rouge et bleu). Le blanc était la couleur de l'ancienne famille royale (de la Maison) de France. Les trois couleurs ont été réunies[3] par Louis XVI le 17 juillet 1789. Lorsqu'il[4] vint à l'Hôtel de Ville de Paris, le maire Bailly lui tendit (offrit) une cocarde rouge et bleue en disant: »Votre Majesté veut-elle accepter les couleurs des Français?» Le roi prit l'emblème (l'insigne) et le mit (fixa) à (sur) son chapeau à côté de sa cocarde blanche. Ce geste eut l'approbation générale [fut approuvé par (de) tout le monde]. Partout[5] /l'/on dit et répéta que le peuple et le roi étaient d'accord pour adopter le blanc, le bleu et le rouge comme couleurs nationales. Le bleu, couleur du ciel, est le symbole (exprime) la fierté. Le blanc représente l'innocence, la pureté d'intentions, le rouge (;le rouge, c'est) le sang que tout Français est prêt à donner (verser) pour son pays. Les trois couleurs réunies (associées) disent (représentent) les souvenirs du passé et les espoirs de l'avenir.

Notes:

1) Au sens général, surtout pour marquer le rapprochement, l'union de deux ou plusieurs couleurs, les substantifs de couleurs peuvent s'employer sans article, cependant pas comme régimes. Ainsi, plus loin dans le même morceau on ne dirait pas: »le peuple et le roi étaient d'accord pour adopter bleu, blanc et rouge . . . .». —

2) La phrase suédoise »denna stads färger äro rött på blå botten» nous semble, à nous Français, étrange et ne saurait être rendue en français avec la même construction. Le pluriel »couleurs» appelle au moins deux noms de couleurs comme prédicats; en outre on peut bien se représenter une *figure* rouge sur fond bleu, mais non pas *la couleur* rouge sur fond bleu. Il y a dans la phrase suédoise une confusion entre les deux couleurs du fond de l'écu, le rouge et le bleu, et

Digitized by Google

les armes qui sont sur ce fond. Il faudrait dire, pour être exact: »les armes de cette ville sont en effet d'argent sur fond rouge et d'or sur fond bleu». —

3) Le passé composé »ont été réunies», parce que cette phrase est un simple énoncé du fait. Le récit ne vient qu'ensuite. Le passé simple »furent réunies» n'est cependant pas impossible. —

4) »Lorsque le roi», si on voulait voir là une équivoque qui n'existe pas. —

5) »Partout» pour éviter la répétition de »tout le monde», si cette expression est employée dans la phrase précédente.

P. Méaly.

Thème français.

Les couleurs nationales de la France sont /le/ bleu, /le/ blanc /et le/ rouge. Le bleu et le rouge sont des souvenirs de Paris, car les couleurs de cette ville sont (car cette ville a pour couleurs le) rouge sur fond bleu (d'azur). Le blanc est la couleur de l'ancienne famille royale de France. Les trois couleurs furent assemblées (L'union des trois couleurs fut faite) par Louis XVI, le 17 juillet 1789. Lorsqu'il arriva à l'Hôtel de Ville de Paris, le maire Bailly lui présenta une cocarde rouge et blanche, en lui disant (et il lui dit): „Votre Majesté veut-elle (Voulez vous, Sire,) accepter les couleurs des Français?" Le roi prit la cocarde et la mit (fixa) à son chapeau à côté de sa cocarde blanche. Le geste fut approuvé unanimement (obtint l'approbation générale). Tout le monde disait et répétait (dit et répéta) que le peuple et le roi étaient d'accord pour adopter le blanc, le bleu et le rouge comme couleurs nationales. Le bleu, couleur du ciel, est le symbole de la fierté. Le blanc représente l'innocence, la pureté des intentions, /et/ le rouge le sang que tout Français est prêt à sacrifier pour sa patrie (dont tout F. est prêt à faire le sacrifice à sa p.). L'union des trois couleurs est donc /à la fois/ un souvenir du passé et une espérance d'avenir.

Virgile Pinot.

Les couleurs Nationales françaises sont bleu, blanc, rouge. Le bleu et le rouge sont des souvenirs (réminiscences) de Paris, car les couleurs de cette ville sont rouge sur /un/ fond bleu. Le blanc était la couleur de l'ancienne (la vieille) famille (dynastie) royale française (des anciens rois de France). Les trois couleurs furent réunies par Louis XVI (seize), le 17 (dix-sept) juillet dix-sept cent quatre-vingt neuf (1789). Lorsqu'il (Quand il) arriva (A son arrivée) à l'Hôtel de Ville de Paris, le Maire Bailly lui présenta (donna, remit, offrit, tendit) une cocarde rouge et bleue, en disant (en prononçant ces paroles): »Votre Majesté veut-elle accepter les couleurs des Français?" Le roi (monarque, souverain) prit la cocarde et l'attacha (la fixa, l'assujettit, l'accrocha, la mit) à son chapeau, à côté de sa cocarde blanche. Cet acte (Ce procédé, Ce geste) eut (obtint) l'approbation générale [fut approuvé de (par) chacun]. Tous dirent et répétèrent que le peuple et le roi étaient d'accord (unanimes) (s'entendaient) pour choisir

Digitized by Google

(prendre, adopter, accepter) le blanc, le bleu et le rouge comme /les/ couleurs Nationales. Le bleu, la couleur du ciel, est le symbole (l'emblème) de la fierté (l'orgueil). Le blanc désigne (marque, représente, indique, dénote, caractérise) l'innocence, la pureté des intentions (desseins), le rouge, le sang que chaque (tout) Français est prêt (préparé) à offrir pour sa patrie (son pays). Les trois couleurs réunies (ensemble, associées, combinées) désignent (indiquent, représentent) les souvenirs (la mémoire) du passé et l'espérance (l'espoir) en (pour) l'avenir.

M. Ransson.

Andra skrivningsdagen.

Uppgifter för uppsats på *tyska* eller *franska* för *real*-gymnasiet samt på *tyska* eller *engelska* eller *franska* för *latin*-gymnasiet.

1. Svenska Akademien.
2. Fänrikens marknadsminne.
3. Hur jag lärde mig simma.

Tyskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Genom en skildring från mitten av 1400-talet får man ett livligt intryck av det välstånd, som då rådde i Tyskland. Denna skildring är författad av Enea Silvio, den bekante humanisten, som sedermera blev påve under namnet Pius den andre. Här heter det bland annat; »Aldrig har Tyskland varit rikare, aldrig mera glänsande än nu. Ja, den tyska nationen överträffar alla andra i storhet och makt. Överallt i Tyskland ser den resande odlade fält. grönskande vinberg, fruktträdgårdar, vackra byar, borgar på bergshöjderna, av murar omslutna präktiga städer, mest belägna vid stranden av väldiga floder, över vilka trä- eller stenbroar föra. Var i hela Europa gives det en plats, som är skönare än Köln med dess underbara kyrkor, torn och palats, dess ståtliga borgar, dess fruktbara fält runt omkring? Strassburg med sina kanaler är ett andra Venedig, blott hälsosammare och angenämare. Högt reser sig dess härliga dom, och många borgarhus i Strassburg äro så ståtliga och kostbara, att ingen konung skulle försmå att bo i dem.»

Engelskt översättningsprov för latingymnasiet.

I Engelska kanalen, mycket närmare Frankrikes än Englands kust, ligga de Normandiska öarna *(Channel Islands)*, vilka utgöra den sista återstoden av Englands forna besittningar i Frankrike. De största och mest kända av öarna äro Jersey och Guernsey. Det berättas, att Thackeray en gång frågade en av innevånarna på Jersey, när engelsmännen erövrade ön. Han fick till svar:

Digitized by Google

»England har icke erövrat Jersey, det är Jersey, som har erövrat England.» Det ligger någon sanning i dessa stolta ord. Öarna tillhörde fordom hertigdömet Normandie, och när Vilhelm Erövraren gjorde sitt bekanta tåg till England år 1066, voro utan tvivel många krigare från öarna i hans armé. När sedermera England förlorade de franska provinserna, stannade öarna kvar under den engelska kronan.

Engelska talas och förstås numera rätt allmänt i städerna och de större byarna, men på landet är den normandiska franskan alltjämt folkets språk, ehuru den även där börjar trängas undan. Från den normandiska tiden ha öarna kvar icke blott sitt franska språk, utan även sin självstyrelse, på vilken England aldrig synes ha försökt göra intrång.

Franskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Mordet på ärkebiskop Thomas Becket, som dödades i Canterburys domkyrka den 29 december 1170 av fyra riddare, tillhörande den engelske konungens Henrik II:s hov, gjorde ett oerhört intryck i hela Europa Under sju år hade Becket försvarat kyrkans rättigheter mot den världsliga maktens anspråk. Genom hans död vann kyrkans sak *(cause)* seger, åtminstone för någon tid. Inför den bannlysning, varmed påven hotade Henrik, måste denne antaga fredsvillkor, som berövade honom frukterna av hans långvariga ansträngningar att bryta prästerskapets makt. År 1173 förklarades Becket för helgon *(canoniser)*. Följande år gjorde Henrik, vars välde då hotades av inre och yttre fiender, en vallfärd till Beckets grav och underkastade sig där en förödmjukande botgöring. Kort därefter blevo alla hans fiender besegrade på ett nästan underbart sätt. Segern tillskrevs allmänt helgonets inflytande.

Durch eine Schilderung aus der Mitte des 15. (fünfzehnten) Jahrhunderts erhält (gewinnt) man einen lebhaften Eindruck von dem Wohlstand/e/[1], der (Eindruck davon, welcher Wohlstand) damals[2] (zu jener Zeit) in Deutschland herrschte. Diese Schilderung ist von Enea Silvio, dem bekannten Humanisten, verfasst [von E. S. verfasst (verfasst von E. S.), dem bek. Hum.], der später Papst unter dem Namen Pius der Zweite wurde. Hier heisst es unter anderem: "Nie/mals/ ist Deutschland reicher, nie/mals/ glänzender gewesen (reicher gewesen, nie glänzender) als jetzt. Ja, die deutsche Nation übertrifft (überragt) alle anderen an[3] Grösse und Macht. Überall (Allerwärts, Allerorten) in Deutschland sieht (erblickt) der Reisende angebaute (bebaute, bestellte, kultivierte) Felder, grünende Weinberge, Obstgärten, schöne Dörfer, Burgen auf den Anhöhen (Bergen)[4], von Mauern umschlossene (umgebene) prächtige Städte, /die/ meist/ens/ (zumeist, meistenteils) an dem (am) Ufer gewaltiger

Digitized by Google

Ströme belegen (gelegen) /sind/ (die ... liegen), über welche Holz- oder Steinbrücken (hölzerne oder steinerne Brücken, Brücken aus Holz oder Stein) führen. Wo in ganz Europa[5] gi/e/bt es (Wo gibt es in g. E) einen Ort[6] (findet sich ein Ort), der schöner ist als Köln mit seinen wunderbaren Kirchen, Türmen und Palästen, seinen stattlichen Burgen, seinen fruchtbaren Feldern ringsherum? Strassburg mit seinen Kanälen ist ein zweites Venedig, nur[7] gesunder und angenehmer. Hoch erhebt sich sein herrlicher Dom (herrliches Münster) [steigt (ragt) sein h. D. empor][8], und viele Bürgerhäuser in Strassburg sind so stattlich und kostbar, dass kein König /es/ verschmähen würde, darin (in ihnen) zu wohnen."

Anmerkungen.

1. Nicht: *des Wohlstandes.* — 2. Unmöglich: *dann,* auch *da* nicht üblich. 3. Unmöglich: *in;* etwas schwerfällig: *in Bezug (bezug) auf.* — 4. Etwas stark poetisch: *Bergeshöhen;* unmöglich: *Gebirgshöhen.* — 5. Weniger gut: *im ganzen Europa.* — 6. Nicht unmöglich: *Stelle;* bei *Platz* denkt man mehr an die kaufmännische oder militärische Bedeutung eines Ortes (*Handelsplatz, befestigter Platz*). — 7. Umgangssprachlich auch: *bloss.* — 8. Unmöglich: *richtet sich . . . auf.*

Ernst A. Meyer.

Durch[1] eine (Aus einer) Schilderung aus[2] der Mitte des 15. (15ten, fünfzehnten) Jahrhunderts bekommt (erhält, gewinnt) man einen lebhaften Eindruck von dem Wohlstand,[3] der damals[4] in Deutschland herrschte. Diese Schilderung stammt von Enea Silvio (ist von E. S. verfasst,[5] ist verfasst von E. S.), dem bekannten Humanisten, der später unter dem Namen Pius II.[6] (der Zweite) Papst wurde.[7] Hier heisst es unter anderm[8] (Es heisst hier unter anderm): Nie[9] (Niemals, Nie zuvor) ist Deutschland reicher, nie glänzender[10] gewesen als jetzt[11] (als jetzt gewesen) (reicher gewesen, nie glänzender als jetzt). Ja, die deutsche Nation übertrifft alle andern[12] an Grösse und /an/ Macht. Überall in Deutschland sieht der Reisende bebaute[13] (gepflegte) Felder, grünende Weinberge, Obstgärten, hübsche (schöne, anmutige) Dörfer, Burgen auf Bergeshöhen,[14] von Mauern umgebene prächtige Städte,[15] meist[16] belegen[17] am Ufer (an den Ufern) mächtiger Ströme (Flüsse), über welche (die) hölzerne oder steinerne Brücken (Holz- oder Steinbrücken) führen. Wo in ganz Europa gibt (gäbe) es einen Ort[18] [ist (wäre) ein Ort], /der/ schöner /ist (wäre)/ als Köln (der schöner als Köln ist,[19] Köln) mit seinen[20] wunderbaren[21] Kirchen, Türmen und Palästen, seinen stattlichen Burgen, seinen fruchtbaren Äckern (Feldern) ringsum/her/? Strassburg[22] mit seinen Kanälen ist ein zweites[23] Venedig, nur gesünder[24] und angenehmer. Hoch erhebt sich sein herrlicher Dom (ragt sein h. Dam empor),[25] und viel Bürgerhäuser in Strassburg sind so stattlich und kostbar, dass selbst ein König es[26] nicht (dass kein König es) verschmähen würde,[27] darin[28] (in ihnen) zu wohnen[29].

Digitized by Google

a = *gut*, b = *einigermassen gut*, c = *weniger gut*, d = *zu verwerfen*, e = *falsch*.

1) *Von* d: nicht von der Schilderung, sondern vom Wohlstand bekommt man den Eindruck. *Aus einer Schilderung* wäre am besten, wenn nicht das folgende *aus* eine Abwechslung heischte. — 2) *von der Mitte* d. — 3) *des Wohlstandes* d. — 4) *da* d. — 5) *ist von E. S., dem bekannten Humanisten, der ... Papst wurde, verfasst* d: sehr schwerfällig. — 6) *unter dem Namen Pius dem Zweiten* d. — 7) *Papst unter dem Namen Pius II. wurde* d: schwerfällig; *Papst wurde unter dem N.* a. — 8) *nachher* c, *späterhin* c, *seitdem* e. — 9) *Nie vorher, Nie früher* b. — 10) *mehr glänzend* d. — 11) *heute, heutzutage* c. — 12) *alle andere* e; vielleicht weniger streng zu nehmen (etwa d), da *alle* = *sämtliche (sämtliche andre)*. — 13) *kultivierte* d, *gebaute* c. — 14) *Gebirgshöhen* b, *Berghöhen* c. — 15) *prächtige Städte, von Mauern umgeben* b. — 16) *meistens* b. — 17) *gelegen* b, *liegend* c. — 18) *Platz* b, *Stelle, die* c. — 19) *schöner als Köln mit ... ringsumher ist* d: furchtbar schwerfällig und undeutsch. — 20) *dessen* d. — 21) *sonderbar* e. — 22) *Die Stadt Strassburg mit ihren* b. — 23) *ein andres* e. — 24) *gesünder* besser als *gesunder; mehr gesund* d, *heilsamer* d. — 25) besser *ragt empor* als nur *ragt*. — 26 *es* darf nicht fehlen; vielleicht ohne *es*, aber sehr schwerfällig: *dass kein König in ihnen zu wohnen verschmähen würde*. — 27) *sollte* e; *möchte* (mundartlich): denkbar; *dürfte* b, aber nicht laut Text. — 28) *da* c. — 29) *sie zu bewohnen* c.

Benno Rosenbund.

Durch eine Schilderung aus[1] der Mitte des fünfzehnten Jahrhunderts bekommt (erhält) man einen lebendigen (lebhaften)[2] Eindruck von dem Wohlstand, der damals inDeutschland herrschte. Diese (Die)[3] Schilderung hat Äneas Silvius, den bekannten Humanisten, zum Verfasser (ist von Ä. S., dem b. H., verfasst[4]), der später unter dem Namen Pius der zweite(Pius' des zweiten)[5] Papst wurde. Hier heisst es unter anderem: Nie war Deutschland reicher, nie glänzender[6] als jetzt. Ja, die deutsche Nation[7] (das deutsche Volk) übertrifft alle anderen[8] an Grösse und Macht. Überall in Deutschland sieht der Reisende bebaute (bestellte, kultivierte, angebaute) Felder, grüne Weinberge, Obstgärten, schöne Dörfer, Burgen auf den Bergeshöhen, von Mauern umschlossene, prächtige Städte, meist am Ufer[9] gewaltiger Flüsse gelegen[10], über die Holz- oder Steinbrücken (Brücken von Holz oder Stein, Brücken aus Holz oder Stein) führen. Wo in ganz Europa gibt es einen Ort[11], der schöner ist (wäre) als Köln mit seinen[12] wunderbaren Kirchen, seinen stattlichen Burgen, seinen fruchtbaren Feldern rings umher. Strassburg mit seinen Kanälen ist ein zweites[13] Venedig, nur gesünder[14] und angenehmer. Hoch erhebt sich (ragt) sein herrlicher Dom, und viele Bürgerhäuser in Strassburg sind so stattlich und prächtig[15], dass kein König /es/ verschmähen würde[16], in ihnen (darin)[17] zu wohnen.

Anmerkungen.

1) *von* nicht möglich; würde Auffassung von „Mitte" als Objekt der Schilderung nahe legen. — 2) *lebhaft* mehr aktive Äusserung des Temperaments, *lebendig* vielleicht vorzuziehen. — 3) Schwedisch *denna* schwächer als deutsch *diese*, daher auch ev. einfach *die*. — 4) *ist ... verfasst*, fehlerlos, für mein Gefühl ein wenig „Übersetzungsdeutsch". — 5) *Pius dem zweiten* nicht möglich; der Genitiv als Gen. appositivus aufzufassen. — 6) *mehr glänzend* ungebräuchlich und

Digitized by Google

auffallend. — 7) *Nation* dem älteren Sprachgebrauch (siehe Goethe, Fichte) entsprechend; heute eigentlich nur „das deutsche Volk". — 8) *alle andere* in Klassik und Romantik noch üblich [vgl. Paul, Deutsche Grammatik, IV, § 82]; „heute ist die schwache Form durchgeführt" [Paul]. — 9) *Strand* niederdeutscher Herkunft; daher vor allem = Meeresstrand. — 10) *belegen* heute veraltet, eines der nicht seltenen Beispiele für das Fortleben vorklassischer und klassischer Bedeutungen im schwedischen Übersetzungsdeutsch. Grimm DWB: Belege aus Klopstock und Kant und: „heute von *gelegen* verdrängt"; Paul, Deutsches Wörterbuch: „zuweilen = *gelegen*". — 11) *Platz* nur in kaufmännischer oder militärischer Sprache für eine Ansiedlung gebraucht. — 12) „*dessen*", nur zur Ausschaltung einer falschen Beziehung anzuwenden, wäre hier auffallend. — 13) *ein anderes Venedig* veraltet. Schiller noch „ein anderer Orpheus", dazu Paul, D. Wb: wir sagen heute auch „ein zweiter Orpheus", nach meinem Gefühl: nur so. — 14) *gesunder* ältere Form, heute fast nur *gesünder*. — 15) *kostbar* nach meinem Gefühl höchstens in poetischem Stile von ‚Haus' zu gebrauchen; sonst meist, entsprechend der Etymologie, von kleineren Gegenständen, bei denen Schönheit der Ausführung auch einen bedeutenden Preisunterschied bedingt: *kostbarer Schmuck, kostbares Kleid*, aber nicht *kostbarer Tempel, kostbare Kathedrale*. — 16) *möchte* möglich, *wollte*, an sich möglich, entfernt sich vom Wortlaut. — 17) Ersetzung des Demonstr. Pronomen durch Adverb keineswegs unbedingt notwendig, m. E. mehr der volkstümlichen und poetischen Sprache, als der modernen gewählten Ausdrucksweise angehörend. [Zahlreiche Beispiele für das Adverb von Luther bis Heine, Paul D. Gr. IV § 137.]

Alfred Wolf.

THE CHANNEL ISLANDS.[1]

Stockholm Version.

In the British (English) Channel (the Channel)[2], much (far) nearer /to/ (closer to) the coast/s/ (shore/s/, > strand) of France than /to/ that (those) [the coast *etc.*] of England, lie the Channel Islands (Isles)[2], which (The Channel Islands, which lie (are situated) in the Channel[3], much . . . England,] form (constitute, compose, are) the last remnants (remains, relics, surviving fragment)[4] [all that remains] of England's former (sometime, old-time) possessions (dominions, lands) [of the former (sometime) possessions *etc.* of /the King of/ England] in France. The largest (biggest) and best [most generally (widely)] known of the islands are Jersey (dʒə:zi) and Guernsey (gə:nzi). It is said (They say) [The story goes (runs)] (There is a story /to the effect/) that Thackeray once asked one of the inhabitants (natives) of Jersey (dwellers on Jersey) [a native (an inhabitant) of Jersey] when /it was that/ the English conquered (captured, took, took possession of) the island. He got (received) the answer (reply) [He was answered], "England did not conquer *etc.* (has never conquered) Jersey: it is Jersey that (> which) conquered (> has conquered) England". There is a certain amount (measure) [some measure] of truth in these proud words. The islands formerly (anciently) [in former (olden, ancient) days (times)] (in old time, in days of old) belonged to (formed part of) the duchy (Duchy, dukedom, Dukedom)[2] of Normandy, and when William the Conqueror made his well-known (celebrated, famous) expedition to (into) [invasion of, attack on, raid (inroad) into][5] England in 1066, there were un-

Digitized by Google

doubtedly (unquestionably, indisputably, indubitably) [without (beyond)/a/ doubt](doubtless, no doubt) many warriors (fighting men, soldiers) from the islands in his army (host) [among his forces (troops, followers)]. Afterwards (Later, Later on) when (When afterwards) England lost the (her, its, > his) French provinces, the islands still remained under the English crown [under English rule (sway)]. English (The English language) is now [Nowadays (In our day/s/) the English language (English) is] pretty (fairly, tolerably) generally spoken and understood (talked and comprehended) [spoken and understood pretty generally] in the towns and /in/ the larger (bigger) villages; but in the countryside (country, country districts) Norman French [the (a) Norman French patois (dialect)] is still (continues to be) the language (speech) of the people (the people's speech), although (though) even there [there too (also)] it is beginning to be ousted [pushed (shoved) aside] (squeezed out, blotted out) (superseded, displaced, supplanted) /by English/. From the Norman period (From Norman times) the islands have retained (kept) [> retain, > keep] not only their French language (speech, tongue, mother tongue), but also their self-government (autonomy, home rule), upon (on) which England never seems (seems never) to have attempted (tried, endeavoured, sought) to encroach (to make any encroachment) [into (upon, on) which England never . . . attempted to intrude (to make any intrusion)] (which England . . . attempted to infringe).

Notes and Comments.

1. The following notes, short by editorial request, deal with one or two of the common terminological errors in this type of piece (which I find particularly useful for my particular pupils and frequently use), and also with one or two actual mistranslations. — 2. *Geographical expressions.* "Channel", not "Canal" (unless one wants to be humerous in the same way as the American who disrespectively spoke of the Thames as "a darned ditch"); though "Isles" might stand, by analogy, in the name of these Norman islands, "isles" would be far too poetical for use here as a common noun; and though "duchy" is the usual word of the territory, and "dukedom" is used rather of the *position* than of the *possession* of a duke, the latter word is sometimes used of this particular duchy in English historians. — 3. The tempting order "the Channel Islands lie (are)" will not do at all, not merely on the formal ground that the antecedent is too far separated from the relative, but also because "are" is too weak for this stressed position and "lie", being naturally stressed in this position, woul suggest and emphasize the fact that they occupied a reclining position or even were, like Crete, untruthful. Still more tempting and fatal is "are the Channel Islands situated (lying)". — 4. Not "rest", and still less "rests". — 5. Duke William's "tåg" could not be called a "march" until after he had landed at Pevensey; and it was not only intended to last, but *did* last, too long to be properly called a "raid" or an "inroad".

C. S. Fearenside.

Lund Version.

In the English Channel, /but/ much nearer the French than the English coast (the coast of France than of England), lie the Channel Islands, which form (constitute) the last remnant (relic,

Digitized by Google

remains) of England's ancient (former) possessions (of the earlier possessions of England) in France. The largest and best known of the islands are Jersey and Guernsey. It is said (related) (The story goes) that Thackeray once [T. is said once to have (to have once) (On one occasion T. is said to have)] asked one of the inhabitants of Jersey when [at what date (time, period)] the English conquered the island. The answer he received was (He was told): "England did not conquer [has not (has never) conquered] Jersey, it is Jersey that has conquered (it was Jersey that conquered) England". There is some (a certain amount of) truth in (underlying) (Some truth underlies) these proud words. The islands formerly (In former days the islands) belonged (The islands belonged formerly, in olden times) to (were formerly part of) the duchy (Duchy) of Normandy, and when William the Conqueror made his well-known (famous) expedition to [carried out (embarked /up/on) his famous invasion of] England in /the year/ 1066, there were undoubtedly (no doubt, doubtless) (undoubtedly there were) (there can be no doubt that there were) many soldiers (warriors) from the islands (many soldiers from the islands were undoubtedly) in his army (his army no doubt included many soldiers from the islands). When England afterwards (Afterwards, when England) lost the French provinces, the islands /still/ remained under the British (English) Crown (crown).

English is now quite generally (commonly) spoken and understood (is now spoken .... quite generally) in the towns and /the/ larger villages, but in the country /the/ Norman French (the French /dialect/ of Normandy) (the Norman French dialect) is still the language of the people (but Norman French is still the language of the country-people), /al/though even there (here, among them) it is beginning to be superseded (supplanted, pushed aside). From Norman times (the Norman period) the islands have preserved (kept, maintained) not only their French tongue (speech, language) but also their self-government [their independent (own) government], upon which England never seems (seems never) to have attempted (tried) to encroach (to make /any/ encroachments) (with which E. never seems to have tried to interfere).

F. J. Fielden.

A Gothenburg Version.

In the English Channel, much nearer the French coast than the English [(closer to the French coast (the coast of France) than to the English (to that of England)], lie the Channel Islands, which are all that now remains (which form the only remains) of the old (ancient, former) British possessions in France (of Britain's old French possessions). The largest and best known of the islands (The largest of the islands and the best known) are Jersey and Guernsey. It is related that Thackeray (T. is said to have)

Digitized by Google

once asked an inhabitant (a native) of Jersey (a Jerseyman) when the English conquered the island. The reply he got was, "England didn't conquer Jersey; it's Jersey that conquered England." There is some truth in these proud words. The islands formerly (once) belonged to the Duchy of Normandy, and when, in 1066, William the Conqueror made his well-known expedition to England, there were no doubt many soldiers (warriors) from these islands in his army. Later on (Afterwards), when England lost her French provinces, the islands remained subject to (under) the British crown.

English is spoken and is now very generally understood in the towns and larger villages, but in country places Norman French is still the patois of the people, though even there it is beginning to be displaced (supplanted). The islands have retained (kept) from Norman times not only their French tongue, but also their independent rule (self-government), upon which England never seems (seems never) to have tried to encroach (which England . . . . to infringe). *G. E. Fuhrken.*

Thème.

Le meurtre (L'assassinat) de l'archevêque Thomas Becket, qui fut tué (assassiné) dans la cathédrale de Cantorbéry, le 29 Décembre 1170, par quatre chevaliers appartenant à la cour du roi d'Angleterre Henri II, fit (produisit) une impression inouïe (extraordinaire) dans toute l'Europe (dans l'Europe entière). Pendant (Durant) sept ans (Sept années durant), Becket avait défendu (soutenu) les droits de l'Eglise contre les exigences (prétentions, empiétements) du pouvoir séculier. Par sa mort, la cause de l'Eglise gagna (remporta) la victoire, au moins pour quelque [un /certain/] temps. Devant la menace du pape de l'excommunier [Menacé d'excommunication (d'être excommunié) par le pape], Henri II dut accepter des conditions de paix qui lui ravissaient (enlevaient) (ravirent, enlevèrent) les fruits de ses longs efforts pour briser la puissance du clergé. En 1773, Becket fut canonisé. L'année suivante, Henri II, dont le pouvoir était alors menacé par des ennemis intérieurs et extérieurs (à l'intérieur et à l'extérieur) [dont les ennemis à l'intérieur et à l'extérieur menaçaient alors le pouvoir] fit un (alla en) pèlerinage sur la tombe (au tombeau) de Becket et s'y soumit à une pénitence humiliante (et y fit amende honorable). Peu /de temps/ après, tous ses ennemis furent vaincus d'une manière presque miraculeuse. On attribua en général cette victoire (Cette victoire fut en général attribuée) à l'influence du saint. *P. Méaly.*

Le meurtre (L'assassinat) de l'archevêque Thomas Becket qui fut assassiné (tué) dans la cathédrale de Cantorbery le 29 décembre 1170 par quatre chevaliers appartenant à[1] la cour du roi d'Angleterre Henri II fit dans toute l'Europe une énorme impression (une i. inouïe). Pendant sept ans Becket avait défendu les droits de

Digitized by Google

l'Eglise contre les prétentions du pouvoir temporel (séculier). Sa mort fut la victoire de l'Eglise (Par sa mort, la cause de l'Eglise triompha) du moins pour quelque temps. Sous les menaces d'une excommunication, proférées par le pape contre Henri II, celui-ci dut (L'excommunication dont le pape menaça H. obligea celui-ci à) accepter des conditions de paix qui lui enlevaient les fruits de ses longs efforts pour briser la puissance du clergé. En 1173 Becket fut canonisé. L'année suivante, Henri II, dont le pouvoir était alors menacé par ses (des) ennemis de l'intérieur et de l'extérieur, fit un pèlerinage à la tombe de Becket et y fit très humblement amende honorable. Peu après tous ses ennemis furent vaincus d'une manière presque miraculeuse. On attribua universellement (unanimement) ce succès (cette victoire, ce triomphe) à l'influence (l'intercession) du saint.

Note.

1) On pourrait dire: „chevaliers *de* la cour du roi d'Angleterre" s'il n'y avait trop de compléments déterminatifs. ***Virgile Pinot.***

Le meurtre (L'assassinat) de l'archevêque Thomas Becket qui fut tué (assassiné) dans la cathédrale de Canterbury le vingt-neuf (29) décembre onze cent soixante-dix (1170) par quatre chevaliers qui appartenaient à (appartenant à, faisant partie de) la cour de Henri deux (II) eut un immense (énorme) retentissement dans toute l'Europe [provoqua (causa) une sensation inouïe (fit une impression extraordinaire) dans (saisit, impressionna profondément) l'Europe toute entière]. Durant (Pendant l'espace de) sept années (ans) Becket avait défendu les (prit la défense des, soutenu les) droits (privilèges) de l'Eglise vis-à-vis des (contre les prétentions (revendications, exigences) du pouvoir séculier (temporel). Par (Par suite de, En conséquence de) sa mort la cause de l'Eglise l'emporta (eut le dessus, la victoire, fut victorieuse) du moins pour (pendant) quelque temps. En face de (Devant) l'excommunication dont le pape menaça Henri, celui-ci dut (devait) accepter les conditions (propositions) de paix qui le privaient des [le dépouillaient des, lui enlevaient (faisaient perdre) les] fruits de ses efforts (tentatives) opiniâtres pour (en vue de, afin de) briser le pouvoir (la puissance) du clergé (des prêtres). En onze cent soixante-treize (1173) Becket fut canonisé. L'anneé suivante (d'après), Henri dont le pouvoir était alors menacé par des ennemis du dehors et du dedans, fit un (alla en) pèlerinage au tombeau de Becket et se soumit (se résigna à faire) la une pénitence humiliante (mortifiante). Peu /de temps/ après, tous ses ennemis furent vaincus (écrasés, domptés) (il triompha de tous ses ennemis) d'une manière (façon) qui tenait presque du miracle [d'une m. surprenante (prodigieuse)]. Cette (La) victoire fut universellement attribuée (par tout le monde) (L'opinion publique attribua généralement la victoire) au pouvoir (à l'influence) du Saint. ***M. Ransson.***

Malmö 1922, Röhr's Boktryckeri.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XVI. 5 * MALMÖ * Maj 1922

REALSKOLESTILAR V. T. 1922.

Tyskt översättningsprov.

Min farbror bodde nyligen på järnvägshotellet i Billinge. Vid sin avresa kom han ganska sent till stationen. När han hade polletterat sin koffert, saknade han en liten resväska. Troligtvis var den på hotellet. Han frågade då en pojke på perrongen: »Vill du göra mig en tjänst?» — »Mycket gärna.» — »Du vet nog, var järnvägshotellet ligger. Spring dit och se efter i rummet nummer 27, om där finns en brun resväska.» Pojken skyndade bort. Min farbror väntade otåligt på väskan. Efter några minuter uppmanade konduktören de resande att taga plats. Då kom pojken springande, sökte upp min farbror och skrek: »Ja, den är där.»

Tyskt reproduktionsprov.

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysningar: *Culm*, stadsnamn; *täuschen* = bedraga.

Der schwedische König Karl X. Gustav belagerte im Jahre 1655 die Stadt Culm im alten Westpreussen. Da er sie nicht mit Sturm einnehmen konnte, beschloss er sie durch Hunger zur Übergabe zu zwingen. Er schlug deshalb vor der Stadt ein Kriegslager auf. Sein Plan wäre ihm auch gelungen, wenn er nicht durch eine List der Belagerten getäuscht worden wäre. Als die Nahrungsmittel in der Stadt fast verbraucht waren, backte man aus dem letzten vorhandenen Mehl zwölf runde Brote und schoss diese samt ein paar geräucherten Schinken in das schwedische Lager hinüber. Diese Kriegslist hatte den gewünschten Erfolg. Der König glaubte, dass die Stadt noch reichlich mit Lebensmitteln versehen sei und zog mit seinem Heere ab. Noch heute heisst

Digitized by Google

ein grosser Stein, der unweit der Stadt einsam auf einem Felde liegt, der Schwedenstein. An diesem Stein pflegte der König, als er vor der Stadt lag, seine Mahlzeiten zu halten. Nachdem die Schweden weggezogen waren, liessen die Einwohner zum Andenken daran Gabel, Messer und Teller darin einhauen.

Mein Onkel (Oheim) wohnte neulich (kürzlich, vor kurzer Zeit, unlängst) im[1] Eisenbahnhotel in Billinge. Bei seiner Abreise kam er ziemlich spät auf den (zum) Bahnhof. Als er seinen Koffer aufgegeben hatte, vermisste er eine kleine Reisetasche (e-n kl-n Handkoffer). Wahrscheinlich (Vermutlich) war sie (er) im Hotel zurückgeblieben (hatte er sie im H. vergessen). Er fragte[2] da einen Jungen (Knaben) auf dem Bahnsteig: "Willst du mir einen Gefallen tun?"[3] — "Sehr gern". — "Du weisst wohl (doch), wo das Eisenbahnhotel liegt. Lauf /da/hin und sieh im Zimmer Nr. 27 nach, ob /nicht/ dort (da) eine braune Reisetasche ist (steht)[4]." Der Junge eilte /hin/weg. Mein Oheim wartete ungeduldig auf die Reisetasche. Nach einigen (ein paar) Minuten forderte der Schaffner die Reisenden auf Platz zu nehmen (einzusteigen). Da kam der Junge gelaufen, suchte meinen Oheim auf und schrie: "Ja, sie ist da (dort)."

Anmerkungen.

1) Nicht: *auf dem E.* — 2) Unmöglich *dann;* man kann an das Vorhergehende nur durch einen *als*-Satz, nicht durch einen *wenn*-Satz anknüpfen. — — 3) *Einen Dienst tun* od. *erweisen, eine Gefälligkeit erweisen* hier etwas sehr gewählt. — 4) *ob sich dort e. br. R. befindet* würde gekünstelt klingen; unmöglich: *ob es dort e. br. R. gibt.*

Ernst A. Meyer.

Mein Onkel wohnte (logierte) neulich im[1] Eisenbahnhotel in Billinge. Bei seiner Abreise kam er ziemlich spät auf[2] die Bahn (den Bahnhof).[3] Als er seinen Koffer aufgegeben hatte (hatte einschreiben lassen),[4] vermisste er eine kleine Reisetasche. Wahrscheinlich war sie /noch/ im Hotel. Da[5] fragte er einen Jungen auf dem Perron (Bahnsteig)[6]: „Willst Du mir einem Gefallen[7] tun?" — „Sehr gern (Ja, gern)". — „Du weisst doch (ja), wo das Eisenbahnhotel liegt. Lauf hin[8] und sieh im Zimmer Nummer 27 nach, ob dort eine braune Reisetasche steht (zu finden ist, *ev.* sich dort befindet)". Der Junge[9] lief eilig davon.[10] Mein Onkel wartete ungeduldig auf die Tasche. Nach einigen Minuten forderte der Kondukteur (Schaffner)[11] die Reisenden auf, einzusteigen. Da kam der Junge gelaufen, suchte sich[12] meinen Onkel und schrie: „Ja, sie ist dort".

1) *Auf* unmöglich; nur in festen älteren Verbindungen: *auf dem Schlosse* u. dgl. — 2) *zu* braucht nur das Indienähekommen zu bezeichnen, besser *auf.* —

Digitized by Google

3) *Station* — Anhaltstelle im Sinne des Fahrplans; bezeichnet nicht das Bahnhofsgebäude. — 4) *einschreiben lassen* nur norddeutsch. — 5) Andere Wortstellung ungebräuchlich. — 6) *Bahnsteig* preussischer Amtsausdruck. — 7) *Dienst erweisen* ev. *tun* mehr von anderen Angelegenheiten. — 8) *dorthin* mehr in der gewählteren Schriftsprache. — 9) *Knabe* vornehmer, die Umgangssprache hat *Junge*, süddeutsch auch *Bube*. — 10) *eilen* mehr gewähltes Schriftdeutsch. — 11) *Schaffner* preussischer Amtsausdruck. — 12) *suchte ... auf* wäre auffallend, — *besuchen*. Das Perfektive des Vorgangs im Deutschen eigentlich nur durch Umschreibungen zu geben: *suchte sich*, ev. *suchte sich ... heraus*".

Alfred Wolf.

Mein Onkel[1] wohnte neulich[2] im[3] Bahnhofshotel[4] zu[5] Billinge. Bei seiner Abreise kam er ziemlich[6] spät auf den Bahnhof[7]. Als er seinen Koffer aufgegeben[8] hatte, vermisste[9] er eine kleine Handtasche[10]. Wahrscheinlich war sie im Hotel. Er fragte daher[11] einen Jungen[12] auf dem Bahnsteig[13]: "Willst du mir einen Gefallen tun?"[14] "Sehr gern!" "Du weisst ja[15], wo das Bahnhofshotel liegt. Lauf[16] doch mal[17] dahin und sieh in[18] Zimmer Nummer 27[19] nach, ob dort nicht[20] eine braune Tasche steht".[21] Der Junge eilte davon.[22] Mein Onkel wartete ungeduldig auf die Tasche. Nach einigen Minuten forderte der Schaffner die Reisenden auf,[23] Platz zu nehmen. Da kam der Junge gelaufen,[24] suchte meinen Onkel auf und schrie: "Ja, sie steht dort!"[25]

1) Auch *Oheim*. Dieses Wort, vor dem Kriege schon fast ganz veraltet, ist neuerdings — dem Zuge der Zeit nach weitgehender Verdeutschung entsprechend—wieder mehr in Aufnahme gekommen; nicht gleichen Schritt gehalten haben *Muhme* und *Base;* vielleicht wegen der Unsicherheit der Bedeutung, die zwischen "Tante" und "Kusine" bei beiden schwankt. —

2) Ebensogut *kürzlich*, nahezu ebenso häufig *unlängst*, auch *jüngst*, *jüngstens*, *jüngsthin*. —

3) Nur so! *auf* wäre ganz falsch.

4) Ein in Deutschland übrigens sehr seltener Hotelname. Man wird von "Bahnhofshotel" meist nur in den wenigen Fällen reden, wo sich wirklich im Bahnhofsgebäude ein Hotel befindet. Gut wäre auch *Hotel "zum Bahnhof"*. —

5) Hier zu bevorzugen, um die Wiederholung des "in" zu vermeiden. —

6) Oder *recht*. —

7) Auch einfach *Bahn*, also *auf die Bahn*. Nicht weniger gut *zur Bahn*. —

8) Nicht *abfertigen;* Der Reisende *giebt* seinen Koffer *auf*, der Beamte am Gepäckschalter *fertigt* ihn *ab*. Früher sagte man in beiden Fällen *expedieren*. —

9) Auch *fehlte ihm ...; die Tasche fehlt* = die Tasche ist nicht da (objektiv), *mir fehlt die Tasche* = ich merke, fühle, dass die Tasche nicht da ist (subjektiv), *ich vermisse die Tasche* = mir fehlt die Tasche. —

10) Oder auch *Reisetasche*, eine Bezeichnung, die ausserdem noch das schwedische "nattsäck" der guten alten Zeit wiedergiebt. —

11) Wohl die einzige Übersetzung, die das Überbrückende des schwedischen "då" an dieser Stelle ausdrückt. Weder *dann* noch *da* treffen den Sinn; ersteres gar nicht, letzteres höchstens in Anfangsstellung *"Da fragte er ..."* —

12) *Knabe* klingt fast zu farblos "gewählt". —

13) Zugleich die richtige Übersetzung für das schwedische "plattform"; man sagt 1., 2., 3. Bahnsteig. Das früher allein gebräuchliche *Perron* ist jetzt fasst ganz verschwunden. —

Digitized by Google

14) Gewählter *erweisen; Dienst erweisen* legt dem "Erwiesenen" grösseren Wert bei. —

15) Auch *doch;* denselben Sinn gäbe und gut anwendbar wäre *sicher.*

16) Auch *Spring'.* —

17) Den das Schroffe des Imperativs mildernden Zusatz von *"doch mal"* oder doch wenigstens *doch* würde man ungern vermissen. —

18) Auch *auf;* bei grösseren Räumen aber nur *in,* z. B. *im* nicht *auf dem Konzertsaal.* —

19) So besser als *im Zimmer Nummer 27; Zimmer No. 27* stellt zusammen gewissermassen einen Ortsnamen dar. —

20) Das "nicht" ist deshalb hier am Platze, weil durch die angedeutete Verwunderung über ein Nichtvorhandensein gewissermassen die Erwartung des Vorhandenseins angedeutet wird. In solchen und ähnlichen Fällen ist im Deutschen die Negation häufiger als im Schwedischen; nicht zu reden von so verschiedener Auffassung, wie sie zur Geltung kommt z. B. in *"Ich kann ihm nicht verzeihen, bevor er nicht um Entschuldigung gebeten hat"*, schwedisch "innan han bett om ursäkt". —

21) So am besten; doch auch *sich befinden* und einfach *sein.* Falsch ist jedoch *"es giebt".* Von etwas Bestimmtem, einer Person Zugehörigem kann man nie sagen *"es giebt".* Ich kann wohl sagen *"Auf dem Markte giebt's ein Haus* (oder *Häuser*) *mit zwei Türen* aber nicht *"Auf dem Markte giebt's mein Haus".* Im letzteren Falle muss es heissen *"befindet sich"* oder *"steht".* —

22) Besser als *fort.* —

23) Nicht *ermahnen,* in welchem die Bedeutung "förmana" überwiegt.

24) Oder bei betonter Annäherung *"angelaufen".* —

25) Oder *sie ist da.*

E. Th. Walter.

Engelskt översättningsprov.

Den franska staden Calais erövrades år 1347 av den engelske konungen Edvard III. Denne förde krig mot fransmännen och ville ha en stad, där han kunde landsätta de engelska soldaterna. Calais var den närmaste staden. Den var omgiven av en hög mur, inom vilken funnos stora förråd av livsmedel, och försvarades av en stark besättning. Engelsmännen seglade över havet i sju hundra skepp och började en regelbunden belägring. Flera månader förgingo, utan att någon hjälp kom från den franske konungen, och då det till slut nästan icke fanns någonting kvar att äta, måste staden giva sig. Sedan tillhörde den engelsmännen i tvåhundra år.

Engelskt reproduktionsprov. [1]

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysningar: *dispense with* — reda sig utan; *strengthen* — stärka, styrka; *steward* = uppassare på passagerarbåt; *include* — inberäkna.

A tourist, who had spent a few weeks in Sweden, found when about to set out on his return-journey that he had only

1) Teachers who have to correct attempts at the ordinary reproduction text may find some help in their work in the key to Dr. Ernst's *Översättnings-*

Digitized by Google

enough money left to pay his passage back to England. Thinking the matter over, he decided that as it was only a two days' journey he could very well dispense with food. So he went on board the steamer and bought a ticket.

He closed his ears to the sound of the lunch bell, and when dinner-time came, he refused the invitation to go down into the saloon, saying that he did not feel well.

The following day he did not get up until breakfast was over, afterwards pretending that he had overslept himself. At lunch, too, he kept out of the way. By the time of dinner, however, he had grown so hungry that he could have eaten leather.

" I can't stand this any longer", he said to himself, "I am going to feed even if they throw me overboard afterwards."

At the dinner-table he ate with a sharp appetite everything put in front of him. When he was quite satisfied, he felt strengthened and at once went to see the steward.

"Bring me the bill", he said to the steward.

"The bill, sir!" said the latter.

"Yes", answered the traveller.

"There isn't any bill", was the reply. "On this ship meals are included in the passage money."

"THE BRIGHTEST JEWEL IN THE ENGLISH CROWN".

Stockholm Rendering.[1]

The French town of Calais was captured (taken)[2] in the year 1347[3] by the English[4] King Edward III (III., the Third) [by Edward III *etc.,* King of England]. The latter was at war with [was carrying on (waging) war against] the French and wished (wanted, desired)[5] to have a town where he could (would be able to) land (disembark, debark) the English soldiers (troops, forces). Calais was the nearest town (the town nearest to England). It was surrounded (enclosed) by a high (lofty) wall, in (within) which there were great (large) supplies (stocks, stores) of provisions (victuals, foodstuffs); and it was defended by a strong garrison.[6] The English sailed across the sea in seven hundred (700) ships (vessels) and began a regular siege /of the town/ [laid siege to (beleaguered, invested) the town in due form]. Several months passed (elapsed, passed away), but no help came (arrived) from

---

övningar till Engelska, where the same hoary chestnut appears in a slightly different form. Such teachers need have no hesitation in accepting such improvements on the original as *keen* for *sharp* appetite, *dinner-time* or *dinnertime* for *the time of dinner*, and *fare* for *passage money*. — The special reproduction text for the English Side at Gothenburg is taken from a narrative poem of Leigh Hunt which is found in innumerable readers and anthologies.

C. S. F.

Digitized by Google

the French King (king); and at last (at length, finally), when there was hardly (scarcely) anything left to eat, the town had to [was obliged (compelled, forced, driven) to] surrender. After this (Afterwards) the town (it) belonged to [remained in the hands (possession) of] the English (England) for /a little more than/ two hundred (200) years [two (a couple of) centuries or so].

Notes and Comments.

(1) The inevitable words to be used in this text will be found in the account of the siege of Calais which is given in practically every book, large or small, on English history; but perhaps a word of warning should be entered against the possibility that any such account might perhaps be rendered unnormal owing to the indirect influence of Froissart's wonderful story of the siege. It might also be added that, though *Frenchmen* and *Englishmen* (without the article) might make some sort of sense in each of the places where the words occur in this text, they will certainly not convey the meaning which is clearly intended here. The following notes are based upon a rapid review of some "unseen" translations. —

(2) The tempting *conquered* would more naturally be used of the more or less enduring subjugation of a people or overrunning of a *country*, while *occupied* suggests taking or keeping possession of a place mainly for military purposes aud often quite temporarily. —

(3) Not: *the year of 1347.* —

(4) The substitution of *British* for *English* would here be an unfortunate excursion in quest of accuracy. It is true that Edward III was a British king or a king in Britain, but he was not a "British King" (i. e. King of /Great/ Britain); in fact at the very time of the siege he was being attacked by the other British king /who was/ reigning in North Britain. —

(5) The change from the imperfect to the simple past (sometimes grotesquely miscalled the "imperfect") unostentatiously and felicitously suggests that Edward's warfare was intermittent, though his will was fairly constant. To write *made (was making) war on* would imply that Edward was the aggressor instead of leaving that question open. The expression *wanted a town* comes quite natural in modern contexts, but in such an old story it might at least equally probably suggest the older meaning "lacked a town." —

(6) But not *crew* of a place which was neither a ship not administratively regarded as a mere naval station.

C. S. Fearenside.

Lund Version.

The French town of Calais (Calais, the French town,) was taken (captured, conquered) in the year 1347 by the English king, Edward III (the Third), who was at war with (was fighting against) the French [with (against) France] [Edward III. He (The latter, This king) was . . . . .] and wished (wanted)[1] to have (possess) a town (place) where (at which) he could land (disembark) the English soldiers. Calais was the nearest place (town). It was surrounded by a high wall, within which /there/[2] were large (great) supplies (stores) of food (provisions), and was defended by a strong garrison. The English/men/ sailed over (crossed) the sea in seven hundred ships and began (instituted) a regular

Digitized by Google

siege. Several months went by (passed /by/, elapsed) without any help (aid, succour) coming (and no help came) from the French king, and when (since) at last (in the end, finally) there was hardly anything [almost (next to) nothing] left (hardly anything was left) to eat, the town had [was obliged (compelled, forced)] to surrender (yield). After that /date/ it belonged [It then (afterwards) belonged] to the English[3] for two hundred years.

Notes.

[1]) Slightly familiar. — [2]) *there* lays a little more stress on *supplies of food*; *food-supplies* would be more abstract in sense, emphasising the sources from which the food was obtained. — [3]) i. e. the nation. *Englishmen* could hardly be used here, as above.

F. J. Fielden.

A Gothenburg Version.

The French town of Calais was taken (captured) in 1347 by the English king, Edward III (the Third). He was carrying on a war with (was at war with, was waging war against, was making war upon) the French, and wanted to have a town where he could land /the/ English soldiers. The nearest town was Calais. It was enclosed (surrounded) by a high wall, within which there were large stocks (stores, supplies) of provisions (food), and defended by a strong garrison. The English sailed over (across) the sea (crossed the sea) in seven hundred ships, and began a regular siege (investment). Several months passed (went by) without any help coming from the French king (the King of France), and when at last there was hardly (scarcely) anything left to eat, the town had to capitulate. It remained in the possession of the English for two hundred years.

G. E. Fuhrken.

Engelskt översättningsprov

för engelska försökslinjen vid högre reallärоverket i Göteborg.

Den 10 april 1912 avgick Titanic från Southampton på sin första resa till New-York. Den stolta linjeångaren *(liner)* var det största fartyg, världen ditintills skådat, och förde omkring 2 300 passagerare. Från första början följdes den med stort intresse, och det hade varit en ivrig tävlan om platser ombord. Men resenärernas nöje skulle bli av kort varaktighet. Endast fem dagar senare inträffade det otroliga. Kort före midnatt, medan jätteskeppet med full fart plöjde Atlantens vågor, förnams plötsligt en fruktansvärd stöt, och Titanic var av naturens krafter förvandlad till ett redlöst vrak. Man hade sammanstött med ett isberg.

Digitized by Google

Som det snart befanns omöjligt att hålla fartyget flytande, gav kaptenen befallning, att alla kvinnor och barn skulle föras i båtarna. Ända in i det sista sände radiotelegrafisten *(wireless operator)* ut nödsignalen *(S. O. S. signal)* för att tillkalla andra fartyg. Men då slutligen Carpathia nådde olycksstället, hade Titanic gått till botten med mer än 1600 människor.

THE LOSS OF THE "TITANIC".

On 10 April (April 10, the tenth of April) 1912 the "Titanic" (the *Titanic*) left [sailed (started, departed) from] Southampton on her maiden voyage (first trip) to New-York. The proud liner was the greatest (largest) vessel that the world had so far (thitherto) beheld (seen) and was carrying (> carried) about 2,300 passengers. From the very first the vessel was followed with great interest, and there had been /a/ brisk (lively) [/an/ active (animated)] competition for places (berths) on board. But the satisfaction (contentment, content, pleasure, happiness, joy) of the passengers (travellers, wayfarers) was /destined/ to be of short duration. Only five days later the incredible occurred. Shortly (A short time) before midnight, while the gigantic vessel (the great Leviathan) was ploughing (ploughed) the waves of the Atlantic at full speed, there was suddenly felt a terrific (frightful, terrible) shock, and the "Titanic" was transformed to a helpless wreck by the forces of nature. There had been a collision (The ship had collided) with an iceberg. As it was soon found to be impossible to keep the vessel afloat, the captain (Captain) gave orders (the command, the order) [ordered, commanded] that all the women and children should be put into the boats. Up (Down) to the very last moment the wireless operator sent out (was sending out) the S. O. S. signal to summon other vessels (to summon other vessels to the spot). But when at last (at length) the "Carpathia" (the *Carpathia*) reached (got up to, came to, arrived at) the place of the accident (the fatal spot), the "Titanic" had gone to the bottom with more than 1,600 (one thousand six hundred, sixteen hundred) human beings (souls).

C. S. Fearenside.

A Gothenburg Version.

On April 10th the "Titanic" sailed from (left) Southampton on her maiden (first) voyage (passage) to New York. The proud liner was the largest (biggest) vessel (ship) that had been seen up till then (up to that time), and carried 2,300 passengers. From the very beginning (the start) she had been followed with great interest (great i. had been taken in her), and there had

Digitized by Google

been keen competition for berths on board. But the joy (the pleasure) of the passengers was to be (destined to be) of short duration. Only five days later the incredible happened (came to pass). Shortly before midnight, while the leviathan [the mighty (gigantic) ship] was ploughing the waves of the Atlantic at full speed, a fearful shock was felt, and the "Titanic" was turned (changed, transformed) by the forces of nature into (reduced..... to) a helpless (an utter) wreck. She had struck an iceberg. As it soon proved impossible to keep the vessel afloat, the captain gave orders that all the women and children should take to the boats (should be taken off in the boats). Up to the very last the wireless operator was sending out the S. O. S. signal to summon other vessels (ships). But when at last the "Carpathia" reached the scene of the disaster, the "Titanic" had gone to the bottom with more than 1600 souls. *G. E. Fuhrken.*

Franskt översättningsprov

för nyspråkliga linjen och linjen med franska såsom andra språk vid statens provskola, Nya elementarskolan i Stockholm.

Knappt 17 år gammal, beslöt tsar Ivan den fjärde att låta kröna sig och träda i äktenskap. Kröningen ägde rum den 16 januari. Förberedelserna till giftermålet gjordes enligt den tidens sedvänjor. Den moskovitiske härskarens brud skulle bokstavligen utses bland tusen. För detta ändamål uppmanades familjefäderna att sända sina döttrar till huvudstaden i provinserna. Tsarens ombud gjorde där ett första urval. De som lyckligt bestått detta prov, fördes till Moskwa, där tsaren själv tog dem i ögonsikte och skänkte den, som skulle bliva hans gemål, en rikt broderad näsduk. Ivans val var snart gjort. Bröllopet firades i februari med mycken ståt. Kort därefter lade en väldig eldsvåda stora delar av huvudstaden i aska. Mord och plundringar följde.

Thème.

A peine âgé de 17 ans (Âgé de 17 ans à peine), le tsar (tzar, czar)[1] Ivan IV décida[2] de se faire couronner et de se marier. Le couronnement eut lieu le 16 janvier. La préparation du mariage se fit (Les dispositions en vue du mariage furent prises) [Les préparatifs (apprêts)[3] du mariage se firent] suivant (selon) les usages du temps (de l'époque). La future épouse[4] du souverain moscovite devait être choisie littéralement entre[5] mille. A cette fin (Dans ce but)[6], les pères de famille étaient invités à (recevaient l'ordre d')envoyer leurs filles à la capitale de leur province.[7] Les agents du tsar /y/ faisaient un premier choix (une première

Digitized by Google

sélection). Celles qui avaient subi avec succès cette épreuve étaient menées (conduites) à Moscou, où le tsar les examinait[8] (passait en revue) lui-même et donnait (offrait) à celle qui devait devenir (être) sa femme[9] (faisait présent à celle qui devait devenir sa femme d')un mouchoir richement brodé. Le choix d'Ivan fut bientôt fait. Le mariage fut célébré (Les noces furent célébrées) en (au mois de) février en grande pompe. Peu /de temps/ après, un immense incendie réduisit (mit) en cendres de grandes parties de la capitale. Meurtres et pillage[10] suivirent.

Notes.

1) Les formes »tzar» et »czar» sont assez souvent employées dans les journaux; mais la forme »tsar» est la seule vraiment correcte. — 2) Les verbes »se décida à», »résolut de», »prit la résolution de», comportant une certaine idée de contrainte exercée sur soi-même, ne conviendraient guère ici. — 3) Les expressions »préparatifs», »apprêts» s'appliqueraient plutôt aux dispositions prises en vue de la cérémonie même ou des fêtes du mariage. — 4) »Fiancée» serait tout à fait impropre ici. *Époux, épouse* sont des termes nobles qui deviennent facilement comiques. Cf. Balzac, La Grande chagrin: »Jamais un épicier, en quelque quartier que vous en fassiez l'épreuve, ne dira ce mot leste »ma femme»; il dira »mon épouse». »Ma femme» emporte des idées saugrenues, étranges, subalternes, et change une divine créature en une chose». — *Époux, épouse* ne sont ridicules dans la langue quotidienne que parce que ce sont des termes nobles ou poétiques. Ils conviennent parcontre pour marquer le rang, notamment, comme ici, en parlant de souverains du temps passé. — 5) »Parmi», qui serait le terme propre, ne peut s'employer ici à cause de la répétition de la syllabe *mi*. — 6) »Dans ce but» est une expression défectueuse que les puristes se refusent toujours à admettre, mais qui est de plus en plus en usage. — 7) Le pluriel »provinces» n'est pas impossible. — 8) »Visitait» tout à fait impossible. — 9) »Épouse» ne serait pas impossible, l'attention étant attirée sur le rang auquel le tsar allait élever la jeune fille choisie par lui; mais à cause du *possessif*, »femme» est à préférer. — 10) »Pillage» est un collectif et ne pourrait se mettre ici au pluriel.

P. Méaly.

YTTERLIGARE TILL FRÅGAN OM FUTURUM I KONDITIONAL- OCH RELATIVSATSER.

Svar till hrr. Malmstedt och Segerström.

Min artikel i septemberhäftet 1921 av Mod. Språk har framkallat inlägg från hrr lektor A. Malmstedt och adjunkt S. Segerström, vilka i ovan antydda punkter kritiserat min uppfattning. Jag beklagar att ha blivit lektor M. så länge svaret skyldig, men den lilla energifond som återstår sedan skolan tagit sitt, har varit i anspråk tagen för andra ändamål. Då jag sent omsider var färdig med svaret till lektor M., kom adj. Segerströms kritik i marshäftet, varför jag ansåg det lämpligt att sammanslå svaren, isynnerhet som i det stora hela samma synpunkter göras gällande i

Digitized by Google

de båda artiklarna. Jag omfattar gärna tillfället att än en gång yttra mig i frågan, därvid jag skall sträva att bringa ett och annat i klarare belysning än vad jag förmådde i min första uppsats. Jag vill då genast säga ifrån, att de båda herrarnas kritik är så långt ifrån att ha drivit mig ur min position, att den tvärtom bidragit att ytterligare befästa mig i mina åsikter.

En viss vacklan ifråga om synpunkten vidlådde min uppsats, vilket på ett i ögonen fallande sätt förrådde sig i den alldeles på slutet — och som *an afterthought,* i andra korr. — tillagda anmärkningen om dessa satsers — jag avser tillsvidare endast typen *"If it will make you happy for me to marry you I will do that* — karaktär av *resultativa konditionalsatser.* Detta var att giva väl mycken relief åt en synpunkt som i denna sak endast är av sekundär betydelse, varom mera längre fram. Jag närmade mig därigenom på ett betänkligt sätt den Malmstedt-Segerströmska ståndpunkten, och lektor M. är ej heller sen att fatta den tveksamt famlande handen, då han säger att »endast under denna förutsättning äger min synpunkt något berättigande» eller någonting i den vägen. En term som *kvalitativa vilkorssatser* e. d. skulle måhända bättre motsvara deras innersta väsen och natur, sådan jag uppfattat och fortfarande uppfattar den.

Adj. Segerström öppnar elden med att fastslå att vi här stå inför »oäkta» konditionalsatser, varvid han stöder sig på vissa i tingens egen logik grundade fakta. Alldeles riktigt, hr. S., om man såsom Ni utgår från någonting som man egentligen skulle ha skyldighet att först bevisa, nämligen att dessa vilkorssatser verkligen ha temporal betydelse, så drives man ovilkorligen till denna slutsats och den därur härflytande konsekvensen, att något mellanled skulle vara utelämnat såsom *If you think that* o. s. v. Jag hälsade denna passus, när jag läste den i adj. S:s uppsats, med detta småleende varmed man hälsar en gammal bekant. Jag kan anförtro adj. S. — *if he will believe me* — att jag på ett tidigt stadium av mitt sysslande med detta problem, alltså för ung. ett år sedan, hade precis samma tankegång, vilken jag emellertid sedermera övergav l. rättare sagt övervann, emedan jag kände på mig att den ej motsvarade *the actual state of things.* Hela denna elliptiska apparat — vilken för övrigt lektor M. också sätter i gång i avsikt att därmed analysera vissa enligt hans åsikt rent konditionella fall (= konditionalisfall) — är lindrigt sagt fullständigt överflödig och ägnad att skymma blicken för det verkliga förhållandet. Dessa konditionalsatser ha givetvis liksom andra sådana utgått från frågesatser, som senare i överensstämmelse med språkets allmänna tendens hypotaktiserats, varvid den vilkorliga satsformen helt naturligt erbjöd sig såsom den enda möjliga. Dessa sålunda nyuppkomna vilkorssatser ha ursprungligen haft — och kunna givetvis ännu occasionellt ha — denna vädjande betydelse som adj. S. med orätt vill vindicera för det moderna bruket. De äro på detta stadium ännu oäkta, eller, såsom jag hellre skulle

Digitized by Google

vilja säga, blott formella vilkorssatser. Så småningom antaga de emellertid karaktären av verkliga vilkorssatser, och en konsekvens härav är att det ursprungligt temporala *will* försvagas till modalt, blir en ekvivalent till det sv. »kan», ett slags konjunktivhjälpverb, om man så vill. Att söka utfundera anledningen till att dessa egentligen rent formella vilkorssatser kunnat utsöndra sig till en egenartad grupp eller kategori av verkliga vilkorssatser skulle väl enl. lektor M.:s uppfattning vara »förvetet och förmätet.» Jag skall dock taga risken av dessa båda epitet genom att framkasta den förmodan, att gruppbildningen befordrats av vissa semologiska faktorer, nämligen dessa vilkorssatsers genomgående karaktär av att vara *perfektiviska* (resultativa). Den övervägande majoriteten av konstitutivt perfektiviska fall synes därvid — »irradiation» skulle detta väl närmast kallas, om jag rätt fattat innebörden av denna term — influera fall där predikatet ej är i sig själv perfektiviskt såsom i fallet *We can do that if it will amuse you.*

Lektor M. anmärker i sitt kåseri — ty avfärdandet av en sådan quantité négligeable som undertecknad är för honom tydligen endast en biuppgift som snart är undanstökad — att det ändå är en härlig sak att vi ha denna futurekvivalenten »kommer att». Ja, det är ett gammalt gott bastant verktyg; det lider emellertid av den olägenheten att vara litet klumpigt och grovt i eggen, varför det bör användas med mycket varsam hand då det gäller mera delikata operationer. Med att man brutalt söker inpressa ett »kommer att», därmed kommer man den engelska tanken ej ett steg närmare in på livet, det är ett otillbörligt sätt att förenkla ett problem, som i sig är allt annat än enkelt. En tillfällig succes kan visserligen därmed vinnas inför en publik som naturligt nog ej haft tid eller lust att själv sätta sig in i saken. Det ligger mig naturligtvis fjärran att vilja pådyvla någondera av mina kritici en dylik avsikt, det är en sak som de ej rå för.

Det dubitativa i dessa satser kan framhävas genom ett *would* oberoende av huvudsatsens tempus såsom i *We can do that if it would amuse you* (pessimistiskt). Lektor M. gör sig här till målsman för den ortodoxa uppfattningen att vi ha ett rent konditionalis. Nu menar jag att vi här ha just samma slag av kvalitativa satser. Jag frågar bara: Är det rimligt att antaga, att vi i ett fall som (14) *I would translate it into all the languages of the world if that would make Hugh understand* (E. F. Benson) skulle ha samma slags *would* som i *It would make him understand if you put the matter a little more plainly.* Det skulle vara särdeles fägnesamt att höra lektor M. enligt sin metod analysera det förra ex. med bibehållet *that* eller för säkerhets skull med ett subj. som *my translation.*

Jag anförde nyss såsom min åsikt, att gruppbildningen befordrats — jag skulle nästan vilja säga orsakats — av predikatets semologiska karaktär av att vara perfektiviskt. Därav följer att i satser

Digitized by Google

med *to be* + adj. l. subst. vi ej ha denna typ utan mera lösa hypotetiska förbindelser, där konditionalsatsen står »frågestadiet» nära. Huruvida även dessa skola utveckla sig i samma riktning som de övriga, är ej gott att säga. Hit torde böra föras det Charlestonska fallet, där vi alltså i enl. med Charleston's egen tolkning — vilken det förstås var en smula näsvist av mig att vilja anfäkta — ha ett fall av vädjan, hänvändelse. Jag fasthåller emellertid vid min kritik i fråga om det pedagogiskt lämpliga i att draga in ett sådant fall i en kortfattad systematisk översikt avsedd för undervisningsbruk. Det av lektor M. citerade fallet från Afzelius är analogt (det torde så tämligen överensstämma med n:r 21 i min samling) och kan icke tagas till intäkt för bruket av konditionalis i vilkorssatser.

Jag anförde i min förra uppsats ett antal fall av *will* i rel. satser, vilka enligt mitt förmenande utgjorde ett slående motstycke till de nu avhandlade. Adj. Segerström finner i ena ögonblicket min teori "plausibel" för att i nästa dekretera det är lika möjligt att däruti se ett temporalt *will.* Åter detta »kommer att» som likt en slöja lägger sig mellan sunda förnuftet och verkligheten, åter ett eklatant exempel på språkets makt över tanken. Ett l. två av ex. i vilka korrel. betecknade en bestämd sak, voro felaktiga, erkännes. För att ge tredje man ett begrepp om vad saken gäller tar jag ett par nya ex. 1. *For two years the men who were once... acclaimed as heroes ... have been daily advertising for any work that will keep them fed* (Mc Kenna). 2. *The craving for such excitement as would bring forgetfulness led to the excessive indulgence of every physical appetite* (id). Här ha vi nu efter mitt enkla bondförstånd samma kvalitativa *will* "som kan". Att i sådana fall söka inlägga ett "kommer att" är att våldföra sig på båda språkens anda. En händelse, som onekligen har starkt släkttycke med en tanke, är att detta *will* förekommer under samma omständigheter som den fr. subjonctif i första rel. satsfallet. Korrelatet är föremål för en önskan, strävan, och rel. satsen innebär en tänkt egenskap hos detta föremål. (Det ligger i sakens natur att fall med person ej förekomma i eng. då *will, would* i så fall skulle bet. »vilja.») Mitt uppdragande av denna parallell renderar mig en erinran från adj. S. att den fr. subj. egentligen innebär någonting finalt. Även jag har i mina yngre dagar ägnat ett skolmässigt studium åt franska språket, och annammade då utan tvivel helt beskedligt den ortodoxa uppfattningen av subj. som final i detta fall. Men jag har senare på egen hand sökt bilda mig en uppfattning om saken och då trott mig finna, att subj. i detta fall numera endast markerar egenskapens förhållande av att vara tänkt hos den eftersträvade saken eller personen. Huruvida en sådan uppfattning verkligen blivit förut framställd kan jag ej på rak arm säga, den borde åtminstone ha blivit det. Precis samma roll spelar *will* under enahanda omständigheter. Däremot ha vi ett indikativiskt *will* i satser med korrelat som bet. någonting

Digitized by Google

för den talande faktiskt förefintligt såsom *Come with me dear, I'll give you something that will take it* (the toothache) *away* (Galsworthy). Adj. S. vill följaktligen göra gällande att en sats som den fr. *Il voulait une religion qui s'accrochât à lui d'elle-même* skall i eng. nödvändigt motsvaras av *He wanted a religion that should adhere to him of its own accord.* Men han förbiser därvid att *should* lika litet för mod. eng. uppfattning innebär något finalt som subj. i franskan; *should* och *would* äro här syntaktiska ekvivalenter, endast stilistiskt olikvärdiga, ity att det äldre och ädlare *should* alltmera undantränges av det moderna *would.*

Vad sådana fall beträffar som *if that will do, will suit you* osv. kräva de ingen särskild kommentar, *will* har redan i jakande påstående satser modal bet. såvida icke hela uttrycket stelnat och det därigenom mist allt innehåll. Försvagningen av *will* i dessa satser sammanhänger väl delvis med predikatsverbets i sig själv kvalitativa natur, ovan antydda orsaker ha väl också spelat sin roll.

Ex. 20, 21, ifråga om vilka jag något lättvindigt betjänade mig av uttrycket kontaminationer — Adj. Segerströms reprimand är här fullt befogad — äro typiska lösa (rent formella) hypotetiska förbindelser, där vi naturligtvis — något annat har aldrig av mig varit ifrågasatt — ha rent temporalt futurum. Frågetonen kan t. o. m. sticka fram såsom i ex. 20.

Fallet *if you will believe me* kräver några ord gentemot Adj. Segerström. Om den mod. tolkningen av uttr. såsom »vill» äro vi överens, men jag kan omöjligt frångå min uppfattning att vi här ha ett ursprungligt »kommer att». Det är samma utvecklingsserie som jag ovan förfäktat näml. fråga > formell hypotax > verklig hypotax och därmed följande funktionsväxling av *will* från »kommer att» till »vill». Detta fall intager således en alldeles isolerad ställning. Adj. S. avfärdar min parallell med fr. *si vous m'en croyez* såsom *irrelevant,* „weil es ihm nicht in den Kram passt" föreställer jag mig. Den principiella riktigheten av och det fruktbärande i att anställa jämförelser med andra språk vid studiet av syntaktiska företeelser torde väl Adj. S. ej på allvar vilja bestrida. Även med risk att ytterligare såra hans metodiska finkänslighet skall jag hänvisa till den i tyskan gängse frasen *Und — werden Sie mir glauben — als ich auf die Strasse trete, begegnet mir etc.!* Jag vågar väl förutsätta dylika fall såsom Adj. S. bekanta. För övrigt gav jag ju ett i mitt tycke alldeles utmärkt ex. från Richardson. Detta finner emellertid ej heller nåd för Adj. S:s kritiska ögon, och hans försök att reducera det till av noll och intet värde som bevismaterial må väl kallas underligt. Syftet med detta ex. (23) var naturligtvis att illustrera frågesatsstadiet (jag menar detta då jag säger "i ljuset av följ. ex."), *if it will* var ej avsett att tjäna som bevis, då man ju av dess förekomst i detta fall ej är berättigad till någon säker slutsats beträffande dess förekomst i fullt självständig ställning. Alltså en missuppfattning

Digitized by Google

från Adj. Segerströms sida, utan tvivel föranledd av hans *furor criticus*.

Då jag nu nedlägger pennan är det ingalunda under några illusioner om att kunna övertyga mina vederparter. Har jag lyckats förläna sannolik riktighet åt mina synpunkter i en och annan »neutrals» ögon, skulle det fägna mig. Varom icke, får jag väl resignerat finna mig i att vara ensam om min åsikt.

Gävle i april 1922. *Arvid Smith.*

FRANSKAN OCH VÄRLDSKRIGET.

I Svenska Dagbladet (landsortsupplagan) för den 9 april förekommer ett referat av den språkhistoriska föreläsning, som Professor Brunot höll för sällskapet Amitié Franco-Suédoise i Stockholm, med överskrift: Huru vetenskap och världskrig omdanat språket. När föreläsaren talade om världskrigets inflytande på nutidsfranskan, yttrade han bland annat: Vem visste 1914, vad *camoufler* betydde? Denna fråga, såvida den är rätt uppfattad och rätt återgiven, torde tarva en förklaring. Professor Brunot menar väl, att ordet före kriget endast var känt av ett visst skrå och tillhörde detektivspråket, men att det under kriget smugit sig ut ur denna slutna krets och blivit så vanligt, att det numera är att jämnställa med *déguiser*.

Det har till och med trängt in i andra språk, t. ex. engelskan, och i svenska tidningar kan man också få se det. Ordet tillhörde ursprungligen detektivernas argot och förekommer redan hos Victor Hugo. I *Les Misérables*, 4, sid. 217—218 läses: *Il ne sait pas le truc, quoi! Bouliner sa limace et faucher ses empaffes pour maquiller une tortouse, caler des boulins aux lourdes, braser des faffes, maquiller des caroubles, faucher les durs, balancer sa tortouse dehors, se planquer, se camoufler, il faut être mariol!* I en not äro dessa rader översatta, och *se camoufler* återgives med *se déguiser*. Substantivet *camouflage* torde inte vara fullt så vanligt. Emellertid har jag i en detektivroman funnit ett par meningar, där uttrycken tydligt förklaras, och det bättre än i några argotlexika.

Fortuné du Boisgobey har skrivit en roman med titel: *La vieillesse de Monsieur Lecoq*, Paris, Dentu, 1892. Här framställes Lecoq som en fransk Sherlock Holmes. Lecoq tycks för övrigt — kanske på grund av betydelsen — vara ett omtyckt namn på detektiver. Émile Gaboriau har också skrivit en roman:

Digitized by Google

Monsieur Lecoq, och denna detektiv omnämnes, lustigt nog, av Conan Doyle i hans *A Study in Scarlet* sid. 43. I *La vieillesse de Monsieur Lecoq* I, sid. 43 läser man: *L'agent supérieur choisit deux de ses meilleurs numéros, le 29 et 33; il leur expliqua en peu de mots ce qu'ils avaient à faire et il les envoya se déguiser — se camouffler, c'est le terme technique.* Ordet är här skrivet med två *f* och spärrad stil. Både verbet och substantivet förekomma på flera ställen i boken. Sid. 101 heter det: *La perruque bien ajustée, les favoris bien collés, la cravate blanche, l'habit bleu à boutons d'or et la décoration à la boutonnière constituaient le nec plus ultra du camoufflage* — även här med två *f* och spärrad stil. I förbigående må nämnas, att stycket *L'aiguilleur* i Fransk Läsebok av Jespersen & Stigaard är ett sammandrag i stark förkortning av en spännande episod i nämnda roman.

Alfred Stenhagen.

Rättelse.

Genom ett ombrytningsfel i undertecknads uppsats »Några dokument» etc., Mod. Spr., Mars 1922, s. 25, har den skriftliga uppgiften i tyska med rubriken [2] *German*, (sid. 30), fått sin placering under huvudrubriken *Supplementary Examination*, medan den uppenbarligen hör in under huvudrubriken *General School Examination*, vilket den eventuelle läsaren benäget torde observera. — Läs även *Leipzig im* etc.

Herman Söderbergh.

Malmö 1922, Röhr's Boktryckeri.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XVI. 6—7 * MALMÖ * Juni 1922

STRÖDDA ANMÄRKNINGAR TILL ENGELSKA SYNTAXEN.

Litteraturförteckning.

T = Tauchnitz Edition. (Nelson) betecknar de vanl. 7d. upplagorna.

Alerte, Knight, The Cruise of the Alerte (Mac Millan); *Almonds,* Anstey, Salted Almonds (T); *Ancestors,* G. Atherton, Ancestors (Murray); *Ashe,* Mrs. Ward, The Marriage of W. Ashe (Nelson); *Babylon,* A. Bennet, The Grand Babylon (Chatto & Windus); *Baltazar,* W. Locke, The House of Baltazar (Lane); *Barbara,* Norris, Barbara and Company (T); *Barchester,* Trollope, Barchester Towers (Everyman's L.); *Beatrice,* Pemberton, Beatrice of Venice (T); *Bell,* Bell, Nursery Comedies (Ageberg); *Bendish,* Hewlett, Bendish (Mac Millan); *Betrayal,* Oppenheim, The Betrayal (Ward, Lock & C:o); *Bleak House,* Dickens, Bleak House (Collins Clear Type Press); *Boy,* Philpotts, The Human Boy (T); *Britling,* Wells, Mr. Britling sees it through (Cassel); *Brothers,* Vachel, Brothers (Nelson); *Bummel,* Jerome, Three Men on the Bummel (T); *Buried,* Bennet, Buried Alive (Methuen); *Butterfly,* Besant-Rice, The Golden Butterfly (Collins 7d); *Calvary,* Jerome, All Roads lead to Calvary (T); *Climber,* E. F. Benson, The Climber (T); *Clutterbuck,* Belloc, Mr. Clutterbuck's Election (Nelson); *Comedians,* Meredith, The Tragic Comedians (T); *Crime,* Hornung, The Crime Doctor (T); *Croft,* Gilchrist, Damosel Croft (Stanley Paul); *Cupid,* Bennet, Cupid and Commonsense (Palmer); *Defence,* E. F. Benson, The House of Defence Nelson); *Demos,* G. Gissing, Demos (Smith Elder); *Denzil* id. Denzil Quarrier (Brockhaus); *Deodars* se *Gadsbys; Destiny,* O. Henry, Roads of Destiny (Everleigh Nash C:o); *Dial.* Storm's French Dialogues ed. by Mac Donald; *Dialstone,* Jacobs, Dialstone Lane (T); *Diana,* Meredith, Diana of the Crossways (Constable); *Dodo,* E. F. Benson, Dodo (T); *Dodo II* id. Dodo the Second (T); *Dolly,* A. Hope, The Dolly Dialogues; *Driver,* A. Hope, The great Miss Driver (Nelson); *East Lynne,* Mrs. Wood, East Lynne (Cassel & C:o); *Ekblom,* Selected short Stories (Norstedt); *Eliza,* B. Pain, Eliza (Grip); *Eliza's Husband* (Grip); *Exile,* G. Gissing, Born in Exile (Nelson); *Fame,* Croker, Fame (T); *Fan,* Wilde, Lady Windermere's Fan (T); *Finger,* Rita, The pointing Finger; *Flower,* Galsworthy, The Dark Flower (T); *Food,* Wells, The Food of the Gods (Nelson); *Framley,* Trollope, Framley Parsonage (Everyman's L.); *Fraternity,* Galsworthy, Fraternity (T); *Future,* Wells, The Future in America (T); *Gadsbys,* Kipling, The Story of the Gadsbys (Heinemann-Balestier); *Galer,* Pett-Ridge, Mrs. Galer's Business (Nelson); *Gentleman,* Norris, The Right Honourable Gentleman (T); *Ghost,*

Digitized by Google

Bennet, The Ghost (Chatto & Windus); *Girondin*, Belloc, The Girondin (Nelson); *Granite*, Trevena, Granite (Alston Rivers); *Harrow*, Vachel, Harrow-on-the-Hill (Ageberg); *Hearts*, Oxenham, Hearts in Exile (Hodder & Stoughton): *Helen*, Ex-Mill Girl, Helen of Four Gates (Jenkins); *Henry*, Trollope, Cousin Henry (T); *Iliad*, Hewlett, The Little Iliad (Heinemann); *Interplay*, Harraden, Interplay (Nelson); *Iris*, Pinero, Iris (Heinemann); *Islington* Mrs. Betham-Edwards, From an Islington Window; *Jude*, Hardy, Jude the Obscure (Mac Millan); *Kate*, Whyte-Melville, Kate Coventry (Nelson's Classics); *Kipps*, Wells, Kipps (Nelson); *Laddie*, Stratton-Porter. Laddie (Murray); *Lamp*, O. Henry, The Trimmed Lamp (Everleigh Nash); *Leader*, Oppenheim, A Lost Leader, (Ward, Lock); *Leisure*, E. Sidgwick, A Lady of Leisure (Sidgwick & Jackson); *Lessways*, Bennet, Hilda Lessways (Methuen); *Lewisham*, Wells, Love and Mr. Lewisham (Nelson); *Lightning*. Williamson C. N. & A. M., The Lightning Conductor (Nelson); *Macaulay*, Life and Letters ed. by Trevelyan (T); *Mainland*, Grant Watson, The Mainland (Duckworth); *Memoirs*, G. Sims, Memoirs of a Mother-in-Law (Newness); *Men*, Jerome, Three Men etc. (Lindberg); *Midas*, Mc Kenna, Midas and Son (Methuen); *Mirror*, H. Walpole, The Green Mirror (Mac Millan); *Motley*, Galsworthy, A Motley (T); *Morning*, G. Gissing, A Life's Morning (Murray); *New Grub Street*, G. Gissing, New Grub Street (Smith, Elder); *North*, Bennet, A Man from the North (Methuen); *Odd*, G. Gissing, The Odd Women (Nelson); *Open*, Hewlett, Open Country (T); *Ordeal*, Meredith, The Ordeal of R. Feverel (Constable); *Paladin*, Vachel, The Paladin (Nelson); *Patrician*, Galsworthy, The Patrician (Heinemann); *People*, Rider Haggard, The People of the Mist (Newness); *Pharisees*, Galsworthy, The Island Pharisees (T); *Planet*, Locke, The Red Planet (Lane); *Plattner*, Wells, The Plattner Story and Others (T); *Pools*, H. de Vere-Stacpoole, The Pools of Silence (Wayfarer's Library); *Primrose*, Mrs. Oliphant, The Primrose Path (Nelson): *Prodigal*, Caine, The Prodigal Son (Appleton); *Prospero*, Harland, My Friend Prospero (Nelson); *Puck*, Kipling, Puck of Pook's Hills (T); *Quisanté*, Hope, Quisanté (Nelson); *Reed*, P. B. Reed. A Book of Short Stories (Religious Tract Society); *Regent*, Bennet, The Regent (Methuen); *Relations*, C. Mackenzie, Poor Relations (Secker); *Remember*, Mc Kenna, While I Remember (Butterworth); *Return*, Doyle, The Return of Sherlock Holmes (T); *Rezanov*, G. Atherthon, Rezanov (London 1900); *Riddle*, E. Childers, The Riddle of the Sands (Nelson); *Romance*, Conrad-Hueffer. Romance (Nelson); *Rope*, Hornung, In the Shadow of the Rope (Nelson); *Rose*, K. Tynan, A Red Rose; *Royal Reader*, Royal Readers N:o 5 (Nelson & Sons Lond. 1886); *Rupert*, Hope, Rupert of Hentzau (T); *Schools*, Hughes, Schools at Home and Abroad (Sonnenschein); *Sesame* Ruskin, Sesame and Lilies (T); *Shaw:* The Devil's Disciple ur Three Plays for Puritans (Grant Richards), Pygmalion Getting Married, The Shewing up of Blanco Posnet, Androcles (Constable & C:o); *Silver Box*, Galsworthy, The Silver Box etc. (T); *Sonia*, Mc. Kenna, Sonia (Methuen); *Sonia married* id. (Hutchinson); *Spoilers*, Rex Beach, The Spoilers (Harper & Brothers); *Tempest*, M. Cholmondely, Diana Tempest (Mac Millan); *Tess*, Hardy, Tess of the D'Urbervilles (Mac Millan); *Tides*, Conrad, Within the Tides (Dent & C:o); *Tommy*, Jerome, Tommy and C:o (T); *Tower*, Hardy, Two on a Tower (Mac Millan); *Valley*, Jack London, The Valley of the Moon (London 1914); *Vixen*, Miss Braddon, Vixen (Nelson); *Waif*, R. Broughton, A Waif's Progress (Mac Millan); *Woman*, Moore, The Original Woman (T). Dessutom tidskrifter och tidningar, vilka på ort och ställe angivas.

* * *

Digitized by Google

I. TILL ORDKLASSERNAS SYNTAX.

Kap. 1. Artiklarna.

§ 1.

"To live the quiet life".

Poutsma (s. 599) säger, att bruket av best. art. vid adj. + *life* "makes for rhythm indeed but the indefinite article would seem to be more appropriate". Dessa ord synas giva vid handen, att P. ej kunnat eller väl snarare ej givit sig tid att bilda sig någon uppfattning om detta språkbruks natur. Wendt (Syntax des heutigen Englisch s. 72) har några hithörande fall, men det framgår ej av hans framställning — ej så sällan en smula dunkelt orakelmässig — hur han tänkt sig saken. — Han grupperar dem emellertid med sådana fall som *The New Theology, The New Learning,* vilka säkerligen ej höra hit. För mig åtminstone förefaller det tämligen klart, att artikeln här har samma typbildande funktion som t. ex. "he is quite the gentleman", alltså anger olika livsformer eller livstyper. Detta bruk har givetvis stora förutsättningar att vinna popularitet i den tid då dessa frågor vunnit sådan aktualitet. Också kan det betraktas såsom nästan konstant. Ex. 1. *It was a new idea — the ecclesiastic and altruistic life as distinct from the intellectual and accumulative life* (Jude 157) — 2. *She owned that she could better live the poetic life* (Comedians 68) —. 3. *On board the cutter, life very easily adapted itself to the habit of the ... elements. Each individual formed a distinctive appreciation of the sea-life* (Mainland 58). — 4. *He began to like the outdoor life for its own sake and for what it brought* (Tess 153)—5. *What notion do they have of the gentle life, these dwellers in misery and squalor* (Butterfly 322)—6. *Thus I live the double life—by day the ... chauffeur; by night the English gentleman* (Lightning 37)—7. *Sunday night was full of the petty interests of the private life altogether set aside* (Britling 228)—8. *But his wife and her sisters led what they called the intellectual life* (Planet 113)—9. *Then last year there was the simple life. — The simple life, anyhow, is finished with — it was too difficult* (Defence 229)—10. *Had she been different, he would not have rebelled and could have lived the quiet life with her* (Quisanté 336). — 11. *The government ... attempted to set going again the arrested pulse of the national life* (Remember 149)—12. .... *in what other infinite ramifications through the whole of the national life did its* (sc. the war's) *tentacles not extend* (Baltazar 125). 13 [He] *spoke ... of his queer life in remotest China, where he lived the Chinese life* (ib. 112).

Ej sällan med efterställt attribut: 1. *The life effective, militant, is the only possible existence for me* (Leader 22).

Digitized by Google

I många fall kunde obest. art. substitueras, men därmed ginge ock uttryckets ovan anförda karaktär förlorad. Det förefaller, som om detta bruk, psykologiskt sett, företedde släkttycke med en i slang- och familjärt språk talrikt företrädd användning, man jämföre sådana fall som »stora skrällen», »stora blamen», »glada livet» — där best. artikelns uppgift ursprungligen (den har naturligtvis sedan avnötts till en blott och bar exponent för just det slangartade, alltså övergång från logisk till estetisk funktion) har varit att under ögonblickets impuls ge ökad aktualitet åt föreställningen genom att framställa den som typisk. Jag anför här nedan några enl. min åsikt hithörande fall. Ångående möjlig substitution av obest. art gäller vad ovan sagts. 15. *If a fellow has a sister-in-law ... to depreciate him ... he doesn't run much chance of getting the big head* (Interplay 59) — 16. *[He] went the pace — had a mistress there for years* (Mirror 214) — 17. *But she can cut all the dash she wants as a senator's wife, and I'll wield the big stick* (Ancestors 271) — 18. *On Friday next the dwellers in the Royal Borough extend the glad hand to a company of boxers* (Daily Mirror $^{25}/_{12}$ 1919) — 19. *When a fellow plays us a dirty trick we just give him the cold shoulder* (Islington 116) (Jfr. He was ... not willing to give him a cold shoulder, Poutsma II, I A 699) — 20. *And what might all this be Jeeves? I said, giving the thing the glassy gaze*, (Strand, Aug. 1918) — 21. *I gave the thing the rapid eye* (ib.) — 22. *She's not very effusive, said Chat, but she has the grand manner* (Driver 358) — 23. *Clotilde put on the playful frenzy; she made show of wringing her hands* (Comedians 27) — 24. *You see, Marrier broke in, with the smile ecstatic, almost dancing on his chair* (Regent 102)—25. *No one readier with the retort polite than your City man* (Islington 171).

§ 2.

På tal om verbekvivalenter bestående av make + nom. actionis säger Bradley i N. E. D. (s. v. *make):* "In some of these phrases the object noun appears always without qualifying word; in others it may be preceded by the indefinite article or by a poss. adj. relating to the subject of the sentence". Man träffar emellertid ofta fraser best. av make + adj. + nom. actionis. Se här några fall: 1. *I am very sorry to be late, said the new-comer in a ... voice which made strong contrast with the humorous tones his entrance had interrupted* (Exile 123)—2. *Though there were no pictures, sundry ornaments ... made strong denial of lodging-house affinity* (ib. 135)—3. *Godwin smiled and made quiet answer* (ib. 229)—4. *For the sake of one old woman he made reckless and gallant sacrifice* (Planet 177) — 5. *Rattray jumped off and made puzzled inspection* (Lightning 18)—6. *Hubert, who did make narrow observance of her face, was struck with the cold dignity of her smile* (Demos 295)—7. *He*

Digitized by Google

would make vehement suit to Sanchia with eyes and voice (Open 211)—8. *Where did your concert take place? — At the Queen's Hall, Lily made glib reply* (Gentleman 153)—9. *"I didn't speak", I made sulky rejoinder* (Daily Mail $^{3}/_{2}$ 22).

§ 3.

To have a temperature etc.

För ett stort antal av idiomatiska uttryck med obest. art. torde utgångspunkten vara att söka i ellipser, stundom av ursprungligen oemotionell, teknisk natur såsom antagligen vid det som rubrik anförda uttrycket, men mestadels av emotionell art, varvid den talandes ton, åtbörder osv. supplera det kvalificerande elementet. Så småningom har substantivet i sig absorberat detta element, d. v. s. det elliptiska stadiet i egentlig mening har inträtt. Hithörande fall skulle således egentligen höra hemma under betydelselära, men genom ovan antydda utveckling torde obest. art. för språkkänslan ha kommit att framstå såsom exponent för denna pregnanta betydelse av subst. Därmed är ock fältet öppet för analogibildningar, och såsom sådana böra naturligtvis många av hithörande fall uppfattas. Detta förhållande har t o. m. funnit en formell reflex i vulgärspråket (blott amerikanskt?) t. ex. *He's a good spender, too. Never pinches. But my! — he's got one temper* (London, Valley 12). Ex. 1. *His brother-in-law's taste was only just a shade worse than the imitation champagne which had been served with an air at the Christmas dinner* (Daily Mail $^{18}/_{1}$ 22)—2. *There was a pause: an awful underbreath of ... wonderment and reproach passed round the office. Sir Austin assumed an attitude* (Ordeal 112)—3. *And Di had been gentle and affectionate, and had had a colour for once* (Tempest 240). — 4. *Camber* (a physician) *was entitled to a lot of credit. Camber had an eye* (Paladin 193).—5. *Who can tell?* (sc. that he isn't in love with you) *said Frau Brandt. His eyes, when he looked at you, had an expression* (Prospero 229)—6. *She has a figure — She holds herself well, said Lady Blanchemain* (ib. 54)—7. *I suppose I look a figure. I must go and tidy myself* (Ordeal 369)—8. *I am optimistic and light-hearted as I was at the age of thirty. I have a figure* (Review of Reviews, Apr. 1911)—9 ... *his clothes ... were better than any I had ever had. And he wore them with an air and a grace* (Romance 34). — 10. *I have been on the Considerable Bend, and have come to parade with a Head and a Hand* (Gadsbys 126) (= an aching head and a shaking hand) — 11. *Going up and down stairs is trying to me for I have what is known as a 'heart'* (Fame, 228)—12. *Of the thing called a Radical woman, he could not believe that she was less than monstrous; with a "nose" he said* (Diana 41) —13. *This was the kind of job which he was quite ready to undertake, at a price* (Strand, Jan. 1918). — 14. *Ah, and you ought*

Digitized by Google

to see him on a horse ... That's where Nevile's at home. He's got a seat (Open 117)—14. *Mr Henry is in a state Mam. I thought I'd better tell you* (Pygmalion 169)—15 *The next day I had, not unnaturally, a temperature* (Windsor Mag., Apr. 1913) —16. *Give us this Greek sorcerer to be a slave in the menagerie. He has a way with the beasts* (Shaw, Androcles 45). — 17. *Even Harvest burgundy, when taken freely on the top of six hours' cold and abstinence, is apt to have a way with it* (Strand, June 1920). I följande intressanta belägg är adj. psykologiskt sett bestämning till det i subst. liggande qualificerande elementet: 18. *The parlourmaid was in a great state about it for a long time* (Memoirs 119).

Det kan åtminstone ifrågasättas, huruvida icke samma förklaringssätt (d. v. s. ellips av emotionell natur) bör tillämpas på en del gängse talesätt såsom *to be in a rage, a frenzy, a hurry, a heat, a passion, an uproar, to make a noise* o. s. v. Att leda detta i bevis är naturligtvis ingen lätt sak, då de i allmänhet först på ett senare utvecklingsstadium uppträda i litteraturen. Möjligheten synes mig emellertid föreligga.

Såsom framgår av vissa bland exemplen kan det latenta kvalificerande elementet skifta alltefter omständigheterna. [1])

§ 4.

Diverse.

Ett litet komplement till regeln om best. artikelns bruk vid personnamn i pluralis: När tal är om släkt- l. familjemedlemmars individuella vanor o. d. ha sådana beteckningar i likhet med appellativ i plur. ingen artikel. Det ligger i sakens natur att sådana fall äro sällsynta, jag har endast lyckats finna ett belägg: *Trenchards and Founders saw, as a rule, little of London in the season* (Mirror 337). Även eljest i familjärt tal i följd av aphæresis i initialställning: *Clayhangers are bound to have a Bradshaw* (Lessways 385). Förmodligen som en reminiscens av detta *a* heter det sedan ett litet stycke längre fram: *But Clayhangers happened not to have a Bradshaw.*

Ett par fall av artikellöst adj. + *time:* 1. *Not thirty years, no; but in relatively short time* (Midas 21). — 2. *And pressmen and barristers alone seem to enjoy the faculty of assimilating huge masses of strange matter in short time* (Sonia 161).

Skälet kan möjligen vara inflytande från den alternativa formuleringen *in little time.* Poutsma har två belägg; av vilka det ena kan bero på samma orsak: 3. *Short time had Angelo to gaze on his comrades that were to be* (Lytton). I det andra före-

[1]) Det säger sig självt att detta språkbruk ej är inskränkt till engelskan, det synes emellertid där ha nått en anmärkningsvärt rik utveckling.

Digitized by Google

ligger alldeles uppenbart inflytande från *before long: Discovering before very long time that he had little taste or genius for . . . the exact sciences* (Thackeray).

* *
*

Work som nom. actionis påträffas även, ehuru sällan, med obest. art.: 1. *He started to build the hospital which ever since then has done such a splendid work* (Daily Mirror $^{24}/_{11}$ 19)—2. *It was a melancholy work to glide out of London by the last train, and to think that one's gaieties were over for that summer* (Kate 77).

Take post användes icke blott i bet. »taga postlägenhet» (den enda i N. E. D. angivna) utan även i bet. »fatta posto»: *He took post in the Skinners bedroom with a rifle* (Food 78) — *To take seat* synes förekomma i talspråket vilket tyckes innebära att ljudkomplexet teik(ə)siit uppfattas såsom *take seat,* om eljest H. M. Carre's Daily Dialogues få anses såsom vittnesgilla: *1st Clerk: Certainly, Madam, will you kindly take seat a moment, he's just serving another customer* (24 och annorstädes). Jag har ej lyckats finna något litteraturbelägg, och ett par engelsmän som jag åtsport om saken, ha ställt sig avvisande. Det kan dock råda föga tvivel om att frasen kommer att bana sig väg.

Kap. 2. Pronomina.

§ 1.

Ett fall av it som formellt subjekt.

Jag avser här fall sådana som följande: 1. *From such a text it may be imagined the kind of sermon Dr. Grantly preached* (Barchester 196)—2. *Besides, it's surprising the number of little luxuries I get for nothing* (Dolly 116)—3. *Now he approached them in a constrained manner (it was astonishing the constraint that had reigned between him and his guests all through the passage)* (Tides 77)—4. *When there is no bargain made beforehand it is astonishing the charges they will make* (Primrose 415)—5. *It is astonishing the amount of unadulterated sun a man can stand when he is making hay* (efter Wendt). — Bruket av *it* i ovanst. och analoga fall, där vi alltså i skenbar strid med den vanliga regeln ha *it* som formellt subj. med ett subst. som verkligt subj., framgår enligt min mening som en helt naturlig konsekvens av den substitution av relativsatser för ind. utropssatser, varpå icke minst nutidsengelskan, i synnerhet talspråket och den lediga stilen erbjuda så talrika exempel, och vartill jag återkommer här nedan. Jag menar alltså, att exempelvis *it may be imagined the kind*

Digitized by Google

of sermon etc. är en vidare utveckling av *it may be imagined what [a] kind of sermon Dr. G. preached.* Dessa fall sammanföras av Wendt (II, 5) med sådana som *It is an exciting romance in its way, this Spanish experience* (Wendt ib.), vilka enligt min tanke ej alls höra hit. Man skulle i så fall haft rättighet att vänta ett *they* i st. f. *it* i ex. 4. I detta senare fall är *it* verkligt, anticiperande subjekt, medan det i ovan avhandlade typ är formellt subjekt.

Exkurs över substitution av rel. satser för ind. utrops- och frågesatser.

Denna företeelse torde kanske få anses som ännu ett symptom till de många andra på engelskans utveckling i nominal riktning (jfr. Deutschlein, System der neuengl. Syntax s. 44 ff.). Deutschlein är tystlåten på denna punkt, jag har ej heller eljest i mig tillgängliga arbeten funnit någonting därom. Härmed må nu vara hur som helst, det utgör i alla händelser för den mod. engelskan ett så karaktäristiskt drag, att jag anser mig berättigad att med några ex. utöver de ovanst. belysa detsamma. En sak som härvidlag bör framhållas är att dessa substituerade rel. satser fortfarande bibehålla sin syntaktiska karaktär av subjektsatser, objektsatser osv.[1]) Allra vanligast är denna substitution då verbet i bisatsen är *to be.* Jag har ej aktat nödigt skilja utrops- och frågesatser. A. Med *to be:* 1. *She became painfully imbued with the incubus she must be to Mr. Carlyle* (East Lynne 160)—2. *She recognised the drunken brute that he was* (ib. 177) —3. *Those who advised him in the matter, knowing too well the manner of man the Count of Hentzau was* ... (Rupert 8). I den vanliga frasen *I know the sort of man he is* torde vi ha att göra med en verklig rel. sats, om det bet. I "know the human type he belongs to", varför även talar att *he is* kan utelämnas. — 4. *Her correspondence with me throws a light on the girl she is* (Comedians 204)—5. *Hilda could distinguish the young girl that Sarah had once been* (Lessways 258)—6 ... *the jail where Tom Bakewell lay groaning over the results of the supermundane conflict and the victim of it that he was* (Ordeal 35)—7. *Before he could hear of the sort of man Mr. Warwick was ... the bridal bells had rung* (Diana 58).

B. Andra verb: 8. *When the offer was first made I little thought the turn which events might take* (Return 229)—9. *The proprietor soon saw the sort of man he had got hold of* (Memoirs 9)—10. *They have to be taught the stuff Alvan is made of* (Comedians 121)—11. *There wasn't time for me to write and say the play I had decided on* (Jude 297)—12. *They spoke of his visit to her; of the captive she had made of him* (Beatrice

[1] De äro således endast skenbara relativsatser.

Digitized by Google

36). Av utrymmesskäl avstår jag från ytterligare illustration, jag skall endast tillägga ett kuriöst fall som utan tvivel har denna tendens att tacka för sin uppkomst: 13. *No matter what the price Newfoundland codfish is, Iceland will quote 55 per cwt under to get the market* (Times Weekl. $^{14}/_{2}$ 1921). Detta är utan tvivel en kontamination av *what price* och *the price that.*

Min ovan uttalade hypotes om att denna företeelse kanske kunde sägas utgöra ett led i engelskans nominala tendenser var ej avsedd att utgöra någon slags förklaring. Man har ifråga om språkliga »tendenser» naturligtvis alltid skyldighet att söka uppspåra den l. de yttre faktorer, som kunna ha givit impulsen till denna tendens. En huvudfaktor tycker jag mig finna i sådana elliptiska utropssatser som: *The disappointment it will be to Mr. Raymond!* (Strand, Apr. 1916), med ursprungligen underförstått *is terrible* e. d. Då all känsla av det underförstådda predikatet hade gått förlorad, m. a. o. då det kvarvarande uttrycket i sig absorberat predikatets innehåll så att detta såsom överflödigt bortföll, framstod det såsom ekvivalent i detta fall med *What a disappointment it will be* och kunde formellt behandlas på samma sätt, alltså t. ex. *It can be imagined the disappointment it will be* eller *I cannot say the disappointment it will be* med samma verb som skulle använts framför en sats med *what* (jfr. ex. 11). Vi måste då även antaga att bruket utgått från emotionella satser och därifrån spritt sig till oemotionella frågesatser såsom i ex. 11 o. a.

§ 2.

It såsom predikativ.

I denna funktion tyckes *it* vara för grammatici obekant, det förekommer i alla händelser i talspråket: 1. *What it* (sc. the language of old maids) *amounts to is: "Be good, sweet maid, and in course of time you will become stupid and ugly!" They have most of them become it* (Climber I, 11)—2. *Did your brother talk about that* (sc. his wife's bad conduct)? — *Good heavens, no. I am the other* (= belong to the opposite) *party — have always been it* (Leisure 309).

§ 3.

It som objekt vid think.

Poutsma har tre belägg: a) (He is) *Nine years old, though you'd hardly think it* (Dickens) — b) *You are saying that it is an uncomfortable place? — I was thinking it* (Pemberton) — c) *Since he says it, we must suppose Mr. Balfour thinks it* (tidn.). I b) c) är skälet uppenbart, det är verksamheten som sådan vilken framhålles i motsats till *say,* icke tankens innehåll eller kvalitet.

Digitized by Google

För övrigt förekommer det stående i frasen *Would you think it?* (= Would you believe it possible?). Redan hos Macaulay heter det i ett brev av år 1833 (II, 103) 1. *Would you think it? This lad has a hundred and twenty pounds a year for life;* vidare rätt ofta i nek. satser: 2. *That man has got that will with him in his book-room ... — Or in his pocket, sir ... — I don't think it* (Henry 214)—3. *Is it* (sc. the power of the keys claimed by the bishops of Rome) *acknowledged by Milton only in a poetical licence! Do not think it* (Sesame 65) (ett analogt ex. ib. 13)—4. *Alfred, I do hope you won't go on in this way whilst Letty is here. You mayn't think it, but you pain her very much* (Demos 85).—5. *I like what you said ... I listened, although perhaps you didn't think it* (Mirror 78)—6. *Good God said the Rector ... what a position for a man! But I can assure you, nobody would think it* (Leisure 309). Men även eljest: 7. *He's bound to think I've been reading about printing because I was interested in him. I don't care. I hope he does think it* (Lessways 374). — 8. *She thinks herself cured, and I wish her to think it, provided she does not presume upon it* (Paladin 318)—9. *He looked up the muscles of my arm ... And then he said, You could have done it, too* (sc. killed your mother) — *just as if he was pleased to think it* (Leisure 343). Av dessa ex. framgår, att det traditionella bruket av *so* vid *think* blir alltmera kringskuret, vilket ju ej är ägnat att förvåna.

§ 4.

It vid vissa ofullständiga emfatiska omskrivningar.

Den som verkligt subjekt fungerande rel. substantivsatsen kan stundom vara förkrympt till ett adverb (eller prepositionsuttryck), vilket då ensamt övertager det egentliga subjektets roll. Dylika fall har jag endast påträffat såsom uttryckande av befintlighet (egentligt l. figurligt). Av det tiotal fall jag funnit anför jag följande: 1. *Had it been a Richard there! the cup of liberty might have been dashed from England's lips* (there = who had been there) (Men 98). Utgivaren kunde gärna ha bestått detta ställe en not. — 2. *And just as Hilda reached the front door, her mother opened the kitchen door to inform* [the disturber] ... *that he would have done better to try the backdoor ... It was Mr. Cannon at the front door* (Lessways 39)—3. *There was nothing in the cell to produce that dust, and in my belief it was not dust on his hands but some excretion from that human plant running to seed* (Motley 66)—4. *He didn't know whether it was two, or tree, or more men against him, but he fought on* (Mainland 200) — 5. *We're going into the garden to kill the most terrible monster. — O, I see, you are pretending to be warriors. — No, indeed. We are not. It is a real monster in*

Digitized by Google

the garden (Bell, 9)—6. *Whether I go or stay, I'm a better man for having known you — I don't know what it is about you — a high head, a high heart, clear eyes — I don't understand it at all* (Open 168).

Som man finner, kunde ett *there* i samtliga fall substitueras utan att störa meningen, men analysen bleve då en annan. För att förklara *it* synes mig knappast någon annan utväg än den ovan anvisade möjlig.

§ 5.

As much.

Det pronominella *as much* synes hittills uteslutande ha blivit belagt i postverbal ställning. Det förekommer emellertid även initialt, i likhet med *so much: "How wonderful ... of you not to have changed the least little bit!" As much could not be said of Mrs Alston, who had changed a good deal* (Gentleman 55).

§ 6.

Då *it* kan förekomma i betonad ställning (jfr. Poutsma 706 ff.) följer som en självklar sak, att även *its* kan göra detta: *And you think to temporise, to make some scheme of compromise that will enable you to live in your way while that* [sc. machinery] *lives in its* (Food 208).

§ 7.

Such i utropssatser.

Att *such* förekommer i känslobetonade utsagor, är ju ingenting nytt. *I have had such a splendid time!* Liksom det motsvarande bruket av *so* tillhör detta som Borst (Die Gradadverbien im Englischen s. 112) anmärker, väsentligen kvinno- och barnspråket, det har någonting »gushing» över sig som gör att det skys av män. Vad som emellertid tyckes behöva uttryckligen framhållas [1]) är, att *such* även förekommer i rent impulsiva, exklamativa meningar, vilka äro psykologiska ekvivalenter till interjektioner. Det är då fullkomligt analogt med det svenska obetonade sådan, vilken, vad för n. Enbart det faktum att ett *such* ofta har initialställning är tydligen intet bevis för satsens karaktär av exklamativ mening såsom i: *Such a nice place we'd have made for them too* (Food 199), då en sådan sats liksom *A wonderful journey I have had!* kan vara ett känslobetonat omdöme, *men* då man finner att ett *as* insmyger sig som korrelat till *such* torde detta kunna få anses som ett fullgiltigt bevis för meningens ovan antydda karaktär. Jfr. sv. Sådant väder som vi ha haft sista tiden! Ex. 1. *Such asses*

[1]) Poutsma har ingenting att förmäla i saken.

Digitized by Google

as he and Ma made of themselves! (Bleak House 51)—2. *Such a bill as he sent in, too, for what he called medical attendance!* (Gentleman 165)—3. *Such scenes as I have had with them* (Rezanov 166)—4. *Such a time as we have passed through! moaned Mrs. La Roche* (Woman 40)—5. *Mrs. Martin continued: Such a charge as she is, mylady, on account of her great age* (Tower 292)—6. *Such a stranger as you are ... she exclaimed. Fancy, it's getting on for a month since any of us saw a sign of you* (Betrayal 95). Att *such* härvidlag kan vara betonat är ju klart om man vill lägga särskild känsla däri, men oftast är det obetonat, en sådan sats som *such a stranger [as] you are* måste anses psykologiskt likvärdig med *What a stranger you are.*

§ 8

What med satskorrelat.

What påträffas såsom syftande på en föregående sats i den i talspråket gängse frasen *what's more,* alltså i strid med den grammatiska regeln: 1. *You order them* (sc. your relations) *about .. and bully them into doing all sorts of things they never had any intention of doing, or any wish to do, what's more* (Relations 235)—2. *Well, we can't all be as clever as Miss Hamilton, and most of us wouldn't like to be, what's more* (ib. 247.).

§ 9.

Interr. who, what.

Man torde kunna uppställa som regel att *who* och *what* alltid äro möjliga i rent retoriska frågor även med följande part. *of.* Av utrymmesskäl anför jag endast några få fall: 1. *And yet, who of those who had known the Kid in the past would dream that his wileness was so utter as this* (Spoilers 283). —2. *Who of her admirers would not feel glad and proud to leave such fragant blossoms offered to him in so light and graceful a way* (efter Wendt)—3. *Who of us does not possess similar treasures* (id.)—4. *All in the past that elucidates the present, and what of it does not? must be utilized for training* (Schools 255)—5. *He* (sc. the rival) *was nearly always with her ... Now what hours of what days were left for the voluntary outcast in sweater ... of revisiting the glimpses of his moon* (Open 213). Att den följande best. i 6. *Who of gods and men has dared thus to come between him and his bliss* (Morning 248) ej kan influera på valet av pronomen är en självklar sak. då best. tydligtvis endast är en slags förstärkning (= whoever). Jfr. det förstärkande *of all others* såsom i (självgjort ex.) "Who[m] should he meet of all others when turning the corner but..."

Digitized by Google

§ 10.

Interr. which.

Which användes ibland där det ej kan vara tal om något urval, nämligen såsom hänförande sig till *ett förut nämnt substantiv i bestämd form:* 1. *That poor young man! — Which? — Mark Lennan. Haven't you seen?* (Flower 113) — Att *which* här skulle vara orsakat av något klarhetsbehov[1]) synes ej böra antagas; jfr. *You are a good fellow ... but you have one fault. — What? he asked indignantly* (Bummel 41). — 2. *I was walking along the street, I began. — Which street? asked my aunt* (Strand, Apr. 1916)—3. *Are you comfortable at your hotel? I said. — At which hotel? — The hotel you are staying at. — — I am not staying at an hotel. Stopping with friends* (ib.). Att här tänka sig att den frågande skulle ha en viss grupp av föremål i sikte, är ju uppenbart orimligt. Kan det möjligen förhålla sig så, att *which* ibland innebär liksom en otålig uppmaning att precisera, vad som av den tillfrågade ponerats såsom bekant? Huru därmed än må förhålla sig, synes det mig uppenbart, att den gamla formeln om urval ej räcker till för alla fall. Vidare finner man ofta ett *which* predikativt med ett *that, those* som subj. t. ex. 4. *Some lines of Tennyson come to my memory, — Which are those?* (New Grub Str 22)—5. *I find myself always coming back to my own point of view. — Which is that? — Oh, haven't I spoken of it often?* (Interview med Walt Whitman i Rev. of Rev. häfte?).

§ 11.

Some.

Bet. emotionellt *some* såsom i *It took me some time to do it* omnämnes av Poutsma endast vid *masswords.* Att det — väl genom inflytande västerifrån — börjat inträngа i britisk eng. även vid vad Jespersen kallar *thing-words* (som kunna taga obest. art.) inses av följande ex. 1. *Then Poor, without another effort upon her, drained the glass. The deed—some deed—was done* (Bendish 172)—2. *Upon my word, Ashe, how well you look! You have had some holiday* (Ashe 282). I Britling (356) säger en amerikan: *I thought that if I could take two prisoners in my first charge, I was going to be some soldier.*

Denna "pregnanta" användning av *some* beror väl på *understatements* l. litoteser, konventionellt blygsamma undervärderingar av det egna, vilka sedan genom bruket förlora sin modesta karaktär och därmed vålla betydelseförskjutning. I detta fallet markeras denna förskjutning genom stark ton, vilken alltså får

[1]) Jag menar, att *what* skulle kunna förstås ss *What did you say?*

Digitized by Google

antagas ha tillkommit senare. Jfr. sv. »han var något till förtjust». Det slangartade bruket av *something* såsom i *I wouldn't go through that first term again for something! My God, I was miserable?* (Sonia 91) går väl tillbaka till samma orsak.[1]) *Something* är en substitution för *a great deal,* som ju även förekommer i liknande uttryck och i sin ordning bör betraktas som en litotes (= anything whatever). Något belägg med *a great deal* har jag tyvärr icke tillhands, det torde för övrigt vara överflödigt.

* *
*

Uttryck av typen *some considerable time* (varpå Poutsma ej ger ett enda modernt exempel) föres av honom samman med ovan avhandlade fall, enligt min tanke med orätt. Detta (åtminstone i regel) obetonade *some* är en rest av äldre språkbruk. I Evelyn's Diary stöter man oupphörligt på sådana uttryck som *some considerable height, some considerable charge or advantage* o. s. v. Här några moderna ex: 1. *For some long time she was thus held in an unspeakable consolation* (Interplay 177) —2. *A man who has uttered one stock moral generalization does not dare to utter another till after some considerable interval* (Times Lit. Suppl. 4/6 20)—3. *Soon his car could be heard bearing him away with some unnecessary noise* (Fraternity 275) — 4. *The lack of thought-out business idea in the whole system must have some considerable effect* (Rev. of Rev. Sept. 1912)—5. *The Dower House remained for some good while untenanted* (Waif 80). — Sammanställningen *some slight* är tämligen allmän: 6. *I have narrated this ... incident because it gives some slight idea of the responsibilities which have fallen to my lot* (Memoirs 10)—7. *Mrs. Vivian's eyes twinkled with some slight amusement* (Dodo 40)—8. *The civil service has undergone some slight modification in the last hundred years* (Remember 164).

* *
*

Enligt Poutsma skulle *some* om *thing-words* i sing. endast påträffas i frasen *some of these days.* Det torde emellertid kunna ifrågasättas huruvida det icke förekommer även eljest, där missförstånd är uteslutet. Att det härvidlag rör sig om talspråket är ju självklart. I *Dolly* (13) finner jag: *I thought you were going to be silly and throw away your chances on* (= marry) *some of the men who used to flirt with you.* Här kan det naturligtvis ej vara tal om mer än en individ, och missuppfattas ej heller. *Some* är här svagare än *one,* vilket hos den tilltalande kunde väcka föreställning om att en viss best. person avsåges, och bet.

[1]) Äv. ty.: "Ich gäbe etwas darum, wenn ich . ." o. d.

Digitized by Google

ung. *one or other,* liksom för övrigt i frasen *some of these days.* Ännu ett ex. visserligen från den i språkligt avseende mindervärda *East Lynne* (411): *You must allow us to put you in nomination... There's no one else fit for it. As good send a pig to the House as some of us.* [1])

§ 12.

Little, few.

Att *a little* står med bet. av *little* ej blott efter *not* utan även efter *more than* är ett faktum, vilket grammatici hittills tyckas ha förbisett. Ex. *Well, to be plain, we wrangled about it more than a little* (Croft, 316). Inskjutningen av ett *a* mellan *not* och *little* beror rimligtvis i första hand på rytmiska grunder, *a* är här i sig alldeles betydelselöst och tjänar så att säga blott såsom en buffert för att förebygga kontakten mellan två starkbetonade stavelser. Men genom en i språkets liv icke ovanlig process har det på rent yttre, akustiska grunder vilande sammanhanget mellan *not* och *a little* för språkuppfattningen övergått till ett idésammanhang och har sålunda kunnat verka analogiskt i sådana fall där rytmiska grunder ej föreligga, såsom vid *more than* som är betydelsebesläktat med *not.* Att språkbruket vacklar efter *but* förklarar jag sålunda: vid *but a little* verkar analogien från det nekande ordet *not,* vid *but little* ha vi det ursprungliga förhållandet, efter det svagbet. *but* finnes ingen anledning att inskjuta ett »buffertord».

Amerikanismen *quite a few* (= not a few) börjar inträngа även i britisk engelska. Utom åtskilliga belägg från tidningar har jag antecknat: *Quite a few times before during their partnership he had shown himself in this mood* (Leisure 380). Ett från Times Weekly 3/6 21: *Still* (sc. in spite of many other entertainments) *a few Londoners went to Epsom as usual. Quite a few, as they say.* Tillägget vittnar ju oförtydbart om att frasen, liksom många av dess gelikar, har vunnit fotfäste på britisk mark. — För övrigt påträffar man *a few* i neg. bet. även utan föreg. *but* l. *not: If she can look for a few of the lighter pleasures of life, she has at least the knowledge that she is of use in the world* (Dolly 11). — Omvänt finner man *few* i st. f. det av grammatici fordrade *a few* ("After *not* we regularly find *a few*", Poutsma): *The Benthamite training may have stimulated the finer intellects (and they were not few)* Macaulay 1, 164.[2])

Även här spela satsrytmiska skäl in: *not* står här i en »sänkning» framför det starkt betonade slutordet *few.* Annorlunda är förhållandet i t. ex. *Not a few remained at home.*

---

[1]) Daily Mail [30]/[3] 22. *Sir, — Will some of your meteorological readers inform me what distance a London fog has been known to travel?*

[2]) Ett *a few* förefaller här omöjligt.

Digitized by Google

§ 13.

Adverbiellt no.

Poutsma säger (s. 1136): "There are no instances of *no* modifying a predicative positive". Det förekommer emellertid vid *different* såsom intygas av beläggen: 1. *Could it be possible that in the course of a single night she had changed so greatly as to be now no different at heart from the original woman* (Woman 150)—2. *The problem, save in its scale and freedom is no different from the problem of Great Britain of Europe* (Future 275). Det kunde vara lockande att antaga utvecklingsgången *no otherwise* (vanligt) > *no differently* [*they* (sc. authors) *are wonderfully like the rest of their fellow-creatures and should be treated no differently* (Remember 264)] > *no different.* Detta vore kanske emellertid att gå över ån efter vatten, då *different* är till betydelsen närstående en komparativ. Båda faktorerna kunna ha medverkat.

§ 14.

Till sist ett par kuriosa. Efter *nothing like so* + adj. får man någon sällsynt gång se och förmodligen ganska ofta höra *nothing half so: There are places very like this over here — nothing half so good but similar — the Mersey estuary etc.* (Riddle 159).

Wells skriver i Lewisham (6): *It takes, I have been told by an eminent scholar, about a thousand hours of sincere work to learn a language completely which gives you ... one each a year before breakfast.* Väl en tillfällig kompromiss mellan *each year* och *a year.*

Kap. 3. Verbet.

§ 1.

Något om presens med futurbetydelse.

Det är ej min avsikt att här inlåta mig på några spekulationer utan endast att lämna ett litet komplement till förefintliga läroböckers mer eller mindre ofullständiga behandling av detta ämne. Av utrymmesskäl måste jag inskränka illustrationsmaterialet så mycket som möjligt.

A. *Påstående satser.* Presens begagnas här, då den talande vill uttrycka en *emotionellt betonad* visshet om att någonting kommer att inträffa.

I. Huvudsatser: 1. *Smith of the Gods* (= Weland), *I said, the time comes when I shall meet you plying your trade for hire by the wayside* (Puck 24) — 2. *And mark you this ... If she comes here, she comes for good. That's a certainty* (Iliad 161)—3.

Digitized by Google

The moment we get within range of Constantinople, Turkey goes out of the war (Sonia Married 16) — 4. *Good-bye, old man. We meet in heaven, if not before* (Sonia 350). — 5. *Then — when he comes? asked Bernenstein. — He finds such a king as Rischenheim found* (Rupert 81) — 6. *And if he's nailed, Eton wins, concluded Desmond* (Harrow 43) — 7. *Down that way — nothing but potbanks and chimneys . . . But what does it matter? An end comes, an end to all this cruelty* (Plattner 178) — 8. *If . . . he falters for one moment in his . . . condemnation of this scheme, he loses the day for himself and for us* (Leader 115).

II. Bisatser: 9. *I should like to bet you a shilling that he asks her to marry him before this time next year* (Barbara 232) — 10. *I don't mind betting I get Sonia away without even calling on the ambassador* (Sonia 309) — 11. *Now, I thought to myself, it's ten to one that Eliza finds me out* (Eliza 73) — 12. *I'll lay a hundred to one they don't come back alive* (Sonia 273). Hit räknar jag även fall av presens efter *hope* och liknande verb (tämligen ovanligt i britisk eng. men synnerligen allmänt hos amer. skriftställare): 13. *No, of course they needn't* (sc. accept the invitation), *Bess replied, but I suppose they come, hoping against hope* (Interplay 315) — 14. *I hope something turns up for us. Don't you?* (brev från prästman i Daily Mail $^{2}/_{2}$ 22). Amerikanska: 15. *How's your father? He's not well this evening — Too bad.. Hope he gets better* (Munsey's Mag. May 1920). 16. *It's my first coyote* (= sprängtunnel) *and I hope it works* (Strand, March 1918). (Jag föreställer mig att dessa ex. ej skulle såra ett brittiskt öra.) Till denna grupp för jag även fall med *you see if,* där presens är regel: 17. *I shall tell him I'm coming. You see if he doesn't come too* (Dodo 158)—18. *Try her with that fly and see if she don't rise* (Gentleman 75).

B. Frågesatser, inledda av *when* l. analoga ord. Presens i frågesatsen anticiperar ett presens med tidsadverbial i svaret. Ytterst allmänt.

19. *And now when does the conquering heroine set forth on the invasion of Saxony?* (Barbara 232)—20. *I shall fly straight to town and set my house in order for the season. When do you come? she asked, smiling on him* (Prospero 267).

21. *And when do you go back to England? We're off on Tuesday* (Flower 138).

22. *When does England see you again? — In two years* (Iris 132) — 23. *At what time do we sail? Is the anchor up?* (Beatrice 13) — 24. *Alvan bent to her, on a sudden prompting: When do father and mother arrive? — To-morrow* (Comedians 37) — 25. *The Vision was in Longman's* (a publisher's) *hands, the preface written, the Manifesto was out. Everything was in train — and when did Poor arrive?* (Bendish 207).

Digitized by Google

Till anticipationsgruppen räknar jag även följande, där *presens anticiperar en imperativ:*

26. *She took a pen immediately. Where do I put my name?* (North 185)—27. *When I write to father, what do I put at the end? said John, his eyes still riveted on the envelope* (Tempest 73)—28. *It's clearly to your advantage ... to teach me quickly and well. Do I pull this? Ah! So! Hullo!* (Sleeper 192)—29. *Stick by me, Jack! What the devil do I do?* (Gadsbys 59) — Presens har här antagit betydelsen av *should (ought to).* Det har verkat analogiskt i följande fall: 30. *Where do we go?* (Deodars 209)—31. *Anyhow, which way do we go?* (Bummel 212), där det ej väntas en imperativ i svaret utan ett *Let us.*

I direkta frågor med *happen* och *become of* synes presens i talspråket vara det normala: 32. *And if you can't raise it* (sc. the money), *what happens? He goes bankrupt?* (Sonia 344)—33. *I believe that plenty of our friends want it* (sc. some change from town life). *I may be wrong. If I am, what happens? You and I will have our quiet week alone* (Climber II, 18)—34. *If we're all asked to pledge ourselves beforehand, what becomes of the secrecy of the ballot* (Almonds 145)—35. *Suppose anything were to happen to you, what becomes of Dora and me?* (New Grub Street 7)—36. *I don't mind if I do come with you, said I. What becomes of Archie? — He's going to take his mother and sisters to Albert Hall* (Dolly 90).

Dessa fall torde ävenledes böra föras till anticipationsgruppen, presens anticiperar ett presens i svaret, vilket betecknar följden såsom alldeles given.

* *
*

Ej blott rel.-satser med futural huvudsats som Hammarberg-Zetterström säger, utan även ind. frågesatser till dyl. huvudsatser ha åtminstone i otvunget språk presens. Särskilt märkes frasen *to see what happens.* 37. *You'd better go abroad to-morrow, I can let you know what happens* (Driver 189). — 38. *Shall I go out and warn the fellow to clear off, or shall I wait to see what happens when she goes away?* (Fraternity 94)—39. *I suggested that she should stop it* (sc. the allowance) *and see what happened when she's exhausted her present funds* (Sonia Married 235)—40. *I don't see that anything could be done now. We shall see whether he gets on* (New Grub Street 88). Ang. *you see if* med presens se ovan! Däremot naturligtvis *We can't tell what will happen* (Britling 187), *I don't know what will happen* (Ashe 413) med presentiska huvudsatser.

* *
*

Digitized by Google

Efter uttryck som beteckna likgiltighet står i mod. eng. regelbundet presens i den ind. frågesatsen: 41. *It is not enough to invite the immigrant ... and then leave him where he is, indifferent to what becomes of him* (Times Weekly $^{24}/_{12}$ 20)—42. *I dont mind how long they stay here* (Quisanté 70)—43. *How the devil do I know what's to become of you? What does it matter what becomes of you?* (Pygmalion 164)—44. *I don't greatly care whether this secret comes out or not* (Denzil 262) etc.

* * *

Slutligen må omnämnas bruket av presens i satser med *whatever* etc. (omväxlande med *may* i skriftspråket). 45. *Whichever way it goes, said one miners' representative, we shall not have it all our own way* (Times Weekly $^{29}/_{10}$ 20). — 46. *Whatever happens to me in the future, I do not think I can well have a bitterer cup to drink* (Waif 198).

§ 2.

Would som förflutet futurum i satser utan »indirekt tankegång».

Det är på tiden att legenden om oanvändbarheten av *would* i dylika satser en gång för alla avfärdas. Det är obegripligt att den har kunnat spöka så länge trots de dementier varav den moderna litteraturen vimlar. Mina sedan flera år tillbaka gjorda iakttagelser fann jag sommaren 1920 bekräftade av Aronstein (Anglia 29), där han ger några få exempel. Jag går nu att genom ett någorlunda rikhaltigt beläggmaterial belysa frågan. Stilistiskt sett innebär detta bruk, att författaren — ofta parentetiskt — meddelar läsaren liksom en direkt upplysning om att det eller det skulle komma att inträffa. Detta synes stundom förläna någonting visst intimt åt berättartonen, kanske beroende på associationen från det direkta talets *will*.[1]) Mestadels med tidsadverbial ss. *soon, always, never,* o. s. v. Ofta står detta futurum i motsats mot ett föreg. preteritum (jfr. nedan ex. 6—12).

1. *Joyce came in, the upper servant at Miss Carlyle's. She was of middle height and would never see five-and-thirty again* (East Lynne 58)—2. *Old Coles didn't know what a lot of mistakes he made* (by thinking, among other things, that his little girl had only left him to visit some relatives). *The little maid had become big and grown up, and would never leave the asylum* (Granite 33)—3. *He crushed the bluebells as he walked, not wilfully, and they bled when broken, pouring out ichor from the heart of their roots, and next spring they would be barren*

1) Författaren vänder sig så att säga direkt till sitt auditorium och talar helt objektivt om vad han vet skulle komma att hända. Ofta med bibetydelsen *as was natural, as was to be expected* och ofta förekommande i beskrivningar.

Digitized by Google

(ib. 98)—4. *The Ceremony* (of giving birth day presents) *was thus concluded, ... soon they would be all in the hall and then they would separate* (Mirror, 22)—5. *The train rolled ... over the darkened plains of France, and within the long wagon-lit the hush of sleep had fallen. To-morrow there would be sunshine; to-night there were the dreams* (Pearson's, Aug. 1921) [1])—6. *Its faded red brick had weathered many London storms and would weather many more* (Mirror 3)—7. *This was her nineteenth year; she had seen eighteen springtides and would see another very shortly* (Croft 37)—8. *The drawing-room window... was open, and in the window seat sat two women. The talk had been intimate; it would be intimate again; but for the moment Lucia took it to the surface* (Climber II, 117)—9. *High aims, pure ambitions were stronger in him than they ever had been; stronger than they ever would be again* (Morning 183). — 10. *It was a maelstrom of fire taking place where nobody had ever been or ever would be* (Tower 8)—11. *Justice Hare... was recovering, but would never again be the man he had been* (East Lynne 527)—12. *It was this ability to see the other person's point of view that had been, and would always be, the curse of his life* (Mirror sida?) [2]) —13. *She would be stout in later years; there were already little dimples in her cheeks* (Mirror 468).

Alldeles särskilt hemmastatt är detta *would* i attributsatser, där ett *was to* ofta skulle förefalla tungt, för att icke säga pedantiskt. 14. (Skildring av en oceanångares avfärd) *Their* (sc. the young women's) *laughter (which would soon become one of those unending oceanic accompaniments that make land so pleasant again) was even now competing with the noise of the screw* (Relations 7)—15. *The robin that had been drinking near its roots shot ... and sank again in transitory yielding to the earth-force that would some day defeat it for ever* (Times Lit. Suppl. $^{29}/_{10}$ 20)—16. *This journey appeared to Mr. Carlyle a very simple occurrence, and yet it was destined to lead to events that would end only with his own life* (East Lynne 111)—17. *She was very white, and her little hands ... twisted a lace handkerchief between them, that would soon be in tatters* (Ashe 72)—18. *Wilfrid moved with her to the spot at which she would step from the deck* (Morning 306)—19. *The next day ... leaving behind them twenty men, of whom ten would not see their homes again, the column went forward* (Girondin 330)—20. *Hedgerows and trees were all coated with a chill dew which soon would whiten with the night's frost* (Primrose 451)—21. *Throughout the world there were houses in which the glory of peace would be turned to mourning by news of a son who had been killed*

---

[1]) *5 a: The sun had been getting lower ... There were splashes of ruddy light ... Soon these would fade, and all would be gloom* (Vixen 195).

[2]) Detta är en fullt objektiv skildring av personens i fråga karaktär.

Digitized by Google

(Remember 222). Andra bisatser: 22. *Though it would not be September till next day, yet there were already traces ... that Autumn had tinted the woods* (Primrose 451).

Dessa belägg, vilkas antal skulle kunna utökas ad libitum, tala ju ett språk som ej kan missförstås, och jag kan väl våga hoppas att de i någon mån bidragit till avlägsnande av en gammal missuppfattning.

§ 3.

Fallet "If I married you I should be cheating you".

Vid avfattandet av mina båda små studier i denna sak (Mod. Spr. sept. nov. 1919) kände jag ännu ej till den av tyska forskare några år tidigare lancerade teorien om den progressiva formens användning som "intensivum", d. v. s. den avser icke det durativa, "extensiva" i handlingen, utan dess kvalitet, "intensitet", med emotionellt underlag. Detta överensstämmer rätt väl med mitt analyseringsförsök i novemberuppsatsen. Vad som är nytt i min uppfattning är — jag tillåter mig att än en gång resumera saken — att detta "intensivum" i allt större utsträckning genom "nötning" förlorat och förlorar sin ursprungliga karaktär och nedsjunker till ett formellt element, nämligen det att markera det logiska förhållandet mellan tvänne handlingar. Denna process har enl. min mening framför allt befordrats av just sådana sammanställningar som rubrikfallet representerar, men vilkas roll helt och hållet förbisetts. Det är betecknande, att i Marinoff's avhandling just om detta spörsmål bland flere hundra belägg ej *ett enda* återfinnes av denna typ. Det förefaller mig axiomatiskt klart, att ett "intensivum" såsom sådant alldeles särskilt måste vara underkastat förvandlingens lag. Den riktiga uppfattningen synes ha föresvävat Aronstein (Anglia 30) då han säger att den progressiva formen tjänar "der Gleichsetzung zweier Handlungen". Han synes emellertid ej ha dragit konsekvenserna av sitt påstående. Det säger sig självt, att jag skulle citerat Aronsteins uttalande, om det då varit mig bekant.

§ 4.

Def. Tense med futural betydelse.

Om den roll denna användning spelar i nutidsengelskan får man även av specialarbeten ett mycket inadekvat begrepp. I Marinoffs arbete utgöres den till ett 40-tal uppgående exempelsamlingen — frånsett ytterst banala fall med *come, go* och andra vanl. rörelseverb — av fall, vilka enl. min tanke ej ha med saken att göra: Några stickprov: "I can't breathe between these hedges, my temples are bursting". — "My head is splitting". — "Take him down, don't you see you are killing him! The collar is

Digitized by Google

choking him!" — "He looks as if he is dying!" o. s. v. i samma stil. För vanligt sunt förstånd vill det tyckas, som om def. tense här ej alls uttrycker framtid utan att vi här ha def. tense i sin ursprungliga funktion, ehuru med emotionell överdrift, vilket knappast torde kunna betraktas såsom en speciellt syntaktisk funktion. Man kunde då med lika rätt påstå, att "dödar" i "Ni dödar mig med edra tråkiga historier" har futural betydelse. Om jag i denna fråga ej kan säga det förlösande ordet så kan jag dock giva ett rätt representativt illustrationsmaterial som kanske kan vara till någon nytta. Man tycker sig kunna urskilja två olika nyanser: 1) *be + ing* är ungefär ekvivalent med "I have engaged myself to do this or that"; 2) ungefär ekvivalent med "I have made up my mind to do this or that." Huruvida detta skall klassificeras såsom ett "intensivum" eller icke, därom må de lärde tvista. Grupp 1 träffa vi huvudsakligen i sådana uttryck som avse "social engagements" av ett l. annat slag och den tyckes i många fall ha stelnat till en mer l. mindre "mondän", konventionell uttrycksform. Dessa fall ha så ingått i det allmänna bruket, att jag anser det överflödigt att giva mer än några få ex. 1. *He is marrying one of Doctor C.'s three pretty daughters* (Dial. 181). — 2. *There had always been someone else with them, her father, or her fiancé, the Englishman who was giving her a title* (Strand Mag. March 1918). — 3. *Mademoiselle is not at home, said the servant. — Not at home! But I am dining with her, my friend* (Ghost 232). — 4. *He comes of age you know, and we are giving a ball* (Dodo 155). — 5. *And then I suddenly remembered my engagement — I was lunching with M. B. at the ... Club* (Almonds 24). — 6. *What dances am I giving you next week! No! You must have written them down wrong* (Deodars 213). — 7. *Reading in the paper that your brother was preaching in St. George's Chapel, I went down to Windsor ... to hear him* (Brothers 227) — 8. *I can find you a job ... Are you doing anything on Friday?* (Strand. Apr. 1916).

Grupp 2 uttrycker som ovan sades *"I have made up my mind"* och *detta framhålles som ett själstillstånd vilket för tillfället behärskar den talande.* — 9. *I'm chucking the Staff and joining Val in the Guards* (Sonia 341). — 10. *Of course I'm putting you next to her* (at a dinner) (Prospero 111). — 11. *Are you recognizing the child? I asked* (the child is not yet born) (Sonia Married 302). — 12. (Letter) *Dear Lily — I am asking a certain number of men to shoot at Markshill during the first week of December* (Gentleman 72). — 13. *I feel already pricks of conscience because I am bringing down Jack Cheekey* (a much dreaded lawyer) *upon him* (a young man who is suspected of having made away with a will) (Henry 216). — 14. *What are you doing with it* (the corpse that you have found), *she asked. — John H. is bringing a waggon, I answered. I suppose he had better take it to the police station* (Betrayal 26) (*is bringing*

Digitized by Google

väl under inflytande av frågan). Det är rimligtvis i huvudsatser med *I* (samt i frågesatser med *you*) med verbet i presens som detta bruk utbildat sig och därifrån har det spritt sig i vidare kretsar, varvid ovanberörda subjektiva nyans kan vara mer l. mindre framträdande. — 15. *He got into communication with Schiller and offered to make a deal. But S. was not selling* (Strand, Apr. 1916) — 16. *I'm glad he's buying the house.* (Cupid 143). — 17. *Six men ... were prepared with advice, but Tommy was not taking advice* (Tommy 189). — 18. *Eliza, said the girl, had asked her if she could spare it* (sc. the ink) *as she was writing to her married sister* (Eliza's Husband 71). — 19. *Loring* (the bridegroom) *appeared for the last time in his Staff officer's uniform. The honey-moon was being spent in Ireland* (Sonia 342). — 20. *I explained that Malleson* (one of the party on board the yacht) *wasn't dining. C. looked concerned. What's up? he asked. Toothache?* (Iliad 22). — 21. *As I was taking a fair number of paid hands with me. I did not consider it necessary that all the gentleman adventurers should have a knowledge of seamanship* (Alerte 59). — 22. *It is as foolish to lie to your detective as it is to lie to your doctor, I said. I was not taking any nonsense from a Levantine knight* (Strand, Apr. 1917). — 23. *Who was there for me to marry? she answered. The men who wanted me, clerks ...* (etc.) *I wasn't taking any of that lot* (Calvary 65). Slutligen ett par telegram: 24. *Accident has happened to Edensore. Break news to Sue. No alarm. Am writing particulars* (Finger 59). — 25. *Regret detained here. Am writing* (Strand, Febr. 1918).

Kap. 4. Konjunktioner.

§ 1.

"A boy so big as you".

Man tycker, att våra redan förut så detaljtyngda engelska grammatikor på denna punkt kunde visa ett mindre strängt anlete. Även den alltomspännande Poutsma tager, såvitt jag kunnat finna, ingen hänsyn till det faktiska moderna språkbruket. Man kan naturligtvis ej betvivla att "språkanden" i detta fall arbetar på en differentiering, men i detta fall förefaller denna ävlan skäligen utsiktslös. Jag låter fakta tala: 1. *And as for forgiving, you can't forgive or not forgive a thing as big as love* (Climber I, 188). — 2. *Well, I detest giving an opinion upon anything as vital as this* (Paladin 66). — 3. *It was a cynical and a stupid thing to say of a man as hard-working and as capable as the young Prime Minister of England* (Clutterbuck 164). — 4. *It is ill work accusing any man as talented and honest, as devoted to the public service as the late Lieutenant Governor of*

Digitized by Google

Anapootra (ib. 198). — 5. *There was, indeed, no comparing types as different as Lucy T. and Vera M.* (Crime 124). — 6. *Still when one is as great a sinner as Wee Willie Winkie even a man may be permitted to breakdown* (Ekblom 56). — 7. *You're a lucky man to have anyone as fond of you as she is* (Midas 296). — 8. *Yes, I know I am weak ... in loving you as intensely as I do* (Vixen 449). — 9. *In a family as big as ours there are always so many things* [sc. to distract one] (Mirror 74). — 10. *The country supports but few people, and those were apparently not dangerous to a white man, at any rate not when accompanied by as large a party as Captain Ward's* (Times Lit. Suppl. $^{28}/_{2}$ 21).

§ 2.

"As nice as nice.".

Denna till synes så gåtfulla sammanställning omnämnes av Oldin (Mod. Spr. mars 1916) i sammanhang med fördubbling såsom förstärkande uttryck. Det kan ju möjligen vara av intresse att erinra — eftersom N. E. D., efter vad jag kan se, alldeles ignorerar saken — att detta anses, säkerligen med rätta, såsom ellips av *as nice as nice can be.* Borst (Die Gradadverbien im Englischen § 10) omnämner icke att varianten *nice as nice* även förekommer: *Bitter sea and glowing light, bright clear air, dry as dry — that describes the place* (Times Weekly $^{4}/_{2}$ 21, R. Jefferies). Man kan ifrågasätta huruvida vi icke ha en ytterligare stympning i: *Farmers they were ... once I stayed there a month, and came back as fat — Mum was ashamed of me* (Leisure 153). Detta bruk erinrar om den svenska kollokvialismen "vi hade så roligt så". Jag gissar att detta också går tillbaka till en stympning av "så roligt så roligt".

II. TILL SATSSYNTAXEN.

I deras avsnitt behandlar jag saker som höra såväl under den enkla som den sammansatta satsens syntax.

§ 1.

Attribut vid ordpar av typen "from house to house" och analoga.

Ehuru det följande kanske snarare är en stilistisk än en syntaktisk fråga, har jag dock ej velat förbigå densamma, då den konstituerar ett såsom det tyckes för engelskan — i motsats mot ty. och fr. — säreget drag, vilket dessutom hittills förblivit alldeles ouppmärksammat. Då vi i sv. vilja qualificera en sådan

Digitized by Google

grupp som *från hus till hus*, måste vi säga t. ex. »från det ena förnäma huset till det andra», och enahanda är förhållandet i de båda andra stora kulturspråken. Engelskan kan säga "from great house to house" och det är en del fall av denna och liknande art som jag här vill illustrera.

I. Attributet upprepat framför båda substantiven:

1. *He tracked her from great house to great house and jostled with the mob . . . to see her entry and exit* (Bendish 124) —2. *From perfect hour to perfect hour they went over the moor* (Helen 306). Detta sätt är jämförelsevis ovanligt. — Vida allmännare är att:

II. Attributet endast står vid det första substantivet:

3. *Meanwhile French unit after unit moved eastwards over the river* (Times Weekly $^{11}/_{3}$ 21)—4 . . . *while over them, from beetling side to side hung the gay flags of the Danish man-of-war* (Prodigal 175) — 5. *It was a sensation of shame which came upon her . . . in reliving swift instant by instant all that had just passed* (Morning 46)—6. *The Prince scores popular success after success* (Times Weekly $^{4}/_{6}$ 20) — 7. *Langholm sought it* (sc. the will) *in bound volume after volume* (Rope 256) — 8. *Loud shriek after shriek came from the window of Mademoiselle* (Voice 124) — 9. (Subst. attribut) *Sir T. W. for long did a lot of climbing — from railway post to post — in Wales* (Times Weekly $^{7}/_{1}$ 21); eller att:

III. Attributet endast står vid det senare substantivet:

10. *Mentally he drew towards him foot by wary foot* (Bendish 129) — 11. *The short tragic phrases fell drop by bitter drop . . . hot and corrosive* (Climber I, 271) — 12. *Moving from bivouac to precarious bivouac . . . I rapidly learnt my work and gained a certain dexterity* (Riddle 157)—13. *. . . while the thinning reserves on the western front impelled the Government inch by reluctant inch to conscription* (Sonia Married 87) — 14. *. . it* (sc. the word "darling") *kept sounding in her ears hour after dark hour* (Flower 140).

Även vid identiska subst. med mellanstående predikat återfinna vi detta fenomen.

I 15. *Indifferent song followed indifferent song, and each earned a more vociferous encore* (Crime 149)—16. *Threat was met by counter-threat, violent fool competed with violent fool for the admiration of the world* (Britling 131) — 17. *Dull fight followed dull fight* (Times Weekly $^{21}/_{1}$ 21, sportreferat).

Av grupp II ha inga belägg anträffats.

III 18. *Hour followed anxious hour and at last was heard . . . the cry of a child* (North 20).

§ 2.

En annan i fraseologiskt avseende rätt intressant och för engelskan egendomlig företeelse som även synes förtjänt av ett omnämnande är pred. subst. med poss. pron. l. genitiv betecknande

Digitized by Google

motivet l. det psykologiska underlaget för den ifrågavarande handlingen.

1. We ought to be glad [instead]... *that she's found someone who will make her happy. It's all your selfishness, Aggie* (she disapproves of the match) (Mirror 221). — 2. *Cunning Hilary! said I. — He used to speak most strongly against him — That was his guile, said I* (Dolly 35) — 3. *I heard the way he was talking to you then; that was his damned good-nature, and he has us at his mercy all the same* (Rope 205) — 4. *I got interested in their subject and found I had more to say than I thought. — Well, well, that's your politeness* (Morning 245) — 5. *I wonder why the fellow hangs to the rear, said Redworth — It's his cunning strategy, poor creature* (Diana 107) — 6. *That is his malice, said Miss M., he only pretends to adore me* (Gentleman 106) — 7. *Lady Anne held it* (sc. the letter) *out. He glanced at the date. "Yes, my carelessness. Well you must excuse"* (Finger 34) — 8. *You look very strange. — Your imagination* (Odd 323) — 9. *That is just your evil mind, Minerva. Your are always imagining things* (Ancestors 288) — 10. *You looked so disgusting that I wonder it didn't set me against drink for the rest of my life. — That was your spiritual pride, Blanco* (Shaw, The Shewing up of Blanco Posnet 384) — 11. *What did he say, asked her listener. — My foolishness, was what he said* (Strand Nov. 1916) =

Det är väl antagligt att vi här har att göra med en ellips, sålunda en stympning för vilken känslan gått förlorad, alltså antingen *It is your selfishness* [that makes you do this or that) eller *Your selfishness* [makes you do this or that]. Då ellipsen nått sitt »döda stadium», alltså är fullt utvecklad, kunna modifieringar med *that* och *all* ha ägt rum. Fall med *play, whim, fun, bluff* o. d. kunna kanske anses som analogiska. 12. *You heard wot Mr. Pope said about penal servitood just now. — Only his fun* (Strand. Nov. 1916, Jacobs) — 13. *Mums Darling! put in Phyllis. It was only his play* (Almonds 59) Jfr. Pickwick 23 (Uhrström): 14. *Only his playfulness, gent'l'm'n, said the head ostler. — Mamma says something about the police, but that may only be Hugh's bluff* (Relations 144). — Angående *my mistake* som jag av vissa skäl sökt förklara på annat sätt, hänvisas till min artikel i Mod. Spr. mars 1921.

§ 3.

Om infinitivkonstruktioner vid vissa verb.

Poutsma säger: "After .. to see .. the acc. with inf. is only possible when then object of perception is an action or the getting into a state." Han nämner ingenstädes någonting om att *to see* ingalunda sällan konstrueras som *perceive*, såsom nedanst. belägg utvisa: 1. *As they near the wreck they see her to be a large*

Digitized by Google

barque (Royal Reader 69) — 2. *He had come to .. the Downs to walk and face his new position. For that position he saw to be very serious* (Patrician 244) — 3. *When one has attained that .. point of wisdom from which one sees all mankind to be fools, the diminutive objects may make what new moves they please* (Ordeal 261) — 4. *He had seen her to be lovely and had told her she was lovely.* (Open 268) — 5. *Now he saw dealers, as the ordinary painters see them, to be the authors of all evil* (Buried 250) — 6. *That he had ever really loved Beatrice he saw now to be more than doubtful* (Morning 314) — 7. *Those two little words "Didn't you?" she saw to have been quite horrible* (Climber II, 201).

Poutsma säger vidare "It is hardly necessary to observe that after *to hear* an infinitive (clause) expressing a state is out of the question". Detta synes ej heller stämma med det faktiska förhållandet. Jag har antecknat: 8. .. *replied he, in a tone which she heard to be touched with surprise* (Waif 79) — 9. *Bene agere et lœtari .. which he had heard to be the philosophy of Spinoza might be his own even now* (Jude 87) — Denna konstruktion har uppenbarligen blivit tillgripen för att undvika den i den skrivandes tycke något för vardagligt låtande konstruktionen *which she heard was touched* o. *which he had heard was* etc.

* *
*

Efter to *prefer* kan det andra ledet som bekant utgöras av *to* + gerundium l. *rather than* (mest utan *to*). En tredje möjlighet, som jag ej finner omnämnd, är med ensamt *than*: 10. *He preferred to receive the mock homage of gallants than to acquire any solid distinctions* (Times Lit. Suppl. $^{11}/_{3}$ 21) — 11. *We would infinitely prefer a voluntary agreement between us and the owners .. than be compelled to do something even if it were better* (Times Weekly $^{3}/_{6}$ 21) — 12. *But anyhow you prefer to have lunch than go to St. Ursula's* (Defence 136)

* *
*

Att *to want* i mod. eng. alltid kräver acc. med inf. är ett påstående som tarvar någon modifiering, — 13. *I would not listen to them. I wanted that we should do it ourselves—you and I; it was something no one else could help us in* (Rose 11). — 14. *Maud did not want a sign: she wanted that suffering should be relieved* (Defence 69). — 15. *He wanted, above all things, that Thurso should make an effort of abstention* (ib. 331). — 16. *He wanted very much that I should hear him make a speech* (Future 213). — 17. *He wanted simply to love her, that she should understand him and that he should understand her* (Minor 258). Orsaken synes i normala fall vara att *want* är på

Digitized by Google

något sätt "emphasized", är rikare på känsloinnehåll än det vanligen är, användes med för tillfället "uppfriskad" bet. Ex. 17 synes vara av mera komplicerad natur, det förefaller, som om något tankeled skulle vara att supplera ss. "to bring it about that she should etc.". Så förklaras också lättast det andra *should*. Vid *to like* finner man också *that*-sats: 17 a *I should have liked that we three should have talked together* (I. Barclay, The Rosary 214). — 18. *He was proud of her and would have liked that she should be nice to him* (Mirror 392).

* * *

To help kan även åtföljas av *but* + inf. — 19. *I could not help but observe that he too was taking note of me* (Plattner 55). — 20. *And she could not help but reflect that* (Beatrice 206).

* * *

På tal om konstruktionen av *to mind* säger Poutsma att det tar inf. endast i frasen *never mind (Never mind to take your monument to-day,* Doyle). Som så många andra, en sanning med modifikation. Locke (Planet 24) skriver: 21. *And Captain Connor is one of the few officers that really know their business. I shouldn't at all mind to serve under him.*

* * *

Infinitivkonstruktioner som ersätta ind. frågesatser avse ju i regel framtid i förhållande till den styrande satsen. Ett rätt märkligt undantag utgöres av frasen *where to have* såsom i: 22. *And yet you never knew where to have a man like that* (Midas 95). — 23. *From what he knew of the English domestic servant, they would come about midnight. Or else within the next five minutes; you never knew where to have these people* (ib. 327). Väl bildat i analogi med *where to look for, to find.*

§ 4.

"*There is nothing to see* resp. *to be seen*",

Deutschbein säger i System der neuengl. Syntax (s. 174) "Es kann hier im Neue. der aktive Inf. nur dann stehen, wenn der Träger der Infinitivhandlung irgendwie bestimmt, der pass. Inf. nur dann, wenn der Träger der Infinitivhandlung unbestimmt ist". Det torde vara tillåtet att betvivla riktigheten av denna distinktion. Sålunda kunde det i det av Deutschbein efter Krüger cit. ex. *There is nothing to be seen in this miserable place* även heta *There is nothing to see* etc., vilket torde vara det vanligare. (Våra skolgrammatikor uttala sig alldeles för positivt i detta fall då de dekretera att efter *to be* skall användas pass. inf.) Språk-

Digitized by Google

bruket tenderar tydligen åt att använda akt. inf. då det gäller att poängtera ett allmänt sakernas tillstånd, något som står i naturligt samband med rums- och andra stadigvarande förhållanden, följaktligen om vad som (för den talande l. för folk i allmänhet, det är likgiltigt) gives tillfälle att se l. höra o. s. v. Pass. inf. uttrycker i allmänhet ett modalt förhållande. Om jag besöker någon slags "show" så kan jag säga "There is nothing to see here", vilket betyder att ingenting sevärt finnes. (Synpunkten "for me" är här alldeles lämnad ur räkningen.) Säger jag "there is nothing to be seen" *kan* detta betyda detsamma, men betyder vanligen att av vissa tillfälliga orsaker ingenting kan ses. Om jag inträder på en restaurant, kan jag icke utan att göra mig löjlig säga "What is there to be eaten?" Jfr. Babylon 11: *What is there to eat? — Nothing.* Vid *to hear* torde förhållandet vara enahanda. En musikälskare skulle väl säga t. ex. *There is absolutely nothing to hear in this out-of-the-way hole,* alltså ett generellt uttalande om platsens musikförhållanden, däremot *There is nothing to be heard* om omöjligheten att vid ett enskilt tillfälle uppfatta något visst ljud. *There is nothing to do* kan användas i båda bemärkelserna. *There is nothing to be done* endast i den senare. Vid *to find* synes akt. inf. i normala fall vara innesluten. Ett skenbart undantag utgöres av fallet (cit. av Deutschbein efter Krüger) *There was no serious fault to find with the man's dress.* Detta ex. tages av Deutschbein till utgångspunkt för den reflexionen, att akt. inf. alltid är möjlig när inf. ansluter sig attributivt till substantivet. Detta fall har emellertid ej med den saken att skaffa; *no (any, one) fault to find* är ett stående uttryck som från *I have no fault to find* spritt sig till andra fall. Jfr. *The only fault to find is that it* (sc. the book) *does not . . . contrive to go forward* (Times Lit. Suppl. $^{20}/_{5}$ 12).

§ 5.

Ett fall av ing-formen uttryckande orsak.

En framställning, som gör anspråk på typologisk fullständighet, jag tänker särskilt på Poutsma, borde i mitt tycke ej förbigå ett såpass allmänt bruk av ing-formen som: *I should go mad sitting round doing nothing* (Ancestors 150). Det förekommer efter uttryck som beteckna ett fysiskt l. psykiskt tillstånd (resp. inträdande däri) och den följ. ing-formen uttrycker orsaken. Såvida historiska fakta ej tala däremot — jag saknar tyvärr tillgång till äldre material — synes intet hinder föreligga att antaga en övergång från pres. pari. uttryckande samtidighet till ett kausalt färgat gerundium. För den moderna språkuppfattningen föreligger utan tvivel i många fall ett gerundium med ellips av preposition, men gränsen är ofta svår att uppdraga. I följ. fall synes från modern synpunkt ett gerundium föreligga: — 1. *He was red in the face, holding his knowledge in* (Bummel 101)—2. *She's been*

Digitized by Google

very low, thinking of the happy days that are no more (Shaw, Pygmalion 182) — 3. *Be ashamed of yourself, you unfeeling sinful girl falling asleep like that* (Shaw, Devil's Disciple 73) — 4. *You ought to be ashamed of yourself, running to see a man hanged that's not your husband* (ib- 73) — 5. *One gets so addle-pated thinking many things, said Mrs Berry,* (Ordeal 400) — 6. *I am miserable thinking of it* (Leisure 183) (om den talandes stämning för ögonblicket; säger man däremot *I am always miserable thinking of it,* ha vi ett tydligt pres. pari) — 7. *I've had a very worrying day seeing them off at Biddlecombe* (Dialstone 207) — 8. *You'll be very weak lying here and eating so little* (Butler-Herdin 29) — 9. *You don't think I am selfish dragging you all this long way* (Paladin 239) — 10. *What were his people thinking about, sending him here?* (Sonia 27) — 11. *D'ye think I've not had enough trouble.. put upon me bringing up my own girls* (Shaw, Devil's Disciple 6) — 12. *Memories alone to live with, are rather selfish things. — They are, said Miss E.... One would have thought you'd lived with Mother, saying that. She docsn't think much of other people* (Leisure 150) (den talande är en halvbildad ung dam) — 13. *Here have I been and worn my fingers to the bone writing Magna Charta and giving England all her liberties* (Reed 61) — 14. *You've given up the Bar? Don't you get awfully bored having nothing to do?* (Pharisees 212)—

Amerikanska: — 15. *When I became tired sewing.. I went down to the lane* (Laddie 23) — 16. *Did you have a hard time getting it?* (Ancestors 584) — 18. *I thought Fergus would die laughing* (Destiny 67).

III. ORDFÖLJDEN.

§ 1.

"Only once more did he try to smoke".

Detta i stud. stilen för reallinjen v. t. 1919 förekommande fall torde för mera än en rättare och medbedömare ha varit anledning till någon rådvillhet. Skulle man bedöma "Only once more he tried to smoke" som ett helt fel, ett halvt fel eller låta saken utan vidare passera? De officiella tolkningarna gåvo ingen fingervisning, herrar translatorer äro kanske någon gång en smula för måna att ej "rubba våra cirklar". Poutsma säger kort och gott: "Inversion is all but regularly observed in sentences that open with a negative adverbial adjunct or conjunction or with any of the adverbs *hardly, little* etc". Frågan är, huruvida "all but regularly" icke är ett väl starkt uttryck, faktum är att man åtminstone efter *only* icke så sällan träffar rak ordföljd.

Digitized by Google

Inledningsvis vill jag påpeka ett fall där ett inledande *only* praktiskt talat aldrig medför frågekonstruktion, nämligen när det tills. med ett tidsadverbial betyder "no longer ago than". "as short a time ago as". Alltså naturligtvis *Only yesterday did I see him,* där satsinnehållet negeras med avseende på hela tidsavsnittet intill *yesterday.* Samtalsspråket använder här gärna emfatisk omskrivning. *It was only (not until) yesterday that I saw him,* däremot mera sällan i förra fallet. Ex. borde här vara överflödiga, men för principens skull följa här ett par: — 1. *Only a little while ago Cissie's imagination might have been captured by so romantic a story,* (Britling 382). — *Only ten weeks ago he had been no more than the shabbiest of improvers* (Kipps 190). Hit hör också ett sådant fall som — 3. *Only during this short walk . . . I have seen people in the fields on both banks* (Butler-Herdin 17) och 3 a *The quick bubbles foamed round her leg and broke in yellow foam on the water. At that step only she was immersed nearly to the knee* (Open 36).

Beträffande de fall, där ett av *only* best. adverbial verkligen är inskränkande, förhåller det sig utan ringaste tvivel så, att *vid pronominellt subjekt ordföljden ganska ofta är rak.* Samma företeelse träffa vi ju även eljest t. ex. vid anföringssatser o. s. v. och den sammanhänger naturligtvis med subjektspronominas karaktär av proklitiska ord, alltså satsrytmiska förhållanden. Ex. — 4. *Only once she came near to referring to the position of affairs, then no more than indirectly* (Driver 159). — 5. *She did not hunt. Only once she had followed the hounds; and . . . she was nowise desirous af repeating the experience* (Croft 30) — 6. *Only once he came face to face with her* (Lamp 104). (Am.). Dessa ex. äro ju fullständigt analoga med studentstilsfallet. — 7. *Twice only he caught a chap, and both times . . . he thrashed the chap very fairly hard* (Boy 165) — *8. Once only she came, and then she would say little or nothing to him* (Primrose 225) Med andra adverbial: 9. *Only for a moment he hesitated, then . . he opened a door* (Pools 20) (Am) — 10. *Only with an extreme effort she preserved her even tone to the end of her speech* (Demos 94) — 11. *Only at this last moment he seemed to understand where he was and with whom* (Morning 306) — 12. *It* (sc. the letter) *was a long passionate poem of his love . . . Only at the end he had added a postscript. saying that he should write again on Monday* (ib. 85).

En medverkande faktor till frågekonstruktionens uteblivande kan vara mer l. mindre långa mellankommande bestämningar, vilka liksom störa den psykiska kontinuiteten. 13. *Only once in some casual remark about the future, there was a shade of melancholy in his tone* (Kate 246). 14. *Only once, in a distant hollow, they caught a glimpse of the beasts and tents of some nomadic tribe* (Hearts 111). — 15 *All the Autumn, Violet was*

Digitized by Google

away. Only for a few fleeting hours of a September day, they met at Glasswell (Leisure 411)—16. *Only when he was alone with his little daughter, with the old servants, who . . . he would rouse up by moments* (Primrose 238). Den psykiska kontinuiteten mellan det inskränkande adverbialet och predikatet kan även tänkas störd därigenom att huvudvikten ligger på predikatet och adverbialet är psykologiskt undanskymt. En sådan faktor spelar kanske huvudrollen i följ. fall: 17. *Not a word of any serious experience was uttered. Only on one occasion, while they conversed, a . . . flush . . . of crimson shot over Diana* (Diana 44). Vad förf. här har velat säga är väl ungefär: *Only on one occasion did anything special happen, and that was when etc.*

Man förstår egentligen icke varför våra grammatikor endast upptaga fall av nekande (l. inskränkande) *adverbial*. Detsamma gäller givetvis också om obj. som är sålunda bestämt. Synpunkten "pronominellt subjekt" gäller alltså även om följ.: 18. *I leave choice of stuff to yourself . . . Only one claim I make—and that's for you to get the best* (Croft 171).

Några fall med icke-pronominellt subj.: 19. *Only to-day* (= not until) *Gaydon receives his passport* (Clementina 144). — 20. *Juanna loosed her dark hair and let it fall about her shoulders . . . Only after this Leonard saw that she kept her right hand closed* (People 61). . . . Efter *only when* (om "einmalige Handlungen», ej såsom i 16. only on those occasions when) synes språkbruket vara mycket stadgat såväl med som utan pronominellt subj. Följ. sats föreställer jag mig därför såsom i viss mån stötande för bildad eng. språkuppfattning: 21. *Like an unrepentant dog she took she punishment sullenly. Only when a faint cry broke from her lips, Day hurled the whip away* (Helen 274). Förf. till denna bok är en "Ex-millgirl".

Jag tillägger här nedan ett och annat med denna fråga sammanhängande. Efter *little* synes rak ordföljd vid pron. subj. vara snarare regel än undantag: 22. *Little you thought what you were bringing on your shoulders when you came sneaking round Daniel O'Shea* (Finger 85)—23. *How little she knew what days of fear and doubt . . . such a course must . . . take her* (Beatrice 9)—24. *Little I dreamed . . . that I should some day be marrying him out of my own house* (Ordeal 258)—25. *Little they think that for three hundred years . . . they will be looked at* (Times Lit. Suppl. $^{29}/_{10}$ 20).

* *
*

Efter *not for the first time* (= as often before) står naturligtvis i regel rak ordföljd: 26. *Not for the first time a sense of the ludicrous came to my assistance* (Riddle 116)—27. *Not*

Digitized by Google

for the first time there occurred to him a thought which ... (Exile 274).

Eljest är det ingalunda så ovanligt som man föreställer sig att efter ett endast formellt nek. adv. träffa frågekonstruktion (Poutsma har inga belägg): 28. *Not unaptly might it have been said that he was worshipping the sun* (Tower 8)—29. *Not without some compunction did M. throw the fly* (at angling) (Gentlemen 79)—30. *Not without protest did he consent to take up his quarters with us* (Barbara 224).

Efter *none the less, nevertheless, no less than*: 31. *Now no less than three times did I whisk the finest girl among them round the room* (Islington 208)—32. *Not a happy face ... Not the less did he triumph that he had it there* (Ashe 402)—33 *But not the less would she have liked to occupy the seat to which Miss Grantly had found her way* (Framley 111). Mycket vanligt hos Trollope (ib. 205, 221, 298, 332)—34. *And if, in her heart, the resented the impasse, none the less was she wise enough to see that ...* (Beatrice 52).

§ 2.

Ett personligt obj. pron. kan sättas efter partikeln om det är betonat. Att våra skolgrammatikor ej nämna saken är ju ej att undra på då ej ens Poutma har något att säga därom. Saken är ju kanske för övrigt självklar. Ett par belägg: 1. *He was a keener critic than you would have supposed ... took in you and your little tricks and shifts* (Open 22)—2. *Think what it would mean: giving up my curacy, ... falling back on my father, giving up you* (Granite 135)—3. *You must choose between us. Give him up or give up me* (Munsey's, May 1920).

§ 3.

Vissa adverbs plats.

Always. Man måste giva Western (On Sentence-Rhythm and Word-order in Mod. Engl. s. 38 f.) obetingat rätt då han säger, att *always* har fast ställning före verbet endast om det står i relation till en annan tidsbestämning (utsatt l. underförstådd). Således alltid *I always take a walk before breakfast* men minst lika ofta *I live in the country always* (alltså *always* = constantly). I förra fallet ingår *always* så att säga en begreppsförbindelse med predikatsverbet (*always take* = am in the habit of taking). Av den massa fall av efterställt *always* jag antecknat kan jag endast medtaga några få: 1. *He contemplates always some great scheme which shall make him the idol ... of the French mob* (Betrayal 78)—2. *Weston ... had not the power to cease to*

Digitized by Google

think of it. It was unnatural: to that be returned always (Quisanté 134)—3. *I lived always with Lady Julia, my father's eldest sister* (Fan 25)—4. *She wore a shade always. To bear light without it seemed to madden her* (Strand, March 1918). — 5. *But there is something in the composition of the male sex which keeps them always a little below the highest pinnacle* (Leader 49)—6. *I suppose she* (sc. your aunt) *stays always in the house, and has a horrid little dog* (Interplay 15)—7. *Tell her to have a letter always at the Poste Restante for me saying where I shall find her* (Hearts 33).

En sak som jag ej sett påpekad någonstädes är att *always* i initialställning ofta är emotionellt, betecknar misslynthet, otålighet o. d. Ex. 8. *Philip felt as though he had never had Katherine alone with him since the day of their engagement—always there had been people between them* (Mirror 319)—2. *Miranda laughed harshly. At rare moments such as these her coarseness distressed Esther. Always Miranda exploited thoughts which delicately minded women hardly dare to entertain secretly* (Paladin 288). Jfr. det analoga bruket i svenskan.

* * *

Vissa adverb såsom *just, precisely, quite* visa i nutidsengelskan ofta en tendens att nära ansluta sig till en indirekt frågesats så att de kunna föregå denna även när den har initialställning. Ex. 1. *Just how far he was right in that, and just how far the youngster's lapse ... was the result of living ... in a barn ... is open to question* (Food 162).—2. *Just what new courage the mongrel might have succeeded in infusing ... just what plan ... might have been evolved ... will never be known* (Behm's läsebok 146)—3. *That day fortune had given us a new ... weapon ... precisely how potent we could not tell* (Riddle 247)—4. *Precisely how near we came to it I shall never rightly know* (ib. 311)—5. *Just when this trail was first worked, and by whom, it is difficult to state* (National Geogr. Mag. 1914, 120, Am.). Jfr. även: *she was not sure just when he had come so near* (I. Barclay, Rosary 93)

§ 4.

Något om obest. artikelns plats vid too.

Angående denna sak upplysa oss våra läroböcker, att mellanställning är det vanliga vid *too* med det förbehållet (Poutsma) att ett föreg. *not* alltid tager art. före sig. Man kunde härtill lägga ännu ett, representerat av fallet: *The thought of Liverpool was enough ... to make him feel rather like a man who was recovering from a brilliant, a too brilliant revelation of himself* Relations 22). — Det förefaller mig emellertid som om även en

Digitized by Google

rent psykologisk synpunkt ibland gör sig gällande härvidlag, oberoende av rytmiska hänsyn. Skulle det exempelvis vara förenligt med fin stilkänsla att skriva annorlunda än Vachel gör: *Lady Matilda moistened a too dry lip, but she breathed more freely* (Paladin 186)? Jag fäster uppmärksamheten vid de rytmiska grunder som här borde ha motverkat en sådan ställning. Kan det icke möjligen förhålla sig så, att ställningen *a too* är mindre emfatisk än den andra och därför av känsliga stilister föredrages i sådana fall, där man vill liksom helt flyktigt och i förbigående omnämna att en viss egenskap överskrider det normala måttet? *Too dry* är ju här från logisk synpunkt fullständigt överflödigt. Då jag först nyligen kommit att tänka på saken har jag inga flera belägg att komma med till stöd för min hypotes.[1]) Det ligger för övrigt i sakens natur, att sådana fall skola vara sällsynta. Jag har endast velat uppkasta frågan *for what it is worth,* i förhoppning att det måtte framkalla något uttalande från mera kompetent håll.

* *
*

Som en kuriositet anför jag slutligen ett fall av obest. art.+*so*+adj.: *In no earlier book on Dickens that we know is contained a so complete presentation of facts* (Times Lit. Suppl. 14/5 1920.) Det är väl det följande adjektivets karaktär av att vara ändelsebetonat som möjliggjort detta. Något annat dylikt fall har ej anträffats.

* *
*

Till de av Mod. Spr.'s läsare som orkat följa mig ända hit på min något slingrande och ibland icke så litet riskabla stig genom engelska syntaxens allt fortfarande — trots allt rödjningsarbete — på mysterier rika jungel, ber jag härmed att få uttala min erkänsla. Jag är livligt medveten om att åtskilligt kunde gjorts bättre än vad jag förmått. I alla händelser torde det material, jag här hopbragt, kanske ha ett visst värde.

Gävle i april 1922. *Arvid Smith.*

---

[1]) Jag har sedermera funnit ännu ett: *The curtain of misery which hangs over Ireland is lifted to give a too rare glimpse of ... humour in the story of "the Siege of Newtown Cunningham in County Donegal" on Saturday-night* (Daily Mail 29/8 22).

Digitized by Google

OM PUTATIVT OCH VOLUNTATIVT 'WÜRDE' — T. EX. I VILLKORSBISATSER — OCH VAD DÄRMED SAMMANHÄNGER.

Vårt svenska »skall» betecknar nuförtiden mera sällan blott och bart tillkommande tid; vi begagna som bekant uttrycket »kommer att». Det ligger i vårt »skall» ett anropande av högre makter (När skall kriget [äntligen] ta slut?), ett löfte (Jag skall gärna hjälpa dig), ett hot (Du skall få känna på följderna!), en avsikt (Han skall resa bort) o. s. v. På samma sätt förhåller det sig ju ofta med tyskans werden: a. Wann werdet ihr endlich lernen, euch selbst in Zucht zu halten? (EBNER-ESCHENBACH: Die Freiherren von Gemperlein; utg. av Lindqvist-Pollak, sid. 13); Wer wird denn gleich den Mut verlieren, wenn ... (»inte ska man väl...»; M. Spr. april 1915, sid. 115); — b. (löfte; särskilt vanligt i affärsspråket): Wir werden alles tun, um Sie zufriedenzustellen (STRÖMBERG: Tyska affärsspråkets gram., sid. 72); Du bist mein Gast, und ich werde glauben, was du sagst (MAY: Abu-Seïf, utg. av Hjorth-Lindhagen, sid. 115); Wenn du tust, was ich von dir verlange, so wirst du bald wieder frei sein (ib. 47); Aber den Schwur tust du, Wilhelmine, wenn du auch keine Liebe mehr zu ihm hegst, Mitleid wirst du ihm nie versagen (STINDE: Buchholz, utg. av Brate, sid. 84);—c. (avsikt): Du wirst doch nicht — du bist — — in diesem Nachtanzuge ...? (Gemperlein, 26); Wo wirst du schlafen, Effendi? — Ich werde mich in den Verschlag legen (Abu-Seïf, 26); Erwarten Sie nicht, dass ich Ihnen eine Angabe machen werde über die Zeit, in welche dieser Ursprung fällt (STRÖMBERG: Tysk prosa, sid. 114). — Viljemomentet är svagare uttryckt, än när 'wollen' ('sollen') användes, men det futurala i ett dylikt 'werden' synes mig minst lika svagt.[1]) Jämför: Leben Sie wohl, Kurt, ich werde Sie nie vergessen. Nie will ich Sie vergessen in meinem ganzen Leben (BONSELS: Die Biene Maja, utg. av Heumann, sid. 81); »Kümmere dich nicht um meine Liebschaften, ich weise es durchaus ab!" — "Ich werde mich aber darum kümmern", rief Heinrich, "entweder sollst du einmal Trau und Ehre halten, oder ich will es dir in die Seele hinein beweisen, dass du unrecht hast" (KELLER: Der Grüne Heinrich, sid. 616). Men även en starkare viljebetoning kan inläggas i 'werden': Er wird dich heiraten, so wahr ich Wilhelmine heisse (Buchholz, 111); "Da wird's stehen!" rief er und bezeichnete mit der in zorniger Hast geschwungenen Feder die Stelle, auf der... (Gemperlein, 25). — En annan välkänd

[1]) Märk, att även presens (utan hjälpverb) ju kan användas för att beteckna en avsikt, t. ex.: Gehst du jetzt zu Encke wegen des Geldes? (ROHDE: Mod. erzähl. Prosa, sid. 5).

Digitized by Google

»försvagad» användning av 'werden' är den putativa: Wir werden wohl sagen dürfen, dass... (PAUL: Deutsche Gr. IV, sid. 160).

När det nu gäller formen 'würde', torde man väl till en början göra klokast i att antaga, att den i vanligt folks medvetande minst lika ofta gäller för en imp. indikativ till 'werde' (i dess betydelse av »skall» i mots. till »blir») som en konjunktivform (såsom t. ex. CURME [Gram. of the Germ. Lang. 2:dra uppl., sid. 220]: "a periphrastic form of the subjunctive").[1]). Det förefaller då icke så underligt, om tysken i fråga om förfluten tid skulle säga 'würde', där han i närv. tid skulle säga 'werde', och således även åt 'würde' ger en innebörd av förmodan eller blygsamt påstående, ej endast från det närvarandes ståndpunkt sett (vilket ju är vanligt: In den beiden letzten Sätzen würde vielleicht mancher den Konjunktiv vorziehen [WUSTMANN: Sprachdummheiten, sid. 146]; Würden Sie mir gestatten, Sie morgen zu besuchen? [FALK: Det tyske Sprogs Syntax, s. 91]), utan även från det förflutnas ståndpunkt: Er sagte, wenn man zu Fuss gehen wollte, würden es sechs Stunden Wegs sein (FALK: Synt., 36); Ich war neugierig, welche Wirkung die Rede wohl auf den Doktor ausgeübt haben würde (Buchholz, 106).[2]) — Så att säga mitt emellan futurbegreppet och viljebegreppet (resp. hövlig förmodan) ligger 'würde' från det närvarandes ståndpunkt sett i: Am andern Tage würde ich eventuell den Mädchenschulen zu Vorträgen dort zur Verfügung stehen (Dr. H. Fernau, i brev); Was die Bekanntmachung dieses Abends anbetrifft, so würde vielleicht eine Lehrerin oder ein Lehrer die notwendigen Gänge abnehmen (ib.); Würde jemand aus dem Leserkreise mitteilen wollen ('möchte' skulle betyda just nu!), wie er dieser Schwierigkeiten Herr geworden ist (E. A. Meyer, M. Spr. juni 1910, sid. 86); Der Eintritt würde 50 öre kosten (Fr. Anna Hoffmann, i brev). Så också från förfluten ståndpunkt: Mochte kommen was wollte, sie würde es ertragen. So leichtsinnig dachte Maja (Biene Maja, 15); Er fühlte nur die Wonne, sie wiederzusehen, sie, die ihn gewiss wieder nach Hause bringen würde (WILDERMUTH: Eine seltsame Schule; utg. av Franzén, sid. 34). — Sådana fall som dessa två sistnämnda bruka förklaras såsom en art av indirekt anföring (varom mera strax nedan), ehuru det ligger en avgjord skillnad mellan detta indirekta 'würde' och det i t. ex. Er fragte mich, ob ich nach Berlin fahren würde. I intetdera fallet — och häri ligger likheten — står emellertid 'würde' för 'sollte', ty om detta hjälpverb insättes i det förras ställe, blir meningen ändrad, i det att det då måste bli fråga om något på förhand, antingen av omständigheterna eller av någon person, avgjort (eng. *was to)* i stället för den egna avsikten, resp. en hoppfull önskan om en god vilja (eng. *would* el. *was*

[1]) Alltså icke endast i »imperfektsanföring» (HERDIN, M. Spr., febr. 1919).
[2]) *Mochte haben* är alltså icke den enda möjliga preteritiformen till fut. suppositivum *wird haben* (jfr. OLDIN, M. Spr., mars 1919, sid. 39).

Digitized by Google

going to). Jag kan därför icke instämma med REINIUS („*Würde* och *sollte* i omskrivningar, konkurrerande med konjunktiv och med varandra", Studier i Modern Språkvetenskap VIII, 1921, sid. 162) i att 'würde' skulle ha »undanträngt» 'sollte' i: Als die alte Frau Hessling hinzukam, war es schon beschlossene Sache, dass die beiden Teile der Familie künftig getrennt essen würden, eller i: Am Ende des Monats, so ward beschlossen, würden S. T. sowohl wie A. in die Heimat zurückkehren. Tvärtom synes mig 'würde' här vara en »försvagning» av 'wollte', en uppfattning som ytterligare bestyrkes därav, att det i fortsättningen på detta senare citat hos Reinius heter: Gleich nach der Weihnacht sollte Klaras Trauung ... gefeiert werden.[1])

Beträffande ett sådant 'würde' som det nyss behandlade har det ju bl. a. i denna tidskrift (OLDIN, mars 1918 [»cogitatio obliqua»]; LAFTMAN, dec. 1918 [»ställföreträdande framställning»]; HERDIN, febr. 1919 [»imperfektsanföring»]) skrivits och delvis tvistats mycket. Likväl har det här kanske mest varit fråga om ett 'würde' i huvudsats, där man enligt skolgrammatikornas regler (för att citera Swennings uppfattning i Asmus Sempers Jugendland, enl. anmälan av Korlén, M. Spr. sept. 1917!) skulle vänta sig 'sollte'. Jfr även MATTHIAS, Sprachleben § 365, men särskilt WUSTMANN, Sprachdummheiten sid. 160, där det heter: "Ein abscheulicher Stilunfug, der jetzt durch unsre gesamte Erzählungsliteratur geht... Ein guter Erzähler hätte etwa so geschrieben: Er wollte nach Berlin gehn ...!»[2]) Många fall av 'würde' *(putativt* eller *voluntativt)* i relativsatser och i tidsbisatser höra hit. Ex.: Sie vertrösteten sich nur auf die Zeit, wo die Mama kommen würde (Selts. Schule, 67); Nicht ohne die Ahnung, dass sie einer unberührten gewaltigen Kraft gegenüber ständen, der sie selbst schliesslich erliegen würden (Ty. prosa, 114); Dieses Glücksgefühl musste ihr entrissen werden. Und der es ihr entreissen würde, das war er! (WILDENBRUCH: Cyprianus, 56); In drei, in sechs Monaten, wenn Friedrichs Herzenswunde vernarbt sein würde, dann erst wollte er... (Gemperlein, 33); Meinem Vaterlande, wenn es unter tausend Wunden stöhnen würde wie ein gebunden Tier, durch kühne Wagnisse Stützen zu geben, der Wunsch hat mich nie verlassen (LILIENCRON: Kriegsnovellen, utg. av Swenning, sid. 10).

Frågan om det berättigade eller oberättigade i begagnandet av 'würde' i villkorsbisatser (och med dem besläktade) har gjorts

[1]) Märk även, att det 'werden', som anger löfte, snarare begagnas i 1:sta pers. (där det »ersätter» 'wollen') än i 2:dra och 3:dje perss. (där det står för 'sollen'). Jfr. Sie sollen aber noch heute schriftliche Mitteilung haben, und seien Sie überzeugt, dass ich tun werde, was ich vermag (RODHE, Mod. erzählende Prosa, sid. 9).

[2]) Såvitt man kan förstå, torde dock W. intet ha att invända mot en konstr. sådan som följande (HEINE [1822]; Kökeritz, Ty. läsebok, s. 123): Setzte aber doch etwas ernsthaft hinzu: jetzt würde er der Mutter-Gottes ein wächsernes Herz opfern — ehuru man här lika gott kunde plädera för 'wollte'!

Digitized by Google

till föremål för granskning på många håll. Möjligen överdriver jag något, när jag så säger, ty i själva verket har man oftast nöjt sig antingen med att konstatera faktum eller med att uttala ett anatema. Somliga betrakta det som en sydtysk eller österrikisk egenhet, men REINIUS t. ex. påpekar (anf. st. sid. 160), att det även förekommer hos kräsna nordtyska stilister. PAUL (D. Gr. IV, 271) säger helt kort: "gilt als unkorrekt". Se för övrigt WUSTMANN (s. 158), FALK (s. 88), MATTHIAS (§ 365), ANDRESEN (Sprachgebrauch, s. 144), CURME (Gr. of the Germ. Lang., s. 237), SANDERS (Hauptschw., s. 335), BENNEWITZ-LINK (Schwierigkeiten, s. 161), LAFTMAN (Borås h. a. lärov:s årsred. 1919) m. fl. För egen del skulle jag vilja föreslå, att ifrågavarande konstruktionssätt betraktades såsom högst lovligt, ja t. o. m. förträffligt, i de fall, där det innebär en verklig vinst för den språkliga klarheten.

Jag tänker mig en jämförelse med engelskan. Liksom man på svenska kan säga 1) Om jag kom för sent till tåget [vore det förtretligt], 2) Om jag komme för sent..., 3) Om jag skulle komma ..., på samma sätt kan det i engelskan heta: 1) If I missed the train ..., 2) If I should miss the train ..., 3) If I were to miss the train. De två förra satserna betyda ungefär detsamma; 'should' är ett slags omskrivning för konjunktiv. Och meningen ändras strängt taget icke, om en presensform insättes för 'missed', liksom *should miss* kan tänkas vara en omskrivning för presens konjunktiv lika bra som för imperf. konj. (jfr. t. ex. I am sorry that it should be so!). Alltså betyda satserna 1. och 2.: *Om jag [nu] råkar komma för sent* (varvid jag uppfattar vårt »råka» såsom ett modusuttryckande hjälpverb). Den engelska satsen n:r 3 däremot innebär något litet mera: *om omständigheterna det så foga[de], att jag råka[de] komma för sent* eller: *om vi tänka oss den möjligheten, att jag kommer för sent.* På samma sätt betyder If I were to go back to that school to-day, I should find many things changed: *Om vi tänka oss, att jag en dag* [i framtiden] *fölle på den idén att...*[1]) Detta skulle således på tyska närmast heta — inbillar jag mig — *Wenn ich ... wollte.* Men varför skulle det icke lika gärna kunna heta *Wenn ich ... würde,* när jag kan säga Ich werde dir helfen, Ich werde nach Berlin fahren, i en betydelse, som högst oväsentligt skiljer sig från Ich will dir helfen, Ich will nach B. fahren?[2]) Jämför vad MALMSTEDT säger i denna tidskrift, dec. 1921, sid. 193: "Det är en härlig sak, att svenskan äger futurekvivalenten »kommer att»... I motsats härtill må man kalla *I will*+inf. ett modalt futurum ... *I will*+

[1]) Denna uppfattning av skillnaden mellan *If I were to* och *If I should* stämmer måhända icke alldeles med den gängse uppfattningen, men torde ändock vara riktig.

[2]) I en sats som den följande synes mig 'würde' långt lämpligare än 'wollte': Es wäre geradezu ein pädagogischer Missgriff, wenn der Unterricht des Deutschen mit den schwierigen Gesetzen über ... begonnen werden wollte (BLATZ, Neuh. Schulgr., Vorrede).

Digitized by Google

inf. uttrycker på en gång avsikt och futuritet; och den väsentliga, psykologiska skillnaden mellan *I shall* och *I will* är den, att det förra betyder, att saken redan är beslutad, det senare, att beslutet fattas i samma ögonblick satsen uttalas". Då det nu t. ex. av REINIUS har påvisats, att 'würde' förekommer i villkorsbisatser icke blott hos sydtyska förf. utan också hos goda nordtyska (jag har själv hört det i vårdat nordtyskt tal!), återstår väl — såsom ovan föreslagits — endast att i rättvisans namn godtaga detta konstruktionssätt, men med det förbehåll att det får gälla som »imperfektform» till ett modalt futurum (voluntativt futurum) och icke som en ersättning för *wenn ich ... sollte*. — Dock gives det ju även ett annat modalt futurum (putativt futurum): wir werden hoffentlich nicht zu spät [ge]kommen [sein]; vilket ovan varit på tal. Jag inser alltså icke det orimliga i Wenn wir zu spät kommen würden (jfr PAUL, anf. st. sid. 153, som anser, att konditionalis direkt motsvarar putativt futurum!), men jag kan icke gå med på att detta skulle betyda precis detsamma som Wenn wir kommen sollten eller Wenn wir kämen, ty häri ligger icke (jfr vad som nyss sagts om motsv. eng. uttryck!) det förutsättande av den möjligheten, att det mycket väl kan komma att gå så och så, vilket jag utläser ur *wenn wir zu spät kommen würden* liksom ur det engelska *if we were to miss the train.* [1]) — Ytterligare ett modalt futurum i imperfektform ha vi i engelskans If that would suit you, vilket motsvaras av tyskt t. ex. Wenn es seiner Durchlaucht um elf Uhr passen würde, vars vanlighet och klanderfrihet enligt REINIUS (s. 161) intygas av E. A. Meyer. Här är det ju emellertid icke fråga om någon hypotetisk satsfogning i vanlig bemärkelse, även om en huvudsats tillfogas.

Exempel: Wenn Sie uns die Freude machen würden ... bei uns vorlieb zu nehmen (Reinius, 160); Und wäre es nicht hübsch, wenn wir zwei als Kameraden in der Anstalt zusammen arbeiten würden (Låftman, Borås' årsred., sid. XVII); Wenn du dich bei mir als Knecht verdingen würdest, so würde ich dir 40 Thaler Lohn geben (Sanders, 355); Wäre es nicht Hochverrat, wenn ich neben dir Geringere beschenken würde (Matthias § 365); Sag ihnen, wir würden davonziehen ... wenn sie die Eingeschlossenen ausliefern würden (Maja, 125). — Så redan i äldre nyhögtyska: Wo aber jemand zu euch würde sagen (Luther; Paul, sid. 271); Wan sie sich nicht noch diesen Abend bequemen ... würden (Simplic.; Paul, 272); Wenn du zu geschehenen Sachen das beste

[1]) Även i sydtysk (österrikisk) dialekt kan 'sollen' användas i villkorsbisatsen: Wenn mein Bruder Sie fragen sollte: An wen hat ...? so antworten Sie: Das ist ein Geheimnis (EBNER-ESCHENBACH: Gemperlein, sid. 37). — I indirekt tal förefaller 'würde' i detta fall föga lämpligt. Därför: ... falls er unvermählt und kinderlos bleiben sollte, was, fügte er hinzu, vermutlich geschehen dürfte (ib. 65).

Digitized by Google

reden ... würdest (Banise; Paul ib.). — Mit Vergnügen, wenn es etwas helfen würde (Curme, s. 237).

Särskilt i koncessiva villkorssatser är 'würde' föga ägnat att väcka förvåning: Und wenn er sieben mal des tages an dir sündigen würde (Luther; Paul 271); Wenn ich auch die Schiffe hinter mir verbrennen würde (Reinius, 161); Aber wenn wir die Hochzeit auch verschieben würden (Låftman, XVII); Auch wenn man die Affen dicht beieinander packen würde (Strömberg, Ty. prosa, 10).

Ej heller är 'würde' särdeles anmärkningsvärt i konditionala jämförelsesatser,[1]) eftersom även där någonting av vilja eller förutsatt möjlighet låter sig utläsa: Wie sie laufen, als ob sie aus Zucker wären ("present time") und die schweren, frischen Regentropfen ... [sie] ... auflösen würden ("future time") (Curme, s. 288); Dass es aussah, als würde er aufspringen und den Alten ... an den Schultern packen (Cyprianus, 65); Es waren Klippen, so aufeinander gepackt, dass es den Anschein hatte, als wenn sie der erste Windstoss durcheinander werfen würde (Tieck; STARCK: Auswahl aus der älteren d. Romantik, s. 48); Ich tat, als wenn ich ohnmächtig werden würde (Buchholz, 99). — Jfr. även: Es sieht so aus, als ob doch ein schöner Tag werden wird (KRÜGER, Synt. der Engl. Spr. § 1437).[2])

Däremot synes mig konstruktionen med 'würde' föga att rekommendera i sådana fall som följande: Jeder hätte es dem andern übelgenommen, wenn er nicht so gesagt haben würde (Gemperlein, 7); Würdest du ihn nur auch kennen (Curme, s. 231); Fürst Alexander würde mir besser gefallen, wenn er weniger ehrlich aussehen würde (Matthias, s. 385); Ohne dass er sich darob gewundert haben würde (Curme, s. 236). Såsom blott och bart omskr. för konj. är endast 'sollte', icke 'würde' på sin plats (jfr t. ex. MATTHIAS, sid. 377: Wir können [konnten] es ja nicht lassen, dass wir nicht reden sollten [nicht redeten]; se även samma förf. sid. 381). Ovan anförda engelska sats *If I should miss the train* är alltså närmast att översätta med *Wenn ich ... sollte*, alldeles som 'sollte' naturligtvis är det enda riktiga och möjliga i ett tredje fall, där engelskan nyttjar *were to* i villkorssats: If they were to be saved, something had to be done = Om vi ville, att de skulle räddas .... = Wenn sie gerettet werden sollten. Liksom i presens: Wir müssen helfen, wenn er nicht ganz zu Grunde gehen soll (Buchholz, 86). — Jfr. emellertid även: Hier braucht es allerdings eine unverwüstliche Lebenslust,

---

[1]) Detta gäller emellertid icke en sådan sats (hos KELLER) som: Sie liessen sich gar nicht bei uns sehen, wie wenn sie das Elternhaus geflissentlich fliehen würden (CURME, s. 234), om man (med Curme) uppfattar *fliehen würden* som omskrivning för 'flöhen'!

[2]) I detta slags satser förekommer som bekant även vanlig imperf. ind.-form: Es war, als wenn er ein nahes munteres Bellen vernahm (TIECK: Stärck, sid. 64). Räknas av HOLMBOE (Falk, sid. 139) till nordtyska egenheter.

Digitized by Google

wenn der Mensch in diesem Schrecken nicht, gleich der Natur, in Trübsinn vertrauern und erstarren will (GÖRRES: Land und Leute in Oberbayern; Kökeritz, Ty. läsebok, s. 181).

* *
*

Slutligen förtjänar det kanske erinras om det faktum, att både 'wollte' och 'sollte' ibland, såsom ju ock fordom var vanligt, innan 'werden' hunnit bli det slags hjälpverb det nu är (jfr bl. a. HEYSE-LYON: D. Gram. s. 342), kunna anträffas i betydelsen av [konditionalisbildande] 'würde': Und würd'st du heute Kaiserin, mich sollt's nicht kränken (OLDIN, M. Spr. febr. 1918, s. 21); Es sollte mich wundern, wenn ich der erste wäre ... (H. Sperber); Es sollte mich freuen, wenn Sie ... (STRÖMBERG: Affärspr:s gram. s. 141; "bättre: würde"); Wenn er ausbleiben würde, sollte es mir leid tun (ANDRESEN, s. 144); "Schade, dass es nicht mein Sohn ist", sagte ich, "den wollte ich schon erziehen (Buchholz, 92); Das Lachsfangen wollte ich ihm schon abgewöhnen (ib. 101). — Så även presens: Er soll noch wiederkommen (= he has never turned up; Curme, 333); Ich denke, das soll noch kommen (ib.); Es soll mir angenehm sein, ein Gegengebot von Ihnen zu erhalten (Strömberg, 139); Es will regnen (KRÜGER, § 1304). [Så ofta i lågtyskt folkspråk enl. FALK, s. 87.] Wart' nur bis ..., dann wollen wir den Weg schon finden (Grimm, enl. CURME, 334, "with the idea of confidence"; så även FALK [s. 87] om 'sollen' efter hoffen)[1]).

Särskilt sådana uttryck som *man sollte glauben, man sollte meinen, man sollte sich fragen, ob* ... (BENNEWITZ-LINK s. 159) förefalla förmodligen en engelsman högst ologiska, eftersom han själv säger *one would think.* Utvecklingen går kanske därhän, att ordningen till slut blir snarast motsatsen till den i våra dagars skolgrammatikor föreskrivna!

Jönköping mars 1922. ***Birger Palm.***

[1]) Ett annat slags 'sollen' synes mig föreligga i: Die Zeitungen melden, es solle ein neues Dampfschiff auf dem Bodensee gebaut werden (FRAUER, Neuh. Gram., 220), ehuru Frauer upptager detta citat bland andra exempel på "Futurum des Konjunktivs". — En liknande invändning kan göras mot KRÜGER'S uppfattning av 'sollen' i: Wie soll(t)en Sie ... = Comment veux-tu qu'ils se souviennent de toi, varom han dock (Engl. Synt. sid. 443) säger: "Wie nahe sich *sollen* mit Zukunft berührt, zeigt auch: ....". — 'Sollen' i es soll[t]e mich freuen o. d. kan naturligtvis även tänkas innebära någonting av löfte.

Digitized by Google

TILL SKOLKOMMISSIONENS BETÄNKANDE.

I Moderna Språk 1919, sidd. 153 ff. publicerade undertecknad en uppsats med titeln *Några reflexioner till den nya skolreformen.* Det gläder mig att i Skolkommissionens nu publicerade betänkande (i det följande förkortat SB.) finna några av de i min uppsats framförda fordringarna tillgodosedda. Naturligtvis är jag icke inbilsk nog att tro, att min framställning skulle ha åstadkommit detta. Sammanträffandet visar blott, att tiden var mogen för ifrågavarande reformer. Jag tänker härvid särskilt på tre av mina fordringar: 1) *förläggandet av samtliga skriftliga arbeten till skolan;* 2) det även av andra framförda önskemålet, att *varje språklärare bör ha blott ett språk* och 3) *ökningen av antalet utrikes resestipendier för språklärare.* Beträffande den första av dessa fordringar förordar kommissionen (SB. I s. 273) för realskolan, »att skrivningarna i största utsträckning förläggas till lärorummet» och (sid. 329 f.) för gymnasiet, att skrivningarna »i största möjliga utsträckning förläggas till skolan». Den andra frågan behandlas SB I sid. 441, där kommissionen efter motivering framhåller såsom önskemål, »dels att undervisningsskyldighet i tre främmande levande språk icke bör förekomma, dels att lektorat, då så kan ske med hänsyn till tjänstgöringsskyldigheten, må omfatta endast ett främmande levande språk». Å följande sida behandlas frågan om resestipendierna, varom kommissionen uttalar följande: »Slutligen bör här betonas det trängande behovet därav, att våra språklärare sättas i tillfälle att i vida större utsträckning än hittills idka språkstudier i utlandet? Stipendier böra inrättas såväl för studerande, som bereda sig till språklärarens kall och som givetvis, innan de börja sin lärarverksamhet, helst böra hava å ort och ställe inhämtat färdighet i det språk, vari de skola undervisa, som även, i större omfattning än vad för närvarande är fallet, för lärare. Dessa stipendier böra erhålla den storlek, att de möjliggöra relativt lång vistelse i utlandet, och de böra vara så talrika, att de medgiva jämförelsevis ofta återkommande resor». Efter detta skolkommissionens uttalande är det att hoppas, att vi i en ej alltför avlägsen framtid i ecklesiastikdepartementets anslagskrav få återse de anslag till resestipendier, som (väl på grund av de tryckta tiderna) ej upptagits i anslagsäskandena för detta års riksdag.

Vad för övrigt angår kommitténs betänkande, kan jag ej dela den pessimistiska och avvisande syn på densamma, som framkommit i åtskilliga publikationer. Det är enligt min mening ett synnerligen samvetsgrant och gediget arbete, som kommissionen här utfört. Naturligtvis kan om riktigheten eller oriktigheten av mångt och mycket av det nya blott tiden och erfarenheten ge besked. Det får sålunda bli dessa båda faktorer, som få avgöra, om de sju åren verkligen skola räcka till för att ge en ordentlig språk-

Digitized by Google

kunskap. I Danmark har det, som jag med citat visade i min förra uppsats, ej gjort det.

Om man alltså för en del saker får se tiden an, kan jag ej annat än med skärpa vända mig mot *en* sida av det nya förslaget: *Studietidens ökning från tolv till tretton år.* Visserligen har kommissionen gjort ett försök att påvisa, att ökningen i själva verket ej skulle bliva ett helt år beträffande genomsnittsåldern för de blivande studenterna, men vad den i denna fråga utför ådagalägger blott sanningen av den gamla satsen, att man med statistik kan påvisa nästan vad som helst. Det är visserligen sant (SB I, 60), att genomsnittsåldern för från de nuvarande allmänna läroverken utexaminerade studenter är 19,87 år och att motsvarande siffra för den nya skolan skulle komma att utgöra omkring 19 3/4 år. *Men dessa siffror äro icke kommensurabla.* Den förra är nämligen genomsnittssiffran för såväl begåvade som medelmåttiga och undermåliga studenters levnadsålder, under det att den senare representerar motsvarande siffra för sådana studenter, vilkas begåvning prövats *dels* vid inträdet i den nya första klassen, *dels* vid uppflyttning till den nya första ringen. Säkerligen kommer man sanningen närmare, om man säger, att siffran 19 3/4 år innebär en höjning av *minst ett år* för i begåvningshänseende kommensurabla lärjungar. Beträffande kommissionens jämförelsesiffror för nuvarande och blivande realexaminander gäller detsamma mutatis mutandis. Det är också i riktig känsla av dessa förhållanden, som disponent Swartling i sin reservation uttalat, att »en reform, som medför ett sådant resultat, ej kan sägas vara en reform i rätt riktning». Jag tror, att de flesta, som utan förutfattad mening se på saken, skola dela denna åsikt. Det innebär enligt min uppfattning en *misshushållning med andliga värden,* som ovillkorligen måste hämna sig. Finnes det då intet medel att med bibehållande av folkskolan-bottenskoleprincipen, vars riktighet och rättvisa även jag är övertygad om, råda bot på detta missförhållande? Såvitt jag kan se, äro blott tre möjligheter förhanden: *antingen* låta den nya realskolan bli treårig (i stället för fyraårig) *eller* låta (som disponent Swartling föreslår) »folkskolan så organiseras, att kursen för inträde i realskolans första klass normalt inhämtas på 5 år i stället för nu på 6 år», *eller* låta folkskolans femte klass vara avgångsklassen till den högre skolan.

Taga vi nu dessa möjligheter i skärskådande, torde den första ej minst för språkens vidkommande vara utesluten. Jag har redan i min förut omnämnda uppsats (sid. 156) med exempel från den danska skolan visat, hurusom det är omöjligt att i allmänhet vinna tillräcklig språkkunskap på mindre än sju år, ja i Danmark har, som jag påpekade, röster höjts och på sina ställen åtgärder vidtagits för en förlängning av språkstudierna. Det är väl antagligen ej minst med hänsyn till språken, som kommissionen ej velat förorda den under övervägande tagna möjligheten att göra lyceerna

Digitized by Google

sexåriga (SB I, sid. 370). Vad beträffar den andra (av disponent Swartling förordade) möjligheten att inhämta kursen för inträde i realskolans första klass på 5 år i stället för på 6, så torde den väl ej heller vara realiserbar, försåvida därmed avses att på fem år sammanträngа, vad som nu inläres på sex. Den skulle medföra en alltför stark pressning av sådana folkskolebarn, som i begåvnings- eller andra hänseenden ej äro lämpade för den högre skolan. Vi skulle i så fall blott få igen det av kommissionen så hårt angripna trycket från den högre skolan på den lägre. Återstår sålunda blott mitt tredje alternativ, som jag ej kan annat än varmt förorda. Visserligen skulle man häremot kunna göra den invändningen, att detta steg delvis innebure ett frånträdande av principen folkskolan-bottenskola och följaktligen även i viss mån ett bibehållande av parallellklass-systemet. Man skulle ävenledes kunna invända emot detsamma, att folkskolans sjätte klass skulle bliva ett slags utskotts- eller pariaklass, sedan den blivit berövad sina mest begåvade element. Allt detta vore riktigt — och dock torde detta dels uppvägas av tidsvinsten för begåvningarna, dels i viss mån rättfärdigas av följande omständigheter. *För det första* torde det vara bekant, att en stor del av de barn, som säkerligen även för framtiden komma att utgöra huvudparten av läroverkens lärjungar, d. v. s. stadsbarnen, icke åtnjuta undervisning i den sexklassiga utan i den *sjuklassiga* A-skolan, och denna är åtminstone i vissa städer *obligatorisk* (så är förhållandet t. ex. i Malmö). För dessa skolor kommer alltså att även vid genomförandet av skolkommissionens förslag parallellklass-systemet att förefinnas och följaktligen även risken för den sjunde klassens betraktande som en utskottsklass. Det är inom parentes sagt iögonfallande, att man, såvitt jag kunnat konstatera, ingenstädes i kommissionens betänkande finner förefintligheten av denna sjunde klass omnämnd. *För det andra* har professor Hammer i sitt nyutkomna arbete Enhetsskolan (sid. 73) efter den bekante pedagogen Kerschensteiner påpekat, att det hos gossar vid 11-årsåldern inträder en differentiering av de mera spekulativt och av de mera praktiskt lagda begåvningarna, och denna differentiering skulle följaktligen sammanfalla med tidpunkten för folkskolans femte klass, så att »de rent intellektuellt predisponerade» redan då kunde klart särskiljas. *För det tredje* har det av Stockholms folkskoleinspektör, d:r Nordlund, framhållits, att den nya reformen i den av kommissionen påtänkta utsträckningen skulle förrycka arbetet i folkskolan och i denna medföra ett nervöst pluggsystem. Jag undrar, om det under sådana omständigheter ej vore rent av en vinst för folkskolan, om den åtminstone under det sista året i den sexklassiga och de två sista åren i den sjuklassiga skolan kunde i lugn och ro arbeta på utvecklingen av den barnskara, som ändå kommer att utgöra skolans huvudmassa. Alla dessa överväganden måste enligt min åsikt komma även varma anhängare av folkskolan-bottenskoleprincipen att hylla den här företrädda meningen av

Digitized by Google

folkskolans fem klasser såsom grundval för läroverket, i all synnerhet som därigenom ernåddes den för begåvningarna så stora tidsvinsten av ett år i jämförelse med kommissionens förslag. Självfallet skulle icke något hinder möta för intagning även av elever, som genomgått folkskolans sjätte kiass, varigenom senare utvecklade eller långsammare arbetande elevers rätt kunde tillgodoses. Till jämförelse må här till slut nämnas, att i Danmark bottenskolan just är femårig, i Tyskland t. o. m. blott fyraårig.

Jag kan ej underlåta att även i ett annat avseende vända mig mot kommitténs betänkande, dock mindre i kritiskt än i kompletterande hänseende. Kommissionen framhåller (SB I, sid. 68) vikten av »kraftiga åtgärder för utnyttjande av varje samhällsindivid på den plats, vartill hans begåvning och egenskaper i övrigt göra honom mest skickad». Principen om »begåvningarnas tillvaratagande» torde väl också allmänt vara erkänd som riktig, även om det därjämte från flera håll med rätta framhållits, att man ej bör förglömma, att karaktärsfasthet och energi äro faktorer, som äro minst lika viktiga och som vid den eventuella gallringen böra få komma till sin rätt vid sidan av den rent spekulativa begåvningen. Härifrån vill jag i detta sammanhang bortse och hålla mig uteslutande till »begåvningarnas tillvaratagande». Kommissionen menar (SB I, sid. 69), att den nuvarande skolorganisationen leder till »en sortering av lärjungematerialet efter målsmännens ställning och yttre omständigheter», och detta äger väl sammanhang med det (sid. 64 omnämnda) förhållandet, att av landsbygdsbarn endast 1,2% av stadsbarn däremot 13,3% undervisas i läroverk och därmed jämförliga läroanstalter. Nu uppställer sig för mig den frågan: skulle dessa förhållanden i någon nämnvärd grad ändras genom införande av den nya ordningen? Skulle inte tillvaratagandet av landsbygdens begåvningar fortfarande bero av en så växlande och oviss faktor som vederbörande målsmans ekonomiska ställning? Om svaren på dessa frågor kan väl icke meningsskiljaktighet råda, så länge icke det allmänna vidtagit åtgärder för ett pekuniärt understödjande av sådana landsbygdsbarn, vilkas begåvning tydligt hänvisar dem till en högre bildning, men vilkas ekonomiska förhållanden hindra dem från att även efter bottenskolans införande kunna få denna sin begåvning tillvaratagen. Man torde näppeligen ha rätt att för den planerade skolformen med nämnvärt större berättigande än vad fallet är med den nuvarande göra anspråk på något prerogativ beträffande begåvningarnas tillvaratagande, sålänge icke åtgärder föreslagits eller vidtagits i syfte att råda bot på här påpekade förhållande, Det kan enligt min mening ej annat än betraktas som en brist i kommissionens utlåtande, att den ej upptagit denna fråga till behandling. Skall den lösas på något sätt, kan det ej ske annat än genom inrättandet av skolhem, där bevisligen begåvade landsbygdsbarn, vilkas ekonomiska ställning omöjliggör eget bekostande av utbildningen, med statens understöd sättas i tillfälle härtill. Jag är ingalunda

Digitized by Google

blind för de svårigheter, som ett urval härvid skulle föra med sig, men skall man verkligen med anspråk på allmängiltighet kunna tala om ett »begåvningarnas tillvaratagande», synes mig detta vara enda utvägen.

Om jag nu går att ytterligare omnämna ett par punkter i betänkandet, sker detta under det uttryckliga omnämnandet, att mitt studium av kommissionens utlåtande måst bliva ganska summariskt, för att mitt inlägg skulle kunna inom rimlig tid publiceras i vår tidskrift. Det är därför icke alldeles uteslutet, att saker, som äga sammanhang med här upptagna punkter, förbisetts av mig.

Jag nämner då i första hand den lokala styrelsen. Jag medger gärna, att omläggningen av vederbörande orters ekonomiska förpliktelser gentemot läroverken kan berättiga, att »ett visst medinflytande tillerkännes medborgarna inom orten» (SB I, s. 181). Men det är härvid att befara, att de angående läroverkets interna förhållanden mest kompetenta, nämligen lärarna, komma att i betänklig grad undanskjutas från frågornas behandling, detta trots kommissionens uttalande, att styrelsens arbete bör »försiggå under lämpligt avpassad samverkan med kollegiet». Exemplen från de tekniska läroverken äro ej alltid efterföljansvärda. Skulle emellertid en dylik styrelse trots allt komma till stånd, synes det mig önskvärt, att det tillåtes lärarkåren vid varje skola att inom sig och ej blott (såsom kommissionen föreslagit) genom vederbörande kommunalrepresentation utse vissa ombud, som äga säte och stämma inom styrelsen. Under alla omständigheter synes den föreslagna rättigheten att uttala sig vid utfärdande av tjänstgöringsbetyg åt lärarna under inga omständigheter böra få ingå i styrelsens åligganden. Denna rättighet och skyldighet bör åligga rektor allena.

Frågan om vilket språk som bör väljas till begynnelsespråk har som bekant de sista åren varit föremål för diskussion ävensom för praktiska försök vid åtskilliga läroverk. Kommissionen bygger sitt förslag om engelskan som begynnelsespråk på dels pedagogiska, dels praktiska skäl. Beträffande de förra stöder den sig på utlåtanden över de nu nämnda försöken med engelska som 'grundspråk', som gjorts *med den nuvarande organisationen* och lägger därvid föga vikt vid det faktum, att resultatet av dessa försök ej enhälligt lovordats. Vidare skall engelskan ha visat sig »lämpligare och bättre anpassad för de unga lärjungarnas förståndsmognad och förmåga av språkligt tillägnande», samtidigt med att undervisningen i tyska skall ha kunnat leda till tillfredsställande resultat, fastän den påbörjats på ett senare stadium. För den praktiska synpunkten åberopas, att engelskan är det språk, som fått den lokalt största utbredningen, och att det följaktligen för de flesta realskolabiturienter är av större vikt att äga färdighet i engelska än i tyska. Gentemot de pedagogiska skälen torde det emellertid med fog kunna anmärkas, att även om det vore motiverat att nu börja med den för de nioåriga förstaklas-

Digitized by Google

sisterna i början lättare och följaktligen snabbare resultatgivande engelskan, detta ej nödvändigtvis behöver vara det bästa för den nya med de något äldre och följaktligen även mera förståndsmogna lärjungarna, som dessutom få förutsättas ha fått en starkare grammatisk träning i sitt modersmål. Vad den praktiska synpunkten beträffar, ha herrar Swartling och Aström i sin reservation framhållit, att den omständigheten, att engelskan är dominerande i den internationella samfärdseln, icke med nödvändighet måste leda till den slutsatsen, »att det för *varje* folk är av större nytta att inhämta kunskaper i engelska än t. ex. i tyska». De framhålla såsom obestridligt, att vårt folk haft »livligare både andligt och materiellt kulturella förbindelser» med tyskarna än något annat av de stora kulturfolken, och uttrycka sina tvivelsmål, att framtiden kommer att medföra någon förskjutning härutinnan. Deras resonnemang är enligt mitt förmenande alldeles riktigt, och jag ställer mig fullt på deras sida, när de föreslå bibehållande av den nuvarande språkföljden som det bästa för den nya skolan och dess från början mera till åren komna elever.

Om det alltså redan för realskolans elever måste framstå som viktigare att äga praktiska insikter i tyska än i engelska, blir detta enligt min åsikt ännu viktigare för gymnasiets elever. Jag förmår icke ställa mig på kommissionens ståndpunkt, när den (SB I, 255) förklarar frågan om begynnelsespråk olöslig, försåvida det yrkas, att därtill skall väljas »det språk, som representerar den högsta eller åtminstone för oss viktigaste kulturen». Avgörandet om vilken kultur som är den högsta är omöjligt, men när det gäller att ta ställning till vilken som är den för oss viktigaste, kan det för mig icke råda något tvivel om att det är tyskan. Därför kan jag ej annat än plädera för en så stark ställning som möjligt för tyskan på högstadiet, där det just gäller att införa eleverna i de resp. ländernas kultur.

Jag skulle även vilja göra ett inlägg i en annan fråga om tyskan. Enligt kommissionens förslag skola de lärjungar, som i fjärde klassen läsa latin 5 à 6 t. i veckan (timantalet skall växla efter lärjungeantalet i skolan), befrias från undervisningen i bl. a. tyska 2 t. Därom är intet att säga för sådana elever, som läsa latin 6 t., då ju tyska fått en stark ställning på latingymnasiet, men däremot finner jag intet skäl föreligga att låta de lärjungar, som blott ha 5 timmar latin, få 1 timme kortare undervisningstid i veckan än andra lärjungar i samma klass. Varför icke låta dem få deltaga i tyskundervisningen denna timme?

Till sist ytterligare en fråga. Vore det icke skäl att låta det nyspråkliga gymnasiet verkligen göra fullt skäl för sitt namn genom att låta även det första språket fortsätta upp i högsta klassen? Med 2 timmars undervisning däri i veckan (varav 1 t. tages från teckning) skulle linjen ifråga icke få flera veckotimmar än reallinjen.

N. Otto Heinertz.

Malmö 1922, Röhr's Boktryckeri.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XVI. 8 * MALMÖ * Sept. 1922

LE CID.

Le Cid börjar med en glad förväntan, som plötsligt vändes i den djupaste bestörtning. Rodrigues och Chimènes familjer, Kastiliens förnämsta näst konungahuset, leva i endräkt och under ömsesidig uppskattning av varandras förtjänster. Naturen själv tycks ha sörjt för att förhindra varje slags rivalitet dem emellan, i det att Don Diègue, den unge mannens fader, står vid slutet av sin ärorika bana, då den unga flickans fader, Don Gomès, ännu alltjämt står i obruten mandom. Rodrigues ojämförlighet i allt, vad som ger ridderlig ungdom glans och värde, kommer Don Gomès' vilja i avseende på dotterns giftermål att sammanfalla med dennas innersta önskningar, och Don Diègue är å sin sida beredd att för sonens räkning anhålla om Chimène. Så ler lyckan mot de båda älskande. Men "un moment donne au sort des visages divers" (I: 1).

För att förbereda på lyckans snara växling begagnar sig Corneille, låt vara i mycket mildrad form, av ett teatertekniskt knep, lika gammalt som de första försöken till att skapa en teater utanför den medeltida traditionen och påträffbart ända in i 1800-talets teater: den olycksbådande drömmen. Hos Corneille är det blott en aning, som ett ögonblick fördystrar Chimènes sinne. Men jag vet icke, om Herodots gamla världsuppfattning om gudarnes avund och den därmed sammanhängande tanken, att människan på lyckans höjdpunkt kan frukta en olycka, utan vidare motivering är tillräckligt allmänmänsklig för att icke komma Chimènes oro att framstå mindre som en under givna omständigheter naturlig själsyttring än som ett medgivande åt en teatertradition. Sådant förråder valhänthet hos författaren i uppbyggandet av den yttre handlingen, vilken förövrigt i fortsättningen genom otillfredsställande förbindelser mellan scenerna och genom en del osannolikheter, framkallade av hänsyn till andra nedärvda konstgrepp, sådana som de tre enheterna och den

Digitized by Google

antika kören, mer än bestyrker den kamp, Corneilles starka geni utstått vid stoffets anpassning.[1])

Vad som frambesvärjer olyckan är Don Gomès' karakter. Redan första scenen ger oss en bild av honom. Han tål icke ens skuggan av ett tvång på sin vilja. För att icke driva fadern åt oönskat håll har dottern icke vågat tillstå det företräde, hon i sina känslor ger åt Don Rodrigue framför Don Sanche, vilka båda bemöda sig att vinna henne. Han tåi icke ens tanken, att någon skulle befinnas värdigare till den höga utmärkelsen att bli infantens guvernör än han, som var dag lägger nya bragder till de redan utförda. När kungen lägger sin sons uppfostran i handen på den åldrade Don Diègue som lön för ett helt livs troget, ärofullt tjänande, draga sig moln tillsamman på de ungas klara kärlekshimmel för att snart helt övertäcka den. Då de båda ädlingarne lämna rådssalen, där beslutet om guvernörsskapet nyss fattats, råka de i tvist med anledning av denna frågas utgång, och i stället för att bevittna ett par fäders samfällda lycka över ett så värdigt förbund som Chimènes med Rodrigue, bevittna vi den förbigångne fadern tilldela den lyckligare en dödlig skymf.

Den maktlöse Don Diègue överlämnar hämnden åt sonen, — därmed slutar första akten och andra börjar, — den övermodige Don Gomès vägrar att lyda konungens befallning att gottgöra. Gomès och Rodrigue mötas och utmaningen följer. Kungen får underrättelse först om Don Gomès' trots och strax efter om hans död. Knappt har budet nått honom om tvekampen, förrän Chimène och Don Diègue brådskande komma inför tronen, hon för att kräva straff på sin fars baneman, han för att förklara sig som upphovet till sonens dåd och redo att lida därför, om konungen skulle anse det tillbörligt att straffa. Men Rodrigue själv har efter Don Gomès' död skyndat till Chimènes bostad. — Tredje akten börjar.

Man motser detta möte mellan de båda älskande med stor

[1]) Se Corneilles »Examen du Cid». I skolorna borde läsningen av Corneilles klara undersökning aldrig försummas, sedan tragedien genomgåtts. — Alla scenerna med infantinnan strykas regelbundet vid uppförandet av Le Cid. Jag har icke tagit någon hänsyn till dem. De skola ge åskådaren förnimmelse av den i varje fall nödvändiga tidrymd för vissa av de partier av handlingen, som ej utspelas inför åskådarens ögon. Med huvudhandlingen står infantinnan i intet annat samband än att hennes roll erbjuder i en mer tillspetsad och renodlad form en variation av den själsstrid, som genomgår dramat i dess helhet. Infantinnan är emellertid ingen abstraktion. Om hennes själsläggning verkar något främmande på oss, verkade den icke så på Corneilles dåtida publik. Under påverkan av kärleken till Don Rodrigue tager sig det förhärskande draget i infantinnans karakter, hennes lidelsefulla ambition att i fall av giftermål icke nöja sig med mindre än en konungakrona, uttryck, vilkas sublimaste grader väl icke återfinnas i de »Mémoires», där Mlle de Montpensier, dotter till Gaston d'Orléans, nedlagt några självbekännelser. Men i övrigt är det intet som hindrar, att La grande Mademoiselle, denna chevalereska amazon från förfrondens tid, i stort som smått kunde vara urbilden till infantinnan i Le Cid. Detta visar det nära sambandet mellan Corneille och hans tid. Därom blir tillfälle att ytterligare tala i det följande.

Digitized by Google

spänning. Vad ha de båda att säga varandra *nu?* Corneille stegrar skickligt effekten genom att låta Rodrigue anlända till Chimènes bostad, innan hon själv hunnit återvända från hovet, där hon anklagat Rodrigue, och låta denne, gömd bakom en pelare, åhöra, både hur Don Sanche, rivalen, erbjuder sig att hämnas Chimènes far, och hur den unga flickan själv inför sin förtrogna ger luft åt de stridiga känslorna i sitt hjärta. Då den olycklige unge mannen springer fram från sitt gömställe och plötsligt står öga mot öga med Chimène, griper situationen oemotståndligt åskådarne (III: 4).[1]) Corneille sparar heller icke på orden. Han har senare trott sig behöva rättfärdiga sig, därför att han icke förblivit stående vid naturens eget ack och o i dylika lägen. Häri ligger för Corneilles del något mer än blotta iakttagandet av den sats, att en konstnär, som ej förmår överträffa naturen, alltid är dömd till att stanna vid en verkan långt underlägsen naturens. Naturen kan överträffas på Shakespeares vis, genom att avslöja det samband, den gömmer, med livets urflöden; det blir en interpreterad natur: To him the Mighty Mother did unveil Her awful face.[2]) Corneilles geni var som Michel-Angelos inriktat på en stegrad natur. Samtidigt låg hans inbillningsgåva åt det ädla, högstämda, heroiska och var parad med en makalös skicklighet att förnya ett tema, som redan genomarbetats på mångfaldigt sätt. Allt detta förlänar så många av Corneilles scener en glans som av konstrikt slipade ädelstenar. Under hans penna blir människohjärtat någonting rikt och ovanligt. Så redan i den scen av första akten, som slutar med örfilen; vidare i samma akts sjätte scen, där den förorättade fadern överlämnar åt sonen att hämnas skymfen. Anslaget är det sedan bevingade ordet: Rodrigue, as-tu du cœur? och under dialogens fortgång fälles det andra sublima: Meurs, ou tue. Kanske likväl klimaxen, som dialogen styr hän emot, är ett grand alltför litterär. Båda dessa överträffas av andra aktens andra scen, utmaningen mellan Don Gomès och Don Rodrigue: den är som en dikt för sig, utstrålar samma stegrade liv som Michel-Angelos skapelser, samma eviga fläkt av hänförelse uppbär den. Inför oss står icke blott en behjärtad ung man, som drivits in i ett förtvivlat läge: modet och äran själva tala genom hans mun. Omständigheterna träda i bakgrunden, människohjärtat och känslolivet i sin universella form fängsla vår uppmärksamhet, — det är typisk fransk 1600-talsanda med dess från antiken stammande opersonlighet i denna scen. För att taga med alla de glansfulla uppträdena, som föregå det, från vilket vi göra denna återblick, hur förstår icke Corneille att stegra den i och för sig enkla

[1]) J'ai remarqué aux premières représentations qu'alors que ce malheureux amant se présentait devant elle, il s'élevait un certain frémissement dans l'assemblée, qui marquait une curiosité merveilleuse, et une redoublement d'attention pour ce qu'ils avaient à se dire dans un état si pitoyable. (Corneille: Examen du Cid).

[2]) Gray: Ode on the Progress of Poesy.

Digitized by Google

handlingen i andra aktens slutscen med Chimène och Don Diègue inför tronen genom bådas samtidiga ankomst. De förlöpningar mot den goda smaken, som där vanpryda Chimènes tal, måste tillskrivas preciösernas inflytande, vilket den i sina vanor så borgerlige Corneille desto mindre har kunnat undandraga sig, som hans egen lösen, »starkare än naturen», av honom, en skald utan mönster att skola sin smak, i skapandets iver lätt kunde förväxlas med preciösernas fältrop, »finare än naturen».

Nu stå alltså de båda älskande öga mot öga med varandra, omedelbart efter att den unga flickans fader funnit sin död för den unge mannens hand. Jag sade, att Corneille icke sparar på orden och har betraktat detta förhållande ur *en* synpunkt. Ännu ett par synpunkter fordra här beaktande. I de tvås samtal möter man en harang av Rodrigue på ej mindre än 36 alexandriner och Chimène svarar med en annan på 28. Denna längd på tal och svar, som utgör ett iögonfallande yttre drag av Corneilles teater, är först och främst ett tidsdrag, preciöserna älskade långa tal på teatern. För det andra drevs Corneille oemotståndligt mot en så stor utförlighet genom sitt framför allt viljebetonade geni. Corneille är den starka viljans skald; däri förråder han sin nordiska härstamning. Viljan är oratorisk, vill övertala, då den icke handlar, vill till och med förmå den, som den förföljer, att inse det berättigade i hans undergång.[1]) Så långt komma också Chimène och Rodrigue ömsesidigt med varandra i den ifrågavarande scenen. Då smyger sig på dem båda en känsla av att deras kärlek är ödesmärkt. Smärtan förenar dem för ett kort ögonblick, under vilket tragedien når sin höjdpunkt: den kärlekens växelsång, som avslutar scenen. Mer gripande är den än kärleksduetterna i Romeo och Julia, ty dessa äro blott ljuva; kärleksduetten i Le Cid är bitter-bitter-ljuv.

Det har börjat kvällas på denna händelserika dag. Då Rodrigue förkrossad lämnar Chimène, möter honom hans far, som icke sett honom efter den segerrika tvekampen med Don Gomès. Fadern är idel stolthet över sonen, denne söker tysta ned hans något bullersamma glädje genom hänvisning till vad hämnden kostat honom, sonen. Den hade kostat honom förlusten av Chimène. Då ber Don Diègue sin son slå den sorgen ur hågen, såsom i ett motsvarande läge Björn i Tegnérs Frithiofs Saga ber Frithiof. Björns ord, som äro i allas minne, lyda påfallande lika Don Diègues. Denne säger:

> Mais d'un cœur magnanime éloigne ces faiblesses;
> Nous n'avons qu'un honneur, il est tant de maitresses!
> L'amour n'est qu'un plaisir, l'honneur est un devoir.

Don Rodrigue tillbakavisar ej utan förtrytelse faderns oriktiga uppfattning om allvaret i hans känslor för Chimène. Då har

[1]) I den moderna litteraturen torde icke finnas något mer slående exempel härpå än Hebbels brev till Elise Lensing.

Digitized by Google

Don Diègue ännu ett medel, och ett verksammare, att rycka sonen ur den förtvivlade sinnesstämningen: morerna hota Sevilja, konungen har redan talat om möjligheten av ett anfall, denna natt förestår det, menar Don Diègue, Rodrigue skall samla en skara omkring sig och i dess spets överrumpla de landstigande fienderna, som tro sig oväntade. Därmed slutar tredje akten.

Då den fjärde akten börjar, har underrättelsen nått Chimène om Don Rodrigues lysande bragder under natten i kampen mot morerna. Hon hör av sin förtrogna, att den älskade är landets räddare, och att hans namn är på allas läppar. En fråga, om hjälten kommit osårad ur striden, undslipper henne Det är som för att gottgöra, att ängslan för hans väl ovillkorligen gripit henne, då den förtrogna säger sig vara okunnig om Don Rodrigues tillstånd, som hon med en energisk viljeakt bjuder sin kärlek tystnad och fyller sin själ med det oförsonliga hat, som den heliga sak, hon förfäktar, kräver av henne. I detta sinnestillstånd skyndar hon till konungen. Föregående dags eftermiddag — tragediens handling tänkes förlöpa under tiden från ena dagens middag till middag den följande dagen[1]) — hade hon varit hos kungen i samma ärende, som nu driver henne till hovet, och fått löfte, att hennes sak skulle undersökas på det noggrannaste. Varför då en ny hänvändelse redan följande morgon? Corneille har själv tadlat denna otålighet: om fem, sex dagar förflutit utan någon åtgärd mot Don Rodrigue från kungens sida, hade Chimènes nya uppträdande som anklagare haft fog för sig, menar Corneille och urskuldar sig med att regeln om de 24 timmarne ej tillät honom något annat tillvägagångssätt, än det valda. Föreligger här verkligen en onaturlighet i handlingens gång, så är den åtminstone föga märkbar. Omkastningen i de båda huvudpersonernas ställning är så stor, att Chimène med rätta känner de yttre betingelserna för att se sin hämnd förverkligad allvarligt hotade. Rodrigue skyddas av sin nya ställning. Från att blott ha varit en lovande yngling, vars raskhet och lycka i utplånandet av faderns oförrätt ej kunnat överskyla den förlust, han vållat det allmänna genom att döda den man, vars segervana svärd skänkte landet yttre säkerhet, har han själv blivit sitt lands säkra stöd; och Chimène, vars självförnekande trohet mot den döde fadern dittills följts av allmänt gillande, anar redan, vad hon senare (V: 7) klart uttrycker i dessa ord till konungen:

Si Rodrigue à l'État devient si nécessaire,
De ce qu'il fait pour vous dois-je être le salaire —

[1]) Seulement, pourquoi prendrions-nous Corneille au mot? Nous n'aurons qu'à supprimer la limitation importune, pour voir toutes les beautés de l'œuvre s'épanouir à l'aise. Alors nous ne dirons plus que l'action se passe en un jour, mais nous dirons pas davantage qu'elle se passe en une année. Nous perdrons tout vain souci des jours et des heures. Occupés à contempler des âmes humaines, nous les placerons d'instinct et nous nous placerons avec elles hors du temps. (Eugène Rigal: De Jodelle à Molière).

Digitized by Google

Därför är det, som hon hastar till slottet. Om Chimène ännu blott anar konflikten mellan hennes enskilda intresse och statsintresset, så har Corneille sörjt för visshet därom hos sina åskådare genom att låta den stora scenen med Chimène följa omedelbart efter Rodrigues skildring av nattens bragder. Även Don Rodrigue hade satt det egna intresset framför det allmänna genom sin raska hämnd på landets nödvändigaste man. Därför har han alltsedan tvekampen med Don Gomès skytt konungens närhet. När han nu på kungens befallning infunnit sig på slottet för att inför rikets stormän skildra nattens strider (IV: 3), står han bland dem som allmänvälets representant. Han har ännu icke slutat tala — Corneilles samtida stodo under inflytande av den spanska storhetstidens ridderliga och krigiska ideal, och av sin egen litteratur begärde de framför allt ett epos, som de ansågo vara den högsta konstarten: med vilken hänförelse ha de icke lyssnat till dessa sjuttiotre alexandriner om en hjältebragd, Seviljas räddande undan en fientlig överrumpling, som var ämnad att verkställas i skydd av den stjärnupplysta natten men omintetgjordes av en skara tappras väl ledda motåtgärder, gynnade av samma stjärnbeströdda natt; om en stad, sovande vid bruset av det inströmmande tidvattnet, som bär mot dess hamn trettio fartyg försänkta i en spöklik tystnad; om människor, som stå samlade och ordnade för plundring, och andra samlande sig och ordnande sig i föresatsen att komma fiendernas list på skam; sedan efter tyst förbidan å båda sidor, från stranden det käcka angreppet, från vattnet villervallan, som de tappra anförarne snart bli herrar över; nu härskrin och en strid ...

> O combien d'actions, combien d'exploits célèbres
> Sont demeurés sans gloire au milieu des ténèbres,
> Où chacun, seul témoin des grands coups qu'il donnait,
> Ne pouvait discerner où le sort inclinait!

Don Rodrigue har slutat skildringen av striden men ännu icke slutat tala, då budet, som förkunnar Chimènes ankomst, avbryter honom. Ögonblicket därefter träder hon själv in.

Ett par enskildas ödesmärkta kärlek växer till en statsaffär. Om också det från början anslagna temat utan avbrott fullföljes och hindras från att vidga ut sig till att omfatta allmänna angelägenheter, vilka blott användas som medel för kärlekskonfliktens slutförande, karakteriserar likväl den otvivelaktigt föreliggande inriktningen av diktarfantasien på det politiska Corneille. Han är icke en kärlekens skald, trots Le Cid och trots de många utomordentliga kvinnogestalterna i hans tragedier; — i hans lustspel finnas de enda flicktyperna i fransk teater. Hans stora verk förkroppsliga politiska ideer. På Corneilles tid var den enskilde medborgarens politiska tänkande ännu ej omöjliggjort som senare, då Racine framträdde. Hos Racine äro statsangelägenheterna blott ram för kärlekskonflikten. Visserligen stod Corneille

Digitized by Google

i detta avseende som i så många andra över och framför sin tid. Tag exempelvis fosterlandskärleken, vi komma då ej att överskrida gränsen för våra närmaste intressen här. Fosterlandskärlekens stora dikt är Horace, men Le Cid innehåller just i en av de scener, vi avhandla, IV: 3, ett par rader, i vilka fosterlandskärleken vunnit ett för alla tider giltigt uttryck, och dubbelt märkliga, eftersom de nedskrevos i en tid, då begreppet fosterland i sann mening ännu var okänt. Konungen överhopar Don Rodrigue med beröm för hans hjältemod, och denne svarar:

Que votre majesté, sire, épargne ma honte.
D'un si faible service elle fait trop de compte,
Et me force à rougir devant un si grand roi
De mériter si peu l'honneur que j'en reçoi.

Hittills finns intet, som höjer sig över tiden, dess poetiska alster överflöda av tal om konungens majestät. Fosterlandskärleken är knuten vid konungens person, som den var under Karl den stores tid (Roland), som den var i Tyskland ännu under Fredrik den store, "fritzisch" (Goethe). Den är ej en känsla av förpliktelser mot landet, vars materiella och andliga värden giva den enskilde den grund för hans liv, utan vilken det skulle sjunka ned i vanmakt. Men i fortsättningen uppenbarar sig hos Corneille det nya, som sprang fram ur djupet av skaldens geniala mänsklighet:

Je sais trop que je dois au bien de votre empire,
Et le sang qui m'anime, et l'air que je respire;
Et, quand je les perdrai pour un si digne objet,
Je ferai seulement le devoir d'un sujet.

En romare kunde skrivit det, men på 1600-talet blott den, som anade en samverkan i stort mot ett gemensamt mål av de många små korporationer, som alltjämt gingo var och en under sitt standar, och av krafter, som dittills icke fått utöva sin uppfostrande, sammanförande makt på människorna. Känslan av en alla omfattande gemensamhet i de stora angelägenheterna, ett vaknat medvetande om den yttre naturens egenart och om egenarten och värdet hos folk och bygd äro huvudbeståndsdelarne i all verklig nationalkänsla. Kretsen för de högsta angelägenheterna var trång, folket var icke något att räkna med, och naturen hade icke upptäckts. Men hos Corneille finna vi tydliga spår av den kommande förändringen: hans politiska tänkande, som var en mans utan varje beröring med maktens innehavare, i förordet till Don Sanche d'Aragon orden om det borgerliga dramat och hans natursinne, om vilket vittna en del smådrag i hans verk, t. ex. här i Don Rodrigues redogörelse för drabbningen med morerna och särskilt den vackra versen:

Cette obscure clarté qui tombe des étoiles.

Som sagts fullföljer emellertid Corneille kärleksmotivet ända

Digitized by Google

till slutet. Chimène hade i början av fjärde akten frågat sin förtrogna, om Rodrigue sårats i den nattliga striden utan att få någon visshet om motsatsen. Då hennes ankomst till slottet för att förnya anklagelsen mot den älskade anmäles för konungen, är denne besluten att förmå henne till en fri och öppen bekännelse av sin kärlek, i avsikt att på så vis skaffa en nu för honom själv så högst pinsam tvist ur världen. Konungen anser, att en sådan bekännelse skulle bryta udden av hennes anklagelser. Däri misskänner han den unga flickans eldsjäl, hon har en gång (III: 4) förklarat, att hennes ära fordrade, att alla visste, hur hon avgudade den, som hon förföljde till döds. — Vad är denna uppfattning annat än ett poetiskt exempel på Kants lära om plikten, vars fullgörande måste vara olustbetonat för att äga sedligt värde?[1]) — Men kungen handlar, som han anser gagneligt, och sedan han sänt bort Don Rodrigue, som nyss fångslat hovet med sin berättelse, tillsäger han de församlade att visa nedslagna miner och förklarar för den inträdande Chimène, att Rodrigue dött inför hans ögon av sår, som han mottagit. Denna list, som diktaren övertog av sin spanska förebild, har tadlats av Voltaire som ovärdig den tragiska konstformen. Men Corneilles omdöme grumlades icke av några betänkligheter inför konstteorier i de fall, där han kände livets egna oförställda krav. Det är ett tecken så gott som något på den epigonmässiga beskaffenheten av Voltaires egen dramatiska alstring, att denne, väl med tanke på sitt eget "Temple du goût", höjer magisterfingret åt Corneille under åberopande av konstformen utan hänsyn till livet. Han gör det även i anledning av örfilen. Och detta fastän Corneille i Examen du Cid gjort en liten underhållande och tillfredsställande utredning, varför han låter örfilen falla inför åskådarnes ögon men döljer Don Gomés' död för dem. Livets fordringar ledde honom i allt detta. Konungens list var ägnad att framlocka hela den sällsporda styrkan av Chimènes ande.

Hennes kropp sviktar vid kungens ord. Denne skyndar sig att upplysa henne om det rätta förhållandet, då han redan tror fältet vunnet. Men Chimène visar en sinnesnärvaro, sådan som människan blott visar i den högsta nöd. Nu följa verser genomträngda av en överlägsen själs kraft. Huru klara och bestämda äro de icke, ingen bild, knappast en lätt poetisk omskrivning, — blott saken, men föredragen så, att den unga flickans stolta, obändiga hjärta slår i varje ord, som kommer över hennes läppar. Hon är lugn, hon triumferar, hon är ironisk, hon sjuder av harm, — men i lugnet ingen underkastelse, i triumfen intet övermod, i ironien ingen småsinthet, i harmen intet oädelt. Då hon inser, att hennes förhoppningar om kungens ingripande varit fåfänga, vänder hon sig som en sista förtvivlad utväg till de närvarande ädlingarne, begär Don Rodrigues huvud av vem det vara månde bland dem och utlovar sig själv som lön åt segraren. Kungen, som förstår, att hans plan med listen misslyckats, ger

[1]) Jules Lemaître kallar Corneille "le Kant du théâtre tragique".

Digitized by Google

nödtvungen sitt bifall till tvekampen. Don Sanche anhåller om rättigheten att få kämpa för Chimène. Då gör konungen ett försök att få Chimène att avstå från sin avsikt. Han hotar med att tvinga den unga flickan till giftermål med vem än av de båda stridande, som skulle segra. Chimène finner intet annat svar än ett beklagande av ett så hårt villkor. Tvekampen är således beslutad. Konungen vägrar emellertid att närvara för att icke ens skenet av ett offentligt gillande skall falla på detta sätt att göra upp tvister, ett fördärvbringande sätt för landet, som därigenom lätt berövas sina tappraste män. — Femte akten börjar.

Don Sanche är icke en man vuxen Don Rodrigue som motståndare. Ingen förutser möjligheten av mer än den utgången av enviget, att Don Sanche besegras, och alla anse Chimènes godtagande av en sådan stridsman för sin sak vara ett tecken till att hon vill skapa sig ett tillfälle att med bibehållen ära äntligen kunna giva upp förföljandet av Don Rodrigue. Så långt går likväl icke Chimène: hon önskar alltjämt den älskades undergång men rädes för Don Sanches seger med tanke på sina egna och konungens ord om segrarens lön. Då erfar hon av Rodrigue (V: 1), att han ämnar låta döda sig för att tillfredsställa henne. Voltaire har betecknat de känslor, vilka förestavat detta beslut, såsom "un peu hors de la nature", tydligen följande den traditionella uppfattningen av hur en hjälte handlar. Men geniala människor bryta ned traditioner, — det är deras uppgift i världen! Heinrich Kleist skildrade till de rättroende hjältedyrkarnes förfäran en hjälte, som av fruktan inför döden på sina knän tiggde om sitt liv.[1]) Corneilles hjälte tigger om sin död, som det behagade hans älskade att kräva, han tigger därom än en gång, som vi skola se, och den gången döden av den älskades egen hand. I Corneilles Examen du Cid finnas några i detta sammanhang belysande rader. "Ces beautés — de ovannämnda episoderna — étaient de mise en ce temps-là, et ne le seraient plus en celui-ci". Corneilles anteckningar till Le Cid skrevos på en tid, då den andliga atmosferen i Frankrike var en helt annan än vid tiden för Le Cids diktande: en generation av människor, som mer än allt annat voro kuggar i ett statsmaskineri, hade avlöst förfrondens generation med dess fria mänsklighet, sedan på sin höjd ett studieobjekt för moralister. Långt närmare naturen än de människor, för vilka anteckningarne till Le Cid skrevos, stodo de, för vilka själva tragedien författades. "Et comme elle sait aimer! — säger Larroumet[2]) om Le Cids generation. Les amants d'alors, ce sont Condé, toujours Condé, le soleil de ce printemps, et, autour de lui, Beaufort, Gondi, La Rochefoucauld, celui qui dira de Mme de Longueville:

> Pour mériter son cœur, pour plaire à ses beaux yeux,
> J'ai fait la guerre aux rois, je l'aurais faite aux dieux."

---

[1]) Der Prinz von Homburg, drama av Heinrich Kleist.
[2]) Études de Critique Dramatique, Tome premier.

Digitized by Google

Don Rodrigues beslut att låta döda sig i tvekampen med Don Sanche tarvar intet undseende av oss. Varför det fyller Chimène med bestörtning, ha vi hört. Scenen, där hon vill förmå den älskade till verklig kamp (V: 1), röjer åter Corneilles dialektiska skärpa och förmåga att liksom säga allt och likväl i fortsättningen komma med något nytt. Men Rodrigue är otillgänglig för alla Chimènes föreställningar, ända tills hon besvär honom vid den kärlek, hon hyst för honom, att försvara sig och rädda henne undan Don Sanche. Då hon till slut, innan hon avlägsnar sig, rodnande uppmanar honom att som segrare gå ut ur en strid, vars lön hon själv är, så brytes Rodrigues motstånd, och han är besluten att segra. Chimène svävar visserligen i okunnighet om detta beslut och överväger tillsammans med sin förtrogna sin bittra lott att nödgas äkta antingen sin fars baneman eller sin älskades (V: 4). Då kommer plötsligt Don Sanche och lägger en blottad värja för hennes fötter. En visshet genomilar henne: Rodrigue är död. Samtidigt överhopar hon Don Sanche med förebråelser och föraktfulla tillmälen och låter honom icke komma till orda. Men tvånget, som så länge legat över hennes bröst, löser sig: plikten mot fadern är fullgjord, hennes kärlek är frigjord.

I den sinnesstämningen beger hon sig till konungen. Hon tillstår sin kärlek, ber, att kungen av nåd måtte befria henne från löftet till Don Sanche och låta henne i ett kloster få begråta sin fader och sin älskade. Men Don Rodrigue lever. Chimènes upprördhet hade hindrat Don Sanche från att förtälja om tvekampens utgång. Rodrigue hade raskt avväpnat sin motståndare och sänt honom med det förverkade vapnet till Chimène, emedan en plikt kallade honom själv till konungen. Det ligger givetvis en rätt stor osannolikhet över det misstag, som vållade Chimènes häftiga sinnesrörelse. Ett ord hade varit nog för att taga henne ur villfarelsen. Men Corneilles framställning är åtminstone tänkbar. Under det nu Don Sanche inför konungen berättar om tvekampen, om Rodrigues uppdrag och om hur han hindrats från att framföra det, kommer Rodrigue in och kastar sig för Chimènes fötter, i det han räcker henne svärdet, för att hon själv måtte taga hans liv. Men Chiméne har ingen kraft längre att förfölja. Hon hemställer blott till konungen, om det äktenskap, han enligt sin hotelse ville framtvinga, skulle tillfredsställa alla rättvisans och billighetens fordringar. Konungen förstår den djupt mänskliga smärta, som tar sig uttryck i Chimènes fråga, om hon skall vara offret, därför att Don Rodrigue är nödvändig för staten. Han är beredd att unna henne tid, helst som nya krigiska uppgifter vänta Don Rodrigue, och han uppmanar denne att hoppas på tidens verkan, hans tapperhets allbetvingande makt och hans konungs löfte för att övervinna den "point d'honneur", som reser sig mot hans önskningars mål.

* *
*

Digitized by Google

Uttrycket "point d'honneur" har varit föremål för vantolkning. Begreppet "honneur" innesluter det värde, den enskilde känner tillkomma sig i medvetande om den duglighet och förtjänst, släkten ådagalagt generation efter generation. När släktkänslorna äro starka framför alla andra i en människa, så träder en personlig tragedi i dagen, så snart hennes personliga känslor, och särskilt den starkaste av dem, kärleken, råkar i konflikt med släktinstinkterna. Sådant är Don Rodrigues och Chimènes fall. Det ligger sammanpressat i det smärtfyllda utropet: "Que de maux et de pleurs nous coûteront nos pères!" (III: 4) Det är blott en naturlig följd av Chimènes läge, att ordet "gloire" så ofta kommer över hennes läppar med en lidelsefull häftighet. Ty äran uppstår, i det viljan, med undanträngande av de själviska instinkterna, vilket just utgör »le point d'honneur», gör hedern till ledstjärna för alla handlingar, och är intet annat än det samfällda gillandet från andra människors sida av handlingar enligt hederns bud. Detta gillande är en andlig makt, att eftersträva det "une belle passion", sådan som t. o. m. La Rochefoucauld uppskattar. Ty i konfliktens ögonblick blir medmänniskornas gillande en säkerhetsvakt åt hedern, och varje seger, den senare tillkämpar sig, ökar ärans glans och styrka.

Det är alltså icke ett falskt hedersbegrepp, icke en ytlig uppfattning av äran, som genomgå Le Cid. Ej heller uppträda dessa makter som ett blint öde, ty de äro den mänskliga viljans egna yttringar likaväl som den kraft, som motverkar dem. De verser, som innehålla antingen klagan över ett hårt öde eller en åkallan av ödet (t. ex. V: 4), äro blott lyriska utbrott, sådana som förekomma i varje tragedi. Corneille och människoviljans otillräcklighet! Nej, överallt bryter den sig segrande igenom, triumferar till och med efter livets slut, som då den döde Polyeucte icke blott vänder Paulines hjärta till sig utan även till den Gud, för vilken han lidit martyrdöden. Detta ger Corneilles tragedier deras storhet. Den är av rakt motsatt slag till den storhet, som präglar den antika teatern. En dansk författare [1]) säger, att eftersom den nya franska diktningen föddes under påverkan av den rörelse, som väckte till nytt liv antikens hedniska humanism, så är det naturligt, att de franska dramerna blevo av väsentligen samma art som de antika, nämligen ödestragedier. Otvivelaktigt stod i Frankrike av alla diktarter just dramat i sin upprinnelse i det närmaste beroende av den antika traditionen, vars påverkan för ingen annan diktart var av så vittgående betydelse. Och likväl är påståendet nyss grundfalskt. Det lämnar ur räkningen diktargeniet, som såg ned i tidssjälens djup, och rikedomen hos denna tidssjäl, i vars struktur det antika elementet blott var ett bland många och icke ens det starkaste. Det nära samband mellan

[1]) Axel Sörensen i inledningen till Wessels Kærlighed uden Strömper. Jfr. Mod. Språk 2—3 mars 1922, Franskklassicismens drama, noterna.

Digitized by Google

diktaren och hans tid, som, fastän något fullständigt nytt, eftersom icke ens den tidens lustspel med undantag av Corneilles hade spår därav, redan i full utsträckning föreligger i Le Cid och sedan fortsätter i Corneilles tre följande stora dramer, kännetecknar i lika hög grad Racines verk, om också både tidens innehåll och skaldens geni där är ett annat. Så kommer det sig, att det franska dramat trots den härskande antikiserande smakriktningen bevarar full självständighet gentemot det antika.

Konflikten i Le Cid är rent mänsklig. Den är en samvetskonflikt av tillspetsat antitetisk karaktär: ett hjärtas kärlek och hat till samma person. Dessa känslors styrka var på samma gång ett lån ur tiden och en nyskapelse av Corneille. De gamla franska adelsätterna kände sitt oberoende hotat och därmed också grundvillkoret för sin fortvaro. Lägets tryck skärpte släktkänslornas ömtålighet, så att även en ringa omständighet kunde utlösa en häftig motverkan. För ett sådant sinnelag passade icke längre den gängse uppfattningen av kärleken, vilken uppfattning i Le Cid finner ett uttryck i den gamla Don Diègues ord: "L'amour n'est qu'un plaisir" (III. 6). Kärleken hade varit galanteri, en vitter lek, en "art d'amour"; Corneille gör av den en lidelse, som behärskar hela personligheten. En sådan känslornas livaktighet utmärker de två huvudpersonerna i Le Cid. Bägge genomlida de likartade samvetskonflikter. Rodrigues hat har emellertid släckts genom hämnden på Don Gomès och lever blott kvar i själva sinnesriktningen: "Je le ferais encore, si j'avais à le faire" (III: 4). Chimènes hat törstar efter gottgörelse, och hennes ansträngningar att ernå den utveckla den tragiska situationen med dess inneboende motsatser. Varje ny situation ger nya uttryck åt dessas strid med varandra. De båda älskandes samvaro fylles av tävlan mellan motsatserna att göra sig gällande och utmaningar, vilka icke ett ögonblick låta känslorna komma till ro. Faguet har i sin bok "En lisant les beaux vieux livres" analyserat den kärlek, som besjälar Corneilles hjältar, och jag använder mig av hans ord. De älska framför allt, ja nästan uteslutande på grund av den höga moraliska halten av den person, de älska, och veta sig älskade igen blott på grund av ett liknande moraliskt värde hos sig. Därför uppstår ofta mellan de älskande en tävlan i ädelmod, i det den ene gör den andre till sitt samvete, till ett strängt, omutligt samvete. Och då var och en vill visa sig värdig den andre, höja de sig båda och driva varandra upp till en utomordentlig moralisk höjd. Så långt Faguet. Hans ord passa ingenstädes in så som på samtalet mellan Rodrigue och Chimène i tredje aktens fjärde scen. Rodrigue säger:

— — — n'attends pas de mon affection
Un lâche repentir d'une bonne action.

och temat utvecklas med Corneilles hela genialitet i de följande 32 alexandrinerna, då det upptages av Chimène:

Digitized by Google

Tu n'as fait le devoir que d'un homme de bien;
Mais aussi, le faisant, tu m'as appris le mien.

I de 20 följande verserna utmålar hon sitt olyckliga läge men samtidigt Rodrigues oegennytta som ett föredöme för sig i olyckan och slutar:

Car enfin, n'attends pas de mon affection
De lâches sentiments pour ta punition.
De quoi qu'en ta faveur notre amour m'entretienne,
Ma générosité doit répondre à la tienne:
Tu t'es, en m'offensant, montré digne de moi;
Je me dois, par ta mort, montrer digne de toi —

varpå denna tävlan i högsinnad oegennytta, ständigt förnyande sig, fortgår ännu en god stund. Den värsta misstanke, som kan drabba någon av Corneilles hjältar, är att vara egennyttig i sitt handlingssätt.

Skalden har slutligen i den tragiska kampen förstått inlägga en mängd vardagliga smådrag, särskilt vid teckningen av Chimène, som därigenom undgår att bli en tragisk docka i stället för en levande människa. Inför konungen är hennes uppträdande alltid värdigt, hur stark lidelsen än är, som rycker henne med sig. Utan det tvång, som den kungliga närvaron pålägger henne, låter hon stundom en övermäktig känsla förleda sig till obetänksamheter, motsägelser, otålighet. Blott en gång, i det redan omnämnda slutet av tredje aktens fjärde scen, viker den oavlåtliga kampen för den av båda kända smärtan över deras kärleksöde: klagosången, vari smärtan finner ord, stiger upp som ett välljud ur disharmonier.

Hur löser Corneille konflikten? Han löser den icke, han utjämnar den. Och ändock ligger lösningen så nära. Chimène anger den i sista raden av tredje aktens tredje scen. Hon talar om Don Rodrigue och säger: "Le poursuivre, le perdre, et mourir après lui". Chimène hade i stället för Le Cid blivit den allt behärskande huvudpersonen, hennes karakter diktarens största angelägenhet, tragediens innehåll karakterens utveckling från ung hängiven flicka till kvinnan, som hämnas sin faders död på sin älskare och sedan tager avsked från ett för henne öde och värdelöst liv. Racines förnämsta mål är karakteren och dess utveckling Hans verk sluta med undergång och död. Corneille utgår från situationen. Han avser att visa, hur dess tvång på karaktererna brytes tack vare människoviljan, som orubbligt uthärdar och kämpar, — hans hjältar förbli sig lika hela dramat igenom som hjältarne i ett epos: den dramatiska genren har ännu icke utveklat sig till sin renhet. Betydelsen och verkan av ett drama av Corneille betingas av utgångsläget ovanliga beskaffenhet och hjältens själsstyrka, som kan bringa de nödvändiga offren för de ideal, vilka det svåra utgångsläget hotar med undergång. Över förutsättningarne i

Digitized by Google

ett drama av Corneille ligger därför ofta en viss osannolikhet, och hjältarne utmärka sig för en andlig kraft långt utöver vanliga mått, — de äro undantagsmänniskor. Racines tragiska fall äro alldagliga och hans hjältar människor som andra människor. För att möta invändningen om osannolikhet hänvisar Corneille till historien, som bekräftar situationens verklighet. Racine underordnar med full frihet det historiska stoffet sina konstnärliga avsikter. Corneille är så övertygad om den för konsten utslagsgivande betydelsen av historiens vittnesbörd, att han förklarar frånvaron av sådant vittnesbörd vara det huvudsakliga skälet mot möjligheten av ett rent borgerligt drama. Borgarne hade ingen historia. Hjältarnes trovärdighet ligger i diktarens förmåga att psykologiskt motivera deras handlingar. Då jag sade, att Corneille icke löser men utjämnar konflikten i Le Cid, betyder det således, att tanken på äktenskap mellan Don Rodrigue och Chimène, som det genom skymfen i första akten framkallade läget tycktes omöjliggöra, likväl räddas undan de makter, som sammansvurit sig mot de två älskandes förening.

* *
*

Le Cid gav upphov till talesättet: »Cela est beau comme Le Cid.»

Likväl fattades icke mitt i hänförelsen, kritiska röster, ja en strid om Le Cid utspann sig av sådan häftighet, att Richelieu fann sig föranlåten hänskjuta tvisten till den nybildade franska akademien. Striden hade huvudsakligen sin rot i konkurrenters avund, och deras synpunkter äro icke värda att stanna vid. Men *en* anmärkning mot Le Cid har likväl så betydande räckvidd, att det lönar sig att upptaga den: man sade, att verket var omoraliskt, och menade därmed, att de tre ting, till vilka konungen hänvisar Rodrigue som den säkra grunden för hoppet att slutligen dock vinna Chimène, tiden, en konungs löfte och hans egen tapperhet, icke kunde utplåna det utgjutna blodet, som var emellan de båda älskande.

Corneille är i sin Examen du Cid ytterst försiktig, då han uttalar sig om Chimènes och Rodrigues framtida öde. Han har synbarligen tagit starkt intryck av kritiken, som riktats mot denna punkt. Som redan framhållits skriver han ned sina anteckningar till Le Cid många år efter verkets tillkomst, då helt nya smak- och samhällsförhållanden voro rådande, under vilka vad han kallar »la bienséance du théâtre» i dramats utveckling blivit den mäktigaste regulatorn, som författarne hade att taga ovillkorlig hänsyn till. Därför söker han visa, att han tagit hänsyn därtill på den ifrågavarande ömtåliga punkten, så långt det varit honom möjligt. Betecknande nog för Corneille förklarar han sig tvungen att böja sig inför det historiskt givna, dock ej utan att med starkt eftertryck och ett grand sofistik betona, att han i sitt drama omgivit

Digitized by Google

det av historien bestyrkta äktenskapet mellan Chimène och Rodrigue med så mycken ovisshet, att man har rätt att tänka sig det som aldrig ingått. Men har väl någon fördomsfri åskådare av Le Cid från dess första framförande ända till våra dagar gått ifrån en Cid-föreställning eller en läsare slutat dramat utan att tänka sig Chimène förenad med Rodrigue? Diktens slutord:

> Pour vaincre un point d'honneur qui combat contre toi,
> Laisse faire le temps, ta vaillance et ton roi —

äro alltför tydliga för att tvivel om deras innebörd skulle uppstå, och ingen skall, som Corneille vill, kunna utlägga Chimènes egen tystnad inför det kungliga yttrandet som en protest däremot.

De som ingen anmärkning hade att göra, läto sig nöjas med konungens ord, de andra ansågo samma ord bevisa, att hela verket uppbyggts på en omoralisk förutsättning. En nutida åskådare eller läsare kan icke sluta sig till någondera parten i denna del av striden om Le Cid. Han känner, att dramats femte akt kräver en fortsättning för att vara avslutad, och avslutningen, som vi kräva, kunde heta som avslutningssången i Frithiofs Saga: »Försoningen». Den skulle också ha mer än namnet gemensamt med Frithiofs Sagas slutdikt: den försoning, som Tegnér talar om, är den enda möjliga vägen till att utjämna konflikten mellan Rodrigue och Chimène.

Don Fernand, konungen, är som offerprästen för den hop, som Tegnér säger leder fram gångarn »guldsadlad, purpurbetslad för att offra den». Att konungen låter Chimène vänta på äktenskapet är visserligen att villfara hennes egen önskan men samtidigt ett yttre offer, som han pålägger hennes kärlek; han pålägger den ännu ett: de nya ansträngningar och faror i striden mot landets fiender, som vänta Don Rodrigue. Dessa offer ha sin betydelse, som anges av konungen: Chimènes ära ökas, och Don Rodrigues värde fördubblas, d. v. s. dessa offer äro den skyldiga tributen åt Idealet, sådant det levde i den generations hjärtan, vars skald Corneille var. Don Fernand är dess högste målsman. Men som hos Tegnér hedendomens präster, fångna i sin tids åskådningar, trängas i bakgrunden av en man ur deras egna led, Balders Överpräst, som har hjärtat fullt av en ny tids ideal, så kunna vi tänka oss Don Fernands plats intagas av en annan, för vilken offren, pålagda Chimènes kärlek, blott äro tecknet, icke saken, och ur vilkens mun ljödo de Tegnérska orden om att den rätta försoningen är

> — — — som skaldens löpning på sin harpa, när
> med konsterfarna fingrar han slår sången an
> och stämmer tonen, sakta prövande, till dess
> att handen griper väldigt uti strängens guld —

Försoningen, liksom skaldens inspiration, är ett under från ovan, en himmelsk nåd, som fyller människohjärtat, ett heligt mysterium, som omskapar det och gör det mäktigt att offra sitt »vilda hat»

Digitized by Google

och att förlåta. Chimène kan icke lägga sin hand i Rodrigues, utan att hon först fyllts av den nåden, omskapats av det heliga mysteriet och offrat sitt vilda hat.

Denna tanke ligger icke i Le Cid, men Le Cid kräver den. Anklagelserna mot detta drama att vara omoraliskt äro som rop efter en ny sedlighet, visserligen icke ens anad av anklagarne från det franska 1600-talet, som var rikt på stora kyrkomän med obegränsad makt över själarne, t. ex. en så lysande representant för romersk ortodoxi som Bossuet, men samtidigt fattigt på sann kristendom. Ett och ett halvt århundrade måste förgå efter Le Cid, innan en diktare, en tysk diktare med djupa rötter i pietismen, Goethe, i Iphigenie gav den lösning på en sedlig konflikt, som Le Cid tarvade. Från Goethes Iphigenie går en rak linie till slutdikten i Frithiofs Saga. Det är icke den minsta tjusningen hos Le Cid, att det sålunda genom den viktigaste av de anklagelser, som några av Corneilles samtida riktade mot verket, står i ett inre samband med Goethes och Tegnérs nämnda verk.

Hilmer Gillqvist.

IF IT *WILL* MAKE YOU HAPPY FOR ME TO MARRY YOU I WILL DO THAT.

II.

I tidskriftens majhäfte upptar lekt. A. Smith till bemötande, de invändningar, som dels av adj. S. Segerström, dels av undertecknad gjorts mot hans förklaring av futurum i ovanstående satstyp. Den trosvisshet, som genomgår lekt. S. uppsats, kan på sätt och viss sägas verka imponerande och skulle måhända verka tilltalande, såsom en fast och frejdig tro på en saks rättfärdighet alltid gör, om den ej vore behäftad med tvenne mindre behagliga "Begleiterscheinungen": en väl stark självkänsla och en oresonlig furor anticriticus.

Blott i förbigående, såsom varande av underordnad betydelse, konstaterar jag, att när hr S. låter mig säga, att »endast under denna förutsättning äger min (= hr S:s) synpunkt[1]) något berättigande,» detta referat trots tillägget »eller någonting i den vägen» gör mina ord meningslösa. Vad jag sagt, är, att den av hr S. föreslagna benämningen »resultativa konditionalsatser» endast under den förutsättningen att satsen ... *if that will satisfy you* betyder *under förutsättning att detta har beläntenhet till följd* har något existensberättigande, en sak som hr. S. tycks, ehuru motsträvigt, erkänna.

Människohjärtat är en egendomlig tingest, full av — bland andra ingredienser — motsägelser. Ämnet är rikt, men faller

[1]) Spärrat av mig.

Digitized by Google

knappast inom tidskriftens område. Vad som närmast framkallat reflexionen, är den omständigheten, att hr. S., som inte skulle vilja ge ett kronans öre för hela min filologi, bittert klagar över att jag behandlat honom alltför knapphändigt. Liksom om det skulle ha kunnat bereda hr S. något nöje eller vetenskapen något gagn, om jag en stund längre fortsatt att med mina »klumpiga verktyg» malträtera en företeelse, som haft äran att få tjänstgöra som försökskanin för hr S:s »delikatare operationer.» Jag bedyrar, att denna knapphändighet icke har sin grund i något underskattande av hr S:s vetenskapliga kapacitet utan helt enkelt däri, att det var slut på mitt latin, d. v. s. att jag icke hade någonting mer att säga i saken.

Men hr S. har inte riktigt förstått det lilla jag sagt, och detta ehuru jag — därutinnan lik kongl. sekter C. M. Bellman — »är en herre av ganska liten djupsinnighet» och ehuru jag efter förnyad genomläsning vågar påstå, att jag tämligen tydligt och klart uttryckt, vad jag menar.

I en temperamentsfull passage på s. 84 nämner hr. S. bland dessa klumpiga verktyg den sv. futurekvivalenten *kommer att* + inf. Tydligen förbryllad av "l'embarras de richesse", har hr S. gjort ett ganska olyckligt val, ty vad jag på ett par rader i slutet av mitt »kåseri» sagt om nämnda ekvivalent, spelar ingen som helst roll i min argumentering. Jag har sagt, att den eng. satsen betyder eller, rättare sagt, att jag tror, att den betyder *under förutsättning att detta har beldtenhet till följd.* Jag skulle också för att tydligt uttrycka, vad jag med stöd av vissa anförda fakta anser den eng. satsen betyda kunnat säga: *under förutsättning att detta kommer att tillfredsställa dig.* Men det vittnar sannerligen om en betänklig begreppsförvirring och en egendomlig förväxling av orsak och verkan, när hr S. kallar detta att »brutalt inpressa ett *kommer att*». Jag bör kanske tillägga, att jag icke anser den nyss anförda pedantiska satsen för idiomatisk, levande svenska. Svenskan har ingen särskild form för dessa konditionalsatser med fut., och en översättare skulle utan tvivel återgiva dem med sv. presens.

De verktyg, jag använt, d. v. s. mina bevis för att *will* i dessa satser har (övervägande) temporal betydelse, äro, för att i korthet upprepa dem, 1:o det omedelbara intrycket, min språkkänslas vittnesbörd; 2:o lekt. Charlestons vittnesbörd; 3:o *shall* i satstypen *if I shall oblige you* etc; vartill 4:o kom såsom ett indirekt bevis, att jag icke ansåg fut. i dessa satser utan vidare kunna likställas med fut. i satstypen *Boys will be boys* o. d. Att n:o 1 väger fjäderlätt, har jag tydligt och klart utsagt. Det förtjänar snarare att kallas vägvisare än bevis. Så mycket tyngre syntes mig lekt. Charlestons uttalande väga, och i samma vågskål kan jag nu lägga uttalandet av en engelsk vän, även han språkman, med vilken jag i en timme diskuterat frågan. Även han ansåg, att i dessa satser den temporala betydelsen är den dominerande. Huru-

Digitized by Google

vida han därmed frånkände dem även den minsta procenthalt modalitet, vågar jag ej avgöra. Samma betydelse fann han även i satsen *An event that will spread disappointment in large circles* etc., min av honom godkända översättning av en satstyp, som jag mer än en gång sett: *En händelse ägnad att i vida kretsar sprida förstämning* etc. och som jag anser såsom ett kemiskt rent prov på typisk tidningssvenska. (I andra stilarter skulle naturligtvis de klichéartade uttrycken *ägnad att* och i *vida kretsar* ersättas av andra uttryck, det förra av *(ska(ll), som kommer att* eller *ska(ll) komma att* + inf.).

När nu lekt. S. i sin andra artikel låter oss veta, att dessa konditionalsatser liksom andra givetvis utgått från frågesatser och att, när de så småningom nått stadiet av verkliga bisatser, konsekvensen härav är,[1]) att det ursprungligen temporala *will* försvagats till modalt, är det mig omöjligt att häri se annat än dogmatiska påståenden. Vi känna ju ingenting om dessa satsers historia. Är det icke möjligt, att de äro av relativt modernt ursprung och uppstått långt efter sedan hypotaktiseringsperioden var avslutad? Hur hr S. kan såsom ett faktum dekretera en sak, som av tre personer, därav en engelsman, på anförda grunder förnekats, och hur de argument, som under diskussionen framkommit, kunnat lämna honom totalt oberörd, är mig ofattbart.

När hr S. s. 86 kallar *will* i satsen *Come with me dear, I'll give you something that will take it* (the toothache) *away* (Galsworthy), ett »indikativiskt *will*", så är jag däri ense med honom, men av samma skäl, som ovan anförts i fråga om konditionalsatserna, anser jag det vara ett rent fut., som ingenting har att göra med *is of nature to.* Annorlunda förhåller det sig med *will* i följande ex. (liksom med det andra ex. på samma sida och exemplen på s. 126 i föregående årgång): *For two years the men who were once acclaimed as heroes have been daily advertising for any work that will keep them fed* (Mc Kenna). I följd av huvudsatsens karaktär av att uttrycka en önskan eller strävan kommer detta *will keep* att uttrycka, icke, såsom fut. i föregående exempel, någonting, som med bestämdhet säges skola inträffa utan något, som möjligen kommer att inträffa och kan kallas ett konjunktiviskt — i den meningen således ett modalt — futurum. Det motsvarar till valören närmast ty. *halten werde* och sv. *möjligen kommer att* eller *kan komma att.* Det heter på idiomatisk svenska *kan hålla* (jag bortser från hur satsen i sin helhet bör översättas), men detta bevisar icke att *will* betyder *is of nature to.* Det välbekanta skolboksexemplexet *Je cherche un guide qui me conduise au village* återges med rätta med ... *som kan föra,* och kan knappast återges annorlunda *(skall* eller *må föra* är omöjligt; *för* är kanske möjligt men i alla händelser sämre än *kan föra).* Men i den fr. konj. ligger ingenting av *is of*

[1]) Spärrat av mig.

Digitized by Google

nature to, och den förtjänar icke mer än fut. i *Je te donnerai un guide qui te conduira* etc. att kallas kvalitativ. Ortodox eller heterodox, synes mig en åsikt, enligt vilken konjunktiven i en relativsats, vars huvudsats uttrycker vilja (önskan m. m.), icke själv skulle vara laddad med finalitet, psykologiskt orimlig. *Qui conduise* i nyss citerade exempel har för mitt öra ackurat samma valör som *må föra,* ehuru det icke på svenska så återges.

I likhet med adj. Segerström själv och även lekt. S. anser jag min förklaring i huvudsak vara densamma som adj. S:s, ehuru jag icke använt orden "ellips" och "vädjan". Jag har hört två språkmän (den ene engelsman) förklara, att just dessa ord för dem avslöjat pudelns kärna.

När jag kom till förklaringen av *would* i dessa satser, vilken icke är någon annan än Toblers förklaring av konditionalis i fr. konditionalsatser, som förut av mig på annat ställe refererats, kom det för mig, att förklaringen av *will* i samma fall följer som ett korollarium därur. Jag kan emellertid icke med adj. S. i ellipsen finna ett bevis för *will's* temporala valör, detta därför att jag — med rätt eller orätt — fattar ordet "ellips" i en något annan, så att säga mera immateriell betydelse. Då jag säger, att en sats är elliptisk, menar jag därmed icke, att den är defekt eller atrofierad eller att den nödvändigt uppstått genom sammandragning av en längre satsform. Jag menar endast, att tanken kunde uttryckas — och stundom kanske skulle tydligare uttryckas — genom tillägg av de ord, som — i detta fall bildligt — sägas vara utelämnade. Fattar man ordet så, då befinns det, att vad lekt. S. kallar »att sätta i gång en hel elliptisk apparat», icke är någon så synnerligen komplicerad och maktpåliggande procedur.

Till sist ett par ord *re* konditionalis med »knappt kännbar ellips» (Lücking). Herr S. har fullkomligt rätt, då han säger, att jag i den frågan står på den ortodoxa ståndpunkten. Men det kan ju förtjäna tilläggas, att jag står på den ortodoxa ståndpunkten icke därför, att den är ortodox utan därför, att jag finner den fullt tillfredsställande. Såsom en synnerligen svår nöt förelägger mig hr S. till knäckning: *I would translate it into all the languages of the world if that* (el. *my translation) would make Hugh understand.* Jag upptäcker ingen svårighet. Satsen är fullt kongruent med min sats: *If fifteen guineas would be a very great comfort to you indeed, I know where to find them.* Under de båda syn- och tydligt hörbara *if*-satserna hör jag som "a still, small voice", en sakta, knappt förnimbar viskning, på ena stället *if you had them,* på det andra någonting, som låter ungefär som *if it existed.* Märk, att i båda fallen icke blott relationen mellan subjekt och predikat utan även de båda subjektens existens är blott hypotetisk: varken *fifteen guineas* eller *my translation* befinner sig i vederbörandes händer. Att nu, om de båda knappt förnimbara bisatserna utsättas, satsfogningen onekligen kommer att verka groteskt otymplig, torde väl ingen på

Digitized by Google

fullt allvar vilja anföra såsom bevis mot analysens riktighet. Lika litet torde någon mot riktigheten av Toblers förklaring: *C'est un grand trésor que la santé = C'est un grand trésor qu'est la santé* våga andraga det faktum, att ingen någonsin hört eller sett en sådan sats som den sist anförda. Stundom är ellipsen "gar nicht fühlbar", och användningen av konditionalis beror på analogisk utsträckning. Det är det, jag menar, när jag säger, att kondit. stundom har i dubbel bemärkelse modal betydelse och att *would* kan sägas vara ett modestare *will,* varvid jag tar ordet »modest» i tillräckligt vid bemärkelse för att rymma hr S:s "dubitativ".

"Vielleicht ist eine andere Erklärung möglich", tillägger Tobler med rörande blygsamhet på ett annat ställe, där han på ett sätt, som förefaller mig oemotsägligt, förklarat en egendomlig fornfr. användning av fut. Kan hr S. eller någon annan visa, att *would* + inf. i förevarande fall kan på annat sätt förklaras, är han välkommen. Men tills detta skett, kommer jag att fortfarande docera: "Aus dieser hohlen Gasse muss er kommen" eller på svenska: Varhelst en[1]) konditionalis icke har valören av ett imperf. fut., är satsen en fullständig eller rudimentär hypotetisk satsfogning eller har genom analogisk utsträckning framgått ur en sådan.

I detta sammanhang torde ett speciellt fall av kondit. förtjäna att komma på tal. Liksom antagligen varje lärare ger jag mina elever den regeln, att ett *borde* i huvudsats på fr. alltid uttryckes med kondit. Vad som bidrager till att för nybörjaren göra det så svårbegripligt, varför t. ex. *»Jag borde ge dej en orre»* skall heta *Je devrais* etc., är utan tvivel den omständigheten, att vi icke på svenska kunna säga *skulle böra,* vartill kommer att varken det sv. *borde* eller det ty. *sollte* genom sin form anger sig såsom imperf. konj. När jag nu nöjer mig med den förklaringen, att satsen egentligen betyder *Jag borde ge ... om jag gjorde rätt* eller något dylikt, är jag fullt medveten om att jag gör mig skyldig till en pia fraus. »Plikten» är, i detta fall, icke beroende av något villkor, och det fullt logiska uttrycket för tanken vore: *Jag bör ge ... och jag skulle göra det, om jag gjorde vad jag bör».* Likaså är förmågan och viljan oberoende av alla villkor i sådana satser som *Jag skulle kunna berätta många roliga historier om honom; Nu skulle jag vara livad för en promenad* m. fl. Det synes mig vara tämligen likgiltigt, om jag säger, att i dylika fall satsen är brachylogisk, att den är en tankekontamination av *Jag bör ge (kan berätta* etc.) och *Jag skulle ge (berätta* etc.) ..., *om* eller slutligen, att det modala hjälpverbet antagit den form, vari, huvudverbet skulle stå, om intet modalt hjälpverb funnes. Såsom analogi till denna konditionalis må anföras, att i fornfr. och i

[1]) Ordet konditionalis är i mitt språk maskulinum eller åtminstone denkön; aliter M. S. 1922 s. 84.

Digitized by Google

grekiskan (kanske även i andra språk), verben *vouloir* och βούλομαι ofta uppträda i fut., där pres. vore den logiskt riktiga uttrycksformen, t. ex. *Au tref qui fu enmi la lande Retorne, car savoir voudra Dont cil duels est, quant il vint là.* Såsom ett exempel på samma företeelse räknar jag slutligen fut. i *I shall hope to see you to-morrow,* detta i strid med min förut citerade engelska vän, som finner detta fut. fullt logiskt: *I shall be hoping* etc. Lyckligtvis känner jag min man tillräckligt för att icke behöva frukta, att denna min uppfattning av honom skall betraktas och behandlas som en personlig förolämpning.

A. Malmstedt.

Jag beklagar livligt om jag genom den kanske ställvis mindre väl avvägda tonen i min artikel brustit i tillbörlig aktning för en av vår kårs *grand old men,* och skall bemöda mig att vara *on my very best behaviour,* då han nästa gång hedrar mig med en kritisk skärskådan av något bland mina *opuscula.* Vad själva saken beträffar, är jag alltfort böjd att tro, att jag givit en i det stora hela riktig bild av fenomenet ifråga. Då jag emellertid ej känner mig särdeles i form för polemik nu under rekreationstiden och dessutom ej å den ort, där jag vistas, har tillgång till föregående handlingar i målet, anhåller jag att i sinom tid — under förutsättning av den ärade Red:s samtycke — i största korthet få inkomma med mina slutpåståenden.

Fjärdingslöv i aug. 1922. ***Arvid Smith.***

NÅGRA ORD OM SVENSKARS UTTAL AV FRANSKT *R.*

Undervisningen i de främmande språkens uttal vid våra skolor har under de senaste decennierna gjort betydande framsteg. Och detta är i själva verket helt naturligt. Både den vetenskapliga och den praktiskt-pedagogiska fonetiken har under denna tid varit föremål för ett allt intensivare studium, och man har alltmer insett och erkänt vikten av uttalet såsom ett av språkundervisningens huvudmoment.

Det är därför snarare skäl till förundran över att, trots allt, fortfarande vissa svagheter ganska ofta framträda, som lätt borde kunna undvikas. Endast ett exempel skall här anföras, bristen på distinkt skillnad mellan tonande och tonlösa kosonanter. Denna brist är, såsom framgår av de iakttagelser jag under åtskilliga år haft tillfälle göra, ingalunda sällsynt, vilket gäller såväl tyskan och engelskan som framför allt franskan, där skillnaden i fråga ju spelar den ojämförligt största rollen. Det synes dock, som om en enkel analys av den fysiologiska olikheten mellan dessa båda slag av konsonanter, belyst med de exempel, det egna språket erbjuder, borde i förening med härpå grundade metodiska ljudövningar, lätt leda till fullt tillfredsställande resultat.

Digitized by Google

Om således på en del håll mera uppmärksamhet borde ägnas åt att bibringa eleverna ett gott uttal, så går nitet å andra sidan ibland för långt. Ja det kan hända att elementära, oundgängliga moment av uttalet försummas, medan åt tämligen likgiltiga detaljer ägnas ett oproportionerligt intresse. Jag tänker härvid alldeles särskilt på uttalet av franskans *r*.

Det franska *r*-ljudet framträder som bekant med avseende på artikulationsläget under tvänne huvudformer: apikalt *r* eller tungspets-*r* samt uvulärt *r* eller tungspens-*r*. Dessutom märkes det parisiska uttalet av *r*. Detta *r* är i regeln frikativt och bildas genom tungryggens höjning mot det ställe å gommen, där den följande eller föregående vokalen artikuleras.

Det apikala *r*-ljudet är det ursprungliga, från latinet ärvda, som länge var hela Galliens och som fortfarande är de övriga romanska ländernas ordinarie *r*-ljud. Huru, när och av vilka orsaker detta *r* i en stor del av Frankrike utbytts mot det velära (under vilken benämning jag sammanfattar det uvulära och det parisiska) äro frågor, på vilka jag här icke skall ingå. De ha varit föremål för åtskilliga undersökningar och hypoteser, men några säkra resultat hava icke vunnits.[1]) Säkert är, att för närvarande det apikala uttalet av *r* har den största geografiska utbredningen. Det användes i så gott som hela Sydfrankrike samt på en stor del av landsbygden och i en del mindre städer i Nordfrankrike. Det velära uttalet däremot användes i Paris och större städer i Nordfrankrike samt på en del av landsbygden särskilt omkring nämda städer. Det vinner allt större utbredning. Såsom huvudstadens uttal är det särskilt hemma i de bildade klassernas tal och anses av många för »finare» än det apikala.

Huru bör man vid vår undervisning i franska förfara med avseende på dessa olika *r*-ljud? Och huru böra överhuvud svenskar, som studera frnnska, förhålla sig i detta fall?

Jag föranledes till denna fråga därav att jag haft tillfälle konstatera, hurusom en och annan lärare i franska, som själv lagt sig till med det velära uttalet av *r*, också gärna vill bibringa eleverna detta uttal. Resultaten av dessa försök äro i regeln, såväl vad lärare som lärjungar angår, så totalt misslyckade, att saken synes mig böra påpekas, för att en ändring om möjligt må ske.

Frågan gäller tydligtvis icke sådana personer (skåningar m. fl.), som redan i sitt svenska uttal äga velärt *r*. De böra naturligtvis behålla detta. Men personer — vare sig vuxna eller på skolbänken — som i sitt svenska uttal ha apikalt *r*, hava alls ingen anledning att för franskans skull inlära ett velärt uttal av denna konsonant. De böra tvärtom undvika den lockelse, som det velära *r* synes utöva, ty svenskars försök att inlära detta ljud äro i regel dömda till misslyckande.

[1]) *S. Eurén* i sin avhandling Étude sur l' *r* français, Uppsala 1896, lämnar s. 1—12 en god résumé av den dittills förda diskussionen.

Digitized by Google

Naturligtvis är förmågan växlande hos olika individer, liksom fallet är med uttalsbegåvning generellt taget. Den ene har böjligare talorgan eller finare öra än den andre. Vanligtvis yttrar sig detta i fråga om uttalet i dess helhet, men det händer, att en individ, som i allmänhet är väl begåvad i detta avseende, har svårighet för uttalet av ett visst ljud. Man överdriver icke, om man påstår, att en ändring av det från barndomen inlärda *r*-ljudet tillhör de uttalsmoment, som erbjuda de allra största svårigheterna. Barn, som vid tidig ålder, då talorganen icke tagit ett så bestämt »pli», som inom några år blir fallet, förflyttas till fransk miljö med velärt *r*-ljud, kunna attrapera detta under fullt idiomatisk form. Vuxna med ovanligt god uttalsbegåvning *kunna* också under en längre vistelse på ort och ställe lära sig ett gott uttal av franskans velära *r*, men jag har i själva verket funnit ytterst få exempel härpå.

De ojämförligt flesta svenskar, som söka tillägna sig det velära (och det gäller naturligtvis här i regel det parisiska) *r*, komma emellertid, som sagt, till ett synnerligen otillfredsställande resultat. Deras uttal karaktäriseras i allmänhet av tvänne egendomligheter, som båda äro lika beklagliga. — För det första är termen *velärt r* av mycket vidsträckt omfång, den rymmer många ganska skilda nyanser, och det visar sig, att just den franska nyansen så gott som aldrig finner ett adekvat återgivande i svensk mun. Vad som frambringas är i stället en serie *r*-ljud, som vanligtvis i ganska ringa grad likna det franska. — För det andra är givetvis i t. ex. en parisares mun det velära uttalet av *r* konsekvent genomfört. Visserligen kan detta *r* allt efter ställningen i ordet — initial, intervokal etc. — undergå vissa variationer, men dessa äro endast nyanser av samma ljud, som alltid bibehåller sin egenart. Hos »velariserande» svenskar däremot förekommer nästan aldrig en dylik konsekvens i uttalet, som tvärtom utmärker sig för den största skiftningsrikedom och den mest nyckfulla växling. Än — särskilt i vissa ställningar — förmärkes tilläventyrs en viss likhet med det franska ljud, som den talande avser att imitera, men denna likhet minskas i växande grad i andra ställningar. Än åstadkommes med tydlig ansträngning ett ljud, som i själva verket ytterst avlägset påminner om vare sig det ena eller det andra av de franska *r*-ljuden, som ibland liksom hos "les incoyables" rent av lyser med sin frånvaro, och som titt och ofta får lämna plats för det gamla hederliga svenska *r*-et, vilket sålunda får tjäna den talande till viloplats under hans tröttsamma vandring på de velära höjderna.

Egendomligt är, att detta kvasi-parisiska r-uttal hos enstaka individer också synes hava vissa psykologiska konsekvenser. De som lägga an på detta uttal, se nämligen däri ibland själva kvintessangsen av fin fransk prononciation. I jämförelse med detta *r* är ett korrekt uttal av franskans övriga ljud för dem en bagatell, som knappast erbjuder några svårigheter. Så kommer det sig, att detta *r* ej sällan uppträder i sällskap med de mest ogenerade explosivor

Digitized by Google

och tonande spiranter och en från alla tyngande regler frigjord behandling av det s. k. stumma *e*. Förtjusta över elegansen i den föga estetiska morrning, varmed de pryda sin franska, tro sig dessa »parisare» plötsligen suveränt behärska det franska talspråket, de rycka på axlarna och göra gester med armar och händer avsedda att efterlikna en konverserande fransmans lediga och charmerande sätt, men närmast framkallande tanken på den »grâce éléphantine» om vilken Huysmans i en av sina böcker talar. De inblanda gärna i sitt — kanske ganska bristfälliga — ordförråd vokabler och fraser av slangartad natur, som te sig löjliga i annan än en rent fransk infattning. Man skall kanske invända, att det velära *r*-ljudet i och för sig knappast kan ha denna fascinerande inverkan, men att såväl detta uttal som övriga nyss skildrade egenheter härflyta av vissa individers personliga läggning. Detta kan i viss mån vara sannt, men det hindrar icke att just det ifrågavarande uttalet för mången står såsom en slags mystisk nyckel till franskt talspråk, franskt väsen och fransk esprit.

Om vad ovan sagts gäller vuxna personer, som studera franska, och av vilka många äro blivande lärare eller lärarinnor, så kan man lätt föreställa sig, huru det ifrågavarande ljudet skall te sig i munnen på lärjungar, som under tre år fått ägna inalles 12 à 15 veckotimmar åt franskan. Här blir det parisiska *r*-et ännu mera parodiskt, ännu mera nyckfullt än hos de äldre. Här är faran för att till dess förmån försumma det viktiga och nödvändiga ännu större. Även om läraren icke direkt anbefaller detta uttal åt eleven, ligger en risk redan däri, att han själv under mer eller mindre ofullkomlig form använder detsamma. Ty eleven kommer ofta att tro sig handla förståndigt genom att även häruti följa sin lärares exempel.

Måhända skola åtskilliga läsare finna det ovan sagda i hög grad överdrivet. Jag upprepar därför vad jag redan framhållit, att mitt påstående lyckligtvis ingalunda har någon generell räckvidd. Det riktar sig mot enstaka fall, men så pass talrika, att de synts mig motivera en i all anspråkslöshet uttalad varning.

Har då förvärvandet av parisiskt *r* alls ingen fördel? Jo naturligtvis för det mycket ringa fåtal, som verkligen utan men för sitt uttal för övrigt lyckas tillägna sig detsamma. Men för det stora flertalets räkning kan frågan besvaras med ett bestämt *nej*. Det har mer än en gång hänt mig, att en fransman rörande en annan svensks uttal till mig gjort ungefär följande reflexion: »er vän talar franska med stor ledighet, men han uttalar vissa ord så besynnerligt!» eller »han måtte ha något organiskt fel» o. s. v., och jag har alltid kunnat konstatera, att felet bestått i den talandes misslyckade strävan att förfranska sitt *r*-ljud. Ett apikalt *r*, distinkt uttalat, verkar däremot aldrig i minsta mån stötande på ett franskt öra.

En sak bör dock påpekas. De pedagoger, som lära sina elever velärt *r*, kunna till förmån för detta uttal åberopa, att man

Digitized by Google

därigenom undviker risken för det svenska supradentala uttalet av förbindelserna *rt, rd* etc. Men denna risk är ju lätt att i alla fall undvika. Ett skilt uttal av de båda konsonanterna i dessa grupper erbjuder ju absolut ingen fysiologisk svårighet (med vilken fruktansvärd lätthet lärde sig icke folkskolebarnen förr att deklamera *vår-t land, vår-t land, vår-t foster-land!*) — det gäller endast att vara uppmärksam på sig själv. Jag har icke i min erfarenhet funnit nämda fel synnerligen framträdande.

* *
*

Såsom slutresultat vill jag således uttala den mening, att svenskar, som i sitt modersmål hava apikalt uttal av *r*, böra behålla detta uttal, då de tala eller läsa franska, och att svenska lärare i franska *icke* böra försöka bibringa lärjungar med apikalt *r* det velära uttalet av denna konsonant. Men väl bör det alltid iakttagas och för lärjungar framhållas, att det apikala *r*-et i franskan skall hava ett distinkt, (icke för starkt) vibrerande uttal, samt att det aldrig får med en följande dental sammansmälta till ett supradentalt ljud.

Såsom stöd för denna min åsikt skall jag tillåta mig åberopa tvänne framstående franska fonetici.

Rousselot (Précis de Prononciation française s. 57) säger: "L'*r* des Parisiens manque d'éclat, c'est pour cela que ceux qui se destinent à la parole publique tâchent de s'en défaire. En revanche, dans leur bouche, elle a beaucoup de douceur. Mais l'imitation en est souvent désagréable. — Le mieux pour les provinciaux et pour les étrangers est de garder en parlant français l'*r* à laquelle ils sont habitués, pourvu qu'elle n'ait pas un défaut caractérisé, comme la rudesse de l'*r* des Lorrains, des Linousins, de certains Allemands, ou la mollesse de l'*r* des Anglais et des indigènes des Provinces Baltiques de la Russie.

Och Grammont (Traité pratique de Prononciation française, s. 68) är av samma mening: Le plus grave défaut des étrangers provient souvent de ce qu'ils ont voulu corriger leur *r* indigène et se sont fourvoyés; il aurait mieux valu d'ordinaire le garder tel quel, car la plupart des *r* sont acceptables en français.

I stort sett är det olämpligt att vid uttalsundervisning liksom vid språkundervisning i allmänhet på skolstadiet gå in på obehövliga nyanser och finesser. Men det är nödvändigt att *väl* och *säkert* inlära uttalets elementer. Man bör icke sträva efter något slags raffinemang men uppehålla en absolut fordran på soliditet.

E. Staaff.

Digitized by Google

„SONST HÄTTEN WIR NICHTS ZU LEBEN." II.

Eine Erwiderung.

Dr. Hans Pollaks Bemerkungen in N:r 2—3, 1922 von Mod. Språk zu meinem vorigen Artikel zeigen, dass der Gegenstand ein gewisses Interesse erregt hat. P. scheint nicht ganz abgeneigt, wenn ich ihn recht verstehe, bei haben und geben meine Hypothese über die Entstehung des betreffenden Typus anzunehmen. Für die Wendungen mit sein hingegen verweigert er seine Zustimmung, weil er nicht sehen kann, was dagegen spricht, dass z. B. in *Dabei ist nichts zu lachen* das Wort 'nichts' immer schon als Subjekt vorhanden gewesen ist. Meiner Meinung nach stehen *Ich habe nichts zu leben* und *Dabei ist nichts zu lachen* auf gleicher Stufe. Dass das alte Gerundium schon sehr früh bei gewissen Verben als Objekt auftritt, geht, wie P. selbst festgestellt hat, aus mehreren Belegen hervor. Zu dem von P. aus Otfrid zitierten Belege möge noch Hartmann von Aues *Dâ ich ze tuone funde* angeführt werden (vgl. nhd. *Ich habe zu tun, zu essen, zu leben),* und so meine ich, es sei anzunehmen, dass das Gerundium auch als Subjekt bei sein und ähnlichen Verben hat stehen können und noch steht (vgl. nhd. *Hier ist viel zu tun, Das bleibt noch zu erklären).* Ist 'zu leben' also Objekt zu 'habe', und 'zu lachen' Subjekt zu 'ist', so kann 'nichts' nicht gleichzeitig Objekt bezw. Subjekt sein.

Wenn wir weiter mit P. *Er hat nichts zu sagen* (trans. Verbum) und *Er hat nichts zu leben* (intrans. Verbum) vergleichen, und zwar mit Verwendung der Paulschen Erklärung (Gram. IV § 343), so wird in dem ersten Satze 'nichts' als vom Inf. 'sagen' abhängig empfunden, was P. offenbar nicht beachtet hat. In dem zweiten Satze aber kann es nicht von dem intrans. Inf. 'leben' abhängig sein, und auch nicht von 'habe', das ja den Inf. regiert. Es muss also etwas anderes sein als das gewöhnliche Substantivpronomen, oder wenigstens ein Pronomen anderer Natur. Ein Vergleich zwischen den sein-Sätzen: *Hier ist nichts zu tun* und *Hier ist nichts zu lachen* führt zu demselben Ergebnis, unter der Voraussetzung, dass der Inf. Subjekt ist. Zwar hält Curme (Gram. S. 264) 'zu tun' nach 'ist' für ein Gerundium mit passivem Sinn, wodurch allerdings 'nichts' zum Subjekt wird. Wie würde aber 'lachen' passiven Sinn erhalten können, und wie könnte dann 'nichts' hier Subjekt sein?

Nun wendet jemand vielleicht ein: Diese Ausführungen beruhen auf der willkürlichen Annahme einer nicht bündig bewiesenen Abhängigkeit des Infinitivs vom Prädikats-verb und beweisen demzufolge wenig. Es verhält sich einfach so, dass in *Ich habe nichts zu leben* 'nichts' von 'habe' abhängt, und dass der Inf. 'zu leben' als zweckbezeichnendes Gerundium hinzutritt.

Digitized by Google

Ebenso einfach ist, mutatis mutandis, die Erklärung von *Hier ist nichts zu lachen.*

Hier muss ich aber fragen: Wie will man dann erklären, dass tatsächlich keine andern Wörter als die genannten Pronomina zusammen mit dem beziehungslosen Inf. auftreten? Und warum kann es nicht heissen *Ich habe kein Brot zu leben* ebenso gut wie *Ich habe nichts zu leben, Du hast kein Unrecht zu klagen* ebenso gut wie *Du hast nichts zu klagen,* und *Hier ist ein guter Witz zu lachen* ebenso gut wie *Hier ist nichts zu lachen?*

Diese Tatsache ist der springende Punkt und zwingt uns nach meiner Meinung zu der Annahme, dass in diesem 'nichts' eine adverbielle Bestimmung vorliegt, die inhaltlich der Negation 'nicht' nahe steht und bisweilen mit derselben abwechselt. 'Nichts' wäre dann als ein Akk. der Beziehung aufzufassen (= 'in keiner Beziehung', 'keineswegs'), und könnte leicht den Gebrauch von sinnverwandten Wörtern wie etwas, viel, wenig, was, genug veranlasst haben. Es lässt sich aber auch denken. dass der erste Anstoss zu diesem Gebrauch von dem fragenden was ausgegangen ist, das ungemein häufig als Akk. der Beziehung vorkommt. Belege davon stehen reichlich zur Verfügung, z. B. Fischarts *Was ist sich zu verwundern?* und nhd. *Was zögere ich noch?* u. ä. Von dem Fischartschen Beispiel zu *Was ist da zu lachen?* und *Dabei ist nichts zu lachen* ist der Schritt nicht weit. Als Beispiele von anderen Pronomina mit derselben Verwendung mögen angeführt werden Walther von der Vogelweides *Ich diende im aber ëtewaz,* und Goethes *Kann ich was dienen?*

Was ich bisher gesagt, ist doch immer noch nur eine Hypothese und will nicht als eine endgültige Erklärung gelten. Eine grössere Sammlung von Belegen ist vielleicht auch nötig. Hier möchte ich noch einige neue beifügen, die drei ersten aus Curmes Grammar of the German Language entlehnt:

Zu A 1. *Da hat die Menge was zu gaffen.* (Fulda).
Hast du doch wieder was zu ärgern. (G. Hauptmann).

Zu A 2. *Es wird fortan nichts mehr zu lachen geben.* (H. Hoffmann).
Was gibt es da zu lachen? (Benedix).

Zu A 3. *Ich sage es nicht um zu prahlen. Was ist da zu prahlen?* (Frenssen).

Pollak macht die interessante Mitteilung, dass man auch (z. B. in Wien) sagen kann: *Er hat nicht zu leben,* und zwar in derselben Bedeutung wie *Er hat nichts zu leben,* also mit einem beziehungslosen Inf. und dem soeben erörterten 'nichts.' Das mag als ein wertvoller Beitrag zu der Lehre von nichts—nicht festgestellt werden. Pollaks zweite, imperative Deutung desselben Ausdrucks, *Er hat nicht zu leben = Er darf nicht leben,* enthält

Digitized by Google

ja keinen beziehungslosen Infinitiv, das 'nicht' ist da nur eine reine Negation, die sich keineswegs mit 'nichts' vertauschen lässt, und somit ist dieses eine Nebenerscheinung, die für die vorliegende Auseinandersetzung belanglos ist. Da P. auch dem Satze *Dabei ist nichts zu lachen* eine, allerdings abgeschwächte, imperative Bedeutung beilegt, ist es zu verwundern, dass er nicht auch hier, wie oben, die Negation 'nicht' gebraucht. Übrigens ist diese Heranziehung der imperativen Bedeutung mindestens unnötig. Es scheint mir klarer und richtiger, den Satz für das zu nehmen, wofür er sich ausgibt, eine indikative Behauptung. Und liegt wohl irgend welche imperative Bedeutung in den entsprechenden was-Sätzen vor: *Was ist da zu lachen? Was ist da zu prahlen?*

Zu der kritischen Bemerkung, die P. an mein Beispiel *Ich gab ihm ein Buch zum Lesen* (= att läsa i) knüpft, möchte ich auch eine Gegenbemerkung machen. Es sei uns beiden vergeben, dass wir dadurch die Diskussion auf ein anderes Gebiet führen. P. vergleicht die Sätze *Ich gab ihm ein Buch zum Lesen* und *Ich gab ihm ein Buch zu lesen* und sagt, im ersten Fall sei 'ein Buch', im zweiten sei 'das Lesen' ein Mittel zum Zweck. Der Zweck sei im ersten Satze durch 'zum Lesen' ausgedrückt, im zweiten Satze dagegen liege er in einem zu ergänzenden 'damit er den Inhalt kennen lerne'. Das leuchtet sogleich ein und stimmt ja auch mit meiner früheren Ausführung überein. Da nun aber 'das Mittel zum Zweck' im ersten Satze (ein Buch) zugleich das Objekt zum Prädikatsverb ist, so muss wohl 'das Mittel zum Zweck' im zweiten Satze (zu lesen) auch Objekt sein. Auf Seite 44 aber nennt P. den Inf. 'zu trinken' in einem ähnlichen Satze *(Ich gebe ihnen Wasser zu trinken)* 'Zweckbestimmung', d. h. adverbielle Bestimmung, und erklärt den Satz so:' *Ich gebe ihnen Wasser,* und zwar *zu trinken'*. Sollte es dann nicht vielmehr heissen: *Ich gebe ihnen Wasser,* und zwar *zum Trinken?* Allerdings erkennen wir ja in diesem 'zu lesen', 'zu trinken' das alte zweckbezeichnende Gerundium, weshalb es selbstverständlich etwas von seinem alten finalen Charakter bewahrt hat. Aber mit der Zeit ist dieses Gerundium zu einem direkten vom Prädikatsverb abhängigen Objekt geworden, eine Entwicklung, die am weitesten bei geben fortgeschritten zu sein scheint. 'Zu lesen' hängt jetzt von 'gab', und 'ein Buch' von 'zu lesen' ab. Dies ist also meines Erachtens derselbe Fall, den Pollaks Beispiele auf Seite 44: *Ich gab ihnen nichts zu trinken, Ich gebe ihnen Wasser zu trinken* (für Pollaks Auseinanderhaltung dieser beiden Sätze sehe ich keinen genügenden Grund) und meine eigenen Beispiele mit beziehungslosem Inf. unter A 1 und A 2: *Er hat nichts zu leben, Das gab ihm viel zu denken* usw. darstellen. Soll dagegen der Zweck deutlich als solcher hervorgehoben werden, so geschieht es mittels der einen substantivierten Inf. regierenden Präposition zu (modernes Gerundium), also *Ich gebe ihnen Wasser zum Trinken, Bücher zum Lesen.* Es kann dann auch ein Be-

Digitized by Google

tonungsunterschied eintreten, indem im letzteren Falle der Ton auf 'zum Trinken', im vorigen Falle dagegen auf 'Wasser' ruht. Notwendig ist diese Unterscheidung nicht immer.

Um dieses Verhältnis weiter zu beleuchten, erlaube ich mir, noch einige sich paarweise entsprechende Belege und Beispiele anzuführen.

A. Objektiver Infinitiv (altes Gerundium):

1. *Tragt ihm zu essen hinaus* (von einem Jungen, der ungehorsam gewesen und deshalb nicht hereinkommen darf).
2) *Ich habe kein Geld auszuleihen.*
3) *Ich habe nichts zu trinken.*
4) *Ich gab ihm einen Rock anzuziehen.*
5) *Der Lehrer gab mir ein Gedicht abzuschreiben.*

(B. Adverbieller Infinitiv (modernes Gerundium):

1) *Nehmt auch etwas zum Essen mit und dann kommt!*
2) *Ich habe kein Geld zum Ausleihen.*
3) *Zum Trinken haben wir Bier und Schnaps genug.*
4) *Ich lieh ihm einen Rock zum Anziehen.*
5) *Der Lehrer gab (reichte) mir den Brief zum Abschreiben.*

Die lebendige Sprache ist sich zwar nicht immer dieses scharfen Unterschieds klar bewusst. Trotzdem dürfte es von Wert sein, diese Verschiedenheit einmal deutlich ins Auge zu fassen, um erforderlichenfalls eine Richtschnur zu haben. *Er hatte nichts zu tun, darum gab ich ihm Buch zu lesen,* und *Er hatte nichts zu tun, darum gab ich ihm ein Buch zum Lesen* sind beide richtig. Das erste ich jedoch gebräuchlicher, und das zweite ist notwendig, wenn der Zweck deutlich als solcher hervorgehoben werden soll.

Zuletzt erklärt P. im Widerspruch zu meiner Behauptung, das Verbalsubstantiv sei nicht dem substantivierten Infinitiv vorzuziehen, sondern gehöre nur einer höheren Stilgattung an, während der letzte in der ungezwungenen Rede das Gewöhnliche wäre. Da ich in meinem Artikel dieses Verhältnis nur ganz flüchtig berührte, ist dieser Passus wegen seiner Unvollständigkeit leicht der Kritik anheimgefallen. Jedoch scheint mir auch Pollaks eigene Äusserung zu knapp und ungenau und schliesst ein Missverständnis nicht aus. Man könnte nämlich daraus schliessen, dass er zwischen dem Verbalsubstantiv und dem substantivierten Infinitiv nur einen stilistischen Unterschied einräumen wollte. Deshalb sei es mir gestattet, daran zu erinnern, dass Grammatiker wir Matthias, Andresen, Curme und Johansson von einem derartigen Unterschied nicht sprechen. Wohl aber meinen sie, dass es möglich ist, einen Bedeutungsunterschied zu machen, wenn man es will. Will man das nicht, meint Johannson, so wird in der Regel das Verbalsubstantiv vorgezogen.

Digitized by Google

Matthias sagt: „Überhaupt wirkt ein vorhandenes wirkliches Hauptwort gewöhnlich besser als eine in derselben Bedeutung gebrauchte Nennform." Das könnte allerdings noch einen stilistischen Unterschied bedeuten.

Andresen äussert sich in schärferer Form: „Der wirklich fehlerhafte oder doch bedenkliche Gebrauch des substantivierten Infinitivs besteht zunächst darin, dass er an die Stelle eines zu Gebote stehenden abstrakten Substantivs gesetzt wird, z. B. Das Aufgehen der Sonne, das Erziehen der Kinder usw., wo die Substantive Aufgang, Erziehung usw. stehen mussten."

Den Bedeutungsunterschied, über den sie sich alle einig sind, drückt Curme so aus: „The relation of the infinitive-substantive (d. h. das Lesen) to other verbal nouns is that the former is more abstract and hence cannot usually take the plural, while more of the concrete enters into the latter."

Um uns nun an des erste Beispiel Matthias' (Sprachleben und Sprachschäden S. 368) zu halten, so möchte ich fragen: Würde Dr. Pollak wirklich in ungezwungener Rede sagen: *Der zum Einweihen anwesende Bischof,* oder mehr alltäglich: *Der Bischof soll zum Einweihen anwesend sein?*

The concrete — eben darin wird wohl des Pudels Kern liegen. Es kann sich dieses Konkrete in mancherlei Weise äussern, und zwar entweder 1) darin, dass die Handlung als durch Begleitumstände ergänzt gedacht wird, welche den abstrakten Begriff mit konkretem Inhalt ausfüllen, z. B. *Die Einweihung des Tempels* (= die Feier), *Die Ziehung ist auf Donnerstag aufgeschoben, Ein echter Ritter muss die Jagd lieben, Die Bevölkerung ernährte sich vom Fischfang,* oder 2) darin, dass der Handlung ein perfektiver Sinn verliehen wird, so dass sie zugleich ein Ergebnis darstellt, z. B. *Zwischen dem Meister und dem Lehrling trat eine gegenseitige Annäherung ein* (vgl. das imperfektive *Beim Annähern des Feindes), Die Erziehung der Kinder steht in erster Linie,* oder schliesslich 3) darin, dass nicht nur eine Möglichkeit, sondern etwas Tatsächliches ausgedrückt wird, z. B. *Ich habe Verwandte genug zum Verkehr* (ich verkehre schon mit ihnen), *Bei der Anzündung der Strohmiete benutzte er ein gewöhnliches Brennglas.* Liest man dagegen an einem Anschlag: *Das Anzünden von Feuer im Walde ist gesetzlich verboten,* so liegt es auf der Hand, dass hier nur von etwas Möglichem die Rede ist.

In allen diesen Fällen würde der substantivierte Infinitiv nur das abstrakte Geschehen (Handeln) bezeichnen, z. B. *Man war gerade beim Ziehen* (der Lose), *An diesem regnerischen Tage hatte der Ritter keine rechte Freude am Jagen, Das nennt er Fischefangen* (spöttisch) usw.

Was nun das umstrittene Beispiel: *Ich habe kein Geld zur Bezahlung des Wechsels* anbelangt, so ist es offenbar zu dem zweiten Fall, dem Ergebnis-Fall, zu rechnen. Man vergleiche damit das imperfektiv empfundene: *Ich habe kein Geld zum Bezahlen.*

Digitized by Google

Pollaks *zum Bezahlen des Wechsels* wird wohl eine mundartliche Eigentümlichkeit sein, denn alle Deutschen, mit denen ich darüber gesprochen (und das mag wohl über ein Dutzend sein aus verschiedenen Gegenden Deutschlands) haben, mit einer einzigen Ausnahme, *zur Bezahlung des Wechsels* ohne weiteres vorgezogen. Andere Belege: *Als es sich darum handelte, Schiedsrichter zur Beurteilung des Schadens zu wählen* (Johannson: Tyska stilövn.), *Der Schwerpunkt für die Entwicklung des Reiches liegt beim Reichstag* (ibid.).

Liegt aber kein klarer Bedeutungsunterschied vor, so werden nach Johannson (Ty. stilövn. S. 73) im allgemeinen die substantivierten Infinitive gemieden. Es lässt sich natürlich nicht immer feststellen, ob ein Bedeutungsunterschied vorhanden ist oder nicht, und somit ist dem persönlichen Geschmack oft ein freier Spielraum gelassen. Ein klar neutraler Fall ist indessen m. E. *Darf ich Ihnen meinen Wagen zur Heimfahrt anbieten.* Deshalb wäre nach dem Obigen das Verbalsubstantiv vorzuziehen. Dagegen setzt nun Pollak sein kategorisches Urteil: So heisst es nur in der Schriftsprache und in der gewählten Rede. In der ungezwungenen Umgangssprache heisst es, so weit er sie kennt, nie anders als *zum Nachhausefahren.* Die Richtigkeit davon will ich nicht bestreiten.

Brunshaupten im Juli 1922.

Erik Bondeson.

CONSONANT SUBSTITUTIONS IN BABY SPEECH.

I.

The main part of these few pages was written long ago with a view to state the mutual influences of labials (w, wh, v, f, b, p, and m-sounds) and fronts and points (i, e, æ, z, s, n, t, l, r, ʃ and ʒ-sounds) chiefly in unstressed syllables. They were taken down in English, and the writer begs to thank the Editor for his kind permission of having them printed in English to spare time.

Some twenty years ago and more, there was among phoneticians a very intense and sometimes rather hot discussion whether man learns to speak by hearing and imitating only (the acoustic school) or by striving to find and by finding the respective positions and functions of various speech organs (the articulatory or organic school) The former held with the great founder of these theories Helmholtz that the essential of a speech sound is not its articulation, but its musical pitch, its resonance chamber with tones and overtones, Trautmann, Bremer, Pipping, and among Scandinavians Lyttkens-Wulff whose highly meritorious system may be looked upon as organic, but adapted to an acoustic scheme, being the best known of the representatives of this view.

Digitized by Google

The great majority of Anglo-Saxon and Scandinavian writers on the subject may be mentioned, at least from the first, as supporters of organic investigations. A mediating position was taken by the distinguished British scientist Richard J. Lloyd, taken away much too early by untimely death, when busy "building bridges between the two methods, the methods of those who study language chiefly as a succession of sounds, and of those who study it chiefly as a succession of articulations."

The excitement of the controversy having subsided, both the sides seem to be admitted as justified and useful. The analysis of a speechsound may begin with and be carried on with its acoustic nature in view only. The numbers of vibrations, the tones and overtones making its general pitch may be laid down, and different sounds grouped together according to the laws of their musical equivalents. But after all, a great number of the fine results for which phonetics are indebted to R. Lloyd were won by a careful study of the resonance chambers i. e. they are often based upon and have for their starting point minute observations and measurements of the positions of different organs concerned.

Lloyd called the organic system a classification according to origin, and the other, the acoustic, a classification according to essence, adding that the latter would clearly be our most natural guide in any inquiry upon the essential nature of sounds. Of later works on organic phonetics, however, there is scarcely one more instructive and more suggestive than his Speech sounds, although written with the purpose of examining elements of language according to a principle once wrongly looked upon as opposed to that same organic method.

The first objection and, may be, the most weighty against investigations on articulation is the perfectly true statement maintained as early as by Kingsley that in different individuals organs differ to such an extent as to make it greatly improbable that two individuals whose speech organs fully equal one another exist at all. And as the firm parts change, also the movable parts, the tongue and the soft palate, adapt themselves to the former. We shall have to admit this same premise not only for the different parts of the mouth and the tongue, but also for the cords, the lungs, etc.

But with such differences we have to reckon in all biological and physiological facts. Nature never stereotypes. Nor do such differences in other regions prevent e. g. physicians from telling and generalizing the beating pulse of the human heart or the opthalmologist to state the breaking power of the lens of the human eye. But measurements should be made and e. g. for the hard palate and tongue heights exact statements given for every individual examined. (Comp. Jespersen, Fonetik pp. 320—381 as to measurements of the lenght of the lower jaw-bone). Sad mistakes have been incurred, e. g. by using flat and compressed

Digitized by Google

roofs of palate or the opposite contrast, acute-angled roofs, one a sign of degeneration as the other, for measuring tongue-heights in speech-sounds, and no comparisons with normal palates given.

Again for practical purposes Mr. Bremer seemed to teach that descriptive phonetics has to busy itself principally with the production of speech-sounds only as far as their effect on the ear is concerned. Children, he says, learn to speak by hearing, and make, may be, very gross and awkward attempts of imitating parents or other persons surrounding them, but they do not ask how to articulate. A grown up man or woman pronounces as he or she learned when a child. Our pronunciation of the mother tongue depends upon imitation by means of hearing: so articulation is something very secondary, and what is immovable and fix is the impression on the ear.

But on the other hand, are not dumb and deaf individuals taught a sort of articulations although quite destitute of the control of hearing? The life story of Helen Keller who blind, dumb, and deaf, learned to master languages in a perfect way is an example often cited. And among teachers of languages is it not a well known fact that even so called dull pupils, in this case identical with persons of a weak hearing, may be helped on to hit the pronunciation of a hard sound and to overcome difficulties, simply by means of a description in a few words of the articulation and the position of the organs concerned, at most illustrated with an unpretending sketch on the blackboard:

Does, indeed, a baby learn to speak by hearing only?

The question has been answered by the last 10—20 years' studies, of the psychology of child and particularly of its speech. The whole controversy has been placed in quite a new position. As early as there can be a question of real speech, babies begin by articulations, more accessible than others to the organs concerned, and more accessible also to the eye, consequently easier to be imitated, and from them they proceed to inner and more difficult ones, comp. below. This is owing also to the development of the palate.

Before entering on the direct subject of these few lines, some words may be added on important works and authors dealing with it previously and quoted below.

Prof. Axel Kock published the first Swedish paper on child's speech in 1901 (Nordisk Tidskrift, Letterst.). In spite of its early date and its shortness this extremely well written paper presents a good survey of the whole subject and may be stated as up to date, even now i. e. it was much in advance of its time, when published.

Up to quite recently Swedish literature lacked a work on child's language and psychology based on personal observations, at least investigations parallel to similar works puhlished by writers among the great nations. The gap was filled in 1916,

Digitized by Google

when Dr. Ivan Bohlin and Mrs. Maja Bohlin, of Stockholm published their annotations and researches on the development of speech in their little daughter up to her third year *De två första årens språkutveckling hos en svensk flicka,* Svenskt arkiv för Pedagogik pp. 159—223. This was followed up four years later by *Psychological and linguistical observations on a Swedish girl,* Psychologiska och språkliga iakttagelser rörande en svensk flicka ibid. 1920 pp. 1 — 55.

The authors themselves say that, in the first place, they are biologically interested, not linguistically, adding that they hope, however, their work will be found done carefully and with exactness. Their interesting and meritorious paper seems to confirm the statement. References to other publications on the same subject are given all along their own account. As a model was used

Clara & William Stern, *Die Kindersprache,* The language of child, Leipzic 1907, the German standard work, part I as the first of a series of monographies on the mental development of child, contains observations made on the authors' three children, a boy and two girls, from their birth up to their sixth year. The classification and discussion of the observations was made by Mr. Stern, a well known German psychologist; new terminology for indicating age. In some cases received with hesitation, the results in general met with sympathy and are looked upon as a worthy sequel to the works of Preyer, Ament, and other distinguished German investigators, among whom Wilhelm Wundt occupies a place quite by himself.

He is the great founder of modern psychology and reformer of the methods of linguistic researches. His world-famed work *Völkerpsychologie,* Leipzic 1900, 1904[2], 1911[3], is in itself a synopsis of various theories old and modern, in which, availing himself of his enormous knowledge, also of a great many tongues outside Europe, he follows up his studies of different kinds of language, the language of gestures, of voice sounds in animal life, the development of the speech sounds of child.

Of an earlier date are Schultze, *Die Sprache des Kindes:* Leipzic 1880, and Gutzmann, *Des Kindes Sprache,* Leipzic 1894.

Concise as this survey of authors on child's language must needs be, America, the particular country for child study, cannot be left out. Tracy is of world-wide fame. G. Stanley Hall and his school, organ the Pedagogical Seminary, has lifted the veil of many a mystery in child's and adolescent's life.

Last but not least, a first rate Scandinavian work should be mentioned Otto Jespersen, Children's and adults' language nowaday, *Nutidssprog hos Børn og voxne,* København og Kristiania 1916. This book is from the hand of a learned phonetician, a thorough expert of many languages, and consequently an able judge of subjects as the one dealt with, it was greeted by its

Digitized by Google

critics as a masterpiece, rich in skilful observations and comparisons from the history of languages and literature in general. Moderation in views, caution in judgement, tenacity of purpose, of educational methods and aims, a human sympathy with the people of the nursery are some characteristic features of Prof. Jespersen's paper thus making it at the same time a popular and pleasing reading to the general public, correcting old prejudices and throwing light on new sides of the problems discussed by those scientifically interested. Even if you cannot follow him in all, you will always feel the power and sincerity of his arguments.

A comprising sketch of the results of these works follows. At birth, the acoustic duct, the auditory canal being stopped, there cannot possibly be any stimulus for speech from the outer world or from a sense of hearing. All sounds in the first two periods, (up to 10—11 months, 1 year) the brawling and the babbling period (Jespersen's *skrâle- and pludre-tiden)* are spontaneous, to be compared to the movements of legs and arms, preparatory for speech as the latter for movements. The muscles and organs are trained, the sounds produced express feelings most of discontent or want of something *(mam mam mam),* of hunger, of being tired, of being wet, all resulting in calls for the nurse. Later sounds for expressions of pleasure, accompanied by the first smile.

Sounds from these early periods have been registered by observers as a kind of breaths, reminding of *h,* as a kind of postvelar sound reminding of uvular *r* and of some vowel-like *ö*-and *ä*-sounds.

The most successful effects on the ear come from the sounds produced by the child itself, for then the sensory motor connection of speech sound and hearing sound is arrived at. The child perceives what his own speech organs have produced, the strongest associations between speech movement and sound image characteristic of the same sound and complex of sounds come about. This sensory motor connection makes the foundation of all speech. Babbling goes on for weeks and months before any kind of understanding sets in. But the baby finds out sooner or later that on its cries some person again and again comes bringing comfort, help, or food, and it comes quite natural that the sound of *mam mam,* used to express hunger or discomfort, is combined and identified with the person bringing the help the little one is in need of.

One separate stage of children's speaking before the proper imitating begins, has been called child's peculiar language, when the little speaker avails himself of some funny words or syllables of his own invention, often a one-word sentence, a mutilation of some word or quite a new one made up of rudiments of sounds or easy sounds substituted to hard ones. It goes without saying that no strict demarcation line of age or growth can be drawn

Digitized by Google

between the various periods referred to above, they overlap each other, even in the same individual.

Labials, particularly *p*-, *b*-, *m*-sounds, are admitted all over the world to be prevalent in the consonant system of child's speech: consequently a universal fact, explained as follows. They come as the earliest manifestations of voluntary imitation of adults' speech or even earlier than imitation can be supposed, but they are of a higher class than those breath-sounds, the uvular r and vowel-like sounds referred to above. So they do not represent a muscular or reflex movement only like those, but they are speech sounds. Frequence of labials in the early speaking periods of infancy is due to the fact that the lips are the easiest accessible organ at that time, the lip muscles used in pronouncing *p, b, m* being exactly the same as babies use in sucking whether at mother's (nurse's) breast or at the nursing bottle: the lips stand just opposite each other. — Stanley Hall and Jespersen do not think that any part at all is played by the little child's eye when seeing lip articulations in the mother (nurse); such a theory would be much too unlikely they think and presume an imitation power the baby is not capable of; besides the child does not look at the mother's lips: it looks steadily at her eyes (Jespersen p. 18). This statement is, however, positively denied by W. & C. Stern: every mother who holds her child on her arm and again and again repeats a word with particular stress could find directly that the child follows, not her eye, but her lips, that its glance hangs at them, until by imitating the movements of her mouth the sound looked for its produced. Those born blind prove that this optical imitation is not a conditio sine qua non, but it is likely that in blind children the learning of common speech is delayed (pp. 127—129).

Mr. and Mrs. Bohlin hold the same view as Stern and relate how their little daughter was in the habit of filling in a word, here and there, of airs sung to her by the mother. At this she followed the positions of the lips better than the sounds, they could see it at her eyes looking with strained attention at the mother's mouth. The little girl seemed to be conscious of this herself as one day just as the mother was singing one of these airs she at once took her father's head, turned it to the mother and said, pointing to the latter's mouth "mother sing, father look" (p. 193).

So labials will have to be looked upon as easily accessible, first and foremost, from the point of view of the articulating organs concerned, then also from the point of view of optical nearness. — F- and v-sounds appear a little later than other labials, as they imply a better control of the muscles of the lower lip and the existence of the incisors or at least of the gums of the upper jaw.

As to the sequence of other consonants in child's speech divergent views have been held. The "law" stated first by Schulze (1880) that the various consonantical series of children's language

Digitized by Google

succeed each other according to the principle of the least effort, first labials, then dentals or rather point sounds (Jespersen), last gutturals (velars), appears to be very plausible, but has met with objections from several writers most of whom seem to mistake the reflex or 'vomitiv' sounds of the early babbling (the throat *h,* the uvular *r* eked out with vowel like ŏ- or ă-sounds, referred to above) for real, voluntary speech sounds.

Gutzmann may have hit near the truth when saying: evidently the muscle sense is less developed in the rear of the mouth than in the fore part. People can readily move their lips and the tip of their tongue into any desired position, but not so with the body of the tongue.

As yet, a fact of great importance seems to have been overlooked: in the growth of the upper jaw the different parts do not partake at the same rate. As the teeth develop, it is natural that the alveolar process (= outgrowth, protulerance) should contribute greatly. The deepness of the upper jaw depends greatly of the development and cutting of the molar teeth. If the alveolar process is divided into three regions, the first including the incisors and canines, the second the milk-molars or later on bicuspids, the third the permanent molars, the growth in length of the respective parts in mm. is as follows.

	incisors canines	milk molars bicuspids	permanent molars
newborn	15,5	15	5
adult	21	12	25

Only from the third till the fourth year the upper jaw attains a lenght that exceeds 40 mm. and a breadth that exceeds 38 mm. Scheff-Zuckernadel, *Handbuch der Zahnheilkunde,* Wien 1902 pp. 187—191.

Consequently Schultze was right in saying that the last consonant series was the velars because they are the hardiest, but they are so hard to pronounce because there fails in the mouth of the little child sufficient roof of palate with which the tongue muscle might articulate. And Gutzmann is right in saying that the muscle sense is less developed in the rear of the mouth than in the fore part, but the tongue muscle is so very weak in the beginning of child's speech because it has very little to train itself upon.

There is still another argument to set forth in favour of this theory of accessibility. People attacked by serious brain diseases developing gradually (e. g. paralysis generalis) are very often struck with aphasy. But they do not lose their faculty of speech at once. It is an extremely interesting fact that such patients will lose their power of articulating k- and g- sounds at an early stage and substitute t d, for them (comp. Hygiœa, Swedish

Digitized by Google

Medical Review 1894, p. 85 Magnus Möller, A case of brain syphilis with acute leptomeningitis).

Labials are the last to fall away as they were the first to be mastered. The k-, g-sounds demand a stronger degree of innervation, so they are harder to articulate, in a word less accessible than dentals and labials.

Is this question of precedence between various consonantical series in child's speech of more than a theoretical interest?

The predominance of labials and point sounds has left many traces in the history of languages, traces some of which were discussed long ago, others as yet hardly registered. Also teachers of language should be able to explain the substitution of *b* for *r* in Robert>Bob and of *d* for *r* in Richard>Dick.

Here will follow first exemplifications of this substitution, from the Scandinavian lauguages, from German, French, English, and may be some other tongue. Then an attempt to lay down some of the traces left in the history of language will be the last chapter.

Stocksund in May, 1922. ***Hugo Hagelin.***

TILL DET MODERNA BRUKET AV *ZWISCHEN.*

Curme säger sid. 418, note 2: "*Zwischen* does not mean exclusively between two objects but may also refer to more than two. In this case it differs from *unter* in that the latter indicates a confused mingling, a mass, while the former infers that the different objects in one group are homogeneous, and hence the introduction of a foreign object in their midst gives rise to the idea of a twofold division."

Ett sedan åtskilliga år fortsatt aktgivande på denna sak har emellertid alltmera stärkt mina tvivelsmål om huruvida det moderna bruket av *zwischen* därmed är tillfyllest karaktäriserat. Om vi taga det sv. exemplet »Han stod bland mängden», så kan detta faktiskt på tyska heta antingen *Er stand unter der Menge* eller *Er stand zwischen der Menge.* Enligt Curme's definition skulle *Menge* i förra fallet beteckna "a confused mingling, a mass" i senare a group of homogeneous objects som genom *zwischen* för tanken framträder tudelad. Jag har svårt för att tro att föreställningen om massans så att säga konsistens skulle vara olikartad i båda fallen, likaledes tror jag, att den av Curme vindicerade tudelningen i detta och analoga fall är en illusion, en skenbild, om jag så får säga, framkallad hos den analyserande av medvetandet om den vanliga normala funktionen av *zwischen.* Det förefaller åtminstone mig — att jag härvidlag skall kunna påräkna stöd från infött håll, är väl osäkert — som om mellan *unter* och *zwischen* i dylika fall rådde en skillnad som betingas av subjektets olika

Digitized by Google

förhållande till »massan» (med *subjektet* menar jag i detta sammanhang den person l. sak vars placering det är fråga om, med *objektet* menar jag det av prep. styrda ordet). I fråga om *unter* tänkas subjektet liksom *uppgå i objektet, utgöra en integrerande beståndsdel därav, endast samexistera med detta,* medan vid *zwischen* subjektet framstår såsom *tydligt skilt från objektet, ofta på ett l. annat sätt kontrasterande däremot.* Det förefaller alltså som om *zwischen* skulle hava utvidgat sin betydelsesfär på bekostnad av *unter* och sålunda ofta kommer att motsvara sv. »bland». Den viktigaste pådrivande kraften ifråga om denna utveckling är rimligtvis den obestämdhet i betydelsen som vidlåder *unter.* Det ligger fjärran från mig att vilja påstå att vi skulle ha att göra med en fullgången differentiering, jag skulle endast vilja hävda att en svag, dock omisskännelig tendens gör sig gällande i ovan antydd riktning. Jag skall nu med en räcka exempel söka belysa *zwischen*'s förhållande vid massord, kollektiver. Om jag därvid lyckas troliggöra riktigheten av ovan anförda synpunkt, då talar ju allt för att den även skall göra sig gällande vid plurala uttryck, vid vilka föreställningen om en massa är knuten. Jag har ansett det onödigt att anföra beläggsställe, naturligtvis kan jag, ifall det skulle befinnas önskvärt, stå till tjänst med sådant.

1. *Auf den roten ... Beeren, die in prallen Bündeln überall zwischen dem krausen Blattwerk aufleuchteten, funkelte noch der Tau* (Max Halbe) — 2. *Vor einer Rabatte roter Nelken, deren Blüten ... zwischen dem blassen Grün der stachelartigen Blätter hingen, blieb er stehen* (Ganghofer) — 3. *Da, wo die Düne in die .. Anlagen von Warnemünde überging, sass ein Mann im Sand zwischen dem Dünengras* (Wilbrandt) — 4. *Dita ... hat ihre Blicke über die Plattform schweifen lassen, wo zwischen dem alltäglichen Bahnhofsgetümmel von Reisenden ... ein blonder junger Mann mit einem Kondukteur verhandelt* (Ossip Schubin) — 5. *Marie war bewegt. Hier zwischen all der Pracht und dem Wohlleben lag eine arme Sterbende* (Gagern-Kospoth) — 6. *Die ganze Stadt feierte den Festtag mit Lärm, Musik... zwischen diesem allen war irgendwo Laura mit einem Fremden* (Alice Berend) — 7. *es* (= das Lächeln) *sass tief drinnen zwischen dem weissen Vollbart* (Lilienfein) — 8. *Leopold entdeckte Mimi sofort zwischen einem Knäuel von Studenten* (H. Villinger) — 9. *Er* (= der Leichnam) *lag zwischen dem urweltlichen Kraut der Quelle* (Storm) — 10. *Wie wir ... in einer Waldlichtung sassen zwischen blühendem Fingerhut* (W. Hegeler) — 11. *Das Dach ... von wo ... ich die Frau ... unten zwischen der Mauleselherde gesehen hatte* (Dauthendey) — 12. *Der kleine Kirchhof, wo sie Hempel hatten zwischen all dem Schnee zurücklassen müssen* (A. Berend) — 13. *Sprosste zwischen dem vergilbten Winterrasen nicht schon neues Grün?* (Viebig) — 14. *Der Hof liegt drei Stunden von hier, mitten zwischen dem nassen Moor* (Ad. Stern) — 15. *Zwischen all dieser Bravheit fühlte Herr Rauchfuss sich*

Digitized by Google

nicht behaglich (Böhlau) — 16. *Und wenn F. M. L. statt zu landschaftern uns eine Bauernstube . . . schildert, glauben wir doch mitten zwischen Dorf und Feld zu sein* (in ländlicher Umgebung) (Westermanns Monatshefte sept. 1911) — 17. *Zwischen all diesem Rot und Weiss und Blau sah der kleine Kopf des Kranken aus wie ein runzlig gewordener Apfel* (Ganghofer) — 18. *Hinter diesem Wall von Haaren lag ein kleines, freundliches Gesichtchen, ein Näschen, das schalkhaft zwischen dem grimmigen hervorguckte* (W. Hauff) (jfr. 7) — 19. *Zwischen dem unpersönlichen weiten Häuserdunkel beherrschen nun* (= nach Dunkelwerden) *die Kirchen das Bild mit ihrer phantastisch gegliederten Schwere* (Moskwa-skildring i Berl. Tagebl. Wochenausg. 29/12 21) — 20. *Der alte Wensten stand zwischen einem Hümpel Leute* (Else Franken). Goethe skriver t. o. m. 21. *Auch bei dem Ehestande ist es nur diese entschiedene ewige Dauer zwischen so viel Beweglichem in der Welt, die etwas Ungeschicktes in sich trägt.*

Fall där obj. är en plural och därmed större l. mindre sannolikhet samma synpunkt gör sig gällande. Jag inskränker mig till ett fåtal: 22. *Zwischen den Menschen meiner Jugendzeit . . . tauchte immer wieder der Chaldäer auf* (Wilbrandt) — 23. *Der Herr Etatsrath sagte, unsere Eltern würden es als sehr unschicklich bemerken, wenn er gestatten wollte, dass eine so junge männliche Person allein zwischen all den kleinen Fräulein tanze* (Storm) — 24. *Klara blickte auf seine edle Gestalt, wie er sich in zwangloser Haltung . . . zwischen all den andern bewegte* (C. von Dornau) — 25. *Charlotte wandte ihre Aufmerksamkeit wieder der Arbeit zu, und es gelang ihr allmählich immer besser, sich zwischen den rufenden Stimmen und den vielen Gesichten zurechtzufinden* (H. Kalisch) — 27. *Der rote Mohn, der in ganzen Büscheln zwischen den Halmen stand* (Fontane) — 29. *Es war ihm eine Qual, zwischen all den gleichgültigen Menschen zu sitzen und anzuhören, in welcher gefühllos kalten Weise sie über Marias Elend sprachen* (Courths-Mahler) — 30. *Der Himmel leuchtet blau zwischen grossen, steingrauen Wolkenfetzen* (Schubin). — 31. *Die Überwachten* (= das Nachtpublikum in den Restaurants) . . . *sahen die neuen Demonstrationszüge, sahen die Augen, in denen der Hass brannte. Leben wir nur zwischen Leichtsinnigen und Rasenden* (R. Brandt, Berliner Schilderung aus den Novembertagen 1918). — 31 a) *Zwischen diesen Spaniolen lebt eine kleine deutsche Kolonie* (Berl. Tag. Wochenansg. 21/12 21. — 31 b) *Zwischen den sportsmässigen Erscheinungen da und dort Fremdartiges, ans Lächerliche Streifendes — Mädchen in einer . . . stark geschnürten Pluderhose . . . Junge Leute in einer Art Tirolerkostym* (Villinger).

Zwischen synes även kunna innebära befintlighet *innanför* en omslutande krets, mur o. d. Uttrycket *zwischen vier Wänden* är ju allmänt och behöver ej exemplifieras. Det är väl här före-

Digitized by Google

ställningen om de varandra parvis motsatta väggytorna som ligger till grund. Även utan räkneord: 32. *Wer trug denn die Schuld, dass immer öfter das Glück davon flog und sie ... ohne die holde Genossin zwischen ihren kahlen Wänden sassen* (Storm) — Andra fall: 33. *Das Karusell dreht sich ganz bunt zwischen einer Mauer von Kindern in der Dämmerung* (Georg Hermann) — 34. *Undeutlich nur sah sie die Mama im Sofa, mitten zwischen einem ganzen Kreis von Damen* (Else Franken) — 35. [Dies] *Fleckchen Erde* (eine alte Burg), *zwischen deren wehrhaftem Gemäuer meist köstliche Stille ... träumt* (Westermanns Monatsh. Sept. 1918) — 36. *Unser Hauptintresse blieb jedoch das kleine Durlach ... und was in vergangenen Zeiten sich zwischen seinen Wällen und Ringmauern abgespielt hat* (H. Villinger).

Vid rörelse *fram genom massa* framträder automatiskt tudelningsföreställningen t. ex. 37. *Es ist so schön dahinzusausen ... zwischen all dem Tau und der duftigen frischen Üppigkeit* (Schubin) — 38. *Boris ist davongerollt durch die klare Augustluft, zwischen dem grauen Taugeglitzer auf Blatt und Halm* (densamma) — 39. *Ich fand ein Vierklee hinterm Düsternbrook, dort wo wir mit Frau Maria zwischen dem hellen Korn gingen* (Groth, Briefe) — 40. *Auf der dunklen Bahn zwischen dem hellen Schnee zogen noch immer die Menschen* (Wilbrandt).

Likaledes vid förflyttning i sidled in uti en massa: 41. *Er war mit neunzehn Jahren zwischen liederliche Kameraden gekommen* (Paul Ernst) — 42. *Gleich einem scharfen Wind hatte er zwischen sie geblasen, aufrüttelnd, ermunternd* (Gabriel Reuter). — 43. *Wenn er ein Rittergut kaufe ... so begebe er sich, in der Priegnitz wenigstens, fast ausschliesslich zwischen den Adel* (Ompteda).

Då förflyttningen tänkes försiggå mer l. mindre vertikalt, synes intet hinder förefinnas för antagandet, att tudelningsföreställningen är ur spelet: 44. *Er stellte den Leuchter zwischen die süsse Bescherung* (Paul Heyse) — 45. *Buchenwälder ... ein Geschenk des Kalkbodens, den hier eine Laune der Natur meilenweit zwischen den Schiefer geworfen hatte* (S. Hoechstetter).

Sammalunda vid rörelse hit och dit i en massa: 46. *Schliesslich öffnet er ein Fach seines Sekretärs, kramt längere Zeit zwischen einem Bündel alter Briefe* (Schubin).

Ofta finner man *zwischen* där det egentligen saknar berättigande: 47. *Graf Egon riet mancherlei und zwischen anderem auch, dass ...* (A Berend) — 48. *Ausserdem, zwischen all den vielen Füssen, wer achtet da auf die Füsse des einzelnen* (Simplicissimus) — Erinras må i detta sammanhang om att *dazwischen*[1]) och *darunter* tillsynes användas om varandra utan någon egentlig skillnad.

[1]) Jag menar naturligtvis *dazwischen* i här ifrågavarande betydelse.

* * *

Digitized by Google

Ett omnämnande synas även de fall förtjäna, där *zwischen* betecknar subjektets tidsläge i en serie av handlingar, syn- l. hörselfenomen, uppfattade såsom en sammanhängande helt. I de flesta fall rör det sig om ett avbrott, en paus i serien, alltså prepositionens grundbetydelse. Jag anför några fall med mass-ord, vilka kunna ha fraseologiskt intresse: 49. *Wie ein Sonnenblick wirkte es unter solchen Umständen, wenn die Kinder zwischen diesem Lehrandrang eine Stunde erhaschten, in der sie den Märchen der Mutter lauschen konnten* (A. Bielschowsky) — 50. *Ein fernes Gewitter grollte zwischen das mannigfache Getöse* (Tieck) — 51. *Und nun weinte sie plötzlich wieder laut auf, und zwischen dem Weinen stiess sie heraus* (Viebig) — 52. *Die meisten Tischchen waren von Herren besetzt, die mitten zwischen ihrer Tätigkeit ... eine eilige Erfrischung zu sich nahmen* (Else Franken) — 53. *Zwischen dem Entzücken über alles ... kehrten unsere Gedanken aber doch zuweilen zu dem kleinen Roman des gestrigen Abends zurück* (Paul Heyse).

Därjämte synas fall förekomma, där det ej gärna kan vara tal om något avbrott i objektserien, och där vi alltså skulle ha en egendomlig analogi med det ovan berörda rumsförhållandet, befintlighet inuti en massa med subjektets tydliga framträdande. 54. *Zwischen dem Rattern der Maschinen, dem Sausen und Surren hörten sie es* (das Singen) *auch gern in der Fabrik* (Viebig) — 55. *Er hörte mit seinen guten Ohren zwischen den Gesprächen der übrigen, mit welcher Ausdauer der Leutnant der verlassenen Braut den Hof machte* (Paul Ernst) (Uttrycket „mit seinen guten Ohren" synes motivera exemplets inordnande här) — 56. *Er hörte ... zwischen der kurzen Konversation der beiden wie Gustav ihn vorstellte und wie die Gräfin fragte, ob er Henri des Nachmittags zum Tee bringen dürfte* (Alb. Geiger). Det hörda utgjorde en del av konservationen. 57. *Sie hatte zwischen den Tränen geflüstert: Ich sagte* etc. (Dauthendey). Jag har varit tveksam var jag borde placera följande fall ur Wilh. Meisters Lehrjahre: *Thät' es nicht Noth, sagte er, dass ein Director jedem Stadtrate zu Füssen fiele, um nur die Erlaubnis zu haben, vier Wochen zwischen der Messe ein paar Groschen mehr an einem Orte circulieren zu lassen.* Vid första påseende kunde det ju tyckas som om fallet skulle sortera under 54 ff. då ju mässan pågår oavbrutet, men snarare är det väl så, att den talandes intresse för subjektet (för de teaterföreställningar som skulle givas) tränger objektsföreställningen i bakgrunden.

* *
*

Zwischen användes också understundom liksom eng. *between* för att uttrycka att en handling kommer till stånd genom objektens inbördes samverkan: *Der Meister musste den Gesellen zu Hilfe nehmen, damit zwischen ihnen beiden endlich einmal die Tracht*

Digitized by Google

Prügel auf diesen Jungenhosen ihren Platz fand (Friede Kraze) — *Man erkennt leicht, wie genanntes Stück* (Minna v. Barnhelm) *zwischen Krieg und Frieden, Hass und Neigung erzeugt ist.* (Goethe).

Gävle Aug. 1922. ***Arvid Smith.***

BERGFRIED.

Följande ställe ur berättelsen Klaus Hinrich Ringhoff, Krambambuli p. 23, Bibliothek moderner deutscher Schriftsteller IV, utg. av Rodhe, torde ej ha blivit riktigt förklarat av utgivaren: "Ich stand auf dem *Doppelbergfried,* der aus den Trümmern der Ehrenburg gewaltig aufragt." Anmärkningen till stället lyder: "vermutlich ein Berg oder eine Anhöhe in der betreffenden Gegend". Det ger enligt min åsikt alls ingen mening att tolka *Doppelbergfried* ss. namnet på ett berg i trakten (»ett berg, som höjer sin väldiga massa ur ruinerna av Ehrenburg».) Stället låter sig helt enkelt förklara, om man tager *Bergfried = Belfried,* d. v. s. huvudtornet i en borg, vakttorn, klocktorn (jfr. fr. *beffroi),* alltså: »Jag stod på dubbeltornet, som mäktigt höjer sig ur Ehrenburgs ruiner». Jfr Hoops: Reallexikon der germanischen Altertumswissenschaft: *Bergfrit:* Ein im Inneren der Burg frei stehender oder an die Burgmauern angeschlossener grosser und starker Turm."

C. C.

LITTERATUR.

Deutsche Erzählungen, für schwedische Schulen herausgegeben von J. Reinius. Stockholm, A.-B. Magn. Bergvalls förlag. 133 s. Pris kart. 3: 50.

Lektor Reinius, som förut gjort sig välkänd som textutgivare genom ett par av Kellers noveller, har riktat vår tyska skollitteratur med en samling småberättelser av olika författare. Jag ber att genast få uttala det omdömet, att vi här fått ett förtjänstfullt och vederhäftigt arbete, som säkerligen kommer att finna användning.

Man finner i editionen ganska olika tider behandlade, alltifrån Paul Ernsts ena skildring från det trettioåriga krigets dagar över Kleists obetydliga *Anekdote aus dem letzten preussischen Kriege* och Zschokkes som vanligt didaktiskt-moraliska berättelse *Es ist sehr möglich* från Napoleonstiden fram till en liten skiss av Paul Ernst från det nyss avslutade världskrigets dagar. Författarna representera även vitt skilda dialekter. Jämte sådana, som skulle kunna betecknas som 'centraltyskar', såsom Paul Ernst, Heinrich

Digitized by Google

von Kleist, August Trinius (ehuru född sachsare: han kom redan som gosse till Berlin), Heinrich Zschokke (apropos: hade det inte varit skäl att för eleverna antyda uttalet av namnet?) och Karl Immermann, finner man mera periferiska dialekter företrädda i ostpreussaren Sudermann, bayraren Bayersdorfer, österrikiskan Ebner-Eschenbach, holsteinaren Storm. Slutligen kändes det egendomligt för mig att en gång få återuppliva minnet av mitt tyskstudium i femte klassen ur Calwagens gamla Tyska läsebok med allemannen Hebels lilla moraliserande *Kannitverstan.* Undertecknad ställer sig ingalunda som motståndare till studiet av sydtysk litteratur på gymnasiet, där det icke kan skada, att man ger eleverna en vidsträcktare överblick över den tyska litteraturens växlande karaktär, självfallet dock med skarpt påpekande av dialektala anslag. Däremot bör enligt mitt förmenande i realskolan ej förekomma annat än nordtysk text, och jag kan därför ej instämma i lektor Reinius' åsikt, att föreliggande arbete lämpar sig även för studium i realskoleklassen, åtminstone försåvida därmed avses genomgång även av de icke-nordtyska författare, som äro representerade i editionen.

Vad det litterära värdet hos urvalet beträffar, finner man visserligen några av Tysklands mera bekanta namn inom litteraturens område, men trots detta har resultatet blivit rätt skiftande. Utgivaren har också i förordet modifierat sitt först nedskrivna »genomgående» litterärt värde genom tillägg av »åtminstone i stort sett». Främst sätter jag Ebner-Eschenbachs psykologiskt väl avvägda *Die Spitzin,* Pauls Ernsts tre bidrag och utdraget ur Immermanns *Oberhof.* Humoristisk och rolig är Bayersdorfers *Tintenhose.* Däremot har Storm skrivit vida bättre saker är hans här avtryckta *Zwei Kuchenesser der alten Zeit,* även om mästarhanden skönjes också här. Sudermanns novell *Fröhliche Leut'* tillhör hans oklara arbeten, Kleists anekdot kan möjligen väcka intresse i en preussisk skola, och Zschokkes och Hebels bidrag äro moraliska och lärorika men intet mera. Och Trinius' *Zugverspätung!* För all del, den habile skribentens hand röjer sig ganska tydligt, men det hela skämmes i mitt tycke därigenom, att titeln är byggd på och den kvasi-humoristiska handlingen mynnar ut i en ordlek, som till på köpet mycket krystat motiveras. (Inom parentes sagt är det egendomligt, att utg. på intet sätt i anmärkningarna för eleverna antytt denna ordlek, utan vars förståelse slutet blir fullständigt meningslöst. Skulle den verkligen ha undgått honom?)

Utgivarens anmärkningar ta sikte dels på »syntax och synonymik» (varvid förekommer såväl översättning till svenska av svårförståeliga ord och uttryck som även förklaringar på tyska), dels på realia. De äro på det hela taget synnerligen goda och vederhäftiga. Beträffande de tyska omskrivningarna och förklaringarna skulle jag dock här och var även ha önskat svensk översättning. Vad är det t. ex. för nytta med att eleverna få veta beträffande *Korngefälle* (91,1), att *die Staatssteuer wurde früher auf dem Lande meistens in Getreide erhoben.* Eller vilket konkret jäm-

Digitized by Google

förelsebegrepp få de av meddelandet (97,21): *der Herr Ratsverwandte war (wenigstens ein titulãres) Mitgleid des Stadtrates gewesen*?

Här nedan följa ytterligare några påpekningar samt diverse kompletteringar.

6,10. Det ligger en betydelsenyans i *bei ihm vorbei,* jämfört med *an ihm vorbei.*

6,19. Det är en oriktig knapphet i uttrycket att här återgiva *einer des andern* med 'varandras'.

6,27 f. Några ord hade varit på sin plats ang. konstruktionen *ich hätte mich nicht gefangen zu geben brauchen.*

9,10. *die Wasser werden nicht mehr geleitet.* Här kräves dock översättning av *leiten,* eftersom Hoppe sviker.

10,20. *strich* torde böra översättas med 'sträckte sig'.

14,5. *Hütten, die aus lehmbeworfenem Flechtwerk erbaut waren.* Det kan naturligtvis ibland vara svårt att avgöra, var man skall draga gränsen för upptagandet eller icke-upptagandet av realia i anmärkningarna. Själv står jag, efter vad jag torde ha klargjort tillräckligt i en åt detta ämne speciellt ägnad uppsats i denna tidskrift, på den ståndpunkten, att man icke kan ge eleverna för mycket av sådana realia, som beröra kulturhistoriska och därmed sammanhängande etymologiska frågor. Och ehuru de spörsmål, vartill ovanstående sats ger anledning, ej alls finnas antydda av utg., torde väl ingen lärare i sammanhang därmed underlåta att med eleverna gå in på husbyggandet i äldsta tider och på etymologien av ord som ty. *Wand,* sv. *vägg,* ty. *machen.* Den som först och bäst har utrett frågan om *das geflochtene Haus* är Meringer; se speciellt hans arbete *Etymologien zum geflochtenen Haus.*

19,17. Även om för det föregående fallet omnämnandet av de gamla förhållandena möjligen kan överlämnas åt läraren, hade det här varit utg:s skyldighet att utreda begreppet *Kunkel* i föreliggande sammanhang. En spinnrock i modern mening kan dock icke komma ifråga som vapen. Jag skall här icke upptaga utrymmet med en dylik redogörelse utan hänvisar intresserade till Troels-Lund, *Dagligt Liv i Norden* XI, 18 ff., där saken är fullständigt klarlagd och bilder (särskilt 5 och 6) tydligt visa föremålets ifrågavarande användning.

28,20. *Gatter* borde förklaras, då eleverna i lex. blott finna översättningen 'galler'.

30,33. *dann tanzen sie besser.* Ordleken efter uttrycket *nach jemandes Pfeife tanzen* borde ha påpekats.

31,5. Utg:s redogörelse för pluraländelsen *-s* ger en oriktig föreställning om förhållandena. Man får den uppfattningen, att det finnes ett *-s,* som är den franska, och ett annat, som är den plattyska pluraländelsen. I själva verket är det samma sak, eftersom den franska pluraländelsen redan under medeltiden via medelnederländskan infördes i medellågtyskan, varifrån den sedan över

Digitized by Google

plattyskan inträngt i högtyskan. Det torde vara tvivel underkastat, om Pauls framställning (vartill utg. hänvisar) är riktig. I alla händelser måste förefintligheten alltsedan medeltiden av detta *-s* i norra Tyskland ha i hög grad underlättat tillägget därav i senare tiders låneord och dess användning vid rent tyska ord.

32,10. Det är säkerligen ej utan avsikt, som förf. låter den unga flickan vissla och inspektoren instämma i folkvisan *Ach, wie ist's möglich dann,* och utg. borde ha avtryckt verserna. Melodin är densamma, som i Sverge användes till *Jag övergiva dig.*

35,18. Utg. kallar *Wenn ich nicht glaubte, dass dieser herrliche Sommertag Sie zum Dichter machen könnte, ich wüsste wahrhaftig nicht* etc. för „auffällige Wortstellung", även härvid stödjande sig på Paul. Det förefaller dock, som om redan den omständigheten, att han enbart i sitt texturval kan belägga tre exempel, borde gjort honom skeptisk mot Pauls uttalande: *anderes ist seltene Ausnahme.* Det är ingalunda så sällsynt, och riktigare än Paul har säkerligen Blatz (II, 179) uttryckt saken, när han säger: *Solche gerade Wortstellung des Nachsatzes ist auch in der Prosa zulässig nach Bedingungs- und Einräumungsnebensätzen".* Falks antydan (Det tyske sprogs syntaks, s. 4), att förutsättningen vid dylika fall skulle vara konjunktionslöshet vid den konditionala bisatsen, överensstämmer icke med de faktiska förhållandena.

35,24. *Darf Sie das wundernehmen.* Undrar, om eleverna av sig själva finna ut översättningen 'behöva'?

36,4. *da können dreissig Jahre darüber hingehen.* Utg. söker ursprunget till denna konstruktion i satsen som *da hab ich nichts von gewusst; da sei Gott vor.* „Wohl als ein Rest dieses Gebrauchs wird manchmal in der Umgangssprache ein jetzt überflüssiges *da* an die Spitze des Satzes gestellt, um dann im Adv. (hier *darüber)* wiederholt zu werden". Eftersom det mig veterligen är första gången konstruktionen omnämnes i vår filologiska litteratur och även de tyska grammatici tiga, torde den kanske vara förtjänt av en närmare undersökning. Det är ingalunda omöjligt, att utg:s förklaring i huvudsak är riktig för det ifrågavarande belägget och för en hel mängd andra, samtliga bottnande i (det nordtyska) talspråket. Jag tillåter mig att här som ytterligare exempel anföra en sats, som jag för ett par dagar sedan fann i en skämttidning: Herr Lehmann saknar en högblå halsduk och får vid sina efterforskningar av tjänsteanden beskedet: *Aber wissen denn der Herr das nicht, da hat sich doch die gnädige Frau ein Badekostüm davon machen lassen.* Det finnes emellertid en annan möjlighet, som måste tagas i betraktande såsom medverkande om icke rent av som den ursprungliga källan till konstruktionen. Jag tänker på det engelska *there* och det svenska *där,* använda som motsvarigheter till det tyska formella subjektet *es.* Det vore ju egentligen märkvärdigt, om denna konstruktion ej skulle förekomma i nordtyskan. Självfallet har denna användning av *there,* resp. *där* sin rot i rumskonstruktioner, varifrån

Digitized by Google

den sedan utsträckts till andra verb. När man nu finner ex. som (det av utg. obeaktade) *da liegen hier mehrere solcher Höfe,* sid. 92,19 eller hos Frenssen: *Es kann einem Menschen merkwürdig ergehen. Da ging 'mal einer von den Wentorfer Kreihen aus seines Vaters Haus und kam* ... (Jörn Uhl s. 7) eller *Also da kam einer, der war ein kleiner, grauer Karl* (ibd. s. 198) eller *da war in meiner Jugend in Schenefeld ein Sohn armer Eltern* (ibd. s. 306) eller *Er meinte, da müsste noch etwas Besonderes hinzukommen* (Klaus Baas s. 7) eller *Da war mal einer auf unserm Feuerschiff, auch so'n junger Karl* (Hilligenlei s. 36) eller *da ist noch jemand für dich ... draussen* (ibd. s. 326) etc., förefaller det mig, som om man i ett dylikt *da* snarare hade att söka ursprunget. Då förstår man även lättare förekomsten av det dubbla *da* i exempel, sådana som det, varifrån utg. utgår eller som följande från Frenssen: *Ich habe dreissig Mark monatlich; da ist nicht viel damit zu machen* (K. Baas s. 485) eller *Aber du irrst dich, Klaus: da ist nichts darin, was nach deinem Sinn ist* (ibd. s. 375) eller *„Seid man still", sagte er, „da kommt nichts danach"* (Jörn Uhl s. 243) eller *Da sitzt darin, was man Humor nennt* (Hilligenlei s. 107). Dylika exempel låta sig enligt min mening lättare förklaras efter de förstnämnda än tvärtom. Huru saken än må vara (och den vore förtjänt av en närmare undersökning), ett är säkert: detta nordtyska *da* skulle i samtliga satser motsvaras av ett sydtyskt formellt subjekt *es.*

37,20, 31. Dubbelbetydelsen av *Zugverspätung!*

38,11. *Und wer weiss, ob sie* (= die Tintenhose) *nicht noch mehr Wandlungen hinter sich gebracht hätte* ... Bättre än 'genomgått' vore för *hinter sich gebracht* översättningen 'fått genomgå'. En undersökning av de fall, där ett svenskt modalverb saknar motsvarighet i tyskan, fattas ännu.

41,1. Det föreligger inte det ringaste skäl att här i ordet *Gewand* inlägga »den edlen, altertümlichen Klang». Förf. använder även andra specifikt sydtyska ord: *bügeln* (i st. f. *plätten)* 42,8 och 14; *Kaminkehrer* (i st. f. *Schornsteinfeger)* 45,10. Det förefaller mig under sådana omständigheter vida mindre sannolikt, att förf. skulle tala om sina skolpojkskläder som 'klädnad, skrud' än i den i Sydtyskland vanliga bet. av 'kostym'.

55,29. *Sie hat sich's gar nicht verlangt* borde ha omnämnts i anmärkningarna. Konstruktionen med den gamla gen. *es* är sydtysk; i nordtyskan motsvaras den av *nach* + dat.

61,28. *Schwerenot.* Betoning!

67,4. *Advokat* numera föråldrat.

70,9. 'Kanske' passar ej som översättning av *mochte.* Snarare 'torde' eller 'antagligen'.

84,1. *Emmendingen* och *Gundelfingen* äro orter i södra Baden, *Tuttlingen* stad i sydvästra Württemberg.

84,16. *Kamin* = *Schornstein,* sydty.

85,1. *Kannitverstan.* Betoningsförhållandena!

Digitized by Google

86,24 ff. *Was ich einst von meiner Armut bekomme: ein Totenkleid und ein Leintuch, und ... vielleicht ein Rosmarin.* Det senare ordet är icke neutrum. Konstruktionen är ett exempel på den frihet i satsfogningen, som omnämnes bl. a. av Blatz (II, 1242): „Ohne Kasuskongruenz finden sich im Nominativ häufig solche Appositionen, die in beschränktem oder auch in erweitertem Sinn auf ihren Träger sich beziehen".

91,29 ff. Uppbördsmannen talar här om olikheten i bebyggelsesättet mellan Sachsen och Westfalen. „Dort wohnen die Leute beisammen ... Aber hier sitzt ein jeder auf seinem Kampe". Var och en, som kommit igenom Westfalen, torde ha lagt märke till denna olikhet med huvudmassan av det övriga Tyskland, där bysystemet finnes. En kortfattad redogörelse för Tysklands bebyggelseförhållanden hade säkerligen ej varit utan intresse för eleverna. Historiskt taget kan man i huvudsak särskilja tre olika bebyggelsesätt i Tyskland:

1) *Einzelhöfe* (i nordvästra Tyskland bortom Weser). Denna typ anses i allmänhet bottna i den keltiska bebyggelsetiden, eftersom den överensstämmer med huvudtypen i Nederländerna, Belgien, Frankrike, Storbritannien:

2) *Haufendörfer* eller *Gewanndörfer,* den äkta germanska typen. Den föreligger mellan Elbe och Weser och förelåg i forna tider (före enskiftet) i södra Skandinavien. Gårdarna, som i denna typen icke beröra varandra, äro byggda härs och tvärs utan plan, vägar svänga i krökar åt alla håll.

3) *Runddörfer* och *Strassendörfer,* båda sannolikt av slaviskt ursprung. I den förra typen äro husen i byn byggda omkring en rund eller oval plats med in- och utfartsväg blott på ett ställe; eljest är byn omgiven av en häck eller mur. I den senare ligga husen i rad utmed gatan, ofta så tätt, att det blott finnes plats till gavelsidan åt gatan. Mot åkrarna är byn avstängd genom häckar. In- och utfartsväg finnes vid byns båda ändar. Den förra typen förekommer huvudsakligen i Mecklenburg, Sachsen och Böhmen, den senare finnes öster om detta område och fortsätter sedan som den allmänna typen i Ryssland.

Självfallet finnes jämte dessa bebyggelsesätt en del övergångsarter, som det skulle vara för långt att här redogöra för.

97,4. *Jabot.* Uttal?

Korrekturläsningen är på det hela taget tillfredsställande. Dock förekommer på alltför många ställen det av mig vid ett föregående tillfälle påtalade felet av ꝯ𝔥 och ꝯ𝔨 i stället för ꝯ𝔥 och ꝯ𝔨.

Malmö i juli 1922. ***N. Otto Heinertz.***

Malmö 1922, Röhr's Boktryckeri.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XVI. 9 * MALMÖ * November 1922

STUDENTEXAMEN H. T. 1922.

Första skrivningsdagen.

Uppgifter för uppsats på *engelska* eller *franska* för *real*-gymnasiet.

1. Maria Stuart.
2. Göta kanal.
3. Ormar (Berättelse eller skildring).

Engelskt översättningsprov för realgymnasiet.

Richard, som i historien bär tillnamnet Lejonhjärta, blev konung av England 1189. Om han ock var född i England, hade han tillbragt sin ungdom i Frankrike, och det är osäkert, om han kunde tala engelska. Engelsmännen brydde han sig föga om; under hela sin regering var han blott två gånger i England, var gång endast några få månader. Genast efter kröningen gjorde han sig färdig till ett korståg i förening med Filip August av Frankrike. Deras ankomst till Asien bragte nytt liv i korstågen. Sedan staden Acre, som under hela två år belägrats av de kristnas förenade makt, hade givit sig, återvände Filip till Frankrike, missnöjd med Richards växande inflytande. Richard beslöt att belägra Askalon. Marschen längs kusten från Acre till Askalon var en oavbruten elva dagars strid. När Richard — så lydde en berättelse bland korsfararna — fick Jerusalem i sikte, skylde han ögonen med kappan och bad Gud icke låta honom se den heliga staden, då han icke kunde befria den. Sedan Richard slutit ett vapenstillestånd på tre år med Saladin och denne lovat, att pilgrimerna till det heliga landet icke skulle förfördelas, bröt Richard upp för att återvända till Europa.

Digitized by Google

Franskt översättningsprov för realgymnasiet.

Då den framstående franske författaren Jules Lemaître år 1914 avled, lämnade han efter sig ett betydande livsverk *(œuvre)*. Han hade behandlat många områden: den litterära och dramatiska kritikens, poesiens, romanens och teaterns. Han hade av naturen fått stora gåvor och var under sitt liv föremål för mycken beundran. Dock kan man knappast säga, att hans framgångar överallt voro lika berättigade; det var i synnerhet såsom kritiker han utmärkte sig. Han började med att offentliggöra studier över samtida skriftställare. Flera av dessa »porträtt» äro små mästerverk. Under mera än tio år var han litteraturgranskare i en stor tidning i Paris. Emellertid tröttnade han härpå och riktade sitt intresse åt annat håll. Han skrev romaner och teaterpjäser, och hans beundrare förblevo honom alltjämt trogna. Lemaître var en varm fosterlandsvän. Det har sagts, att han blev ett av krigets första offer. Han var redan allvarligt sjuk; krigsförklaringen dödade honom.

RICHARD YEA-AND NAY.

Stockholm Version.

Richard, who (The Richard who) in history (History) bears the /sur/name (soubriquet) of Cœur de Lion (Lion-Heart, The Lion-hearted), became King (king, the king) of England in 1189. Even if (though) he had been (was) born in England, he had spent (passed) his youth (young days, infancy and childhood) in France; and it is uncertain (and nobody knows) whether (if) he could (was able to) speak (> talk) English. He took little notice of (paid little attention to) [troubled himself (his head) but little about] (recked little of **A**) [bothered himself (his head) very little about **F**] the English (the English people, Englishmen) [The English *etc.* were of small (little) consequence (importance) in his eyes (to him)]; during the whole of (throughout /the whole course of/) his reign he was only (but) twice in England, each time (on each occasion) for only (only for) some few (a few) months. Immediately after his coronation (crowning) [after he had been (was) crowned] he made ready (he made preparations, he prepared himself, he made himself ready) for a crusade in conjunction (association, combination, union, alliance) with Philip Augustus (Philippe II Auguste) of France (King of the French). Their arrival (advent) in Asia put new life into the Crusade (crusade) [the crusading operations]. After the town of Acre [eikə], which had been besieged (beleaguered, invested) by the united (combined) forces (power, strength) of the Christians for two whole years, had surrendered (yielded), Philip returned (went back) /home/ to France, displeased (discontented, ill-pleased) with Richard's growing

Digitized by Google

(waxing **A**) influence. Richard resolved (determined, decided, made up his mind) to lay siege to (beleaguer, invest) Ascalon. The march along the coast from Acre to Ascalon was a continuous eleven days' battle (fight) [was a continuous (uninterrupted, unbroken) struggle (battle, fight) for eleven days]. When Richard — so ran a story amongst the Crusaders (crusaders) — came in sight of Jerusalem, he covered (veiled) his eyes with his cloak (cape, mantle) and prayed God (prayed to God) not to let him [allow (permit, suffer) him to] see (set eyes on **F**) the Holy City, as (seeing that) he could not (was unable to, was not permitted to) liberate (deliver) it (set it free). After Richard had concluded a truce (armistice) for three years with Saladin and the latter had promised (pledged his word) that the pilgrims to the Holy Land should not be wronged (harmed, injured), Richard broke up his camp to return (for the purpose of returning) /home/ to Europe.

Notes and Comments.

The heading is taken from the title of one of Maurice Hewlett's early historical novels (1900), which gives a much more French and more human picture of Richard than that which has been made familiar to English people by Scott in his *Talisman* and *Ivanhoe,* where he is pictured rather as the ideal Christian knight. A suitable vocabulary of ordinary humdrum English could be obtained from the account given in any textbook: in the above renderings a few expressions which perceptibly rise above or descend below this humdrum level have been marked with "A" and "F" respectively. It may be noted that these two French kings (of France and England respectively) may appropriately be called either by English or by French names in an English narrative, but hardly by a Swedish name. It need hardly be pointed out how this story might be made a useful text on which to hang a discourse on the frequently displayed inability of England and France to work cordially together in what is nowadays known as "the Near East" or, more particularly, the Levant.

Since the above general remarks were written down, I have tried the text on a class of fairly advanced "students"; and as scarcely any of them have been able to finish translation in the hour allowed, I think it may be inferred that the text is exceptionally difficult: Time does not permit me to do more than record the frequency of "Lejonhjärta" and "Filip August", and that of "the history" and "was" in the first sentence.

C. S. Fearenside.

Lund Version.

Richard, who bears in history (who in history bears) the surname of (R., surnamed in history) /the/ Lion-Heart/ed/ (Cœur-de-Lion), became king (King) of England in /the year/ 1189. Though /he was/ born in England, he had spent (passed) his youth in France, and it is not certain (known, it is uncertain) whether (if) he could speak English. He cared little about[1] the English; during his whole (all his) reign he was only (but) twice in England (was in E. only twice), /and/ on each occasion (each time) only for (for only) a (some) few (only for some) months. Immediately after his (the) coronation, he made ready (prepared /himself/) for a crusade (Crusade), in conjunction (combination,

Digitized by Google

company) with Philip Augustus of France. Their arrival in Asia introduced (brought) new life into the Crusades. After (When) the town of Acre, which for two whole years had (had for two whole years) been besieged by the united (combined) forces of the Christians [united Christian forces (powers)], had surrendered (yielded, fallen), Philip returned [came (went) back] to France, displeased (discontented, dissatisfied) with Richard's increasing (growing, waxing) influence (the increasing influence of R.). R. resolved (determined, decided) to besiege (invest, lay siege to) Ascalon. The march along the coast from Acre to Ascalon was one continual fight, eleven days long (lasting eleven days) (one unbroken struggle of eleven days, one continuous eleven days' struggle). A story current among the Crusaders ran that, when Jerusalem came into view, Richard [when R. caught (got) sight of J., he] [When Richard — so ran a story (according to a story current) among the Crusaders — caught ... J., he] covered his eyes with his cloak and prayed God not to let (prayed that God would not let) him see the Holy City, since (as, when) he could not deliver (free) it. When he (When Richard) had concluded a three years' truce [truce for (of) three years] with S. /,/ and the latter had promised that the pilgrims to the Holy Land should not be molested (injured, harmed), Richard (the king) left[2] (departed) on his way back (departed to return) to Europe.

Notes:

1) Avoid *care for*, because of its other meaning of *like*. 2) Cp. *the king broke up his camp, the company (party) broke up*, etc.

F. J. Fielden.

A Gothenburg Version.

Richard, /sur/named Coeur de Lion (Cœur-de-Lion, the Lion-hearted) in history, became king of England in 1189. Even though (Although, Though) born in England, he had spent his youth in France, and it is doubtful (uncertain, not certain) whether he could speak English. He cared little for the English (for Englishmen): during the whole of his reign he was only twice in England, each time for but a few months. Directly (Immediately) after his coronation he prepared (got ready) for a crusade (prepared a c.) together with Philip Augustus of France. Their arrival in Asia gave (lent) new life to the crusades. After the City of Acre, which had been besieged for two whole years by the united strength of Christendom, had surrendered, Philip returned to France, displeased (dissatisfied) with Richard's growing influence. Richard resolved (determined) to invest (lay siege to, besiege) Askelon. The march along the coast from Acre to Askelon was one continuous eleven days' engagement (battle). When Richard came within sight of Jerusalem — so ran the story among the crusaders — he covered

Digitized by Google

his eyes with his cloak, and prayed to God not to let him see the Holy City, as he could not set it free. After Richard had concluded a three years' truce with Saladin, and the latter had promised that the pilgrims to the Holy Land should not be harmed, Richard broke camp in order to return to Europe.

G. E. Fuhrken.

Thème.

Quand l'éminent écrivain français Jules Lemaître mourut en 1914, il laissa après lui une œuvre importante. Il avait cultivé (s'était essayé dans) bien des genres: la critique littéraire et dramatique, la poésie, le roman et le théâtre. Il avait reçu de la nature de grands dons (La nature l'avait richement doué) et il fut (a été) pendant sa vie l'objet d'une grande admiration [il s'attira (s'est attiré) pendant sa vie beaucoup d'admiration]. Mais on ne peut guère dire que ses succès aient été partout également (aussi) justifiés; c'est surtout comme critique qu'il se distingua (s'est distingué). Il commença par publier des études (essais) sur des écrivains contemporains. Plusieurs de ces »portraits» sont de petits chefs-d'œuvre. Pendant plus de dix ans, il fut (il fit la) critique dramatique dans un grand journal de Paris. Mais il s'en (se) lassa et dirigea (tourna) son intérêt d'un autre côté. Il écrivit des romans et des pièces de théâtre et ses admirateurs lui restèrent toujours fidèles. Lemaître était (fut) un ardent patriote. On a dit qu'il avait été (fut) une des premières victimes de la guerre. Il était déjà gravement malade; la déclaration de la guerre l'acheva (le tua).

P. Méaly.

Lorsque l'éminent écrivain français Jules Lemaître mourut en 1914, il laissait /après lui/ une oeuvre[1] importante. Il avait touché à (Son activité littéraire s'était exercée dans) bien des domaines: critique littéraire et /critique/ dramatique, poésie, roman/s/, théâtre. Il était très bien doué de nature (Il avait de grands talents naturels) (La nature pour lui n'avait pas été avare de ses dons) et il fut pendant sa vie l'objet d'une grande admiration (et il eut p. s. v. de nombreux et ardents admirateurs). Cependant (Malgré tout) il serait vain de prétendre (on ne peut guère soutenir) que ses succès dans tous les domaines fussent (aient été) également justifiés[2]; c'est[3] surtout (notamment, principalement) comme critique qu'il s'est distingué (s'est fait remarquer, s'est rendu célèbre, s'est fait un nom /illustre/). Il débuta en publiant des études sur des écrivains contemporains. Quelques-uns de ces portraits sont des chefs-d'oeuvre (oeuvres de maître). Pendant plus de dix ans il fut le critique littéraire d'un (il fit la c. l. dans un) grand journal de Paris. Cependant il s'en fatigua et d'autres objets l'attirèrent (il

Digitized by Google

s'intéressa à d'autres choses). Il écrivit des romans et des pièces de théâtre [et pour la scène (le théâtre)], et ses admirateurs lui restèrent toujours fidèles (il conserva l'admiration de ses fidèles). Lemaître était (fut) un grand patriote. On a dit qu'il fut une des premières victimes de la guerre. Il était déjà /auparavant/ gravement malade; la déclaration de guerre l'acheva (fut pour lui un arrêt de mort) (fut pour lui le coup de grâce) (il ne put survivre à la d. d. g.)

Notes.

1) Malgré le grand nombre d'ouvrages qui constituent l'*oeuvre* de J. Lemaître, il est impossible d'employer ici le mot *oeuvre* au masculin, car ces ouvrages sont différents les uns des autres et n'ont entre eux aucun lien. Le reste du texte insiste d'ailleurs sur la diversité de ces ouvrages.

2) Pour éviter le subjonctif on peut dire ici: Ce serait une insoutenable prétention /que/ d'affirmer que ses succès *ont été* ...

3) Avec *ce fut* le passé défini s'imposerait dans la proposition subordonnée: *Ce fut surtout comme critique qu'il se distingua.*

Virgile Pinot.

Lorsque (Quand) le célèbre (fameux, distingué, l'éminent) auteur français, Jules Lemaître, mourut en 1914, il laissa après (derrière) lui une œuvre considérable (importante). Il avait traité un grand nombre de (Il s'était occupé de bien des) sujets (Son champ d'activité avait été très étendu): la critique littéraire et dramatique, la poésie, le roman et le théâtre. La nature l'avait richement doué (Il avait reçu de grands dons naturels) et, durant sa vie, it fut l'objet de beaucoup d'admiration. Cependant, l'on peut à peine dire (affirmer) que ses succès étaient partout également justifiés (légitimes, bien fondés); il se distinguait (distingua) (il se signala, it se fit remarquer) surtout (avant tout) comme critique. Il commença par publier (Il débuta en publiant) des essais (articles) sur les écrivains contemporains (du temps, de l'époque). Plusieurs de ses „portraits" sont de petits chefs-d'œuvre. Pendant plus de dix ans, it fut le critique littéraire d'un grand journal parisien (de Paris). Mais il se lassa (fatigua, dégoûta) de ce travail et dirigea (porta, tourna) son intérêt d'un autre côté. Il écrivit (composa) des romans et des pièces de théâtre (pièces dramatiques) et ses admirateurs continuèrent à lui rester fidèles [lui gardèrent toujours le même attachement (la même fidélité)]. Lemaître était un ardent (chaud, vrai) patriote. On a dit qu'il fut l'une des premières victimes de la guerre. Il était déjà gravement (sérieusement) malade; la déclaration de guerre l'acheva (le tua, le fit mourir, lui donna le coup de grâce).

M. Ransson.

Digitized by Google

Andra skrivningsdagen.

Uppgifter för uppsats på *tyska* eller *franska* för *real*-gymnasiet samt på *tyska* eller *engelska* eller *franska* för *latin*-gymnasiet.

1. En tysk kejsare.
2. En kyrkogård.
3. Tobak och alkohol.

Tyskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Efter slagen vid Jena och Auerstädt syntes Preussens kraft vara för alltid bruten. Men när nöden var störst, fann det folk, som den övermodige segraren trodde vara krossat, plötsligt räddare och hämnare, vilka befriade landet och upprättade riket ur dess djupa förnedring. Av dessa förtjänar knappast någon i så hög grad alla tyskars beundran och tacksamhet som Gneisenau. I betydelse kunna andra måhända mäta sig med honom, men ingen förtjänar som han på en gång krigarens lager och medborgarens eklövskrans.

Gneisenau föddes den 27 oktober 1760 i den då saxiska staden Schilda. Få dagar efter hans födelse utkämpades strax i närheten, vid staden Torgau, en strid mellan preussare och österrikare, i vilken de senare blevo besegrade och tvungna till plötsligt återtåg. Bland flyktingarna befann sig även Gneisenaus fader, löjtnant i österrikisk tjänst. I en trossvagn medfördes den lille gossen; hans moder hade kort efter sonens födelse dött av skräck, emedan barnet glidit ur hennes armar och ned på marken. »Under sådana omständigheter», säger Gneisenaus biograf, »föddes i Preussens fienders läger den man, som kan nämnas i främsta rummet bland Preussens räddare.»

Engelskt översättningsprov för latingymnasiet.

Från Växjö begav sig Karl Linnæus till Lund i avsikt att utbilda sig till läkare. Där tog lyckligtvis den berömde naturforskaren professor Kilian Stobæus hand om den fattige unge studenten. Linnæus hade hyrt sig ett rum i Stobæus' hus. Då han icke hade pengar att köpa böcker för, bad han en tysk student, som bodde hos Stobæus, att varje kväll ur professorns bibliotek låna några böcker åt honom, vilka han förband sig att återställa tidigt följande morgon. Den tyske studenten lovade göra det, och under några månader studerade Linnæus om nätterna flitigt professorns böcker. Men Stobæus' gamla mor märkte, att det alltid brann ljus inne hos Linnæus om natten, och trodde, att han brukade somna från ljuset. Hon nämnde saken för sin son.

Digitized by Google

Kort därefter, när Linnæus mitt i natten satt i fullt arbete med professorns böcker, kom denne helt tyst upp. Han blev mycket häpen, när han fann ynglingen vaken och läsande hans egna böcker, och frågade honom, varför han inte sov om natten som andra människor. Linnæus berättade nu, hur han fått låna böckerna. Stobæus blev rörd, bad den unge mannen gå och lägga sig och sade, att han kunde få låna, vilken bok han behövde.

Franskt översättningsprov för real- och latingymnasiet.

Den franske vetenskapsmannen La Condamine, som levde under 1700-talet, var känd för sin stora nyfikenhet. Då en dam en gång skrev ett brev i samma rum, där han befann sig, ställde han sig bakom henne, lutade sig ner och läste orden, allt efter som hon skrev dem. Men han hade icke märkt, att en spegel, som var placerad framför dem, röjde hans ogrannlagenhet. Damen märkte det och skrev på följande sätt: »Jag skulle kunna berätta en mängd roliga saker för dig, min kära vän, om inte herr La Condamine stode bakom mig och läste över min axel allt vad jag skriver.» — »Förlåt» — utropade La Condamine — »jag försäkrar er, att jag inte läst ett enda ord.» — Sålunda erkände han ofrivilligt till damens och de övriga närvarande personernas stora förnöjelse sin ogrannlagenhet. Mycket förlägen, avlägsnade han sig med föresats att för framtiden tillfredsställa sin nyfikenhet på ett försiktigare sätt.

* * *

Nach den Schlachten bei Jena und Auerstädt schien die Kraft Preussens auf (für) immer gebrochen /zu sein/ (schien es, als ob die Kr. Pr. . . gebrochen wäre). Als aber die Not am grössten war, fand das Volk, das der übermütige Sieger zerschmettert glaubte, plötzlich Retter und Rächer, die das Land befreiten und das Reich aus seiner tiefen Erniedrigung aufrichteten (emporrichteten). Von diesen verdient kaum einer in so hohem Grade die Bewunderung und Dankbarkeit (den Dank) aller Deutschen wie Gneisenau. An (Hinsichtlich der) (In bezug auf) Bedeutung können andere sich vielleicht (vielleicht sich) mit ihm messen (mögen andere vielleicht ihm gleichkommen) (können es andere vielleicht mit ihm aufnehmen), aber keiner verdient wie er gleichzeitig (zugleich) den Lorbeer des Kriegers und den Eichen/laub/-kranz des Bürgers.

Gneisenau wurde am 27. Oktober 1760 in der damals sächsischen Stadt Schilda geboren. Wenige Tage nach seiner Geburt wurde dicht (gleich) in der Nähe, bei der Stadt Torgau, ein Kampf zwischen Preussen and Österreichern ausgefochten, in welchem die letzteren besiegt und zu plötzlichem (eiligem) Rückzug (zum Rückzug über Hals und Kopf) gezwungen wurden. Unter den Flüchtlingen befand sich auch Gneisenaus Vater, der Leutnant in

Digitized by Google

österreichischen Diensten war. In einem Trainwagen (Trosswagen) wurde der kleine Knabe mitgenommen (mitgeführt); seine Mutter war kurz nach der Geburt des Sohnes vor Schreck gestorben, weil (vor Schreck darüber gestorben, dass) das Kind ihr aus den Armen auf den Boden hinabgeglitten war. „Unter solchen Umständen," sagt Gneisenaus Biograph, „wurde in dem Lager der Feinde Preussens der Mann geboren, der an erster Stelle unter den Rettern Preussens genannt werden kann."

Ernst A. Meyer.

Nach den Schlachten bei Jena und Auerstädt schien[1] Preussens Kraft für immer[2] gebrochen zu sein[3]. Als[4] aber[5] die Not am grössten[6] war, fand das Volk, das[7] der übermütige Sieger zerschmettert[8] glaubte[9], plötzlich Retter und Rächer, die[10] das Land befreiten und das Reich aus seiner[11] tiefen Erniedrigung aufrichteten. Von diesen verdient kaum einer[12] in so hohem Grade[13] die Bewunderung und Dankbarkeit aller Deutschen wie[14] Gneisenau. An[15] Bedeutung können sich[16] vielleicht andere mit ihm messen, keiner aber verdient wie er zugleich[17] den Lorbeer des Kriegers und den Eichenkranz[18] des Bürgers[19] [20].

Gneisenau wurde[21] am[22] 27. Oktober 1760 in der damals[23] sächsischen Stadt Schilda geboren[24]. Wenige Tage nach seiner Geburt wurde gleich[25] in der Nähe, bei der Stadt Torgau, ein Kampf zwischen Preussen und Österreichern ausgefochten[26], in welchem[27] die letzteren besiegt und zu einem[28] plötzlichen Rückzug gezwungen wurden. Unter[29] den Flüchtlingen befand sich auch Gneisenaus Vater, Leutnant in österreichischen Diensten[30] [31]. In einem Trosswagen wurde der kleine Knabe[32] mitgenommen[33]; seine Mutter war kurz[34] nach der Geburt des[35] Sohnes vor[36] Schreck gestorben, weil[37] ihr[38] das Kind aus den Armen auf den Boden[39] geglitten war. „Unter solchen Verhältnissen[40]", sagt Gneisenaus Biograph, „wurde im Lager der Feinde Preussens der Mann geboren, der unter den Rettern Preussens[41] in erster Reihe[42] genannt[43] werden kann."

1) Nicht *erschien*! — 2) Ganz gleichbedeutend *auf immer;* auch *für allezeit* oder *für alle Zeit* wäre richtig, nicht aber *jederzeit*. — 3) Oder auch sehr gut ohne Infinitiv: *schien . . . gebrochen*. — 4) Ebensogut *Wie aber;* falsch wäre natürlich *wenn*, das wiederholtes Geschehen = *jedesmal wenn* bedeuten würde. — 5) Wählt man die Stellung *Als aber*, so wirkt *aber* nur anknüpfend und das Gegensätzliche wird gemildert: schreibt man dagegen *Aber als*, so wird die Gegensatzwirkung ausgeprägter. — 6) Nicht *die grösste!* — 7) Oder *welches*. — 8) Von allen in Auerbachs Wörterbuch aufgezählten Ausdrücken der einzige passende; als Synonymon könnte man *vernichtet* hinzufügen. — 9) Oder auch sehr gut: *wähnte*. In beiden Fällen doppelter Ackusativ ohne Infinitiv! So besser als das schwerfällige *von dem er glaubte, dass es . . . wäre* (nicht *war!*), oder *das, wie er glaubte, zerschmettert war;* letzterer Ausdruck wäre falsch, da der Indikativ, den die Konstruktion verlangt, der Nichtwirklichkeit keine Rechnung trüge. Dagegen wäre *das er für zerschmettert hielt* sinngemäss und richtig. — 10) Oder auch *welche*; vergl. Matthias,

Digitized by Google

Sprachleben und Sprachschäden, pg. 80 und 296. — 11) Das an sich richtige *dessen* kann hier unbedenklich durch *sein* ersetzt werden, da ein Missverständnis betreffs der Beziehung gänzlich ausgeschlossen ist. — 12) Hier dem *jemand* vorzuziehen; umsomehr als die Übereinstimmung mit dem Zahlwort hervorhebend wirkt. — 13) Auch *in solch hohem Grade.* — 14) Recht gut wäre auch folgende Stellung: *Von diesen verdient kaum einer in so hohem Grade wie Gneisenau die Bewunderung* etc. — 15) Hier nur so! Ebenso z. B. *sich an (= in Bezug auf) Reichtum, Ruhm* etc. *mit einem messen können.* Vergl. aber *sich mit einem im Ringen (= ringend), im Singen (= singend) messen.* — 16) Diese Stellung wäre die normale; gezwungen nähme sich die Einordnung hinter *andere* aus: *können andere sich mit ihm* etc. — 17) Besser als *auf einmal.* Vergl. die übrigen Bedeutungen dieses Ausdruckes in folgenden Beispielen: *So viel kann man nicht auf einmal essen* (= in einer Portion) und *Auf einmal kam er zur Tür herein* (= plötzlich). — 18) Nicht *Eichenlaubkranz,* wenigstens ist der Ausdruck nicht der übliche; wohl aber sagt man auch kurz *Eichenlaub,* ebenso wie *Lorbeer.* — 19) Hier in der Gegenüberstellung besser das einfache *Bürger,* welches überhaupt das gebräuchlichere Wort ist. Nur wenn die Zusammengehörigkeit besonders betont werden soll, ist *Mitbürger* am Platze. Man sagt auch nur *Bürgerrecht, Bürgerschaft* u. s. w. — 20) Die Vorstellung des Genitivs hier beizubehalten, wäre gar nicht so übel: *des Kriegers Lorbeer und des Bürgers Eichenkranz;* natürlich etwas pathetisch, aber eben darum dem Deutschen gar nicht unangemessen. — 21) Auch *ward,* gewissermassen historischer Stil. — 22) Auch *den,* mehr datierend, als erzählend. — 23) Besser als das missverständliche und hier zu wenig nachdrucksvolle *da,* welches auch rythmisch sehr übel passen würde. — 24) Auch folgende Stellung wäre nicht gerade unmöglich: *Gneisenau ward geboren den 27. Oktober 1760 in* etc.; wirkt gewissermassen trocken aufzählend. — 25) In engstem Anschluss an das Schwedische, aber wohl mehr der Umgangsprache als dem Schriftgebrauch angehörig. Diesem würde *ganz* mehr entsprechen. In demselben Sinne kommt *direkt* vor — ist aber nicht nachzuahmen —: *er wohnt direkt am Wasser.* — 26) Nicht *einen Streit* (= Zwist, Zank) *auskämpfen;* wohl aber auch *eine Schlacht liefern,* doch geht dabei der Begriff des *bis zum Ende* verloren. — 27) Oder *dem;* für die Wahl dürfte fast immer nur Wohlklang und Rythmus massgebend sein, Kriterien, die dem Nichtdeutschen nur selten zur Verfügung stehen. Unberechtigt aber wäre es, wollte man die Formen *welcher, welche* etc. ganz vermeiden. — 28) Auch *zu plötzlichem Rückzug* oder mit einer besonderen Nüance *zum plötzlichen Rückzug.* In der Wendung *zu einem plötzlichen Rückzug* liegt "es war ein Rückzug und zwar einer, der plötzlich eintrat". — 29) Die Grundbedeutung von *unter* ist "in der Menge oder in der Zahl von etwas befindlich", die von *zwischen* "in der Mitte von zwei Dingen" oder "von zwei Dingen begrenzt". Daraus wird man entnehmen können, dass hier *unter* und nicht *zwischen* am Platze ist. — 30) Formell grammatisch ist gegen diese Ausdrucksweise nichts einzuwenden. Sie ist aber stilistisch hart und berührt unangenehm, schmeckt nach gewollter Kürze. Ich würde sagen *der Leutnant in österreichischen Diensten war.* Ein *als Leutnant* wäre zu verwerfen; er fungierte wohl kaum "als Leutnant" unter den obwaltenden Verhältnissen. — 31) Auch *in österreichischem Dienst* wäre nicht falsch. — 32) *Junge* ist wohl nicht gerade unangebracht, besonders in der Verbindung mit *kleine;* es haftet ihm aber doch so viel Familiäres an, dass man es in der kühlen Erzählung lieber vermeiden wird. — 33) Auch *mitgeführt,* wenn auch weniger gut. Falsch wäre aber *mitgebracht.* Bei *mitbringen* denkt man an den Zielpunkt, bei *mitnehmen* an den Ausgangspunkt. Das Kind *nimmt sich* einen Apfel *mit,* wenn es von Hause weggeht, und es *bringt* dem Lehrer in der Schule einen Blumenstrauss *mit.* — 34) Nicht *kürzlich!* — 35) Oder *ihres.* Man würde lieber *Söhnchens* oder nur *Kindes* sagen. — 36) Auch *aus.* Unterschied kaum zu definieren. — 37) Wenn nicht im Schwedischen *emedan* stünde, würde ich *darüber dass* schreiben. — 38) Diese subjektivere Ausdrucksweise ist im Deutschen unbedingt vorzuziehen. — 39) Auch *auf den Boden herab, herunter.* — 40) Auch *Umständen.* — 41) *Preussens Rettern* auch nicht schlecht. — 42) Etwas ausdrucksvoller als *in erster Linie; vor allem* würde nicht genügen. *An erster*

Digitized by Google

Stelle würde noch mehr sagen. In der *Linie* oder *Reihe* stehen mehrere, an der *Stelle* nur einer — *der* Bevorzugteste. — 43) Nicht *erwähnt;* in *erwähnt* liegt etwas von „Beiläufigkeit", von „nebenher", hier handelt es sich aber um Hervorhebung.

E. Th. Walter.

Nach den Schlachten bei Jena und Auerstädt schien Preussens Kraft für immer gebrochen zu sein[1]. Aber als die Not am grössten war, fand das Volk, das der übermütige Sieger für zerschmettert[2] hielt, plötzlich Retter und Rächer, die das Land befreiten und das Reich aus seiner[3] tiefen Erniedrigung wieder aufrichteten. Von diesen verdient kaum einer in so hohem Grade die Bewunderung und die Dankbarkeit aller Deutschen[4] wie Gneisenau. An[5] Bedeutung können sich vielleicht andere mit ihm messen, aber keiner verdient so wie er zu gleicher Zeit[6] den Lorbeer des Kriegers und den Eichenkranz[7] des Bürgers[8]. Gneisenau wurde am[9] 27. Oktober 1760 in der damals[10] sächsischen Stadt Schilda geboren. Wenige Tage nach seiner Geburt wurde ganz in der Nähe, bei der Stadt Torgau, ein Treffen[11] zwischen Preussen und Österreichern geliefert (geschlagen, ausgefochten),[12] in dem die letzteren besiegt und zu schleunigem Rückzuge gezwungen wurden. Unter den Flüchtlingen befand sich auch Gneisenaus Vater, der[13] Leutnant in österreichischen Diensten war. In einem Trosswagen nahm[14] man den kleinen Jungen mit: seine Mutter war kurz nach der Geburt ihres Sohnes vor[15] Schreck gestorben, weil ihr das Kind aus den Armen geglitten und auf die Erde gefallen war[16]. „Unter solchen Umständen", sagt Gneisenaus Biograph, „wurde im Lager der Feinde Preussens der Mann geboren. der unter Preussens Rettern an erster Stelle genannt werden kann".

Kommentar.

1) *gebrochen* allein: gehobener Stil, ebenso *allzeit.* — 2) *vernichtet, zu Boden geschlagen; das, wie der Sieger meinte (glaubte), zerschmettert war* richtig, ein wenig schwerfällig. — 3) *dessen* unnötig, weil Bezug klar. — 4) *aller D. Bewunderung und D.:* feierlicher. — 5) *In* unmöglich. — 6) *auf einmal* hier nicht am Platze, wo zwei Begriffe auseinander gehalten werden. — 7) *Mitbürger* unrichtig, ev. *Staatsbürger.* — 8) *Eichenlaubkranz* nicht so üblich. — 9) Auch *den.* — 10) *dann* unmöglich. — 11) *Streit* jetzt= 'civiler Streit, Wortstreit'. — 12) *ausgekämpft, zu Ende gekämpft,* hier zu schwer, nicht unrichtig. — 13) Auch *ein Leutnant in österreichischem Dienst.* Artikellose Apposition jedoch auffälliger. — 14) Auch *mitgeführt.* — 15) Auch *aus* möglich. — 16) Wörtliche Übersetzung auffällig, man verlangt zum mindesten: *aus den Armen auf die Erde geglitten* mit Weglassung des *und.*

Alfred Wolf.

Linnaeus at Lund.

Stockholm Version.

From Växjö Karl Linnaeus went (betook himself) to Lund with the object (intention) of becoming [qualifying himself (getting qualified) as] a doctor of medicine (a physician). There, happily

Digitized by Google

(fortunately), the famous (celebrated, renowned) naturalist, Professor Kilian Stobaeus took charge of the poor (impecunious) young student. Linnaeus had taken (hired, rented) a room in Stobaeus's (Stobaeus') house. As he had no money (Not having /the (enough)/ money) to buy (purchase) books with, he asked (begged, requested) a German student who lived (was living) with Stobaeus to borrow every evening from the professor's library some books for him [to borrow some books for him every evening from the professor's library (from the professor's library every evening)], which he pledged himself (promised) to restore (return) early the following morning. The German student promised to do so (this, it) and for some months Linnaeus diligently (industriously, zealously) studied the professor's books by night (in the night-time). But Stobaeus's old (aged) mother noticed (observed, perceived) that lights were always burning in Linnaeus's room at night, and she believed that he used to sleep with the light burning (went to sleep without putting out the light). She mentioned (spoke of) the matter to her son. Shortly afterwards, when Linnaeus was sitting up hard at work with the professor's books in the middle of the night, the latter came up quite quietly (silently). He was very much surprised (astonished) when he found the young man (youth) awake and reading (perusing, studying) his own books, and he asked him why he did not sleep at night like other people (folk). Linnaeus then (now) told him (related) how he had managed to borrow the books. Stobaeus was touched, told the young man to go to bed (to go and lie down) and said (saying) that he might borrow any (whatever) book he needed (required, wanted).

C. S. Fearenside.

Lund Version.

From Växjö Karl Linnæus went to Lund with the intention of training to become a doctor (of preparing for the medical profession). There, fortunately (happily, luckily), the famous naturalist, Professor Kilian Stobæus [Professor K. S., the famous (distinguished, well-known) naturalist], took charge of (took up) the poor young student (took the . . . in hand). Linnaeus had hired (rented) a room in Stobaeus' house (the house of S.). Since (As) he had no (Having no) money to buy books /with/, he asked a German student, who lived (was living) (student living) with Stobaeus (at Stobaeus'), to borrow a few (some) books for him every night from the professor's (Professor's) library, which (and these) he pledged himself to return (replace) (and he . . . to return them) early /the/ next (the following) morning. The German student promised to do so (it), and for some months L. diligently studied the professor's books in the night-time (at night).

Digitized by Google

But Stobaeus' old (aged) mother noticed that there was always a light burning in L.'s room at night, and she thought he used to go to sleep (was in the habit of sleeping) with the light on. She [and, thinking that . . . light on (burning) she] mentioned the matter to her son. Soon (Shortly, Not long) afterwards, when L. sat (was sitting) hard at work in the middle of the night (at dead of night, at midnight) over (at, with) the professor's books, the latter came quietly up. He was much (greatly) astonished (surprised) to find (when he found) (at finding) the young man awake /,/ /and/ reading his own books, and /he/ asked him why he did not sleep at nights (of a night) like other people (folk). L. now (then) told /him/ (explained, described) how he had borrowed the books. Stobaeus was touched (moved, /deeply/ affected), told the young man to go to bed, and said /that/ he could (might) borrow whatever (any) book he needed (required).

F. J. Fielden.

Carl Linnæus left Växjö for Lund with the intention (object) of studying for the medical profession. Here, fortunately, Professor Kilian Stobæus, the famous (renowned) naturalist, took the poor young student in hand. Linnæus had taken lodgings in Stobæus'/s/ house. As he had no money to buy books with (not enough money to buy books), he asked a German student who lived at Stobæus's to borrow for him every evening from the Professor's library a few books, which he pledged his word to replace early next (the following) morning. The German student promised to do so, and for some months Linnæus diligently studied the Professor's books at night. But Stobæus's old mother noticed that a light was always burning in Linnæus's room at night, and thought /that/ he went to sleep with (leaving) the candle burning (without putting out the light). She mentioned the matter to her son. Soon after/wards/, as Linnæus was hard at work in the middle of the night with the Professor's books, the latter very quietly came upstairs. Amazed to find the youth awake and reading his own books, he asked him why he did not sleep at night like other people (folks). Linnæus now told him how he had borrowed the books. Stobæus was touched, begged the young man to go to bed, and told him he might borrow any book he wanted (needed, liked, cared to have).

G. E. Fuhrken.

Thème.

Le savant français La Condamine qui vivait (vécut) au XVIIIe (18e) siècle était connu pour sa grande curiosité (pour être extrêmement curieux). Comme une dame écrivait une fois [Une fois

Digitized by Google

(Un jour) qu'une dame écrivait] une lettre dans la /même/ pièce (chambre) où il était (se trouvait), il se mit (se plaça, se tint) derrière elle, se pencha et lut les mots /au fur et/ à mesure qu'elle les écrivait. Mais il n'avait pas remarqué (il ne s'était pas aperçu) qu'une glace (un miroir) /qui était/ placée (placé) [qui était (se trouvait)] devant eux (en face) révélait (trahissait) son indélicatesse. La dame le remarqua (s'en aperçut) et écrivit ce qui suit: »Je pourrais vous (te) raconter une quantité (beaucoup) d'autres choses amusantes, mon cher ami, si monsieur La Condamine n'était /pas/ derrière moi et ne lisait /pas/ par-dessus mon épaule tout ce que j'écris». — »Pardon, s'écria La Condamine, je vous assure que je n'ai pas lu un seul mot». Il reconnut ainsi involontairement, au grand amusement (à la grande joie) de la dame et des autres personnes présentes, son indélicatesse. Très gêné (Confus), il s'éloigna en se promettant bien de [bien résolu (décidé) à] satisfaire à l'avenir sa curiosité avec plus de prudence (d'une manière plus prudente).

P. Méaly.

Le savant français La Condamine, qui vivait au (pendant le) XVIIIème siècle, était /bien/ connu (célèbre) pour sa curiosité (avait la réputation d'/être/ un grand curieux). Un jour qu'une dame écrivait une lettre dans la pièce /même/ où il se trouvait, (Un jour une dame ... trouvait;) il alla se mettre (se placer, se poster) derrière elle, se pencha et lut au fur et à mesure ce (les mots) qu'elle écrivait (les mots qu'elle jetait sur le papier). Mais il n'avait pas remarqué qu'une glace, /qui était/ placée devant eux, trahissait (révélait) son indiscrétion. La dame s'en aperçut et elle écrivit /ceci (ce qui suit)/: "Je pourrais te raconter (rapporter) un grand nombre (beaucoup) d'autres histoires amusantes (encore bien des histoires amusantes), mon cher ami, si M. La Condamine n'était pas derrière moi occupé à (en train de) lire (et ne lisait pas) par-dessus mon épaule tout ce que j'écris." — "Ah non, pardon![1] (Je vous demande bien pardon!) (mille pardons!), s'écria La Condamine, je vous assure (certifie) que je n'ai pas lu un seul (traître) (le moindre) mot." Il avoua[2] donc inconsidérément (malgré lui) (sans le vouloir) son indiscrétion, à la grande joie de la dame et des autres personnes présentes. Honteux et confus il se retira (s'en alla), en se promettant bien (jurant) (avec la ferme intention) de satisfaire une autre fois sa curiosité d'une manière plus prudente (d'user de plus grandes précautions pour satisfaire dans l'avenir sa curiosité).

Notes.

1) — Le mot *pardon!*, employé seul, pourrait laisser croire que L. C. s'excuse ce qui n'est pas le cas ici. Pour donner à ce mot le caractère de protestation qu'il doit avoir dans ce texte, il faudrait le répéter: *Pardon! Pardon!*

2) — L'imparfait est possible ici, à condition de marquer qu'*en parlant*

Digitized by Google

ainsi il avouait, et d'employer ensuite un passé pour marquer le résultat de cet aveu. On pourrait donc écrire: "Il *avouait* donc ainsi son indiscrétion (C'*était* un aveu involontaire de son indiscrétion) ce qui *remplit* d'aise ..."

Virgile Pinot.

Le savant français, La Condamine, qui vivait (vécut) au dix-huitième siècle, était connu (réputé) pour sa grande curiosité. Une dame écrivait un jour une lettre dans la chambre où il se trouvait; (Une dame écrivant une fois . . .) il se mit (se plaça) derrière elle, se pencha (se baissa) et lut les mots /au fur et/ à mesure qu'elle les écrivait (traçait). Mais il n'avait pas remarqué (observé, vu) (il ne s'était pas aperçu) qu'un miroir (une glace) qui était placé(e) devant eux, trahissait (révélait) son indiscrétion (indélicatesse, procédé peu delicat, manque de délicatesse). La dame le vit (s'en aperçut, le remarqua) et écrivit ce qui suit (les paroles suivantes): "Je pourrais te raconter (narrer) encore une foule (quantité, beaucoup) d'autres choses amusantes, ma chère amie, si Monsieur La Condamine ne se tenait (n'était) pas debout derrière moi lisant (et lisait) par-dessus mon épaule tout ce que j'écris". — „Pardon (Excusez-moi, Je vous demande pardon), s'écria La Condamine, je vous assure (affirme, garantis, certifie) que je n'ai pas lu un seul mot". — Il reconnut (avoua, confessa) par là involontairement (De cette façon, Ainsi, De cette manière il . . .) son indiscrétion (manque de délicatesse), à la grande satisfaction (joie, au grand contentement, plaisir, amusement) de la dame et des autres (du reste des) personnes présentes. Très embarrassé (gêné, mal à l'aise, confus, troublé, interdit, penaud), il s'éloigna en se promettant bien (bien décidé, résolu, déterminé) à l'avenir de satisfaire sa curiosité (qu'à l'avenir il satisferait sa curiosité) d'une façon (manière) plus prudente (circonspecte, avec plus de précaution).

M. Ransson.

REALSKOLEXAMEN H. T. 1922.

Tyskt översättningsprov.

Efter världskrigets slut ha många fältherrar och statsmän utgivit sina memoarer. Nyligen har även Tysklands förre kronprins låtit trycka sina hågkomster. I detta verk förekommer bland annat följande anekdot från furstens barndom. — Då jag ännu var en helt liten gosse, kom jag en gång på vandring genom vårt slott in i det rum, där Bismarck satt vid sitt skrivbord. Jag ryggade förskräckt tillbaka, men den gamle fursten kallade fram mig, lade sin jättestora hand på min axel och sade: »Min lille prins, jag tycker om er: bevara blott er friska naturlighet!» Därpå kysste

Digitized by Google

han mig på pannan, och jag gick min väg. Jag var, tillägger kronprinsen, hela dagen så stolt över min upplevelse, att min bror inte vågade tilltala mig.

Tyskt reproduktionsprov.

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysning: *Donchery* ortnamn.

Am 3. September 1870 schrieb Bismarck an seine Gattin etwa folgendes:

Seit meinem letzten Briefe habe ich die grosse Schlacht bei Sedan erlebt, in der wir 30 000 Gefangene machten und den Rest der französischen Armee in die Festung Sedan drängten. Dort musste sie sich mit ihrem Kaiser ergeben. — Gestern früh um 5 Uhr weckte mich ein französischer General und sagte mir, dass Napoleon mich zu sprechen wünsche. Ohne mich zu waschen und ohne zu frühstücken, ritt ich auf Sedan zu. Auf der Landstrasse traf ich den französischen Kaiser in seinem Wagen, begleitet von seinen Adjutanten. Ich stieg vom Pferde, grüsste und fragte nach seinen Befehlen. Er wünschte, König Wilhelm zu sehen. Ich sagte ihm, dass das Quartier des preussischen Königs mehrere Meilen entfernt sei und bot ihm mein eigenes Quartier in Donchery an. Es war ein stiller Morgen, als wir uns dorthin begaben. Aber Napoleon wollte nicht ins Dorf fahren wegen der vielen Menschen. Daher kehrten wir in einem einfachen Arbeiterhause, das am Wege lag, ein. In einer kleinen Kammer mit nur wenigen, alten Möbeln sassen wir etwa eine Stunde lang. Unsere Unterhaltung war schwierig, da ich keine Dinge berühren wollte, die den unglücklichen Kaiser schmerzen konnten. Schliesslich erhielt ich die Meldung, dass in der Nähe in einem Walde ein kleines Schloss mit einem Parke sei. Dorthin geleitete ich Napoleon, und dort wurde die Kapitulation der Festung Sedan endgültig beschlossen. — Heute früh reiste Napoleon mit seinem ganzen Gefolge nach Wilhelmshöhe bei Cassel ab.

Engelskt översättningsprov.

En gammal hederlig lantman, som var inne i staden för att bese dess märkvärdigheter, ville inte återvända hem utan att ha sett en teaterföreställning *(theatrical performance)*. Då han kommit in på teatern, gick han förbi orkestern och råkade få se basfiolen *(double-bass viol)*. Han hade aldrig sett något liknande förut och stod där och stirrade på det väldiga instrumentet. Mycket folk strömmade in, och slutligen klappade honom en vänlig herre på axeln och sade, att det var bäst, han gick till sin plats. »Nej», utropade han energiskt, »det enda, jag vill se, är den, som tänker sätta den där fiolen under hakan».

Digitized by Google

Engelskt översättningsprov

för engelska försökslinjen vid högre reallläroverket i Göteborg.

En gång för mycket länge sedan strövade en engelsk turist omkring bland sjöarna och bergen i Cumberland, endast åtföljd av sin hund. En dag klättrade han upp på en av de ödsliga bergstopparna. Men då han skulle stiga ned, överraskades han av en tät dimma. Han gick vilse och störtade ned för en tvärbrant klippvägg. Tre månader efteråt kom en herde händelsevis gående nedanför klipporna. Plötsligt fick han höra ett underligt läte och såg en utmärglad hund krypa fram ur snåren, ömkligt klagande. Då herden kom närmare, upptäckte han bland ormbunkarna liket av en man. Som han förut hört talas om turistens försvinnande, insåg han genast, huru allt tillgått. Det var tydligt, att den trogne hunden hela tiden hållit vakt vid husbondens kvarlevor, fastän ingen begrep, huru den kunnat livnära sig så länge.

Denna tilldragelse, som inträffade för bortåt hundra år sedan, har skildrats av Wordsworth, en samtida skald, i en av hans vackraste dikter.

Engelskt reproduktionsprov.

Före uppläsningen lämnas lärjungarna följande upplysningar: *motor car*=automobil; *mend* — laga; *engine* — maskin.

An English gentleman, Mr Noble, after spending a number of years in Australia, returned to England a few months ago and set out the other day in a motor car, which he drove himself, to see the country that he used to know well in earlier life.

One day he was going along in the car, when something went wrong with the motor, and he was obliged to stop to see what was the matter.

While he was standing there mending the engine, another car came along the road, and its driver, quite a young man, on seeing that something was wrong, stopped and, getting out of his car, came across the road to ask whether he could be of any help.

Mr Noble, who did not know much about motor engines, was very glad to accept the help offered, and very soon the car was ready to start on again.

In saying goodbye to the young man, who had made himself so useful, Mr Noble asked him who it was that he had to thank for so great a kindness. »Oh, I'm the Prince of Wales», was the reply. Mr Noble, supposing that to be a joke, remarked: »Well, thank you very much, Your Royal Highness, and, do you know, I am King George the Fifth.»

With that they parted, each seating himself in his car and going off in his own direction.

Digitized by Google

A week or two later Mr Noble was invited to a garden party by a distinguished friend of his, and among the guests there was the Prince of Wales.

On seeing Mr Noble, the Prince recognized him as the man he had helped to mend his motor at the side of the road, and called out at once: »Halloh, how are you, Papa? Nice to see you again so soon!»

Nach dem Ende (Nach Beendigung) des Weltkrieges haben viele Feldherren und Staatsmänner ihre Erinnerungen (Memoiren) herausgegeben.[1] Neulich (Vor kurzem, Kürzlich) hat auch der frühere (ehemalige) deutsche Kronprinz[2] seine Erinnerungen drucken lassen. In diesem Werk kommt unter anderem folgende (nachstehende) Anekdote aus der Kindheit (Kinderzeit) des Fürsten vor. — Als ich noch ein ganz kleiner Knabe (Junge, Bursche) war, kam ich einmal auf einer[3] Wanderung durch unser Schloss in das Zimmer /hinein/, wo (in welchem) Bismarck an seinem Schreibtisch sass. Ich fuhr (wich) erschrocken zurück, aber der alte Fürst (der a. F. aber) rief mich zu sich /heran (hin)/, legte seine riesengrosse Hand auf meine Schulter (Achsel) (legte mir seine r. H. auf die Schulter) und sagte: „Mein kleiner Prinz, Sie gefallen mir (ich mag Sie gern); bewahren Sie /sich/ nur (behalten Sie nur) (erhalten Sie sich nur) Ihre frische Natürlichkeit!" Darauf (Danach, Dann) küsste er mich auf die Stirn, und ich ging meines Weges (ging /hin/weg, ging fort). Ich war, fügt der Kronprinz hinzu, den ganzen Tag /über (hindurch)/ so stolz über (auf) mein Erlebnis, dass mein Bruder nicht wagte mich anzureden (anzusprechen).

Anmerkungen.

1) Unmöglich: *ausgegeben.* — 2) Nicht gut wörtlich: *der frühere Kronprinz Deutschlands,* denn es gab weder einen Kaiser noch einen Kronprinzen Deutschlands, sondern nur einen Kaiser und einen Kronprinzen des Deutschen Reichs; richtig also: *der frühere Kronprinz des Deutschen Reichs.* — 3) Unmöglich: *auf Wanderung.*

Ernst A. Meyer.

Nach Ende des Weltkriegs haben viele Feldherren und Staatsmänner ihre Memoiren herausgegeben. Kürzlich hat auch Deutschlands früherer Kronprinz seine Erinnerungen drucken lassen. In diesem Werk kommt unter anderm folgende Anekdote aus der Kindheit des Fürsten vor. — Als ich noch ein ganz kleiner Knabe war, kam ich ein Mal auf der Wanderung durch unser Schloss in das Zimmer, in dem Bismarck an seinem Schreibtische sass. Ich fuhr erschrocken zurück, der alte Fürst aber rief mich heran, legte seine riesengrosse Hand auf meine Schulter und sagte: „Mein kleiner Prinz, ich habe Sie gern;

Digitized by Google

bewahren Sie nur Ihre frische Natürlichkeit!" Darauf küsste er mich auf die Stirn, und ich ging davon. Ich war, fügt der Kronprinz hinzu, den ganzen Tag so stolz über mein Erlebnis, dass mein Bruder mich nicht anzureden wagte.

E. Th. Walter.

Nach Beendigung[1] des Weltkrieges haben viele Feldherren und Staatsmänner ihre Memoiren herausgegeben. Vor kurzem[2] hat auch der frühere Kronprinz von Deutschland[3] seine Erinnerungen drucken lassen. In diesem Werk kommt unter anderem folgende Anekdote aus[4] der Kindheit des Fürsten vor:

Als[5] ich noch ein ganz kleiner Junge[6] war, kam ich einmal auf einer[7] Wanderung durch unser Schloss in das Zimmer[8], in dem[9] Bismarck am[10] Schreibtisch sass. Ich fuhr erschreckt[11] zurück, aber der alte Fürst rief mich zu sich[12], legte seine riesengrosse Hand auf meine Schulter[13] und sagte: „Mein kleiner Prinz, ich habe Sie[14] gern; bewahren Sie sich nur Ihre frische Natürlichkeit." Darauf küsste er mich auf die Stirne und ich ging meines Weges.[15] Ich war, setzt[16] der Kronprinz hinzu, über mein Erlebnis den ganzen Tag so stolz, dass mein Bruder mich nicht anzureden wagte.

Kommentar.

1) Auch *Abschluss, dem Ende.* — 2) Auch *kürzlich; neulich* mehr Gesprächston. — 3) *Deutschlands früherer Kronprinz* richtig, ein wenig steif. — 4) *von* unrichtig. — 5) *Da* zu feierlich. — 6) *Knabe:* mehr gewählter, gehobener Stil. — 7) Artikel notwendig. — 8) *in d. Z. hinein* richtig, aber im Deutschen unnötig, weil die Richtung schon durch den Kasus gegeben ist. — 9) Besser als *wo:* dieses altertümlicher, volkstümlicher. — 10) *beim* mehr zufälliges Sitzen. — 11) Auch *erschrocken.* — 12) *heran; vor* enthält die hier nicht gegebene Vorstellung einer Umgebung, aus der der Knabe herausgerufen wird. — 13) *Achsel.* — 14) *Sie* die offizielle Anrede, *Euch* jedoch auch möglich. — 15) *meinen Weg* unrichtig, weil einen bestimmten Weg bezeichnend; eventuell *fort, weg.* 16) *fügt hinzu.*

Alfred Wolf.

"Hey Diddle, Diddle, The Clown and the Fiddle!"[1]

Stockholm Version.

An honest (A respectable, A worthy) old countryman (rustic, yokel) /,/ who was in [had gone (come) to] town /in order/ to see the (>its) sights (lions), did not wish (want, desire) [was not willing (unwilling)] to (would not = refused to) return (go back) home without seeing (witnessing) [having seen (witnessed)] a theatrical performance [without going (having gone) to the theatre]. When he had got (come) into (entered) [After getting (coming, having come, having got) into] (After entering, After having entered) the theatre (playhouse), he went past (he passed) the orchestra

Digitized by Google

and happened (chanced) to see (to catch sight of) the double-bass viol. He had never seen [set (clapped) eyes on] anything of the sort (kind) [anything like (similar to, resembling) it] before [He had never before seen ... kind], and stood there gazing (staring) [and stopped and stared] at (on) the enormous (immense, huge, mighty) instrument. Many people [Crowds (Lots) of people] poured (streamed) in [were pouring (streaming) in], and at last (at length, finally, eventually) a kindly (kind, friendly) gentleman clapped (slapped) him on the shoulder and said (told him) /that/ he had better go (get, be getting, be going) [it would be best for him to go *etc*] to his seat (place). "No (Nay)!" he exclaimed [cried (called, shouted) /out/] with energy (energetically); "the only (sole) thing I want (wish, desire) to see is the person (man) who is thinking (thinks) of putting [means (intends, is meaning, is intending) to put] that (that there F) fiddle (violin) under his chin."

1. The title is taken from the well-known nursery rhyme, the perhaps unpardonable liberty being taken of substituting "clown" [see Shakspere's "As You Like it"] for 'cat.' The translations given for 'hederlig' assume that the adjective is not meant to be more than ornamental.

C. S. Fearenside.

Lund Version.

An honest (A good) old farmer, who was in /the/ town /in order/ to see the sights, would not go back (return) home (go home again) without having seen a theatrical performance. When he had (Having) got (come) into the theatre, he went past the orchestra and happened to see the /double-/bass viol (the double-bass). He had never seen anything like it (anything similar, a. of the kind) before, and /he/ stood there staring at the enormous instrument. Many people were pouring (crowding) (Many people crowded) in, and at last a friendly (kindly) gentleman tapped him on the shoulder and said /that/ he had better go (and adviced him to go) to his place (seat). "No", he cried (called out) energetically (with energy, w. emphasis), "the only thing (all) I want to see is the man who means (intends) to put that fiddle (violin)[1] under his chin".

Note.

1) To translate *viol* here would spoil the point of the story. *Fiddle* is familiar, sometimes contemptuous. The farmer might very well have said: "that *there* fiddle".

F. J. Fielden.

A Gothenburg Version.

An honest old countryman (farmer) who had come to town to see the sights, would not (did not want to) return home with-

Digitized by Google

out having seen a theatrical performance. When he got into the theatre he walked past the orchestra (band) and happened to catch sight of the double-bass viol. He had never seen anything of the sort (seen the like) before, and stood staring at the huge (enormous, great, big) instrument. A crowd /of people/ was (A great number of people were) pouring in, and at last a kind gentleman tapped him on the shoulder and said he had better take his seat. "No", he exclaimed emphatically, 'the only thing I want to see is the man who is going to put that fiddle under his chin."

G. E. Fuhrken.

Fidelity.

Stockholm Version.

Once very long ago (since) [many years (a very long time) ago (since)] an English tourist (traveller, mountaineer) was wandering (rambling) about among the lakes (meres) and mountains (hills) of (in) Cumberland, accompanied only by his dog (with his dog as his only companion). One day he climbed (clambered) up one of the loneliest (most solitary, most desolate) mountain-summits (mountain-tops) [to the top of one of the loneliest mountains]. But when he was about to descend (was on the point of descending, was descending, going down again), he was overtaken (surprised) by a thick (dense) mist (fog). He lost his way (He went astray) and fell down a steep precipice (slope, rock-wall, cliff). Three months later (afterwards) a shepherd happened to be going down the rocks. Suddenly (All of a sudden) he heard a curious (strange) sound (whining) and saw an emaciated dog creep out of the underbrush (underwood, undergrowth, brushwood), howling piteously. When the shepherd got (came) nearer, he [On coming (getting) nearer, the shepherd] discovered amongst the ferns ("a brake of fern"), the skeleton (corpse, body) of a man. As he had previously heard [heard before (previously)] /talk/ of the disappearance of the tourist, he perceived at once what (how everything) had happened (occurred). It was evident (clear, obvious, manifest. plain) that the faithful dog had kept watch all the (the whole) time by his master's remains, although (though) nobody (no one) understood (could understand) how he had been able to keep himself alive so long (for so long a time, for such a long time).

This event (occurrence), which took place (happened, occurred) wellnigh (nearly, almost, all but) a hundred years since (ago), has been described (depicted) by Wordsworth, a contemporary poet (a poet of that time), in one of his most beautiful (prettiest, loveliest, most delightful) poems.

Digitized by Google

Notes.

Wordsworth's poem on which this story is based is called by the title borrowed above — "Fidelity" — and is described as being composed in 1805 and published in 1807 — which is thus "more than (upwards of) a century ago". So far as I know, it is not generally regarded by English critics as one of his most beautiful poems and it certainly contains some terribly weak lines, such as offer irrisistible temptation to parodists. But it may be noted that Wordsworth himself calls the unfortunate man "the Traveller", and that, I should imagine, is a much more appropriate expression for the period than the facile "tourist" used above, which is not by any means exactly identical in meaning with the Swedish word. Reference to the poem will give a few other variants and suggestions, and especially a footnote (presumably by Wordsworth himself), uses "mere" and "lake" as synonyms, and distinguishes "tarn" from both. Though most of the larger pieces of water in those parts have names ending in *-mere*, they are generally spoken of as "lakes," and the region in which they occur is called "the Lake District" (not, as it would sometimes appear from the Swedish translation, "Lake districts").

C. S. Fearenside.

Gothenburg Version.

Once, a very long time (very long) ago, an English tourist made an excursion about (round about) the lakes and fells (mountains) of Cumberland, accompanied only (only a.) by his dog. One day he climbed one of the desolate (lonely) mountain summits (tops). But in descending he was caught in a dense fog. He lost his way (his bearings), and plunged (fell, fell headlong, dropped) down a precipitous (steep, sheer) rocky wall (the precipitous wall of a rock). Three months later (after, afterwards) a shepherd happened to be coming (going) down the rocks. Suddenly he heard a curious sound (cry) and saw an emaciated (a haggard) dog crawl (creep) /forth/ out of the bushes (copse), whining pitifully. On coming nearer, the shepherd discovered among the ferns (bracken) the dead body of a man. As he had previously heard of the disappearance of the tourist, he at once saw (understood) what had happened. The faithful dog had evidently (It was evident that . . .) kept watch (been on guard) all the time over his master's remains, /al/though nobody (no one) understood how it had been able to support life (maintain itself, exist) so long.

This occurrence (incident), which happened about a hundred years ago, has been described by Wordsworth, a contemporary poet, in one of his most beautiful poems.

G. E. Fuhrken.

Digitized by Google

MODERNA SPRÅK

SVENSK TIDSKRIFT FÖR UNDERVISNING I DE TRE HUVUDSPRÅKEN
TYSKA, ENGELSKA, FRANSKA

UTGIVEN AV

HERMAN SÖDERBERGH OCH N. OTTO HEINERTZ.

ÅRG. XVI. 10 * MALMÖ * December 1922

DE MODERNA SPRÅKENS STÄLLNING ENLIGT SKOLKOMMISSIONENS FÖRSLAG.

(Föredrag vid flickskolemötet i Lund, augusti 1922).

I själva verket berör det ämne, som härmed upptages till skärskådande, några av de mest genomgripande förändringar, som förekomma i skolkommissionens förslag.

Jag betonar redan från början, att jag i allmänhet begränsar mig till ett principiellt ställningstagande och i det stora hela avstår från en detaljredogörelse för de moderna språkens ställning i olika kombinationer på olika skolstadiers timplan.

Jag finner följande fyra huvudfrågor i första hand innefattade i det föreliggande överläggningsämnet: 1) Bottenskoleproblemet och språkstudierna; 2) språkens inbördes ställning, särskilt med hänsyn till frågan om begynnelsespråket; 3) de skriftliga examensproven; 4) det nyspråkliga gymnasiet. I tur och ordning skall jag i korthet söka sammanfatta min ståndpunkt i förhållande till var och en av dessa frågor.

I. Bottenskoleproblemet och språkstudierna.

Mellanskolans uppbyggande på avslutad (6-årig) folkskolekurs innebär givetvis den föreslagna skolreformens mest revolutionerande drag, nota bene om man har för ögonen flertalet av hittills befintliga skoltyper av mellanskolenivå. Den centrala frågan på denna punkt är rätt och slätt denna: Förmår den nya skolan, så organiserad, upprätthålla den svenska elementarbildningens hittillsvarande standard? Om nu reformens vara eller icke-vara, eller över huvud dess berättigande eller icke-berättigande, är knutet till ett jakande eller nekande svar på den frågan, ja då kan i stort sett dess öde anses vara beseglat med det svar, som avges på

Digitized by Google

denna andra formulering av ungefär samma fråga: Kan man med en språkundervisning som bortskär två års studier och med kommissionens därmed sammanhängande anordningar nå ett resultat, som är likvärdigt med det nuvarande? Det kan inte anses otillåtet att till språkens område koncentrera frågan om möjligheten av den allmänna bildningsnivåns upprätthållande, i varje fall på mellanstadiet, då ju just på detta område den egentliga amputationen ifrågasättes. Jag skall emellertid genast anmärka, att den frågeställning, som sätter ett *ovillkorligt* samband mellan bildningsstandardens bevarande och reformens berättigande knappast är fullt riktig. Det läte sig ju förvisso tänkas, att det föreslagna nya åt vårt folk i andra avseenden förvärvade så högt skattbara värden, att till och med en ringa kulturell nivåsänkning vore ett rimligt pris. En helt annan sak är det givetvis, om ett sådant pris skulle betalas till ingens nytta och blott för uppfyllandet av ett doktrinärt krav.

Redan vad jag här antydningsvis har berört visar, att språkfrågan på det mest avgörande sätt upprullar skolreformens fundamentala problem.

Först nu en personlig bekännelse, utan motivering: Jag anser enhetsskoletankens genomförande i sammanhang med en reformering av vårt skolväsen både som ett ofrånkomligt krav och som ett eftersträvansvärt önskemål. Med denna utgångspunkt går jag nu till en undersökning av frågan om de möjligheter för språkundervisningen, som erbjudas under de av kommissionen starkt kringskurna nya villkoren. Kan resultatet i den fyraåriga mellanskolan bli likvärdigt med det nuvarande? Det ligger närmast till hands att med en erinran om de två studieårens förlust utan betänkande svara *nej*. Men inför föreliggande erfarenheter kan svaret inte utan vidare anses klart. Det kan inte förnekas, att den från de kommunala mellanskolorna i detta stycke förebragta statistiken ger vid handen, att ett *tillfredsställande* resultat av de fyra årens språkundervisning faktiskt har uppnåtts, så långt nämligen resultatet kan anses betygat av betygssiffrorna från de skriftliga examensproven. Jämförelsen mellan de högre allmänna läroverkens realskoleexaminander och den kommunala mellanskolans säger härvid ingenting, då ju som bekant de blivande gymnasisterna, alltså mellanstadiets väl i allmänhet bästa lärjungar, gå direkt till gymnasiet från femte klassen. Större betydelse har sammanställningen mellan å ena sidan den kommunala mellanskolans lärjungar och å den andra sidan lärjungarna från statens 6-åriga realskolor och statens samskolor. Även vid en sådan jämförelse synes den kommunala mellanskolan icke behöva stå tillbaka, om det nog också härvidlag i viss, ehuru mindre mån gäller, att de statliga skoltypernas lärjungar dekapiteras genom en övergång till gymnasiet från klass fem. Man bör emellertid inte heller glömma att tillgodoskriva den kommunala mellanskolans konto den jäm-

Digitized by Google

förande betygsstatistik kommissionen anför rörande lärjungarnas betyg under de år, som föregå examensåret.

Man har velat förringa den anförda statistikens beviskraft genom påståendet, att den kommunala mellanskolans lärjungematerial dels utgjorde ett urval av folkskolans bättre lärjungar, dels vore uppblandad med elever, som förut åtnjutit annan undervisning än folkskolans. Den senare invändningens bärkraft är svår att bedöma i saknad av varje uppskattning av den främmande kontingentens storlek. Ingenting alls bevisas därmed, att en eller annan elev i olika kommunala mellanskolor kommit från annat håll än folkskola; antalet måste vara avsevärt för att inverka på genomsnittssiffrorna. Beträffande frågan om urvalet bör märkas dels, att uppgiften härom synes motsäga viss betygad erfarenhet från officiell inspektion av de kommunala mellanskolorna, dels framför allt att den nya organisationen bygger sin mellanskola på förutsättningen av ett någorlunda studiebekvämt urval bland folkskolans lärjungar.

Dock medgivet allt, som ur statistiken kan hämtas till stöd för ett fördelaktigt omdöme om den kommunala mellanskolans språkliga studieresultat, så måste man komma ihåg att endast vissa sidor av detta resultat tillåta en siffermässig belysning. Det som genom statistiken icke åtkommes är högst betydelsefullt. Viktigare än förmågan att under en ganska rundligt tilltagen tid och med begagnande av rikliga hjälpmedel prestera ett nöjaktigt skriftligt examensprov är ett någorlunda nöjaktigt behärskande av språket som muntligt meddelelsemedel, och måhända ännu viktigare än detta är den allmänna orientering i språkets ord- och frasförråd, dess byggnad och karaktär, som sätter en elev i stånd att tillgodogöra sig innehållet i en främmande text av rimlig svårighetsgrad. Hur är det i dessa avseenden ställt i den kommunala mellanskolan? Denna fråga kan näppeligen besvaras genom hänvisning till utlåtanden från officiella examensvittnen, som lämna goda vitsord om muntliga examensförhör. För att vinna insikt i nu berörda sidor av den kommunala mellanskolans språkundervisning skulle det krävas att under en jämförelsevis lång tid på ort och ställe följa studiernas gång. I saknad av redogörelser byggda på sådan inspektion är man hänvisad till analogier ur egna erfarenheter och vad man till äventyrs kan ha hört uppgivas från språklärare inom den kommunala mellanskolan själv. För en språkman ligger sålunda den slutsatsen nära till hands, att man inom den kommunala mellanskolan i ännu högre grad än i andra skolformer måste se sig nödsakad att just med hänsyn till det kommande skriftliga provets grammatiska sida bedriva ett forcerat grammatiskt studium med undanskjutande av andra väsentliga sidor av språkundervisningen. Märk, att jag ingalunda förbiser de allmänna läroverkens eller med dem jämförliga skoltypers liknande dilemma. Men det säger sig själv, att tidsbegränsningen för begynnelsespråket och det faktum att andra språket

Digitized by Google

inträder efter endast ett års studium av det första skall göra det betydligt svårare för den kommunala mellanskolan än för andra skolformer att få bukt med det grammatiska stoffet. Sådana betraktelser låta oss förmoda, att den kommunala mellanskolans inre dagliga liv på språkundervisningens område näppeligen kan karaktäriseras av den fyllighet, bredd och omväxling i de språkliga övningarna, som en modern språkundervisning åtminstone uppställer som önskemål. Det förefaller också, som om vissa språklärare inom den kommunala mellanskolan just klagade över nödvändigheten att jaga framåt under ett tämligen ensidigt grammatikstudium.

Man måste nog alltså säga sig, att erfarenheterna från den kommunala mellanskolan i varje fall inte kunna utan vidare undanröja farhågorna för en säkning av den nuvarande språkkunskapens nivå, därest kommissionens förslag genomföres. En väsentlig förutsättning för ett gott resultat i en 4-årig mellanskola är emellertid, att undervisningen i modersmålet under åren närmast före mellanskolan får den rätta inriktningen. Här äro vi inne på den vanskliga företeelse, som vi känna under formeln »högre skolformers tryck på lägre», en företeelse som i högre eller mindre grad måste åtfölja varje försök att gestalta ett lands skolväsen som en fortlöpande organisation nedifrån och uppåt. Ur mellanskolesynpunkt tyckes det sålunda vara ett legitimt krav att modersmålsundervisningen i bottenskolans sista årsklasser får en viss formellt grammatisk orientering i syfte att odla språksinnet och till någon grad förbereda och underlätta det kommande studiet av främmande språk. Å andra sidan måste ju medges, att en så lagd modersmålsundervisning är föga på sin plats för det stora flertal lärjungar, som icke gå till mellanskolan. Det synes mig emellertid, som om det vore möjligt att på organisatorisk väg överbygga denna svårighet, i varje fall i större skolor, där man undervisar i parallellavdelningar. Den anordning jag tänker mig och strax skall närmare skissera bör dessutom tjäna ett annat syfte, vilket under alla förhållanden i en eller annan form måste förverkligas: *Bottenskolan måste, där så kan ske, differentieras på ett sätt, som möjliggör för ett stort antal lärjungar att genomgå den på 5 år i stället för 6.* Nedanstående skiss visar, hur det vore möjligt att efter det tredje året vid flyttning till närmast högre klass sortera lärjungarna efter den dittills vunna insikten. I flertalet fall torde man redan då ha hunnit bilda sig en förhandsmening om vilka som utan större svårighet kunna passera avståndet mellan det tredje året och mellanskolan på två år och vilka som härför behöva tre år eller till äventyrs alls inte lämpa sig för en senare fortsättning i mellanskolan. Den förra gruppen flyttas till 4 a, de senare till 4 b. Från 4 a går vägen ordinärt till 5 a och därifrån till mellanskolan; från 4 b till 5 b och 6, och därifrån eventuellt till mellanskolan eller, och detta i regel, till annan fortsättningsskola. Givetvis skulle det med denna anordning

Digitized by Google

visa sig, att mången som kommit till 4 b befinnes lämpad för a-linjen, och tvärtom, varför möjligheter till övergångar böra beredas i båda riktningarna. Anordningen skulle få ungefär detta utseende:

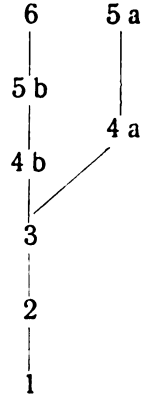

Den kursdifferentiering, som en sådan anordning skulle möjliggöra, borde för modersmålets del närmast bestå däri, att i klasserna 4 a och 5 a den grammatiskt formella sidan uppmärksammades, medan i parallellklasserna och i klass 6 denna del av ämnet kunde träda ganska mycket i bakgrunden. De som eventuellt från klass 6 i övrigt befunnes lämpliga för mellanskolan kunde nog sättas i tillfälle att vinna nödig komplettering.

Ingen är emellertid blind för, att en så beskaffad anordning har sina betänkligheter i olika avseenden. Ingen vågar heller borga för att ens med en på denna väg vunnen allmänt grammatisk orientering den fyraåriga mellanskolan bleve riskfri med hänsyn till undervisningsresultatet i främmande språk. Jag måste därför i sista hand inskränka mig till att i likhet med min kollega, lektor Heinertz i Mod. Språk, juni 1922, hänvisa till framtidens dom. Ingenting annat än de kommande årens erfarenhet kan ge oss ett avgörande svar på frågan om risken av de två årens bortskärande, *i fall nu enhetsskoletanken måste förverkligas i den föreslagna formen.*

Men är nu detta absolut nödvändigt? Kan man inte realisera bottenskoletanken utan att förkorta tiden för språkundervisningen med hela två år? Det förstås: ett främmande språks inryckande på här ifrågakommande bottenskolestadium ligger utanför den praktiska diskussionens område. Men skall barndomsskolan nödvändigtvis vara 6-årig och mellanskolan 4-årig? Jag är långt ifrån viss om att denna fråga bör besvaras med ja. Det synes mig, som om på denna avgörande punkt en bestämd dogmbildning vore för handen. Inför densamma har till och med den betänksamhet sträckt vapen, som kommer till uttryck i en av flera kommissionsmedlemmar undertecknad reservation. Men det är svårt

Digitized by Google

att finna någonting i betänkandet, som uppvisar det nödvändiga i enhetsskolans genomförande i just denna form. I den kritik, som redan mött kommissionens förslag, äro alla överens i en punkt: tidsförlängningen kan under inga omständigheter godtagas. Jag har redan visat, att jag biträder denna mening. I sin här antydda uppsats föreslår lektor Heinertz, att svårigheten undanröjes därigenom, att avgången till den 4-åriga mellanskolan normalt försiggår från folkskolans klass 5. Då ingen förändring av barndomsskolans kursplaner i sammanhang härmed åsyftas, inses ju lätt, att man på denna väg skulle få ett otillräckligt förberett elevmaterial in i mellanskolan. Denna skolas kurser skulle följaktligen utökas med vad som ordinärt medhinnes i folkskolans nuvarande klass 6, och att under sådana förhållanden språkundervisningen bleve än mera trängd än i kommissionens 4-åriga mellanskola och i den nuvarande kommunala mellanskolan, är ju uppenbart.

Däremot skulle en 4-årig barndomsskola medgiva anordnandet av en 5-årig mellanskola utan förlängning av den hittillsvarande studietiden för realskolexamen och studentexamen. Det är en sådan typ, som i korthet men, som det vill tyckas, på ett övertygande sätt förordas i professor Hammers program (broschyren »Enhetsskolan», sid. 66 ff.) och har sitt stöd hos några bland samtidens främsta tyska pedagoger. Det framgår av den här ovan omnämnda reservationen, att man inom kommissionen även beaktat detta alternativ men funnit det vara ett alltför stort avsteg från bottenskoleprincipen, »sådan den hos oss allmänt uppfattas». Tills man emellertid har uppvisat i vilka väsentliga avseenden ett förverkligande av enhetsskoletanken i den av Hammer senast angivna riktningen innebär ett förfuskande av denna i mina ögon höga idé, anser jag det försiktigast att stanna vid kravet på en fyraårig barndomsskola och en femårig mellanskola, och detta icke minst ur språkstudiernas synpunkt. I förbifarten kan anmärkas, att idéens förvekligande i den antydda formen ingalunda är främmande för svensk tradition. Tvärtom är ju kravet på första klassens bortskärande nära nog den klassiska form, vari man tidigare sökt närma sig bottenskoleprincipen.

Den fråga, som här kräver ett svar, blir nu denna: »Kan språkundervisningen utan fara undvara det hittillsvarande första året?» För min del svarar jag utan betänkande ja. Det kan till och med betecknas som mindre välbetänkt att i likhet med vad som nu sker i de allmänna läroverkens första klass anslå en proportionsvis så stor del av nio-, tioåringars »lärda mödor» åt ett ämne, som på detta stadium ger ett så klent resultat i förhållande till den därpå nedlagda tiden. Saken är nämligen den, som en gång träffande yttrades av lektor Petrini vid en diskussion i pedagogiska sällskapet, att våra förstaklassister i själva verket påbörja två främmande språk på en gång. Ty med full rätt kan ett analyserande studium av modersmålet, även i dess blygsam-

Digitized by Google

ma mått på detta stadium, betraktas som något alldeles främmande och nytt. När detta skall gå hand i hand med inlärandet av ett verkligt främmande ljud- och ordförråd, så blir det för mycket på en gång. Det faktiska resultatet av det första årets språkliga ansträngningar under sådana förutsättningar är därför icke större, än att det under en utsträckt studietid kan betraktas som en »quantité négligeable». Djursholms samskola är ej den enda skola i vårt land, där man erfarit att språkstudierna i sin helhet icke taga skada av att begynnelsespråket förlägges till klass 2[1]. Fullt tillfredsställande kompensation för det lilla, som väl ändå uträttas i klass 1, kan vinnas genom tillägg av en lektion i en eller två klasser längre upp.

Härmed har jag antytt de frågor, som synas mig stå i samband med det betydelsefulla problemet »enhetsskolan och språkstudierna». Sammanfattningsvis blir min ståndpunkt denna: 1) Språkstudiernas krav får icke ställa sig hindrande i vägen för bottenskoletankens realiserande. 2) Detta sunda och ofrånkomliga önskemål bör emellertid genomföras i en form, som så vitt möjligt icke medför en sänkning av språkkunskapens nuvarande nivå. 3) Det är minst sagt en öppen fråga, om nivån kan bibehållas under förutsättning av en sexårig barndomsskola av nuvarande typ och en fyraårig mellanskola. 4) På den säkra sidan skulle man befinna sig genom bottenskoleidéns förverkligande i en fyraårig barndomsskola och en femårig mellanskola; därmed skulle också studietidens förlängning undvikas, vilket under alla förhållanden måste uppställas som ett oeftergivligt krav.

II. Begynnelsespråket. [2])

Alltsedan latinet upphörde att tjäna som språkundervisningens allmänna bas, har tyskan i stort sett varit elementarundervisningens »grundläggande språk.» I flickläroverken fick franskan länge vara inkörsporten till språkkunskapen, tills omsider även här tyskan infördes som första språk. Med ställningen som första språk har också följt rangen av huvudspråk, i det att längsta tiden också ägnats åt tyskan.

Valet av första språk har betingats av pedagogiska hänsyn och av allmänt kulturella och praktiska. Tyskan som det mest formrika av de moderna språken har ansetts som det bäst ägnade att lägga en säker grammatisk grund; vår kulturgemenskap med den germanska stamfränden har hänvisat oss till att i första hand vinna klar insikt i det huvudspråk, som är den germanska kulturens bärare; vårt grannförhållande och våra ekonomiska förbindelser ha pekat i samma riktning.

[1] Det bör emellertid tilläggas, att i nämnda skola några av de grammatiska grundbegreppen inläras i klass 1 i sammanhang med modersmålsundervisningen.

[2]) Jmfr mina artiklar i Moderna Språk, 1921, sid. 131; 1922, sid. 13.

Digitized by Google

Emellertid ha på åtskilliga håll inom lärarevärlden betänksamma röster höjts mot tyskans alltför dominerande ställning i våra skolor; man har även påtalat ensidigheten i det tyska inflytandet på vår kultur och våra samhällsformer; efter världskriget har därjämte den förändrade politiska konstellationen tagits till intäkt för en nyorientering i våra språkliga förhållanden.

Pedagogiska, kulturella och praktiska hänsyn ha i mångas ögon kommit engelskan att framstå som det lämpliga begynnelsespråket, och i själva verket ha också både inom statsläroverken och de privata skolorna sedan länge anställts försök i avsikt att utröna engelskans tjänlighet i detta stycke. Man kan inte säga, att försöken bevisat engelskans företräde, ehuru de på flera håll synas ha slagit väl ut. Det ligger emellertid i sakens natur, att icke så synnerligen mycket kan vara att vänta av dylika försök, därest de icke utföras efter en någorlunda enhetlig plan. Så torde knappast ha varit förhållandet med hittills anställda prov.

Kommissionen har med utgångspunkt i allmänt språkpedagogiska grunder och under åberopande av de anställda proven samt engelskans förstärkta ställning som världsspråk stannat vid att föreslå engelskan som den nya realskolans första språk med en studietid av fyra år (klasserna 1—4). I större skolor, som tillåta flera linjer, borde vid sidan av den engelska linjen även tysk linje upprättas med tyskan som begynnelsespråk; som andra språk inträder resp. tyska och engelska med en studietid av två år (klasserna 3—4).

Undertecknad har länge tillhört dem, som i tal och skrift förfäktat engelskans tjänlighet som nybörjarspråk. Jag kan därför inte underlåta att önska kommissionens förslag på denna punkt all framgång och skall i det följande från delvis andra grunder än kommissionens söka stödja detsamma.

Med kommissionen är jag fullkomligt ense om att ingenting kan vinnas för denna frågas utredning genom åberopande av kulturellt-litterära hänsyn. Tyskan såväl som engelskan äro bärare av omätliga kulturvärden, om båda gäller i det hänseendet vad Kellgren säger om snillena: »De äro att anse som oändliga storheter», och diskussionen om skillnaden mellan Kultur och Culture hör endast hemma i krigspropagandans värld. För egen del är jag mest böjd att lämna de praktiska hänsynen ur räkningen. Det är för visso för oss nordbor alltjämt praktiskt och framför allt naturligt att söka förvärva goda kunskaper i tyska. Utom det, att ingenting kan vara ovissare än framtidens praktiska behov, torde det vara svårt att säkert avgöra med vilket språk en nordbo även i närvarande stund lättast klarar sina förbindelser i världen utanför.

Frågan om det bästa nybörjarspråket bör enligt min mening uteslutande avgöras efter språkpedagogiska grunder. Dessa synas mig närmast tala *mot* tyskan.

Formrikedomen, vilken åberopas som stöd för tyskans lämp-

Digitized by Google

lighet att grunda en allmän grammatisk insikt, är just den egenskap, som skapar detta språks ohanterlighet vid den första elementarundervisningen. Endast inom parentes vill jag anmärka, att man i mycket rör sig med illusioner, när man förmodar, att formerna som sådana ha en så värst avgörande betydelse för insikten i det logiska förhållande de återspegla. Den omständigheten t. ex att ibland ordet *den* står framför det direkta objektet hjälper inte lärjungen det bittersta grand till en ökad insikt i denna satsdels natur. Det är uteslutande med ledning av satsens *betydelseinnehåll,* som sådana kategorier som subjekt och objekt kunna förmedlas. Uppenbart synes mig därför vara att den grundläggande grammatiska analysen bör ske med hjälp av det språkmaterial, vars betydelse och form äro för lärjungen omedelbart givna, d. v. s. modersmålet. Det må vara sant, att formolikheten såsom bärare av olika relationer kan utgöra ett nyttigt *åskådningsmaterial,* sätta pricken över i:et, även om den i och för sig ingenting förklarar. Härvid är emellertid att märka, dels för svenskans vidkommande att de personliga pronomina erbjuda fullödiga åskådningsformer för uppvisande av subjektets och objektets olika yttre gestalt, dels för tyskans del att alls ingen allmängiltig förbindelse existerar mellan kategorierna nominativform-subjekt, ackusativform-objekt; femininum och neutrum singularis liksom all pluralis äro ju otjänliga som åskådningsformer i detta hänseende. För att icke tala om att ackusativen även i tyskan har andra funktioner än att uttrycka det direkta objektet. Sådana betraktelser borde väl vara ägnade att visa, hur överskattat ett kasusspråks betydelse för satsanalysen är. — Om formrikedomen inte i någon väsentlig grad förklarar ordens relationer, så tvingar den emellertid till en analyserande grammatisk metod från språkundervisningens första stund. Framåtskridandet måste gå synnerligen långsamt under ett ständigt innötande av former. Det kan knappast antagas, att nybörjaren skall finna nöje i denna snigelgång. Under alla förhållanden måste han avvara den arbetsglädje, som sammanhänger med känslan att gå framåt i ett nyttigt förvärv. Det blir onekligen att stampa på stället bra länge, och intresset för språket i fråga eller för språkstudier över huvud är inte lätt att vare sig väcka eller vidmakthålla på denna väg. En levande språkundervisning, som strävar att under ständig omsättning av det inlärda väcka lärjungens initiativ och språkliga självverksamhet, är länge hänvisad till ytterst snäva gränser, därest inte det hela skall haka upp sig på formernas allehanda krokar. Härtill kommer, att det tidiga utvecklingsstadium individen befinner sig på, när det första språket sättes in, alldeles inte lämpar sig för det analytiska studiesätt, som tyskans konstruktiva egenart inbjuder till, och därför gör den i och för sig svåra början dubbelt svår.

Med engelskan förhåller det sig i här nämnda hänseenden på alldeles motsatt sätt. Det väsentliga av formläran är snart

Digitized by Google

inhämtat. Självverksamheten kan börja tämligen omedelbart utan risk att vederbörande snubblar bland formerna. Känslan av att gå framåt inställer sig fort och livar arbetstakten. Den direkta levande undervisningsmetoden giver sig här av sig själv.

Man har emellertid för tyskans del rekommenderat en undervisningsmetod, som till att börja med skulle stryka ett streck över analysen och uteslutande inrikta sig på att meddela ett rikhaltigt språkstoff för att först längre fram skrida till en systematisk behandling av formen.[1]). En sådan metod synes mig medföra betänkliga svårigheter. Det är givetvis ingen lätt sak för ett barn, eller vem det vara månde, att inlära och korrekt återgiva ett formellt så starkt differentierat språkmaterial som det tyska utan någon insikt i språkformernas sammanhang. Följden måste väl bliva, att läraren får godtaga ett ur den formella korrekthetens synpunkt synnerligen blandat språkstoff, att slarv och formell vårdslöshet redan från början får ett så pass starkt insteg att det sedermera, när den egentliga formbehandlingen skall inträda, befinnes skäligen svårt att få rätsida på det hela och skaffa nödig respekt för formen. Villigt medgives, att den grammatiska formen icke är allt, knappast ens huvudsaken, men detta hindrar icke, att man måste ställa sig skeptisk mot en metod, som direkt förleder till formens åsidosättande. Det kan därjämte starkt ifrågasättas, om en sådan metod grundar sig på ett riktigt bedömande av barnets behov. I varje fall hos de klarare huvudena torde det finnas ett bestämt krav på reda och sammanhang i vetandet. För sådana barn medför ett jonglerande med oförklarade och därför skenbart godtyckliga ändelser en känsla av osäkerhet, som förvisso inte är nyttig under studiets fortgång.

I en till kommissionens betänkande fogad reservation ha två ledamöter, disponenten I. Swartling och undervisningsrådet A. Åström, med underkännande av kommissionens förslag rörande engelskan framhållit, att vad som i allmänhet anförts mot tyskan som begynnelsespråk i väsentlig grad förlorat sin giltighet, när det som nu gäller påbörjandet av språkstudierna på ett mera framskridet stadium än hitills. Häri har i Mod. Spr. 1922, s. 132, lektor N. O. Heinertz instämt. Ingen skall heller förneka, att anmärkningarna mot grammatiseringens abstraktioner förlora i styrka, om man tänker sig tiden för det första språket framflyttad två år. Om emellertid reservanterna ha rätt i sin förmodan, att lärjungarna i den tilltänkta skolan vid det laget skola ha »erhållit en flerårig *och ganska omfattande*[2]) undervisning i modersmålet», det återstår att se.

Emellertid innehåller reservanternas motivering ett uttalande, som berör en hittils av mig här förbigången synpunkt i denna fråga; jag menar följande yttrande, I:2 sid. 756: »Det synes oss vara klokt och ändamålsenligt, att man på undervisningsplanen

[1]) Se t. ex. Mod. Spr. 1921, sid 197 (jmfr. också M. S. 1922 s. 13)
[2]) Kursiv. av undertecknad.

Digitized by Google

ej till förmån för det lättare språket skjuter undan det svårare, *i detta fall tyska*[1]) . . .» Den här uppdykande frågan om tyskans och engelskans relativa svårighetsgrad har knappast under den hittills förda diskussionen om den lämpligaste språkföljden tillräckligt beaktats. Detsamma gäller även vad som i detta stycke anföres i kommissionens huvudbetänkande, ehuru man där, I:1, sid. 256, på tal om engelskan använder den försiktiga formuleringen »detta intill en viss gräns relativt lättlärda språk».

Det viktiga är att utröna, vad som bör förstås under uttrycket lättlärdhet. Var går den gräns, som kommissionen åsyftar? Fasta gränser är som bekant ett okänt ting överallt, där man söker dem. Jag skall inte heller våga mig in på någon gränsreglering, men det synes mig i alla fall, som om man behövde draga gränslinjen för engelskans lättlärdhet snävare än kommissionen gör i följande redan delvis citerade yttrande, I:1, sid 256: » . . . anordningen med engelska såsom begynnelsespråk möjliggör för lärjungen att i detta — intill en viss gräns relativt lättlärda — språk vid avgången ur realskolan äga en större färdighet, än som på motsvarande tid skulle kunna nås i något av de andra språken». Vilar detta uttalande på en riktig uppskattning av svårighetsförhållandet mellan tyska och engelska ens inom omfånget för vad som bör kunna inhämtas under de fyra åren i realskolan? I mina öron skulle det ej alls låta som en paradox, om någon sade, att en *svensk* lärjunge på kortare tid än fyra år bör kunna i tyska förvärva ett kunskapsmått som han behöver fyra år för i engelska. Utgår man ifrån att våra lärjungar vid avgången ur realskolan böra äga ungefär lika goda kunskaper i tyska och engelska, så kommer man med här antydd måttstock för svårighetsgraden till den av kommissionen föreslagna fördelningen: längre tid åt engelska än åt tyska.

Låt oss se vad som kan anföras till förmån för en sådan syn på svårighetsproblemet. En jämförelse mellan två språks svårighetsgrad utfaller helt naturligt olika alltefter den jämförandes utgångsställning. I vårt fall gäller undersökningen, vilketdera av de två språken som är svårast för en *svensk* lärjunge. Svårigheten vid språkförvärvet framträder ingalunda jämnt fördelad på de olika områden av ett språk, i vilka kunskap är behövlig. Vi skola här var för sig betrakta språkens tre huvudkapitel: uttalet, den grammatiska strukturen samt ord- och frasförrådet.

Vad uttalet beträffar, är ju engelskans svårighet känd och vittnad. Redan ljudkvaliteterna äro svåra att träffa. De supradentala klusilerna, de postdentala frikativorna (th), l-ljudet och vokalerna i gemen erbjuda nog större svårighet än tyskans medio- och postpalatala frikativor (ich, ach) samt Knacklaut, synnerligast som det sistnämnda väl inte tages (och knappast behöver tagas?) så strängt. Men det engelska uttalets svårighet vid inlärandet ökas ju oerhört av en oberäknelig och föråldrad stavning, vilken även

[1]) Kursiv. av undertecknad.

Digitized by Google

för den som förmår återge ljuden gör det svårt att i de olika fallen avgöra bokstavskomplexens ljudvärde. Därtill kommer sist och mest den tålamodsprövande tryckfördelningen, vilken även den i tjänsten grånade inte sällan behövar verifiera och konstatera. På det hela taget är det synnerligen svårt att i detta språk förvärva säkra akustiska föreställningar och följaktligen lika svårt att vinna nödig artikulatorisk instinkt, vilket också visar sig vid konfrontation med den infödde. Slutsatsen av det sagda kan ej bliva någon annan än att det kräver betydligt längre tid för en svensk lärjunge att förvärva nödig säkerhet i uppfattningen och återgivandet av engelska ljudkomplex än av tyska. Uttalssvårigheten, som avsiktligt av mig förbigicks vid berörandet av den första undervisningen, skulle möjligen kunna anföras mot valet av engelska som begynnelsespråk. Men härvid är att märka, att barnens villighet (ingalunda skicklighet) att härma avtager och att uttalsbesvären ligga på helt annat plan, särskilt för barnets del, än den grammatiska svårigheten.

För formlärans del äro engelskan och tyskan snart sagt inkommensurabla, det förra bland de moderna språken det enklaste, det senare ett av de svåraste och ålderdomligaste. Men det är just denna de båda språkens olika karaktär, som gör engelskan tjänligt till nybörjarspråk och tyskan mindre lämpligt. Syntaxen åter torde ur svårighetssynpunkt kunna likställas i de båda språken. Dess olika kapitel variera förvisso i detta hänseende, men lätthet och svårighet taga nog ut varandra.

De hittills flyktigt berörda områdena äro väl de, som i allmänhet uppmärksammas mest, när det talas om ett språks svårighet eller lätthet. I varje fall synes det vara förnämligast den grammatiska strukturen — sådan den framträder i språkens s. k. formlära och syntax — man haft i tankarna vid den relativa taxeringen av tyska och engelska. Men det i längden svåraste återstår: behärskandet av ett språks ord- och frasförråd. Det går långsamt att arbeta sig in i det tyska språkets form- och konstruktionsvärld, men sedan denna möda övervunnits, är den svenska lärjungen rätt väl orienterad i de germanska stamfrändernas huvudspråk. Överallt stöter han på stambesläktat språkgods, ordbildning och rötter förefalla som gamla bekanta eller indentifieras på känn. Överallt sker ett tillägnande på associativ väg. Så förhåller det sig blott med den germanska, d. v. s. minsta delen av det engelska språkmaterialet. Den vida större delen är av romanskt ursprung och ligger alltså fullständigt utom räckhåll för våra svenska lärjungars associationsmöjligheter. Rör man sig inom det tyska området på mer eller mindre klart skönjbara stigar, så gäller det på det engelska att upptrampa vägar på mestadels oröjd mark. Det dröjer därför längre för en svensk, innan han känner sig någorlunda orienterad i denna för honom främmande värld. Äldre skolbildade svenskar ha säkerligen förvärvat sin uppfattning om engelskans lättlärdhet hand i hand med sin egen bildningsgång. Gymnasisterna på den helklassiska linjen, som i gymnasiets två sista

Digitized by Google

årsklasser utan större möda hjälpligt orienterade sig under ett par veckotimmars »frivillig engelska», hade bakom sig fyra års latin och tre års franska. Under sådana förhållanden var en stor del av den här s. k. orienteringen redan undangjord.

Det är alltså skillnad på lätthet och lätthet, och i stort sett torde engelskan böra betraktas som det svårare av de båda språken för oss svenskar, även om den engelska formläran är ojämförligt lättare än den tyska.

Jag tillåter mig till sist att här ånyo framställa den tidigare av mig (Mod. Spr. 1921) formulerade satsen: Man skall begynna med det, som är lättast i början, och hålla längst på med det som är svårast i längden. Denna formel leder mig också till den av kommissionen föreslagna språkföljden.

III. De skriftliga examensproven.

Skivningen är språkundervisningens stora kors. Mycken möda nedlägges för visso i flertalet skolor och av flertalet lärare på den rent grammatiska undervisningen, men resultatet kan inte rosas. Och företeelsen synes vara internationell. Det duger inte att skylla på den nya metoden, vare sig den kallas direkt eller imitativ, ty klagan över temaskrivningens bedrövliga skick är äldre än metodernas omläggning. I den nuvarande realskolexamen förelägges som bekant i den skriftliga examen alternativt ett temaprov eller ett reproduktionsprov. Kommissionen föreslår temats slopande, men bibehåller reproduktionen.[1])

Då det givits mig tillfälle att inför kommissionen såsom s. k. expert höras i denna fråga, och då därjämte tidigare uttalanden av mig i (Mod. Språk, 1913) ganska utförligt refereras i en av bilagorna, kan jag delvis anses som medskyldig till temats avlägsnande som examensprov. Denna anmärkning bör förutskickas, för att vad som här anföres angående temats relativa värde icke må betraktas som ett stöd för kommissionens mening från en *granskares* sida.

Det betänkliga med temat som examensprov är, i korthet sagt, att det är antingen för lätt eller för svårt. Skall man lägga en huvudsakligen grammatisk språkriktighetssynpunkt på det, så säger det föga om examinandens kunskaper och äger inte stort värde som prov. Ty verkligt levande, aktuellt språkligt vetande ådagaläggas sannerligen inte genom att under en ganska rundligt tillmätt tid med tillhjälp av utförliga ordböcker knåpa ihop en översättning av cirka 15 rader svensk text. Vad examinatorn vid

[1]) I enlighet med mitt föredrags uteslutande principiella anläggning i denna fråga — det skriftliga provets form — berörde jag ej vid mötet i Lund den omständigheten, att kommissionen endast föreslår skriftligt prov i ett av realskolans båda språk. Jag begagnar tillfället att sätta ett frågetecken för det välbetänkta i denna åtgärd.

Digitized by Google

ett lyckat prov får kännedom om behöver ej alls vara examinandens levande språkkunskap, utan endast — där ej rent av slumpen och ett utförligt lexikon gör hela susen — vad ett ordentligt, kringsynt mosaikarbete kan hopfoga på den medgivna tiden. Och likväl vet varje lärare, att vissheten om ett gott resultat till och med i ett så beskaffat prov måste vinnas genom ihärdig, formell träning. Då man nu på detta område av språkundervisningen har ett lätt kontrollerbart och handgripligt stoff, vilket under alla förhållanden en gång skall hållas uppe i ljuset för att prövas, och märk väl prövas först, under risk av att ett första underkännande medför provets avbrytande, vad är då naturligare än att den föregående undervisningen får sin väsentliga inriktning just av detta prov? Temat har därför en mindre lycklig återverkan på språkundervisningen, och även där resultatet av provet blir gott, kan det ha vunnits på bekostnad av annat och viktigare och visar under sådana förhållanden för litet, är för lätt.

Å andra sidan, om vi av våra lärjungar skulle kräva förmågan att på ett idiomatiskt någorlunda korrekt främmande språk överflytta idéinnehållet i en svensk text utan hjälp av en större ordbok, då begära vi för mycket. Med en djupare språkriktighetsprincip lagd till grund för bedömandet är temat för svårt. Man skall inte göra den invändningen, att den fraseologiska kunskap, som kräves ådagalagd i våra små skolexamenstexter, inte berättigar till detta högtidliga tal om idiomatisk korrekthet. Vem som helst kan i Mod. Språks kommenterade examensuppgifter göra sig förvissad om, att de lärda kunna tvista om vad som kunde tyckas nog så banalt i detta stycke. Nog kunna alla vara överens om, att *översättning från modersmålet* till ett främmande språk, *om det verkligen skall ställas pretentioner* på den inre språkformen, är den svåraste av *alla* språkliga prestationer och vida ligger över skolans nivå.

Någonting helt annat är det, om man inskränker översättningen från modersmålet till att vara en bland många övningar för befästandet av den muntligt inlärda grammatiska formen. Så länge den s. k. stilen står kvar som examensprov, blir emellertid denna form av skriftlig övning den väsentliga, där den inte rent av blir den enda. Ja, erfarenheten visar, att förmågan att grammatiskt korrekt kunna översätta från modersmålet rent av blir språkundervisningens slutmål.

Man frågar möjligen, om inte en sådan förmåga ändå har sitt stora värde. Därest den kan vinnas, utan att man eftersätter förmågan av omedelbar uppfattning av talat språk och läst text samt en viss färdighet i språkets muntliga bruk, och ett gott uttal, så kan man svara obetingat *ja*. Men lika obetingat *nej*, om skrivförmågan förvärvas till ett pris, som innebär ett negligerande av dessa andra *var för sig* synnerligen viktiga sidor av språkkunskapen. Ty ensamt för sig — och förmågan *kan* vinnas såsom en relativt isolerad färdighet — betyder den här åsyftade

Digitized by Google

skrivkunnigheten icke mycket. Utanför skolan finnes det ofantligt litet bruk för den. Det berömda brevet, som lärjungen anses böra kunna skriva, skriver genomsnittslärjungen högst sällan, och att språkligt uppfostra honom för dessa livets högstidsstunder, lönar knappast mödan. Den blivande handelskorrespondenten, vilken det förresten inte åligger skolan att utbilda, har helt andra uppgifter att handlägga än sådana, som kunna förliknas vid skoltemat. Man pekar på den blivande vetenskapsmannen, som får synnerligen stor användning för skriftlig språkkunskap. Mycket riktigt! Men är det skolträningen, som sätter t. ex. läkaren och naturvetenskapsmannen i stånd till att skriva den lediga tyska eller franska man ofta kan finna även i av dem själva redigerade artiklar och avhandlingar? Det kan på goda grunder betvivlas. Ty den, som någon gång för korrigering tagit del av sådana skrifter, kan vitsorda, att det lediga språket långt ifrån är fritt från just de svagheter, som skolarbetet så kraftigt bekämpade. Det som lärt fackmannen att skriva, det är en läsning på bredden av facklitteratur, alltså en litteratur inom ett begränsat område och på ett tekniskt språk med sin givna terminologi. Ur en så beskaffad läsning *uppstår* skrivförmågan, kanske mera än den genom övning förvärvas.

Den form av skrivning, som bäst hävdar sin ställning både som fortlöpande undervisningsmedel och som examensprov, bör vara sådan, att den icke tenderar att isolera skrivandet från andra språkliga övningar utan står i förbund med dem och med dem tjänar till att alstra, vidmakthålla och vidga det som är huvudsaken i all språkbehärskning, nämligen det omedelbara begripandet och omsättandet. Ett sådant medel, som ypperligt bör ägna sig just för skolans mellanstadium, är reproduktionsövningen. Står en reproduktionsuppgift som det slutliga examenskravet, så har den en stor betydelse just ur synpunkten av den verkan uppgiften övar på språkundervisningen från dess första stund. På detta sätt framdrives såsom något högst betydelsefullt förmågan av omedelbar uppfattning av det hörda. Ur rent praktisk synpunkt är en sådan färdighet av mycket högt värde. Under alla förhållanden måste man på skolstadiet åtnöja sig med ett minimum av talfärdighet. Erfarenheten visar också, att man hjälper sig fram med ganska litet. Däremot sätter samvaron med utlänningar stora krav på vår förmåga att uppfatta och förstå Och denna förmåga kan genom övningar i skolan drivas upp till en beaktansvärd nivå. Ha vi givit våra lärjungar en sådan färdighet, så ha vi bibringat dem ett medel till mycken nytta och glädje vid umgänge med främlingar hemma och i utlandet. Det är givet, att sådana muntliga övningar i omedelbart begripande medföra en direkt vinst för det ännu viktigare, nämligen det direkta förståendet av främmande text — givetvis det centralaste i all språkkunskap för det stora antal, som antingen aldrig eller sällan kommer att möta det främmande språket annorstädes än i böckernas värld. Men

Digitized by Google

det är därjämte klart, att reproduceringen i skrift av det hörda blir en övning i formernas bruk, och att det skriftliga examensprovet ur denna synpunkt också blir en kontroll på examinandens behärskande av språkets formella sida. Följaktligen måste språkundervisningen alltjämt fasthålla kravet på formell kunskap, men det är både nyttigt och billigt, att man vid bedömandet av här avhandlade skrivövningar och prov vänjer sig vid andra hänsyn än den abstrakt formella.

Man kan säga, att ett lyckat reproduktionsprov lika litet som — i mångas ögon helt visst ännu mindre än — ett lyckat temaprov behöver bevisa någonting om examinandens verkliga språkkunskap. Även om detta vore riktigt, så återstode likväl på reproduktionsprovets kredit-sida dess egenskap av visarepil för den föregående undervisningen. Men allt kommer an på, vad man kräver av reproduktionsprovet. Givetvis får det grammatiska formkravet icke träda tillbaka, även om, såsom redan framhållits, man måste fasthålla, att det icke får göra sig otillbörligt gällande. Såsom alldeles uteslutet bör hävdas, att man godtager ett mixtum compositum, som endast avlägset påminner om det som skulle reproduceras. Man bör fasthålla att reproduktionen för att kunna godkännas skall återgiva originalets väsentliga innehåll i alla för dess rätta uppfattande avgörande moment. Vidare bör uppenbarligen ett någorlunda fritt återgivande skattas högre än en ordagrann reproducering av den upplästa texten. Just i det fall, som sist berördes, kunde det finnas fog för att sätta ett frågetecken för reproduktionsprovets betydelse. Ibland kan det bli frågan om att premiera minnet och icke så mycket själva språkkunskapen. Härtill är att säga, dels att ett gott minne under alla förhållanden underlättar språkförvärvet i betydande grad och ofta är en väsentlig del av språktalangen, dels att det rena akustiska minnet utan hjälp av verklig språkkunskap omöjligt kan åstadkomma en tadelfri reproduktion, och att man vid fall av eminent minnesbegåvning givetvis är berättigad att ställa strängare fordringar på den rent grammatiska formen. Med väl avvägda krav på reproduktionsprovet tror jag därför, att det i längden skall betrygga en mångsidigare språkkunskap än temat. Det är icke tillåtet att draga några slutsatser av hittillsvarande eventuellt bruk av reproduktionsövningar *vid sidan av* temat. Står reproduktionsprovet ensamt, så framtvingar det reproduktionsövningen som huvudformen för skriftlig behandling av det främmande språket och blir en allvarlig uppgift, ej blott en nödfallsutväg, som tillgripes på försök av den, som känner sin brist på fast formell kunskap.

För gymnasiets del har kommissionen låtit det skriftliga språkprovet helt bortfalla på den egentliga reallinjen. Språkundervisningen här får alltså närmast till uppgift att ge lärjungarna nyckeln till den vetenskapliga facklitteraturen, som en gång blir ett stort antal realisters studieföremål. Givetvis blir det i fortsättning även på realgymnasiet en uppgift att i någon mån införa eleven

Digitized by Google

i det främmande språkets allmänna litteratur och den genom densamma förmedlade kulturen. Det är i mina ögon endast en klok begränsning komissionen visat genom att här med skrivningens borttagande låta språkundervisningens formella sida träda tillbaka.

På latinlinjen föreslås bibehållande av en modern-språklig skriftlig uppgift i form av översättning *till* modersmålet, samt på den nyspråkliga linjen översättningar till modersmålet från *två* främmande språk jämte ett s. k. thème d'imitation i ett av dessa.

Kommissionen har alltså med införandet av översättningen tillmötesgått önskemål, som från icke få håll framställts inom den svenska språklärarvärlden, samt med bibehållandet av temat under viss form på det nyspråkliga gymnasiet tillgodosett det från ännu flera håll uttalade kravet på temaprovet såsom ensamt ägnat att garantera en fast och säker språkkunskap. För egen del finner jag bibehållandet av temat i den föreslagna formen och under den givna begränsningen synnerligen välbetänkt. Jag påminner inom parentes om att göteborgslärarnas program på sin tid (Gymnasiereformen, Svenska andelsförl. 1919) avförde temat såsom överflödigt på vissa linjer men föreslog dess bibehållande på de nyspråkliga. Med poängterandet av *ett* språk som linjens starkaste ämne får ju studiet därav ren fackkaraktär. Av linjens lärjungar komma helt viss åtskilliga att vid universitet eller högskolor bedriva fortsatta fackstudier på just det språkliga området, och givetvis har för den blivande språkmannen ett bestämt betonande av det rent formella en avgörande betydelse. Då åtskilliga lärjungar från latinlinjen med all säkerhet komma att rekrytera de moderna filologernas krets, torde det kanske vara skäligt att även där bibehålla temat under samma form.

Genom översättningen till modersmålet är det emellertid sörjt för att gymnasiets språkundervisning inte i samma grad som hittills får *behärskas* av hänsynen till den blivande studentstilen. Med det skriftliga examensprovet är nämligen ett viktigt krav förbundet, vilket i den hittills förda diskussionen icke vidare beaktats. Jag syftar på förbudet mot användandet av andra hjälpmedel än ett enspråkigt lexikon. Då jag själv tidigare yrkat på studenttemats borttagande och ersättande med en översättning till modersmålet, så har det alltid skett i samband med kravet på uteslutande av alla hjälpmedel. Tydligtvis bleve ett godtagande av detta krav förenat med stora svårigheter för den myndighet, som ägde att utställa ett för alla passande, rättvist avvägt prov. De konsekvenser i form av kursernas normalisering, som nödvändigtvis syntes böra dragas, kunde måhända medföra åtskilliga olägenheter. I varje fall inses lätt att här låg ett frö till många dissonanser. Den enspråkiga ordboken innebär en ypperlig lösning ur svårigheten. Ett översättningsprov med detta hjälpmedel blir uppenbarligen ett prov, som icke kan tillfredsställande lösas av någon annan än den, som äger verklig insikt i språket. För att giva lärjungarna den ingalunda föraktliga orientering i språkets ord-

Digitized by Google

och frasförråd, som kommer till användning både i text och ordbok, är det nödvändigt att textläsningen i skolan får en icke ringa omfattning. Naturligtvis måste vid textstudiet rent formellt grammatiska detaljer beaktas redan för översättningens skull. Men vid en översättning träda därjämte åtskilliga stilistiska hänsyn i förgrunden, vilka vid temat mera sällan göra sig gällande. Vid kritiken av temat har jag redan framhävt, att det har en naturlig tendens att på ett ensidigt sätt understryka den grammatiska sidan av språkriktigheten. Att det främmande språket med sin anda, med vad som är karaktäristiskt i dess stilistiska struktur, dess periodbyggnad och dylikt, skulle slumra så lätt i våra lärjungars språkmedvetande, att den svenska stiltexten skulle väcka det till liv, när det gäller att överflytta den till språket i fråga, det är tydligtvis uteslutet. Vi äro mycket tacksamma om det som presteras icke innehåller mer än det tillåtna antalet rena bockar. Därför blir det också, rimligtvis, bra litet tal om den andra sidan av språket. Man säger på sina håll, att det där är finesser, som tillhöra den högre ekvilibristiken och som böra hållas utanför barnkammaren, där man lär sig att stå och gå. Jag kan inte finna det. Många av dessa saker äro påtagliga nog. Inte är det någon större konst att uppvisa den franska traditionens smak för periodbyggnaden, participialkonstruktionernas avgörande betydelse för både den franska och den engelska stilen, den senares manliga knapphet och uttrycksfullhet. Att utreda detta för lärjungarna på ett för dem begripligt sätt, det är ingen svårighet, och det tör vara en väl så tacksam uppgift som den rent grammatiska. Vid översättningar *till* modersmålet kommer med nödvändighet allt detta att bringas till aktualitet. Den främmande texten är där med sin främmande karaktär. Det gäller att återge den på ett språk av annat kynne, och märk väl, ett språk som är lärjungens eget och vars anda gått honom i blodet. Det vore underligt, om inte på denna väg just de väsentliga av de båda språkens stilistiska olikheter skulle klart framträda, och i fall så sker, kan man väl ha rätt att fråga, om icke härmed en mycket väsentlig sida av språkkunskapen genom den s. k. versionen kommer till sin rätt?

För att sammanfatta: det skriftliga provet i översättningens form motses med det livligaste intresse, därför att det har en fördelaktig återverkan på gymnasiets språkundervisning genom att både nödga till ett ganska brett textstudium och framhäva sidor av textbehandlingen, som för närvarande träda väl mycket i skymundan.

Nu är det emellertid mången, som just fruktar den återverkan ett skriftligt översättningsprov kommer att få på skolans språkundervisning. Provet, menar man, kommer att sätta den muntliga översättningen från det främmande språket i högsätet; vi ha redan för mycket av den varan förut, en reform bör alltjämt ha i sikte, att det är övningar på språket själv vi framför allt behöva. För mig står det klart, att just den skriftliga översättningens förekomst

Digitized by Google

angiver åt översättandet dess plats och bör vara ägnad att i princip avlyfta den egentliga texttolkningen från den dagliga routinen. Finns det åt den fördjupade och mera intima översättningen en tryggad plats i form av regelbundet återkommande skrivövningar, så kan, synes det mig, en språklärare med lugnt samvete vid kontrollen av textläxan använda medel som i långt högre grad än den tidsödande muntliga översättningen äro tjänliga för innötandet av ord och fraser och för uppdrivandet av talfärdigheten och förmågan att förstå.[1])

IV. Det nyspråkliga gymnasiet.

Med sitt förslag till gymnasiets rikare differentiering genom en utvidgad uppdelning på linjer har kommissionen för visso tillmötesgått en tämligen enig opinion. Linjedelningen motiveras ur huvudsakligen två synpunkter. Den betingas först oeh främst av kunskapstillägnandets natur. Ett fördjupat vetande förutsätter sammanhang och reda i vetandets föremål. Inför det hopplösa i önskan att omfatta allt måste den, som vill kunna något med besked, välja sitt centrum och omkring detsamma söka gruppera vad som därmed befinnes stå i organiskt samband. Den mera praktiska synpunkten på linjedelningen, vilken verkar i ungefär samma riktning, bjuder att ämnesgrupperingen möter livets krav på utbildning för vissa speciella fackuppgifter. Givetvis kan det dock icke undgås, att dessa båda synpunkter i någon mån korsa varandra, och att därför en linje ur den ena eller andra synpunkten kan förefalla heterogen.

Ur de angivna synpunkterna synas båda de klassiska och båda de rent reala linjerna i det stora hela väl motiverade. De ha alla en påtaglig ämneskärna; likaså motsvara de alla klart bestämda fackintressen. Kan månne detsamma med lika rätt sägas om den nyspråkliga gymnasielinjen?

Här må det tillåtas mig att meddela det nyspråkliga gymnasiets timplan:

---

[1]) Ovanstående torde återge tankegången i denna punkt ur mitt föredrag i Lund. Jag vill tillägga som min mening nu, att man borde taga under övervägande, huruvida icke ännu en uppgrift lämpligen borde ingå i studentskrivningen på språklinjen, nämligen en reproduktion. I ett sålunda trefaldigt prov: översättning, thème d'imitation och reproduktion, finge man en motsvarighet till språkskrivningarna för »General School Examination» eller »London Matric» (se min artikel i Mod. Språk, mars 1922). I sammanhang med ett sådant tillägg borde kanske tiden ökas till 5 timmar utöver delgivningen. — Ur examenssynpunkt vore en så beskaffad varierad uppgift synnerligen effektiv — naturligtvis en icke ringa skärpning i förhållande till det gamla temat, men rimligtvis skola väl fordringarna på speciallinjen vara ganska betydande — och med hänsyn till den föregående undervisningen bleve reproduktionens bibehållande en garanti för det främmande spåkets fortsatta muntliga bruk även på gymnasiet.

Digitized by Google

Ämne	Ring			Summa
	I	II	III	
Religionskunskap	2	1	—	3
Psykologi	—	—	2	2
Svenska	3	4	4	11
Engelska (kan alternera med tyska)	3	2	—	5
Tyska (kan alternera med engelska)	2	3	5	10
Franska	5	5	6	16
Historia med samhälls- och ekonomilära	3	3	4	10
Geografi	2	—	3	5
Matematik	4	4	—	8
Biologi	—	3	—	3
Fysik	3	2	3	8
Kemi	2	2	—	4

Av namnet framgår ju tydligt, vad kommissionen avsett som linjens centrala ämnesgrupp. Ser man nu till, i vad mån de moderna språken å denna linje erhållit en mera framskjuten plats än å den klassiska språklinjen, så kommer man till ett nedslående resultat. Det kan ifrågasättas, om icke rent av det moderna språkstudiet i sin helhet betraktat har en något svagare ställning å sin egen linje än å den egentliga latinlinjen. Franskans ställning är till synes densamma å de båda linjerna, nota bene: om man blott tager timantalet i betraktande. Det är emellertid uppenbart, att latinstudenten med sitt första latinår som bakgrund och sina tre dito som parallell till sina franska studier lämnar skolan med ett betydligt tyngre bagage i detta ämne än den nyspråkliga kamraten. Man kan inte vara viss om att den senares kompensation med de två årens engelska, vilka icke återfinnas på de klassiska linjerna, uppväger undervikten i franska. Med den starka överlägsenheten på det romanska språkområdet, som latinaren besitter, ha hans fyraårskunskaper i engelska från realskolan goda utsikter att hålla sig. Då dessutom engelska icke tänkes skola följa med upp i studentexamen å den nyspråkliga linjen, blir måhända skillnaden i de båda lärjungegruppernas kunskaper i detta ämne inte så särdeles stor, i varje fall inte i fråga om förmågan att ta sig fram i en text. Vad slutligen tyskan beträffar, så har latinlinjens ring I en veckotimme mer i detta ämne än motsvarande ring å det nyspråkliga gymnasiet. Då emellertid detta plus är avsett att kompensera två veckotimmars minus från realskolans klass 4, så torde linjerna kunna anses som jämnspelta för tyskans del. Resultatet skulle alltså bliva: avgjord övervikt i franska på latinlinjen, någon övervikt i engelska på nyspråkliga gymnasiet, likställighet i tyska. De moderna språkens studielinje saknar därför sin naturliga medelpunkt.

De båda ovan nämnda sypunkterna ha korsat varandra och

Digitized by Google

linjen kan icke sägas vara lyckad. På Stockholms läroverkslärareмötes program står anmält ett föredrag av lektor Carl O. Koch: »Den nyspråkliga linjen en svag linje»; den karaktäristik, som redan angives i titeln, kan näppeligen anses oriktig, så långt den gäller språkens ställning. Av kommissionens betänkande (I: 1, s. 303) framgår, att man tänkt sig linjen frekventerad till icke ringa del av dem som gå till handel och handelsinstitut, vidare av sådana blivande militärer, »som icke äro i behov av en speciellt matematisk-naturvetenskaplig förutbildning», samt av åtskillig ungdom med allmänt bildningsbehov av blandad humanistisk och naturvetenskaplig karaktär. Det är tydligt, att praktisk klokhet vid linjeuppdelningen bjuder den uppdelande att tillse, i vad mån en linje kan draga till sig hugade spekulanter. Om nu de blivande handelsstudenterna ha tänkts som linjens lärjungar i första hand, så förstår man, att geografien fått hemortsrätt inom gymnasiet på just denna linje. Inte lika tydligt framträder, varför fysik fått en starkare ställning här än inom latinlinjen.

Det synes dock ofrånkomligt, att tanken på dem, som eventuellt skola frekventera linjen, i första hand skall förbindas med linjens studiecentrum. Då måste frågan bli denna: Kan det tänkas en större grupp studiehågade, som önska studera *uteslutande* eller *i första hand* för att vinna kunskaper i moderna språk? Om sådana finnas, böra de givetvis i första hand tänkas reflektera på en nyspråklig linje, om nämligen en tillräckligt lockande sådan erbjödes. Kommissionen pekar själv på den studerande kvinnliga ungdomen. För visso känner allt skolfolk till den grupp ur åttonde klass avgångna flickor, som använda ett eller annat år efter skoltiden till vidare utbildning i språk. Från kvinnliga gymnasier och samskolor känna vi en annan grupp: sådana flickor på latinlinjen, som välja bort matematik. Det är icke visst, att de välja latinet för latinets skull; snarare är det väl så, att de önska »ta studenten» men i regel inte kunna tänka på reallinjen för matematikens skull. Dessa grupper skulle för visso välja en nyspråklig linje närmast för språkens skull. Blivande kvinnliga språklärare, särskilt sådana som över studentexamen gå till seminarierna, skulle vara högeligen betjänade av en grundlig nyspråklig linje. På en sådan linje kunde nog även den blivande nyfilologen starkt reflektera trots latinets frånvaro; hade blott de moderna språken en alldeles avgörande betoning, så kunde latinet uppskjutas, tills de egentliga fackstudierna vid universitetet toge vid.

Det synes alltså vara befogat att tillråda upprättandet av en verklig nyspråklig linje med en starkare ställning för de moderna språken än den av kommissionen föreslagna. Jag skall tillåta mig att i detta syfte framlägga följande förslag till modifikationer.

Först och främst tyckes det bjuda sig själv, att engelskan följer med upp i studentexamen, där det lämpligast bör ersätta fysiken, vilken i ring III erhållit 3 veckotimmar. Ingen särskild motivering synes behöva anföras till att ett ämne ur linjens centrala

Digitized by Google

grupp icke frånskiljes före skolstudiernas slut. A andra sidan är det svårt att se vilken av linjens tilltänkta lärjungegrupper som skulle vara i behov av en vidgad fysikkurs. Tredje ringens kurs i detta ämne kan såsom ett fristående tillägg avskiljas utan att störa de för linjens ringar I och II uppgjorda kursplaner, vilka helt sammanfalla med latinlinjens.

Vad geografien beträffar, så kan ingenting invändas emot att detta ämne införts på linjens kursplan med hänsyn fäst särskilt på de blivande handelsstudenterna. Det förefaller emellertid, som om den för geografien avsedda kursen i ringarna I och III utan fara skulle kunna samarbetas till ett något mindre men ändå lämpligt avvägt omfång och helt förläggas till den sistnämnda ringen. Därigenom frigjordes 2 veckotimmar i ring I, vilka kunde fördelas med 1 timme på resp. engelska och tyska. Ämnesträngseln är stor i denna ring. Den föreslagna anordningen medförde i varje fall någon lättnad.

För dem, som emellertid icke gå till handelsgymnasium, eller som under alla förhållanden ha valt linjen för språkutbildningens skull, borde en utväg finnas till ytterligare koncentration av språkstudiet. För sådant ändamål behövde man endast gå vidare på den prisvärda väg, som kommissionen ej sällan beträder, nämligen när den formulerar alternativa förslag. — Inom parentes vill jag med tanke på de många olika medel till differentiering, som kommissionens förslag erbjuder, bestämt säga från, att det ständiga talet om kommissionens lust att uniformera och stöpa allt i samma form innebär ett betänkligt missbruk av ord. — Det är lätt att se, hur man genom att till geografistudiet i tredje ringen erbjuda alternativet 3 veckotimmars utvidgad kurs i *ettdera* av de tre språken alls inte inför något revolutionerande moment i kommissonens förslag utan endast spinner vidare på dess egen tråd.

Med de här föreslagna förändringarna skulle de tre språken få följande timfördelning i de olika ringarna:

Ämne	Ring			Summa
	I	II	III	
Engelska	4	2	3 (+ 3)	9 (12)
Tyska	3	3	5 (+ 3)	11 (14)
Franska	5	5	6 (+ 3)	16 (19)

Så utbyggt skulle det nyspråkliga gymnasiet göra verkligt skäl för namnet, bliva en linje med verkligt organisk koncentration samt ägnad att draga till sig alla dem, för vilka kunskapen i moderna språk är huvudintresset. De föreslagna anordningarna i övrigt äro icke heller av beskaffenhet att i nämnvärd mån försvaga linjens dragningskraft för dem, som vid sitt val icke uteslutande bestämmas av hänsyn till linjens huvudämnen.

Herman Söderbergh.

Digitized by Google

CONSONANT SUBSTITUTIONS IN BABY SPEECH.

II.

1. Labial fricatives substituted for dental fricatives and *r*.
   a) labio-dentals for point-teeth-open sounds: *v, f* for ð, *þ*.
   b) labio-dentals for sibilants: *f, ff,* for *s, ss.*
   c) labio-(velar) fricative for trilled (untrilled) *r: w* for *r*.
2. a) labial plosives substituted for palatal plosives: *bl, br* for *gl, gr*.
   b) labial plosives or fricatives for labials + *l, r*.

English a) — Habberton, *Helen's babies and other people's children*[1]), Tauchnitz, 1877 (the young speaker Toddie is supposed to be a child three years of age) p. 12 *Marfa* < *Martha;* p. 20 *froed* (< *throwed* < *threw);* p. 20 *breve* (< *breathe);* p. 47 *Toddie froe* (< *threw*) *his dolly in my mouth;* p. 120 *I didn't froe up* (< *throw up*) *Djonah, but I froed up* (< *throwed* < *threw*) *a whole floor full of uvver* (< *other*) *fings* (< *things);* p. 77 *fro me into the gutter;* p. 25 *wif* (< *with*) *me;* p. 33 *evvyfing* < *everything;* p. 47 *it went froo* (< *through*) *the door;* p. 72 *nuffin else* (< *nothing else);* p. 80 *he don't think noffin* (< *nothing);* p 81 *don't you 'member how we was a playin draw teef* (< *teeth*), *and the doctor's dog had the toof-ache (tooth-ache); fank you, Toddie* (< *thank you);* p. 45 *Bliaff* (< *Gliath* < *Goliath);* p. 255 *Abraham made an altar and put little Ikey on and took a knife and was goin' to chop his froat* (> *throat*), *when an andzel came out of hebben un said "Stop a-doing that".*

Sully, *Studies of Childhood,* London 1896 quotes *fank* (< *thank*), *mouf* (< *mouth*).

Daily Mail, Monday June 12, 1905. Guarding his father. *„Who is dead?" „Farver* (< father)" ... *„Please, Sir, is 'cus of muver* (< *mother*)".

This substitution of v, f for ð þ, a well-known feature of baby speech in the British-American world, frequently occurs also in the language of adults, e. g. in the cockney dialect, very likely introduced there from the language of children. Like a great many other characteristics of the dialect of the metropolis or rather of the lower classes of its inhabitants, the change seems to have invaded the Australasian colonies (Australia, Tasmania, New Zealand) Ellis, *EE. Pr.* p. 236. According to Jespersen, *Modern E. Gr. I* p. 386, it was registered as early as in 1787 in English literature, used by the grammarian Elphinston, at least for þ; „now", says J., „it may be heard any day in London,

[1]) The author did not aim at a thorough reproduction of baby speech, he only wanted his readers to have a general impression of it, so one half of the words were written in the ordinary way, the other were suited to his purpose of suggesting the nursery pronunciation. Toddie's speech was the object of some remarks by W. Swoboda in the Phonet. Studien II, 302.

Digitized by Google

and in recent authors such spellings as *wif* for *with* (Shaw, Plays f. Pur. 220, 262) or *Farwer* for *father* (Hall Caine, The Christian 340) are by no means rare to indicate vulgar speech". Dickens wrote *nuffin* as vg for *nothing*.[1]) Thackeray *oafs* for *oaths, mouf* for *mouth* (ib. from Storm, EPh. 825).

An interchange, at least of *f* and *th*, is said to be found in many languages, instances of which are quoted by Brugmann, K. Vergl. Gr. 346.

Greek. θυμός Lat. *fumus*, and by other etymologists, Alois Walde, Lat. etym. Wörtb. Greek. θαμός Lat. *famulus*.

» θής » *ferus*
» θρᾶνος, θρόνος } » *firmus*
» θνμον » *fimus*

no attempt being made here to verify or discuss the relationship between the respective groups. Diez, Gr.[4] I 364 refers to the fact that Spanish *c(z)* before *e, i* is pronounced *f*, not like Eng. *th*, as is usually the case.

b) *ff* for *ss*, for *s*.

Helen's babies p. 73. *Miff Mayton* > *Miss M;* Sully p. 151. *feepy* (< sleepy); *poofie* (> pussy).

c) *w* for *r* (trilled, untrilled).

Helen's babies p. 16, p. 28, p. 33 *Hawwy* (< Harry); p. 30 *wock* (< rock); p. 58 *I want to be wocked* (< rocked); p. 33 *wide* (< ride); p. 88 *fwolic* (< frolic); p. 63 can't *kwawl* (< crawl); p. 66 *wocking chair* (< rocking chair); p. 101 *wed* (< red); Sully p. 151 *wiver* (< river).

Swedish children are, in their early speaking periods, in the habit of substituting j for apical r, if not altogether dropped: jöd (< röd); *w* may sometimes occur for uvular r, and in children suffering from adenoids pretty frequently (comp. *Modern Language Teaching,* February—March 1908 Adenoids and modern language teaching). That very sound is represented, according to Noreen *Vårt språk* I, 4 p. 417, in some cases also in adults. He says: there occurs as a substitute for the common r-sound a medial trill of very few vibrations. Its acoustic effect reminds of *v*, so it is often reproduced in print by *v* or *w: sew du bwow, jag behövew bawa 800 kwonow,* you see, brother, I need only 800 crowns *(Strix,* a comic paper). Of another substitute for trilled *r* in Swedish baby speech see below.

2. a) *bl, br* for *gl, gr*.

Helen's babies p. 55 *Bliaff's* head was all bluggy < Gliath's < Goliath's head was all bloody; p. 56 Bliaff was a *brate, bid* man < a great, big man.

b) *fl* substituted by *f; pl, pr,* by = *p, br* by *b*

Helen's babies p 63 *fowers* (> *flowers);* p 20 *paysche*

[1]) e. g. in Sketches by Boz, The Prisoner's Van, Chapt. XII: The cobbler eyed us from head to foot with superlative contempt, and laconically replied, "Nuffin".

Digitized by Google

(> place); p. 77 *pitty lady* (< *pretty lady)*: he had *eleven budders* (< *brothers)*.

Swedish: *Dr Iwan* and *Mrs. Bolin* (unfortunately their name was spelt wrong in the preceding part of this paper; there should be no *h* in it) published the first sketch of their little daughter's speech progress (the first two years) in 1916, a full title of the work given on p. 170, and the rest in 1920 (quoted here I and II). The girl Ann-Mari was born in 1913. The various periods of age taken down for every observation annoted (1; 6 stands for one year six months) system Stern is very instructive and useful at a detailed study of the speaking progress of the child, and will enable the reader to follow the progress of articulating power; the list of words registered presents a completing and very handy survey in this connexion, beginning with the normal Swedish pronunciation and then giving the different types the same word has got in baby speech e. g. *brev* = *bē* (1; II 1/2); *bēv e* (2; 0); *bjev* (2; 6,).

The authors themselves discuss (I p. 207—210) diverse phonetical facts and, as they seem to think, peculiarities of pronunciation in their daughter, sometimes letters being mistaken for sounds, after all an error easily forgiven in laymen. »Unstressed syllables are often dropped", is quite a true remark; may be explained also by a hearing too weak to catch parts of the speech put aside, whence follows a lack of innervation resulting in the total omitting of such syllables. E. g. prepositions are usually omitted in little children's speech. They appear in Ann-Mari Bolin's vocabulary only at they age of two years (I p. 195). A girl grown up in my house still said at the age of three „ge sās syster" *give massage to sister,* ge massage åt syster, or venturing upon a bold comparison „tjock som en stinna" *plump as a dean's wife*, tjock som en prostinna.

As a general remark to little Ann-Mari's speech it may be stated that the trill *r* and the lateral phone l are dropped not only after labials but also after velars, voiced and voiceless, j being later substituted for the *r*-sound.

2 b) *f* for *fl* *Föbom* (2;3) < *Fröblom* (II p. 30)
„ „ „ *fagga* < *flagga* II p. 34
„ „ „ *föd* (2;2) < *flög* II p. 34
„ „ „ *fökass* (2;3 1/2) < *frukost* II p. 31
„ „ „ *fam* (2;2) < *fram* II p. 34
„ for *sv* *famp* (2;3) < *svamp* II p. 32
fåt < *svårt* II p. 34
v for *l* *rovi* (2;1) < *roli(g)* II p. 32
f for *r* initial pronounced by the little girl in my house at the age 2;4 „akta dej,

Digitized by Google

Greta, att du inte vammar" < ramlar, *take care, Greta, that you don't tumble down*

pp	for *rt*	*poppene* (2;4)	< *portemonnaie*	II. 33
p	„ *d*	*pdcka*	< *docka*	I. 33
b	„ *br*	*bösskammel* (2;2)	< *bröstkaramell*	II. 31
		brev bē (1; 11 1/2)	*bēve* (2;0), *bjev* (2;6.)	I. 21
		bricka bikka (1 7; 1/2)	*bjikka* (2;6,)	I. 21
		bråsch bå (1; 7)	*bås* (2;2) *bjås* (2;6.)	I. 21
„	for *bl*	*bus* (1;11)	< *blus*	I. 21
„	„ „	*båsa* (1.9)	< *blåsa*	I. 21

Hugo Hagelin.

LITTERATUR.

Dante Alighieris Gudomliga Komedi. Översättning av Arnold Norlind. I. Inferno. Bonniers Klassiker Bibliotek 1921.

Översättaren, som är docent i geografi vid Lunds universitet, har redan förut framträtt med en översättning av en skrift av Dante: Om Vatten och Jord (1917), vari han visat sin förtrogenhet med Dantelitteraturen. Däri antyder han, att han kommer att översätta Dante i sin helhet, och ingenting vore behövligare och kärkomnare. Emellertid är det intet i den nu föreliggande översättningen av Komedien, varken förläggare eller format, som anger sammanhanget med den förut publicerade översättningen.

De båda verken ställa också mycket olika uppgifter på översättaren. För en geograf var uppenbarligen boken Om Vatten och Jord ett lämpligt och naturligt ämne: huruvida Inferno eller över huvud Komedien var det, är ej lika självfallet. Visserligen finner man, att hr Norlind känner sin Dante väl, även som författare av Komedien, och att han gjort sig förtrogen med det viktigaste av litteraturen om densamma. Man finner också, att han i allmänhet återgivit Dantes tanke med trohet och ofta med kärnfullhet och kraft, men man saknar ej sällan smaken, mjukheten och stilkonsten, utom att känslan för versens välljud, något som för Dante var en huvudsak, är svag. Det synes anmälaren, som om, även i betraktande av de oerhörda svårigheter, som resa sig för en metrisk och rimmad översättning av Komedien, man kunde hava en viss rättighet att begära, att översättningen i det hela betytt ett steg framåt i förhållande till den närmast föregående rimmade, den av Fröken Aline Pipping. Det är knappast fallet. Möjligen hade det kunnat åstadkommas genom mera filning, men framför allt genom ytterligare odling av översättarens stilkänsla.

De anmärkningar, jag har att framställa, kunna sammanföras under följande rubriker.

Otrohet mot originalet (i allmänhet sällsynt och av mindre betydelse): I, 5: "skogens ödslighet" ger alltför svagt det berömda selva selvaggia et aspra e forte (P.: ödslig, vild och hemsk). I andra sången förekomma särskilt flere ställen, där originalets tanke ej kommer till sin rätt, men framför allt är det fallet, då över-

Digitized by Google

sättaren återger det till formel blivna *duca* med "följesvän", vilket snarare betyder ledd än ledare. För att anföra andra exempel härpå kan hänvisas till XXXII, 18, där översättaren kallar helvetestratten »den höga salen», ett uttryck som är bra litet i Dantes stil. Stundom inför översättaren nya bilder, varom ju intet vore att säga, ifall dessa bilder vore lyckliga; men när han t. ex. säger om en Florens' skyddspatron, att han »i hennes (= stadens) lemmar jämt och ständigt slog klon", blir man icke särskilt klok på hans mening och föres alltför långt bort från Dantes enkla "Mars fördystrade Florens med sin konst (= med krig XIII 144)."

Svårbegriplig eller dålig svenska är ett långt vanligare, och betänkligt vanligt, fel. Man skulle kunna anföra ett femtiotal exempel härpå. Några få må följa: »att jag en tröstfull tillförsikt må våga» (II, 69) — »på floden, som ej havet kommer när» (II, 108) — »att de ge utlopp åt ett sådant ve» (III, 44) — »att ingen utgift var av måtta buren» (VII, 42) — »att skaka bort nyfallna lågors bränder" (XIV, 42) — »du tycker väl ej på» (dialektalt = misstycker, XV, 31) — »Den platsen svekets fula urbild gled åt» (XVII, 7) — *slapp* för *släppte* (XVII, 107) — *klös* för *klöste* (XVIII, 131) — *jag hade hemma* (dial. XXII, 48) — »lik svinen, när han låt sin tandrad blotta" *(låt* alldeles oriktigt, XXII, 56) — »till slik förvandling kunde du ej ställa» (= ställa till slik förvandling, XXV, 100) — »som aldrig förr jag sett i forna tider» (tavtologi, XXVI, 135) — »Men talat nog» (= nog sagt, XXXI, 79) — »så lågo dit där kinderna bli röda» (XXXII, 34) — »sen må du bäst dig lyster på mig jaga» (= jaga på mig, XXXII, 84). — Alldeles obegripligt är att »lossa ankarjärnet ifrån vid stenen» (XVI, 134, utom att versen är för lång) — (så tätt) »som kruka intill kruka» (XXIX, 75; krukor stå ej nödvändigtvis tätt intill varandra, det fordras något tillägg, jf. Pipping) — »Låt oss till Typhon, Tityos ej gå» (XXXI, 124).

Som språkfel måste man också betrakta översättarens användning av ändelsen *e* i adjektiv (och participier), som stå i neutrum eller femininum pluralis. Detta har ju på sjuttonhundratalet och sedan någon gång förekommit, men det är utan tvivel stötande för örat. »Naturens kärleksbud bli glömde» (XI, 61), »block som äro sönderbräckte» (XII, 8), »bryggor som voro från fästet förde» XVIII, 14 o. s. v. äro enligt min mening felaktiga uttryck.

Metriska fel eller oegentligheter förekomma ofta. Svaga, betydelselösa fyllnadsord i rimmet äro ett metriskt misstag, som Dante aldrig tillåtit sig. Ett betydelselöst *då* eller *bara* förekommer alltför ofta i Herr Norlinds rim, t. ex. »Nu gav jag akt och såg en fana då» (III, 52, där *då* är särskilt störande efter *nu*) — »Hans tal och hela straffdomsarten bara alltren för mig hans namn tillkännagav» (X, 64 i f., där *bara* stöter tillsammans med *alltren*), o. s. v. Ej bättre är det fadda »som det bör sig» (XXIII, 90) och andra dylika fyllnadsfraser.

De kluvna rimmen, som förekomma i stor mängd, göra i längden icke något gott intryck. I en skämtsam dikt äro; de bra

Digitized by Google

här borde de på sin höjd förekomma som sällsynta undantag: *bär den — världen: besked åt — gled åt — neråt* inom tre terziner är för mycket (XVII, 1—7). Inalles torde dessa rim förekomma ett hundratal gånger.

De mycket svagbetonade pronominer, som översättaren använder som rim, äro ej heller lämpliga: *övertäcker han* som rim på *man* är givetvis dåligt (XIX, 84).

Oöverensstämmelse mellan ordbetoning och meter kan ofta ursäktas, stundom vara av god verkan; men sådan oöverensstämmelse förekommer rätt stötande på ej få ställen: *rättvisa* i rim på *lisa* (III. 4), *införde* i rim på *berörde* (III, 21), *neddragen* i rim på *tagen* (V. 55) o. s. v.

Även har översättaren ibland försummat stavelseräkningen, om med flit eller genom en lapsus är svårt att säga. Sålunda äro verserna XVI, 134, XVII, 90, XXII, 95, XXVI, 64 för långa, versen XXXI, 105 för kort.

Man kan slutligen ej undgå att lägga märke till att Doc. Norlinds förhållande till Fröken Pippings översättning är rätt egendomligt. Han säger i Förordet, att han »tagit hennes arbete fram till jämförelse och här och där gjort ändringar», samt att han lånat en hel terzin (XXIX, 1—3). Det vill synas vid närmare granskning, som om lånandet ej inskränker sig till detta. Hela terzinen XX, 112 ff. är identisk i de båda översättningarna så när som på ett *nog* i st. f. ett *väl*. Flere terziner hava fått vartannat rim identiskt: XI, v. 2, 4, 6; v. 20, 22, 24; v. 68, 70, 72, III, v. 50, 52, 54; 56, 58, 60; 146, 148, 150. Man märke ock identiteten eller den mycket stora likheten av flere enstaka verser: XXVII, 72, där ett *nu* i st. f. *strax* är enda skillnaden; XXVII, 78: Att ryktet därom bars till världens ände (P.) — Att ryktet spred sig intill världens ände (N.); XXXIV, 105 absolut liklydande; XXXIV, 112: Din hemisfär är nu på motsatt sida (P.) — Och detta halvklot är på motsatt sida (N.); XXXIV, 114: På vilkens topp den man fick döden lida (P.) — Och på dess mitt den man fick döden lida (N.).

Det är ju ej nödvändigt, att dessa likheter bero på lån; ett tillfälligt sammanträffande ligger inom möjlighetens gräns. Men det hade varit önskvärt, att Doc. Norlind i Förordet i detalj angivit, vad han lånat eller vad som av en händelse blivit ett sammanträffande.

För övrigt hade Doc. Norlind såsom Danteforskare bort i tid taga reda på Fröken Pippings förträffliga översättning. Hade han det gjort, hade han kanske frågat sig, om han borde göra en ny.

Allt som allt kan man ej säga, att Doc. Norlinds översättning trots sina förtjänster gör ett odelat behagligt intryck på ett utvecklat språksinne eller något smekande intryck på örat eller något välgörande intryck av ridderlighet mot en överlägsen konkurrent.

Större delen av denna recension har varit intagen i Göteborgs Dagblad för den 28 januari 1922.

Johan Vising.

Röhr's Boktryckeri Malmö.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

UNIVERSITY OF MINNESOTA
wils,per arg.14-16
Moderna spr ak.
3 1951 001 457 791 R